ADAM öykü

KASIM
ARALIK
1998
19

ÖYKÜ

Kısa Kısa "Haber Öyküleri" ***Félix Fénéon*** • Mavi & Yeşil ***Virginia Woolf*** • Nehrin Sesi ***Jean Rhys*** • Şeker Seven Öğretmen ***Günter Grass*** • Boncuk Ayşe ***Fakir Baykurt*** • Haziran'da Herhangi İki Gün ***Tarık Dursun K.*** • Ölmüş Bir Devrimciye Mektup ***İrfan Yalçın*** • Anne Derdim Anneme ***Durcan Yaşacan*** • Owl Deresi Köprüsü'nde Bir Olay ***Ambrose Bierce*** • Tanrı Vergisi ***Jane Gardam*** • Güneş Çarpması ***Richard Cumyn*** • Av ***Mehmet Güler*** • Bir Bulut Ayağıma Dolaştı ***Sevgi Özel*** • İp ***Turgut Çeviker*** • Çocukluk Bu Ya! ***Roni Margulies*** • Kıymalı Patates – Aşk ve Golf ***Haydar Ergülen*** • Hacı Yaralıların Meliha ***Mebuse Tekay*** • Ateş Küskünleri ***Ali Özenç Çağlar*** • Kaldık mı Şimdi Bilgisayara? ***Hürriyet Yaşar*** • Hepsi Hikâye ***Nuri Sağlam*** • İyi ve Kötü ***İnan Çetin***

BU SAYININ KONUŞMASI

Memet Fuat ile Dünden Bugüne

YAZILAR

POE'DAN SONRA GELEN AMERİKAN KISA ÖYKÜ YAZARLARI ***H. E. Bates*** • SUÇ ORTAĞIM, OKUYUCUM ***Richard Cumyn*** • KASABA TADI ***Orhan Barlas*** • HULKİ AKTUNÇ İLE KONUŞMA • MEHMET YAŞIN İLE KONUŞMA • BIÇAKLARIN AÇMADIĞI POSTMODERN AĞIZLAR ***Roni Margulies***

Adam Yayınları

Dünyanın dört köşesinden, dünyanın okuduğu dört yazar.

Anne Michaels
-Kanada-

Bölük Pörçük Yaşamlar

İkinci Dünya Savaşı'ndan bugüne, Polonya'dan Yunanistan'a, oradan Kanada'ya uzanan bir yaşamöyküsü... ***Bölük Pörçük Yaşamlar*** Anne Michaels'ın ilk romanı olmasına karşın tüm dünyada övgü dolu eleştiriler aldı. "bir klasik. bir başyapıt" olarak tanımlandı. Acının ve mutluluğun arkeolojisi üzerine şiirsel bir yolculuğa çıkmak isteyenlere...

Ödüller:
- 1997 Orange Roman Ödülü (İngiltere)
- 1997 Roman Dalında, Lannan Edebiyat Ödülü (ABD)
- 1997 Toronto Kenti Kitap Ödülü (Kanada)
- 1997 Kanada Chapters/Books. İlk Roman Ödülü (Kanada)
- 1997 Trillium Ödülü
- 1997 Martin & Beatrice Fisher Ödülü (Kanada)
- 1997 Guardian Roman Ödülü (İngiltere)
- 1998 Roman Dalında, Jewish Quarterly Ödülü (İngiltere)

Abdulrazak Gurnah
-Zanzibar-

Cennet

Bu Yusuf'un öyküsü. Babasının borcuna karşılık esir verdiği 12 yaşındaki çocuğun. Afrika İslamiyetinin ücra yerlerdeki panteizmle karşılaşmasının ve acıklı bir aşkın öyküsü.
Zanzibar'da doğup Canterbury, İngiltere'de eğitim gören Gurnah, ***Cennet***'i Müslüman Doğu Afrika'da yazmış.

Natalia Ginzburg
-İtalya-

Bütün Dünlerimiz

Yeni kocası, o güne kadar kozasından hiç çıkamamış Anna'ya dünyayı göstermeye söz verdi. Ama köylerine yerleşen Alman askerleri her şeyi bir anda değiştirdi...

Palermo doğumlu İtalyan yazar Ginzburg'dan ayrıntılarla ve ustalıkla bezenmiş bir barış çığlığı.

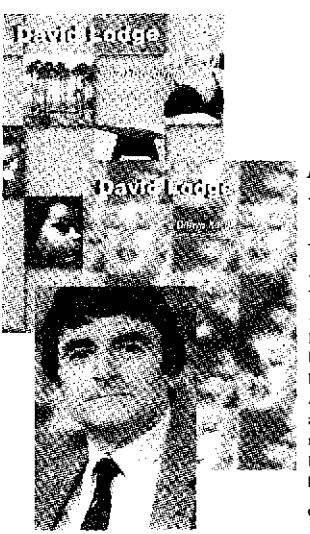

David Lodge
-İngiltere-

Yerleri Değiştirme Dünya Küçük

Akademik politikaların ve seksin parodisi... Konferanstan konferansa dünyayı dolaşıp hep birbirleriyle buluşan profesörler... Adeta jet sosyete gibi hicvedilen akademik dünya. Londra doğumlu, modern İngiliz Edebiyatı Profesörü Lodge romanlarında içinde bulunduğu çevreyi anlatıyor.

Ödüller:
- Howthornden Ödülü
- Yorkshire Post Roman Ödülü

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

Adam Yayınları

"Dünyanın şiiri" Adam'da.

Ellisi Türkiye'den, seksen dünya şairi. Altmış antoloji ve seçkiyi de içeren iki yüzü aşkın şiir kitabı. Okuma tadı sayılarla ölçülemeyecek şiirler; dizeleriyle yaşamı sezdiren şairler Adam Yayınları'nda.

1998'de Yayımlanan Yeni Şiir Kitapları

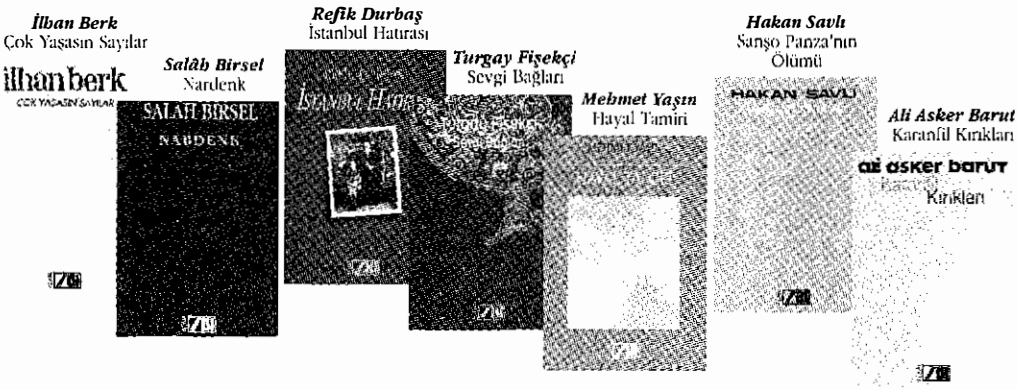

Şeçme Şiirler (Yeni çıkanlar)

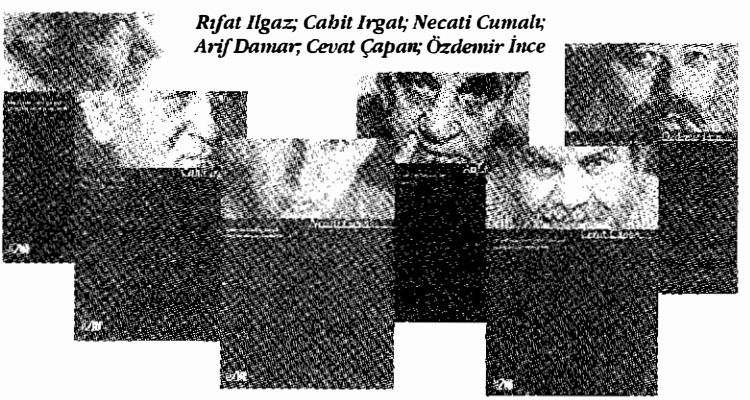

Rıfat Ilgaz; Cahit Irgat; Necati Cumalı; Arif Damar; Cevat Çapan; Özdemir İnce

... ve Nâzım Hikmet; Orhan Veli; Oktay Rifat; Melih Cevdet Anday; Cahit Külebi; İlhan Berk; Salâh Birsel; Özdemir Asaf; Sabri Altınel; Edip Cansever; Ataol Behramoğlu; Refik Durbaş

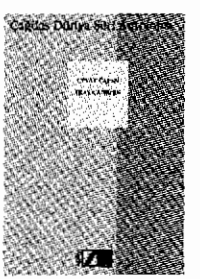

Çağdaş Dünya Şiiri Antolojisi
Cevat Çapan - Eray Canberk - Erdal Alova
(Yakında çıkıyor)

20. yüzyıl şiiri denince aklınıza kimler geliyor? Apollinaire, Yeats, Stevens, Ungaretti, Eliot, Rilke, Eluard, Mayakovski, Lorca, Seferis, Neruda ve daha niceleri. şiir sanatının dünyadaki gelişim ve değişim sürecini tanıtan bu antolojide buluşuyor. Özenli çevirilerle, titiz bir çalışmanın ürünü. Şiir sevenler için benzersiz, zengin, serüven dolu uzun bir yolculuk.

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 19
Kasım-Aralık 1998
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ulukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Küçükparmakkapı Sokak, No : 17. 80060 Beyoğlu-İstanbul, Tel : (0212) 293 41 05 Fax : (0212) 293 41 08 • e-mail : adam@ada.net.tr **Fiyatı :** 750.000 TL (KDV içinde) • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 4.000.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 2.000.000 TL - Yurtdışı Yıllık 60 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 80.000.000 TL; yarım sayfa 40.000.000 TL; çeyrek sayfa 20.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Genel Dağıtım :** Biryay A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Kısa Kısa "Haber Öyküleri" ***Félix Fénéon*** 5
Mavi & Yeşil ***Virginia Woolf*** 8
Nehrin Sesi ***Jean Rhys*** 9
Şeker Seven Öğretmen ***Günter Grass*** 14
Boncuk Ayşe ***Fakir Baykurt*** 27
Haziran'da Herhangi İki Gün ***Tarık Dursun K.*** 32
Ölmüş Bir Devrimciye Mektup ***İrfan Yalçın*** 41
Anne Derdim Anneme ***Durcan Yaşacan*** 44
Owl Deresi Köprüsü'nde Bir Olay ***Ambrose Bierce*** 61
Tanrı Vergisi ***Jane Gardam*** 68
Güneş Çarpması ***Richard Cumyn*** 74
Av ***Mehmet Güler*** 82
Bir Bulut Ayağıma Dolaştı ***Sevgi Özel*** 88
İp ***Turgut Çeviker*** 94
Çocukluk Bu Ya! ***Roni Margulies*** 100
Kıymalı Patates – Aşk ve Golf ***Haydar Ergülen*** 118
Hacı Yaralıların Meliha ***Mebuse Tekay*** 121
Ateş Küskünleri ***Ali Özenç Çağlar*** 134
Kaldık mı Şimdi Bilgisayara? ***Hürriyet Yaşar*** 146
Hepsi Hikâye ***Nuri Sağlam*** 150
İyi ve Kötü ***İnan Çetin*** 158

BU SAYININ KONUŞMASI

Memet Fuat ile Dünden Bugüne 20

YAZI

Poe'dan Sonra Gelen Amerikan Kısa Öykü Yazarları ***H. E. Bates*** 49
Suç Ortağım, Okuyucum ***Richard Cumyn*** 80
Kasaba Tadı ***Orhan Barlas*** 124
Hulki Aktunç ile Konuşma 125
Mehmet Yaşın ile Konuşma 129
Bıçakların Açmadığı Postmodern Ağızlar ***Roni Margulies*** 132

Çeviriler : Nedret Tanyolaç Öztokat, Faruk Ulay, Ayşe Deniz Hakyemez, Sunja Altınel, S. Gökçen Ezber, Benan Dinçtürk, Rana Kahraman

Desenler : Semih Poroy, Necati Abacı

Memet Fuat

Yaşadığımız

roman

Bu roman Erenköy ile Suadiye arasında büyük, güzel bir bahçede, dört yaz gecesini anlatıyor. Kişileri her gün çevremizde gördüğümüz sıradan insanlar, konusu da o insanların sıradan yaşamları...
Anlatmak istediği şeyleri, gerçekleri süslemeye gerek görmeden, olduğu gibi veren yazar, yaşamı çeşitli görünüşleriyle bir bütün olarak yansıtmak için, değişik yazın türlerinin olanaklarından yararlanıyor...
Kitaptaki birbirine bağlı on öykünün iç içe örülmelerinden roman gibi okunabilen bir anlatı ortaya çıkmış...

Çıktı.

ADAM

FÉLIX FÉNÉON

Kısa Kısa "Haber Öyküleri"

ÖZELLİKLE Çağdaş Amerikan ve Anglosakson yazınlarında önemli bir yer tutmakla birlikte başka birçok ülke yazınında da yetkin örnekleri verilen "kısa kısa öykü"nün Fransız yazınında belirgin bir izine rastlanmaz. Oysa tüm yazınlarda olduğu gibi Fransız yazını da taşlama, aforizma, fıkra, atasözü gibi kısa anlatım biçimleri açısından zenginlik sunar. Öte yandan, "nouvelle"i hem öykü hem de haber anlamıyla alan ilginç bir Fransız yazın adamı, Felix Fénéon kısa anlatımı özgül bir tür olarak önemsemiş ve birçok örnek vermiştir. Alışılmış Amerikan ya da Anglo sakson öyküsünden yine oldukça farklı, ancak gündelik hay huyla yoğrulmuş ve çok bildik bir kalıba dökülerek sunulmuş kısacık anlatılar bunlar. Félix Fénéon'un metinlerinin okurlara değişik bir tat vereceğini umuyoruz.

Üç Satırlık Haberler
(Nouvelles en Trois Lignes)

Saatçi baba kızının (19 yaşında) fazla serbest olduğunu düşünerek onu öldürdü. Adamın geriye on bir çocuğu kaldı.

Gece çalışan genç bir kadın Rochechouart'da bir kabarede A. Renaudy'nin kafasına baltayı indirdi, sonra oradan ayrıldı.

Lescherolles'den (Seine-et-Marne bölgesi) korucu Wegmüller'in küçük kızı çiçek topladı, onları çiğnedi ve zehirlenerek öldü.

Saint-Jean-les-Deux-Jumeaux'lu (Seine-et-Marne bölgesi) saralı Madam Robeis büyük bir süt güğümüne düşerek boğuldu.

Jobards'da (Loiret bölgesi) Mösyö David karısının kendisinden başkalarını sevmesine öfkelenerek onu çatal darbeleri ve silahıyla öldürdü.

Küçük bir fino tarafından ısırılan ve iyileştiği sanılan (Pastör Enstitüsü) Lyon'lu Frachet karısını ısırmak istedi ve kudurarak öldü.

Boulogne'lu muhasebeci Auguste Bailly havada sallanan bir trapezden düşerek kafatasını kırdı.

Sarhoşlar için artık Tanrı bile yok : Saint-Germain'li Kersilie kapıyı pencere sandı ve öldü.

Mobilyalarını üst üste yığarak tutuşturan Terbaud "Jeanne d'Arc gibi ölmek" diyordu. Saint-Ouen itfaiyesi onu durdurdu.

Üç aylık evli olan Nantes'lı Audouy çifti lavdenum, arsenik ve tabancayla intihar etti.

Karısıyla kavga etmekte olan Faillères'li (Lot bölgesi) Tartayre disk atar gibi, yemek tabağını kadının şakağına atarak öldürdü.

Çok yağmur yağdığı için şalıyla başını sarmış olan Levallois'lı Madam Rossy elektrikli faytonun geldiğini duymadı ve ezildi.

Félix Fénéon 29 Haziran 1861'de Torino'da doğdu. 1881–1894 tarihleri arasında Savaş Bakanlığında memurluk yaptı. Ancak anarşist akımın bazı yöneticileriyle olan ilişkileri yüzünden kendini terörist bir komplonun içinde buldu. Suçsuz olduğu anlaşıldı. Asıl ilgi alanı sanat eleştirmenliği olan Fénéon 1883'te "Revue Indépendante"yi ("Bağımsız Dergi") kurdu, bu dergi Dostoyevski, Tolstoy, Ibsen, Gorki, Strindberg gibi büyük yazarların tanıtılmasında önemli bir rol oynadı. Fénéon sembolist şairlerin yapıtlarını da yayımladı. Fransa'da Rimbaud'yu asıl keşfedenin Fénéon olduğu söylenir. 1895'ten 1903'e değin "Revue Blanche"ı ("Beyaz Dergi") yayımladı. 1906'da "Le Matin" gazetesinde kısa sürede ün kazanacak olan "Nouvelles en trois lignes" köşesini hazırladı. Keskin bir sanat eleştirmeni, resim ve yazın meraklısı Fénéon'un gizli tuttuğu eleştiri denemelerini J. Paulhan yazarın ölümünden (1947) sonra yayımlamıştır.

Nouvelles en Trois Lignes : Kara mizah türüne de yaklaşan bu iğnelemeli kısacık öyküler genellikle gazetelerde yer alan soygun, hırsızlık, tecavüz, intihar türünden haberlere öykünülerek yazılmıştır ve Fénéon'un yapıtında çok özel bir yer tutar. Günlük gazeteleri dolduran korkunç olayları Fénéon soluk kesici, özlü, kesin bir dille anlatır. Satır aralarından da ince bir mizah sızar.

Aubervilliers'nin tek sokağı olan Rue Lécuyer'de farklı saatlerde iki yaralı, bir ölü bulundu.

Bir intihar, bir kaza : Trenlerin altında Ain'li çoban Pichon intihar etti, Somme'lu yol işçisi Famechon kazaya kurban gitti.

Marsilya banliyösünden Coste, kendisiyle rekabet eden kız kardeşini peynir bıçağıyla öldürdü.

Marines'li balıkçı Cuvilliers beşinci kez kendini zehirledi, bu kez başardı.

Clichy'de şık bir genç adam kendini faytonun altına attı. Yara almayan genç adam bir kamyon tarafından çiğnendi.

Fransızcadan çeviren : Nedret Tanyolaç Öztokat

Félix Fénéon, *Nouvelles en Trois Lignes, Mercure de France*, 1997

VIRGINIA WOOLF

Mavi & Yeşil

Yeşil

KADEHİ saran parmaklar süzülür. Aydınlık dökülür, kayarcasına kadehten, bahçedeki yeşil havuza. Gün boyunca yeşil yeşil dökülür on parmağından parıltısı mermere. Tüyleri papağanların – kulak tırmalayan sesleri – keskin ince yaprakları palmiyelerin – yeşildir hepsi. Yeşil parlar güneşte iğne yapraklar. Ama camın çiğ ışığıdır düşen mermere; tutunmaya çabalar su birikintileri çöl kumunun üzerinde; develer ulaşmaya çalışır son bir gayretle; sığınır su birikintileri mermerin koynuna; sararlar sazlıklar onu bir zırh gibi çepeçevre; beyaz tomurcuklar açar ötesinde berisinde; zıplar kurbağa tepesinde; el değmemiş yıldızlar çöker üstüne gecelerde. Akşam gelir gölgesiyle, süpürür yeşili şömineden öteye; buruşturur yüzünü okyanus. Gemiler gelmez olur; salınır dalgalar umarsız, öylesine. Gecedir ve dökülürken mavilik uçlarından iğne yaprakların, sona erer saltanatı yeşilin.

Mavi

KISA, kalkık burunlu hilkat garibesi, çıkarır kafasını sudan ve alev alev beyazlığın ortasındaki mavi tespihlerin olduğu yana püskürtür suyu o hissiyatsız burun deliklerinden. Postunun katran karalığına vurur mavi çizgiler. Çamurlaşan suyla ağzında burnunda, ağırlaşarak batar ve mavi örter üstünü, söndürür parlaklığını nice gözlerinin. Kıyıya öylece fırlatılmış uzanır, körelmiş kotkafasıyla, döker kurumuş mavi pullarını. Metalik mavisi alacalar kıyıdaki paslı demiri. Kaburgasıdır mavi, karaya oturmuş kayığın. Bir dalga yuvarlanır mavi çanların altında. Ama katedral ayrıktır, soğuktur, tütsü kokularının ağırlığı yüklüdür, hayal meyal mavidir peçeli meryemleriyle.

İngilizceden çeviren : Rana Kahraman

JEAN RHYS

Nehrin Sesi

AMPUL kısa bir kordonla tavanın ortasından sarkıyordu. Okumak için yeterli ışık olmadığı için yatağa uzandılar ve konuştular. Açık pencereden içeri giren yumuşak ve nemli gece havası perdeleri itiyordu.

"Ama neden korkuyorsun? Nasıl bir korku bu?"

"Hani yutmak istersin de yutamazsın, onun gibi," dedi.

"Her zaman mı?"

"Hemen hemen her zaman."

"Şekerim, gerçekten geri zekâlısın."

"Evet, biliyorum."

Bununla ilgili değil, diye düşündü, bundan dolayı değil.

"Sadece bir ruh hali bu," dedi, "geçer."

"Ne kadar tutarsızsın. Burayı sen seçtin, buraya sen gelmek istedin. Beğendiğini sanmıştım."

"Beğeniyorum. Bu kırlığı, yalnızlığını ve tüm halini beğeniyorum, özellikle de yalnızlığını. Sadece arada bir yağmur dursaydı!"

"Yalnızlık falan hepsi iyi de, havanın iyi olması gerek," dedi.

"Belki yarın daha iyi olur."

Eğer söze dökebilsem, belki gider, diye düşündü. Bazen söze dökülünce – az çok – kurtulabiliyor insan – az çok –. Bazen kendi kendine bugün korktuğumu itiraf ediyorum diyebiliyorsun. O parlak kaygan yüzlerden, sıçan yüzlerden, sinemadaki o gülüşlerden korktum. Asansörden ve oyuncak bebeklerin gözlerinden korkuyorum. Fakat bu korku için sözcükler yok. Sözcükler yaratılmamış.

"Yağmur durunca yine hoşuma gider."

"Biraz önce hoşuna gitmiyordu değil mi? Nehrin oradayken?"

"Hayır, pek değil."

"Bu gece biraz ürkütücüydü orası. Ama ne bekleyebilirsin ki? Güzel havada bir yer seçemeyiz." (Ya da düşündüklerinden herhangi biri.) "Pek çok çam ağacı var çevrede," dedi. "Onlar insanı hapsediyor."

"Evet."

Ama siyah çamlar değildi, diye düşündü, ya da yıldızsız gökyüzü ya da üstü kapalı ay, ya da alçalan dümdüz tepeler ya da kayalıklar ve büyük taşlar. Nehirdi.

"Nehir çok sessiz," dedi. "Bu kadar yükseldiği için mi acaba?"

NECATİ ABACI

"İnsan gürültüye alışıyor herhalde. Haydi gidelim ve yatak odasının şöminesini yakalım. Keşke bir şey içebilseydik! Bir içki için neler vermezdim, ya sen?"

"Kahve içebiliriz."

Geri dönerlerken boyuna başını çevirip suya baktı. "Bu ışıkla garip bir şekilde madeni görünüyor. Hiç su gibi değil."

"Donmuş gibi dümdüz duruyor. Ve de daha geniş."

"Donmuş gibi mi? Hayır. Esrarengiz bir biçimde çok canlı." Kendi kendine konuşurcasına, "Upuzun saçlar gibi," dedi. Bunu hissetti de. Kadın kahverengi, kırık yüzeyli, hızla akan nehrin ay ışığında nasıl da değiştiğini hatırlayarak uzandı. Varlıklar insanlardan daha güçlü. Her zaman buna inanmışımdır. (Eğer bir attan korkuyorsan benim kızım değilsin. Deniz tutar diye korkuyorsan, benim kızım değilsin. Bir tepenin biçiminden ya da dolunaya dönüşen aydan korkuyorsan, benim kızım değilsin. Zaten benim kızım falan değilsin.)

"Şimdi sessiz değil, ha," dedi. "Nehri kastediyorum."

"Hayır, bir kürek sesi geliyor." Esnedi. "Ateşe bir kütük daha atacağım. Ransom'ın bize odun ve kömür vermesi ne büyük bir incelik! Bu evi tuttuğumuzda bunları vereceğini söylememişti. Fena bir adam değil."

"İyi kalpli biri. Hava durumunu da biliyor."

"Hoşuma gidiyor," dedi yeniden yatağa girerken. "Yağmura karşın. Haydi burada mutlu olalım."

"Evet, haydi."

Bu ikinci kez. Bunu daha önce de söyledi. İlk geldikleri gün söylemişti bunu. O zaman hemen, "Evet, haydi mutlu olalım," diye yanıtlamadı çünkü onu bekleyen korku gelip dokunuvermişti ve ağzını açıp konuşabilmesi için saniyelerin geçmesi gerekmişti.

"Bu akşam gördüğümüz bir susamuru olmalı. Misk faresi olamaz, çok büyük. Ransom'a söyleyeceğim, çok şaşıracak."

"Niçin?"

"Bu bölgelerde ender bulunur da ondan."

"Zavallı şeytancıklar, eğer o kadar nadir bulunuyorlarsa çok kötü vakit geçiriyor olmalılar. Ne yapacak ki? Bir av mı düzenleyecek? Belki de değil. Yufka yürekli olduğuna karar verdik. Burası bir kuşlar tapınağı, biliyor muydun? Her çeşidi. O sarı göğüslü olanından söz edeyim ona. Belki ne olduğunu bilir."

O sabah pencerenin kenarında kanatlarını bir aşağı, bir yukarı çırpmasını izlemişti – yağmurda sarı bir pırıltı. "Ne güzel bir kuş!" Korku sarıdır. Sen sarısın. Kalın sarı bir çizgisi var. Haklılar. Korku sarıdır. "Ne hoş değil mi? Pek de ısrarcı. İçeri girmeye kararlı."

"Işığı söndüreceğim," dedi. "Gerek yok. Ateş daha iyi."

Bir sigara daha yakmak için bir kibrit çaktı. Alevlenince, gözlerinin altındaki derin çukurları, elmacık kemiklerine doğru gerilmiş cildini ve burnundaki ince kemeri gördü. Ne düşündüğünü bilirmişçesine gülümsüyordu.

Jean Rhys (1894-1979) İngiliz edebiyatının önde gelen yazarlarından. İlginç bir yaşamöyküsü sonunda ortaya çıkan ilginç kitaplarıyla tanınıyor. Bir zamanlar ortalardan kaybolmuş, birçok kitapla yeniden ortaya çıkmış, art arda yayımlanan bu kitapları okurlarca kapışılmış olan Jean Rhys, Pınar Kür'ün çevirdiği kitaplarıyla ülkemizde de sevilen bir yazar.

"BU RUH halinde olduğun zaman korkmadığın hiçbir şey yok mu?"

"Sen," dedi. Kibrit söndü. Ne olduysa, diye düşündü. Ne yaptıysan. Ne yaptıysam. Hiçbir zaman senden değil. Beni duyuyor musun?

"İyi." Gülümsedi. "Bu beni rahatlattı."

"Yarın güzel bir gün olacak. Göreceksin. Şansımız gülecek."

"Şansımıza güvenme. Bugüne kadar anlamış olman gerek," diye mırıldandı. Ama sen bu zamana kadar anlamış olacak biri değilsin. Ne yazık ki ikimiz de böyle insanlar değiliz."

"Yorgun musun? Yorgun gibisin."

"Evet." Sustu ve arkasını döndü. "Epey yorgunum. Işığı açmam gerekiyor, bir aspirin içeceğim," dediği zaman yanıtlamadı, kolunu üstünden uzattı ve soluk ampule dokundu. Uyuyordu. Yanan sigarası çarşafın üzerine düşmüştü.

"İyi ki gördüm," dedi yüksek sesle. Sigarayı söndürdü ve pencereden fırlattı, aspirini buldu, kül tablasını boşalttı. Dümdüz uzanıp yatmak zorunda olduğu anı erteleyerek, dinleyerek, açılacağını bile bile gözlerini kapattı.

"Uyuma," diye geçirdi içinden, yatarken. "Uyanık kal ve beni rahatlat. Korkuyorum. Burada korkulacak bir şeyler var, sana söylüyorum. Nasıl hissedemiyorsun? Haydi mutlu olalım dediğinde, o ilk gün, neşeli ve korkunç bir ezgi çalarak dolu bir lavaboya musluktan su damlıyordu. Duymadın mı? Ben duydum. Arkanı dönüp uyuma. Uyanık kal ve beni rahatlat."

Kimsenin seni rahatlatacağı yok, dedi kendi kendine, bunu çok iyi bilmen lazım. Kendini toparla. Korkmadığın bir zaman vardı. Var mıydı? Ne zaman? Ne zamandı o zaman? Tabii vardı. Haydi, toparla kendini. Bir zaman vardı. Bir zaman vardı. Hem biraz sonra uyurum. Nasılsa her zaman uyumak var ve her şey yarın daha iyi olur.

"Bugünün güzel bir gün olacağını biliyordum," diye düşündü, incecik perdelerden gün ışığının içeri girdiğini görünce. "İlk güzel günümüz."

"Uyanık mısın," diye sordu. "Bugün güzel bir gün. Bu gece tuhaf bir düş gördüm," dedi hâlâ gün ışığına bakarken. "Koruda yürüyordum, ağaçlar inliyordu. Sonra telgraf tellerindeki rüzgârı gördüm, onun gibi bir şey, sadece çok yüksekti sesi. Hâlâ duyuyorum, gerçekten, yemin ederim, bunu uydurmuyorum. Hâlâ aklımda ve telgraf tellerindeki rüzgârdan başka bir şeye benzemiyordu."

"Bugün çok güzel bir gün," dedi ve ellerine dokundu.

"Şekerim, üşümüşsün sen. Sıcak su torbası ve çay getireyim. Getireyim çünkü bu sabah kendimi çok enerjik hissediyorum, bir seferlik kıpırdama!"

"Niçin yanıt vermiyorsun," diye sordu, oturup ona bakarken. "Beni korkutuyorsun," dedi sesi yükselerek. "Beni korkutuyorsun, uyan," dedi ve sarstı. Dokunur dokunmaz yüreği ağzına geldi. Ağzına geldi ve birden sivri pençeler oluştu ve pençeler onu kenetledi. "Aman Tanrım," dedi güneşte yüzüne bakarken, yatağın önünde diz çöktü, elleri ellerinde ve artık konuşmadan, düşünmeden.

DOKTOR, "Gece hiçbir şey duymadınız mı," diye sordu.

"Düş olduğunu sandım."

"Ah! Düş olduğunu sandınız. Anlıyorum. Ne zaman uyandınız?"

"Bilmiyorum. Saati öbür odaya koyuyorduk çünkü yüksek bir tıklaması vardı. Sekiz buçuk, dokuz civarı herhalde."

"Ne olduğunu anladınız elbette."

"Emin değildim. Başında emin değildim."

"Ama ne yaptınız? Telefon ettiğinizde on buçuktu. Ne yaptınız?"

Rahatlatıcı tek bir söz yok. Kuşku. Küçücük gözleri, çalı gibi kaşları var ve kuşkulu görünüyor.

"Ceketimi giydim ve telefonu olan bir yere, Mr. Ransom'a gittim. Yol boyu koştum ancak çok uzun bir yol gibi geldi."

"Fakat on dakikadan fazla almaması gerek."

"Hayır, fakat çok uzun gibiydi. Koştum, ama sanki hiç kıpırdayamıyordum. Vardığımda kimse yoktu ve telefonun olduğu oda kilitliydi. Ön kapı her zaman açık olur, fakat dışarı çıkınca o odayı kilitliyor. Evde kimse yok, yolda kimse yok ve tepenin yokuşunda kimse yok. İpte bir sürü çarşaf ve erkek gömlekleri asılıydı ve sallanıyordu. Ve güneş elbette. İlk günümüzdü. Havanın güzel olduğu ilk günümüzdü."

Doktorun yüzüne baktı, durdu ve farklı bir sesle devam etti.

"Bir yukarı, bir aşağıya yürüdüm bir süre. Ne yapacağımı bilemedim. Sonra belki kapıyı kırabilirim, diye düşündüm. Sonra denedim ve kırdım. Bir kalas kırıldı ve içeri girdim. Fakat biri yanıt verene kadar çok uzun zaman geçti gibi geldi."

Evet, elbette biliyorum, diye düşündü. Geç kaldım çünkü orada bekleyip dinledim. O zaman duydum işte. Ses daha yükseldi ve yaklaştı ve benimle birlikte odanın içindeydi. Nehrin sesini duydum.

Nehrin sesini duydum.

İngilizceden çeviren : Benan Dinçtürk

GUNTER GRASS

Şeker Seven Öğretmen

1941 SONBAHARININ sonlarına doğru Doğu'daki başarılarla ilgili özel haberler kesilmişti, Conrad Lisesi artık yirmi iki Conrad'lının çatışmalarda öldüğünü söyleyebiliyordu. Adlar, tarihler ve rütbeler yazılı mermer levha giriş kapısında, Schopenhauer ile Kopernikus'un arasında asılı duruyordu. Ölenler arasında Şövalye Nişanı kazanmış birisi de vardı. Bu nişanı kazanmış iki kişi de hâlâ yaşıyor ve izinde olduklarında düzenli olarak eski okullarını ziyaret ediyorlardı. Bazen tören salonunda çok kısa ya da bitmek bilmeyen söylevler veriyorlardı. Çivilenmiş gibi oturuyorduk, öğretmenler de "evet" anlamında başlarını sallıyorlardı. Konuşmalardan sonra soru sorma hakkımız vardı. Öğrenciler kaç tane Spitfire düşürmek ya da kaç brüt tonilatoluk gemi batırmak gerektiğini bilmek istiyorlardı. Çünkü hepimiz ileride bir noktada Şövalye Nişanı almak istiyorduk. Öğretmenler ya "Takviye her zaman başarılı oluyor mu?" türünden, konuyla ilgili sorular soruyor ya da anlamlı cümlelerle öne çıkıp dayanmaktan ve sonunda gelecek olan zaferden söz ediyorlardı. Öğretmenlerden Oswald Brunies, Şövalye Nişanı alanlardan birine – sanırım hava kuvvetlerindendi – ister dost, ister düşman olsun, ilk kez ölmüş birini gördüğünde kafasından neler geçtiğini sordu. Avcı uçağı pilotunun cevabını hatırlamıyorum.

Brunies aynı soruyu, Şövalye Nişanı'na sahip olmadığı için, yalnızca sınıfımızdaki kürsüden "Kara Uçaksavar Kuvvetlerinin Doğudaki Rolü" konulu bir konuşma yapmaya yetkisi olan Başçavuş Walter Mattern'e de yöneltti. Birinci ve ikinci sınıf Demir Haç Madalyası'na sahip başçavuşun cevabını da unutmuşum. Yalnızca üniforması gibi gri, sıska, ama aynı zamanda da güçlü kuvvetli bir gencin iki eliyle kürsünün kapağını sımsıkı kavraması ve bakışlarını başlarımızın üstünden geçirip sınıfın arka duvarındaki resme – Thoma'nın ıspanak yeşili kır manzarasına – dikmesi gözlerimin önünde. Soluk aldığı yerde havanın yoğunluğu azalıyor. Kafkasya hakkında bir şeyler öğrenmek istiyoruz, ama o sürekli olarak hiçlikten söz ediyor.

Yaptığı konuşmadan bir iki gün sonra Walter Mattern Rusya'ya geri döndü ve orada uçaksavar kuvvetleriyle savaşa katılmasını engelleyen bir yara aldı. Hafifçe topallayan bir halde yeniden Almanya sınırları içindeki uçaksavar kuvvetlerinde görevlendirilerek önce Königsberg, sonra da Danzig'e atandı. Brösen-Glettau sahil bataryasında ve Kaiserhafen bataryasında hava kuvvetlerine yardım edecek kimseler yetiştirdi.

Sevgi ve korku uyandırarak herkese ve bu arada da bana örnek oldu. Bir tek

Brunies, Mattern bizleri ziyarete gelip kürsünün arkasına geçer geçmez, alaycı ışıklarla doluyor ve kendisinden bir söylev vermek yerine, otel yakınlarındaki çarpışmaları anlatmasını, ya da Eichendorff'un bir şiirini, sözgelimi, "Üçgen biçiminde karanlık çatılar, yüksek pencereler..." diye başlayanı okumasını isteyerek onu sorguluyordu.

Brunies'in bize ciddi bir şekilde ders verdiğini hatırlamıyorum. Bir iki kompozisyon konusu aklıma geliyor : "Zulular'da düğün hazırlıkları" ya da "Bir konserve kutusunun başına gelenler" ya da "Ben küçük bir kızın ağzında gittikçe küçülen bir malt özü şekeriyken". Sanırım öğretmenin amacı düş gücümüzü beslemekti; düş gücüne de genel olarak kırk öğrenciden yalnız ikisinde rastlandığı için, iki dördüncü sınıf öğrencisi – bir başkası ve ben – bir konserve kutusunun başına gelenleri izleyip açıklığa kavuştururken, Zulular'a var olmayan düğün âdetleri atfederken ve bir kızın ağzında sürekli olarak küçülmekte olan şekeri gözetlerken, kalan otuz sekiz öğrenci de uyuklayabiliyordu.

Bu malt özü şekeri konusu beni, sınıf arkadaşlarımı ve Brunies'i on dört gün ya da daha uzun bir süre meşgul etmişti. Yamru yumru ve alabildiğine meşin gibi yüzüyle, kürsünün yıpranmış tahta gövdesinin ardında uzun süre oturuyor ve bizlere esin kaynağı olmak için emme, küçük yudumlar halinde emme, suyunu çıkarma taklitleri yapıyordu. Hayali bir malt özü şekerini bir yanağından ötekine aktarıyor, neredeyse yutuyor, kapalı gözlerle ağzında küçültüyor, şekeri konuşturuyor, anlattırıyordu. Kısacası, Brunies şeker, çikolata gibi yiyeceklerin kolay kolay bulunmadığı ve tüketilmelerinin vesikaya bağlı olduğu bir dönemde bunları gerçek bir şeker bağımlılığıyla özlüyor ve ceplerinde şeker olmadığı zaman bir şekilde yaratıyordu. Biz de bu konu hakkında yazıyorduk.

Yaklaşık olarak 1941 sonbaharından başlayarak bütün öğrencilere vitamin hapları dağıtılmaya başlandı. Bu hapların adı "Cebion"du ve büyük, kahverengi, cam eczane kavanozlarında saklanıyorlardı. Eskiden Meyer'in ansiklopedilerinin sırt sırta durduğu konferans salonunda şimdi etiketli kavanozlar, birinci sınıfa ait olandan son sınıfa ait olana kadar sırayla duruyorlar ve her gün yetkili sınıf önderleri tarafından, sınıflarda bekleyen, savaşın üçüncü yılının vitamin fakiri öğrencilerine taşınıyorlardı.

Elbette Brunies kolunun altında eczane kavanozuyla sınıfa girdiğinde çoktan emmeye başladığı ve yaşlı ağzının çevresinde tatlı haz belirtileri olduğu gözlemlenebiliyordu. Cebion haplarının dağıtılması ders saatinin yarısından biraz fazlasını alıyordu; çünkü Brunies kavanozun asla sıradan sıraya dolaştırılmasına izin vermiyor, bunun yerine öğrencileri sınıf defterine aynen uyan alfabetik sırayla kürsünün önüne çağırıyor, beceriksizce cam kavanozun içine elini sokuyor, sanki öğrencilerin her biri için ayrı bir şey yakalıyormuş gibi yapıyor ve sonra tüm kırışıklarına yayılan bir zaferle, sayıları belki beş yüzü bulan Cebion haplarından birini kavanozdan çıkarıp zor bir sihirbazlık hareketinin sonucuymuş gibi kaldırıp gösteriyor ve karşısında duran öğrenciye sunuyordu.

Hepimiz bal gibi biliyorduk ki Brunies'in ceketinin iki cebi de yine Cebion haplarıyla doluydu. Hapların tatlı-ekşi bir tadı vardı; biraz limon, biraz üzüm şekeri, biraz hastane tadındaydılar. Cebion haplarını hepimiz seve seve emdiğimiz için, tüm tatlı şeyler için gerçekten çıldıran Brunies ceketinin ceplerini doldur-

makta haklıydı. Konferans salonuyla sınıfımız arasındaki yolda her gün kahverengi eczane kavanozuyla öğretmenler tuvaletine uğruyor, bir dakika sonra da yine koridorda beliriyor ve hapları küçük yudumlar halinde emerek ilerliyordu; ceket ceplerinin kapakları Cebion tozuyla kaplı oluyordu.

Şunu belirtmek isterim ki Brunies sırrını bildiğimizi biliyordu. Sık sık ders sırasında karatahtanın ardında kayboluyor, orada tayınını alıyor, sınıfın karşısına geçiyor ve bize işleyen ağzını gösteriyordu. Bu hareketle sanki, "Hiçbir şey görmediğinizi, gördüyseniz de yanlış gördüğünüzü varsayıyorum," demekteydi.

Öbür öğretmenler gibi, Brunies de sık sık ve büyük bir gürültüyle aksırmak zorunda kalıyordu. Meslektaşları gibi, o da böyle durumlarda cebinden, büyük bir mendil çıkarır, ama meslekdaşlarının aksine, mendille birlikte cebinden bütün ve kırık Cebion hapları da saçılırdı. Cilalı döşemelerde yuvarlanan hapları toplardık. Eğilmiş, gayretle hap toplayan bir öğrenci sürüsü Brunies'e yarım ve çeyrek hapları teslim ederdi. Bunu yaparken kullandığımız, deyimselleşmiş bir söz vardı : "Öğretmenim, cebinizden birkaç parlak taş düştü."

Brunies buna ölçülü bir yanıt verirdi : "Eğer bulduklarınız sıradan mika gnayslarıysa sizin olsunlar, ama bir tane ya da daha fazla çift gnays bulduysanız, geri verilmelerini rica ederim."

Bulduklarımızın hep çift gnayslar oldukları konusunda anlaşmaya varılmıştı. Brunies bunları emin olana kadar, aşınıp küçülmüş kahverengi dişlerinin arasına alır, sınayarak bir yanağından ötekine aktarır, emin olunca da, "Gerçekten de bulduklarınız arasında birkaç tane çok nadir çift gnays varmış; bunları bulmuş olmanız ne kadar da sevindirici," derdi.

Sonraları Brunies Cebion haplarını elde etmek için tüm dolambaçlı yollardan vazgeçti. Artık tahtanın arkasına geçmiyor ve kaybolmuş çift gnayslardan hiç söz etmiyordu. Konferans salonundan sınıfımıza doğru yolda olduğunda eczane kavanozuyla öğretmen tuvaletine uğramıyor, bunun yerine ders sırasında bir şeker bağımlısı gibi davranarak Cebion haplarımızdan hakkı olmadan açıkça alıyordu. Ellerinin titreyişi rahatsız ediciydi. Bir cümlenin ortasında ya da iki Eichendorff kıtasının arasında bağımlılığı onu pençesine alıyordu. Tek bir Cebion'a parmaklarıyla dokunup almıyor, kemikleri fırlamış parmaklarının üçüyle beş hap avuçluyor, beşini birden doymak bilmeyen ağzına atıyor ve ağzını öyle bir şapırdatıyordu ki başımızı öte yana çevirmek zorunda kalıyorduk.

HAYIR, Tulla, onu biz ihbar etmedik. Elbette bir sürü ihbar oldu, ama bizim sınıftan bir ihbar gelmedi. Gerçi sonradan, aralarında benim de bulunduğum birkaç öğrenci konferans salonunda tanık olarak ifade vermek zorunda kaldık, ama çok sıkı ağızlı davrandık ve söyleye söyleye öğretmenin ders sırasında şeker yediğinin doğru olduğunu, ama söz konusu olanın Cebion hapları değil, sıradan malt özü şekerleri olduğunu söyledik. Biz daha birinci ve ikinci sınıftayken Brunies'te bu alışkanlık vardı ve o zamanlar Cebion hapları ortada yoktu, dedik.

Verdiğimiz bu ifadelerin pek bir yararı olmadı : Brunies'i tutukladıklarında cep astarlarında Cebion tozu bulunmuştu.

Önce müdürümüz Klohse'nin onu ihbar ettiği söylendi, bazıları ihbarda bulunanın Lingenberg adlı bir matematik öğretmeni olduğuna inanıyorlardı, sonra

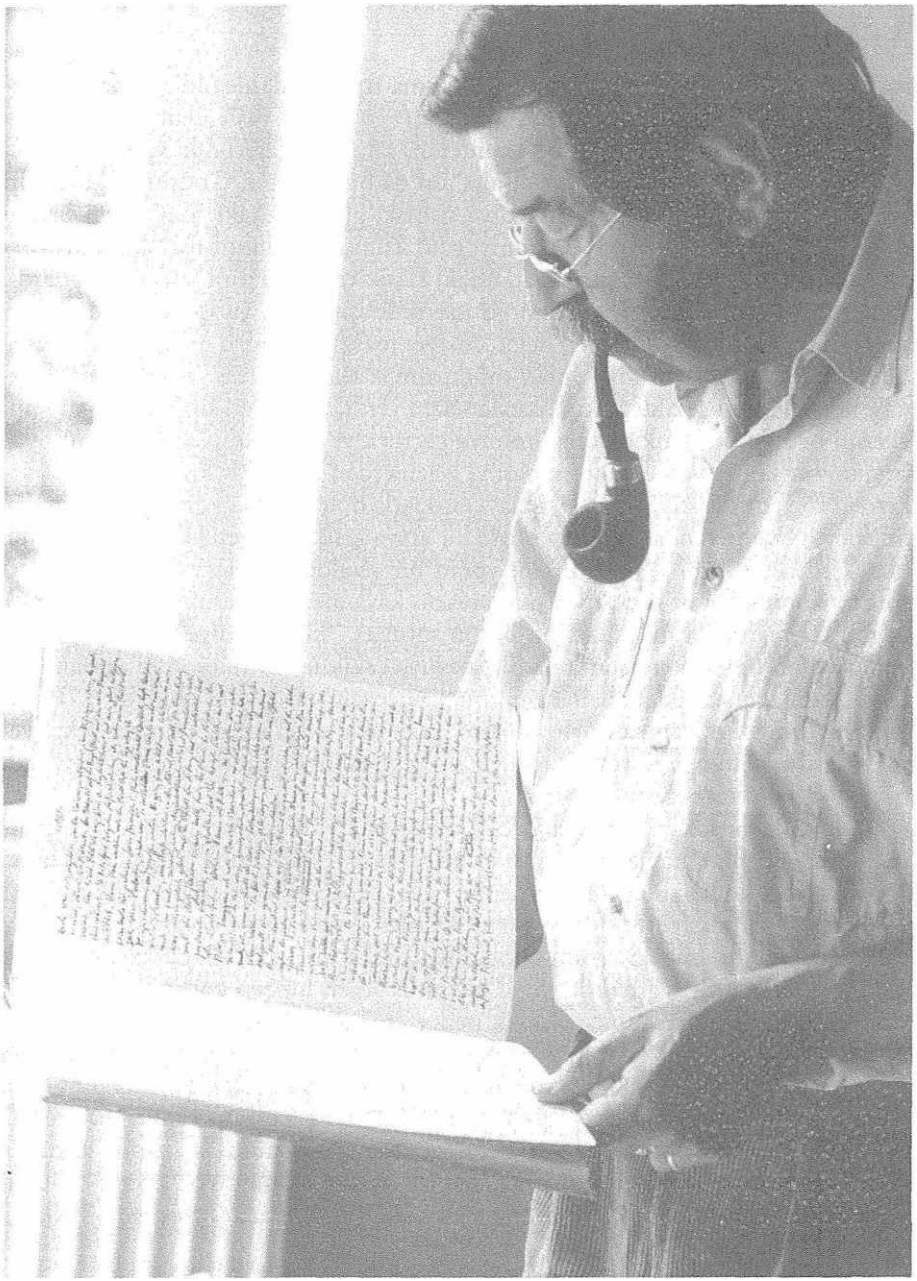

da ortalığa Gudrun Okulu'nun kız öğrencilerinin, Brunies'in tarih dersi verdiği sınıftaki kızların ona iftira ettikleri söylentisi yayıldı. Bunu kesinlikle Tulla yapmıştır diye düşünmeme zaman kalmadan Tulla Pokriefke adı açıkça anıldı.

İHBAR eden sendin!

Neden? İş olsun diye. Brunies sınıfımızı meslektaşı Hoffman'a devretmek

zorunda kalmıştı; artık ders vermiyordu, ama tutuklu da değildi. Elsen Caddesi'nde parıltılı taşlarıyla ilgileniyordu. On dört gün sonra yaşlı adamı bir kez daha gördük. Sınıftan iki öğrenci ve ben konferans salonuna çağırıldık. İçeride yedinci sınıftan iki öğrenci ile, aralarında Tulla'nın da bulunduğu, Gudrun Okulu'nun beş kız öğrencisi vardı. Laf olsun diye sırıttık; güneş raftaki bütün kahverengi eczane kavanozlarına hafifçe dokunuyordu. Yumuşak halının üstünde duruyorduk, oturmamıza izin yoktu. Duvarlardaki klasikler birbirlerini küçümsüyorlardı. Konferans masasının yeşil kadifesinin üzerinde ışık, tozu yarıp geçiyordu. Kapı yağlanmıştı : Brunies öğretmen değil, cinayet masası memuru olan, sivil giyinmiş bir bey tarafından getirildi. Onları müdürümüz Klohse izledi. Brunies bize dostane ve dalgın bir şekilde bakıp başıyla selam verdi, kemikleri fırlamış, koyu renk ellerini ovuşturdu; sanki hemen konuya geçmek ve Zulular'ın düğün hazırlıklarından, bir konserve kutusunun başına gelenlerden ya da bir kızın ağzındaki şekerden söz etmek istiyormuş gibi alaycı ışıklarla doldu. Ama konuşan sivil giyinmiş beydi. Konferans salonunda böyle bir araya gelişimizi gerekli bir yüzleştirme olarak niteledi. Ağır ağır ve insanı yoran bir şekilde Brunies'e bilinen soruları sordu. Konu Cebion hapları ve bu hapların kavanozlardan alınmasıydı. Brunies üzgün bir tavırla başını sallayarak bütün soruları, "Hayır," diye yanıtladı. Önce yedinci sınıf öğrencileri, sonra da biz sorguya çekildik. Brunies kimi zaman suçlandı, kimi zaman aklandı. İfadelerimiz kekeleyen çelişkilerle doluydu : "Hayır şahsen görmedim, yalnızca öyle deniyor. Hep öyle düşündük. Yalnızca şeker yemeyi sevdiği için öyle varsaydık. Böyle bir şeye tanık olmadım. Ama doğru olan bir şey var ki o da öğretmenimizin..."

Sonunda şu sözleri söyleyenin ben olduğuma hâlâ inanamıyorum : "Öğretmenimizin Cebion haplarının üç ya da en fazla dört kez tadına baktığı kuşkusuz. Ama bu küçük zevki ona çok görmedik. Şeker sevdiğini öteden beri biliyorduk."

Sorular sorulup cevaplar alınırken, Brunies'in nasıl aptal ve çaresiz bir tavırla ceketinin bir sol, bir sağ cebini karıştırdığı dikkatimi çekti. Bu arada sinirli bir şekilde dudaklarını ıslatıyordu. Sivil giyinmiş adam bu cep karıştırma ve dudak yalamayla ilgilenmedi. Önce yüksek pencerenin yakınında durup müdürle konuştu, sonra Tulla'ya pencereye gelmesini işaret etti. Tulla'nın üstünde siyah, pilili bir etek var. Brunies'in yanında hiç olmazsa piposu olsaydı, ama piposunu paltosunun cebinde bırakmış. Sivil giyinmiş memur Tulla'nın kulağına yakışık almayan bir şekilde bir şeyler fısıldıyor. Tabanlarım yumuşak halının üstünde yanıyorlar. Brunies'in çaresiz elleri ve dili hiç yorulmak bilmiyor. Sonra Tulla siyah, pilili eteğinin içinde yürüyor. Kumaş Tulla durana kadar hışırdıyor. Tulla iki

Günter Grass (1927) Almanya'nın belki de yaşayan en ünlü yazarı. Danzig'de dünyaya geldi. Savaşın son yıllarında askere alınıp Amerikalılara esir düştü. Daha sonra grafik ve heykel öğrenimi gördü. Yazmaya 1950'lerde başladı. Buradaki öykü Günter Grass'ın başyapıtı olarak kabul edilen *Danzig Üçlüsü*'nün son cildini oluşturan *Hundejahre* (Köpek Yılları) adlı romandan bir bölümdür.

eliyle birden yarısına kadar Cebion haplarıyla dolu kahverengi bir eczane kavanozunu kavrıyor. Kavanozu raftan alıyor ve kimse onu engellemiyor. Pilili eteğinin içinde uzun, boş, yeşil konferans masasının çevresinde, gözleri ufak ve daha da kısılmış bir halde, adım adım ilerliyor. Herkes ardından bakıyor ve Brunies yaklaştığını görüyor. Aralarında bir kol boyu uzaklık kaldığında Tulla duruyor, kavanozu kendine doğru çekiyor, salt sol eliyle tutup sağ eliyle kapağını kaldırıyor. Brunies ellerini ceketine kuruluyor. Tulla kapağı bir yana bırakıyor; güneş konferans masasının yeşil keçesinin üstündeki kapağa vuruyor. Öğretmenin dili artık dudaklarının çevresinde gezinmiyor, dışarıda duruyor. Tulla cam kavanozu yeniden iki eliyle tutuyor, kaldırıyor, pilili eteğinin içinde ayak uçlarının üstünde yükseliyor ve, "Buyrun, öğretmenim," diyor.

Brunies bu teklife karşı koymadı. Ellerini ceketinin ceplerine sokup gizlemedi. Başını ve aşınıp küçülmüş kahverengi dişlerle dolu ağzını öteye çevirmedi. "Bu saçmalık da ne oluyor!" demedi. Bütün eliyle aceleyle aldı ve yedi. Üç parmağı cam kavanozdan çıktıklarında altı ya da yedi Cebion hapı tutuyorlardı; bunlardan ikisi yeniden kavanozun içine, birisi de yerdeki halının açık kahverengi, kadifemsi yüzeyinin üstüne düştü ve konferans masasının altına yuvarlandı, Brunies de parmaklarının arasında tutabildiklerini ağzına tıktı. Ama sonra masanın altında kaybolan Cebion hapının derdine düştü. Diz çöktü. Bizlerin, müdürün, sivil giyinmiş memurun ve Tulla'nın önünde iki dizinin üstünde elini yerde gezdirerek masanın yanını ve altını aradı; müdürle sivil giyinmiş memur yanına gitmeseydiler, hapı bulur ve şeker bağımlısı ağzına atardı. Müdürle memur iki yandan koluna girip onu ayağa kaldırdılar. Yedinci sınıf öğrencilerinden biri yağlanmış kapıyı açtı. Müdür, "Kendinize hâkim olun n'olur, sayın meslektaşım!" dedi. Tulla konferans masasının altındaki hapa doğru eğildi.

Günler sonra bir kez daha sorguya çekildik. Sırayla konferans salonuna girdik. Cebion hapları olayı yeterli bulunmamıştı. Yedinci sınıf öğrencileri Brunies'in zararlı ve olumsuz bir etki bırakan sözlerini not etmişlerdi. Birdenbire herkes, "Öğretmenimiz masondu," dedi. Bunu söyleyenlerin hiçbiri "mason" sözcüğünün ne anlama geldiğini bilmiyordu. Ben kendime hâkim olup bu konuda bir şey demedim. Bunu bana mobilya ustası babam salık vermişti. Belki Brunies'in hep boş duran bayrak direği ile ilgili olarak da hiçbir şey söylememem gerekirdi, ama ne de olsa komşumuzdu ve başka herkes bayrak asarken onun bayrak asmadığını bütün dünya görebiliyordu. Sivil giyinmiş memur da zaten bu konuda bilgi edinmişti ve ben, "Örneğin Führer'in doğum gününde herkes bayrak asarken öğretmenimiz, bayrağı olmasına karşın, bir kez bile bayrak asmamıştır," dediğimde sabırsızlıkla başını salladı.

Jenny'nin manevi babası böylelikle tutuklandı. Denildiğine göre, temelli alıp götürmeden önce birkaç günlüğüne evine dönmesine izin vermişlerdi. Her gün Aktien Gölü yakınlarındaki eve uğrayıp geride kalan Jenny ile ilgilenen piyanist Felsner-Imbs, "Şimdi de ihtiyarı Stutthof'a götürmüşler," dedi babama. "Bunu bir atlatsa!" ❁

Almancadan çeviren : Sunja Altınel

Memet Fuat ile Dünden Bugüne

"Öyküyle şiir bence iç içedirler. Romanla öykü arasında ise, düzyazı olmanın ötesinde, bir yakınlaşma kurmak çok güç."

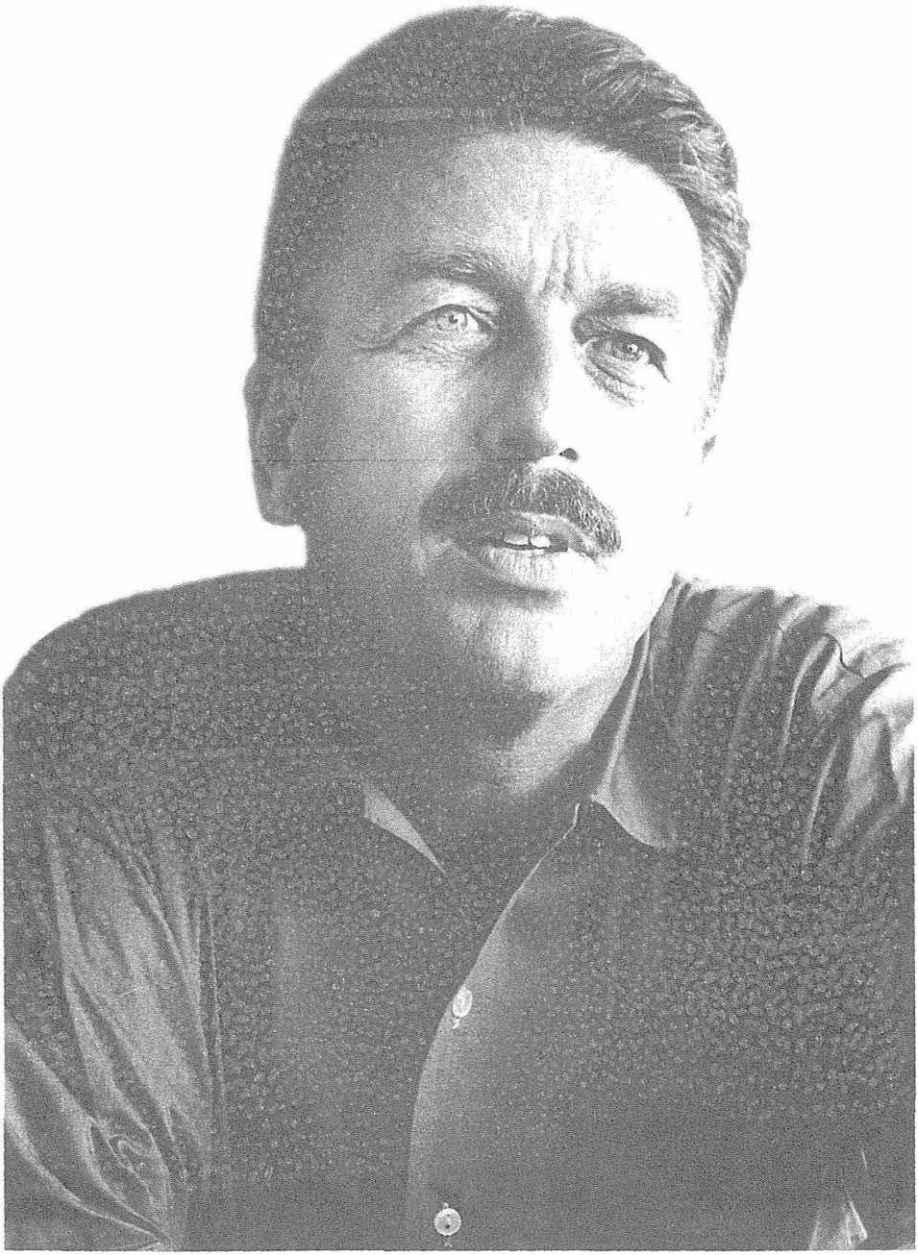

Konuşan : Semih Gümüş

Memet Abi, yaptığımız sohbetlerden biliyorum, öyküye çok değer verir, şiirden sonra hep öyküden söz edersiniz. Sizin gibi şiiri baştacı eden bir yazarın bu arada öyküye nasıl yer bulduğunu biraz açıklar mısınız?

– Sanırım ben bu ikisinin arasında bir yerden bakıyorum dünyaya. Öykülü şiirleri çok severim. Şiirli öyküleri de öyle... Benim baştacı ettiğim şiir, ne dediği belirsiz sözcük oyunları, üstün aydın damıtıklıkları değil ki...

Bir gün Melih Cevdet Anday, konuşma arasında, "Ben şiiri sevmem," demişti. Yıllarca şiir yazmış, şiir dünyasında en yüksek yerlere çıkmış bir insandan gelen böyle bir söz şaşırtıcı oluyor. Çok da hoşa gidiyor.

Aslında şiiri sevmeyen seçkin insanlar tanımıştım daha önce de... Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu örnekse, "Düpedüz söylemek varken, neden böyle söyleyeyim!" derdi.

Bir bakıma doğru...

Şiir gelişirken "neden"ini yitirmiş, işlevsizleşip salt bir "tat alma" aracı durumuna düşmüş. İşin bu noktasında, köşeye sıkışan şairin, oyuncağını kaptırmama çabasıdır "şiir bir şey söylemez, şiire anlam gerekmez" sözü.

Aslında benim de içimden geliyor, Melih Cevdet Anday gibi, "Ben şiiri sevmem," demek. Hele prenslerimiz harfleri yukardan aşağı doğru düşürmeye başlamıyorlar mı, nereye kaçacağımı bilemiyorum.

Ben şiiri bir şey anlatmanın en güzel yolu diye seviyorum. Anlatmanın iki kapısı var : Biri öykü, biri şiir... Hangi kapıdan isterseniz girin. Anlatma'da birleşirsiniz.

Kırıtmaya boş verin, o podyumlara

Ben şiiri bir şey anlatmanın en güzel yolu diye seviyorum. Anlatmanın iki kapısı var : Biri öykü, biri şiir... Hangi kapıdan isterseniz girin. Anlatma'da birleşirsiniz.

yaraşır...

"Adam Öykü"de öykü üstüne eleştirmenlerle yaptığım konuşmalarda sorduğum bir soruyu size de sormak istiyorum : Öykü, bir düzyazı türü olmasına karşın, romandan çok şiire yakın görülüyor. Siz de katılıyor musunuz bu yargıya?

Bu soruyu sürekli yinelememin nedeni sanıyorum anlaşılıyordur : Öykü üzerine derinlemesine bir çözümlemenin temelini tamamlama çabası... Öykü üstüne öteden beri düşünmüş eleştirmenlerin bu soruya verecekleri yanıtların toplamı, sanırım ilerde anlamlı bir çözümleme bütünü oluşturacaktır...

– Öyküyle şiir bence iç içedirler. Romanla öykü arasında ise, düzyazı olmanın ötesinde, bir yakınlaşma kurmak çok güç. Eskiden bir insanın yaşamını roman gibi baştan sona anlatan öyküler yazılırdı. Tolstoy'un "Tanrı Gerçeği Görür, Ama Bekler"i bunun güzel bir örneğidir.

Çağdaş yazarlar ise romana öykü şiirselliği getirmeyi denediler. Ama bu deney kökleşmedi, bir aykırılık olarak kaldı.

Bence, çok önemli olan "uzun öykü" türünün biraz daha öne çıkmasını sağladı yalnızca.

Ben öyküden "kısa öyküyü" anlıyorum. "Uzun öykü"ya da "kısa kısa öykü" benim öykü tanımım dışında, kıyılarında yer alıyorlar. Siz sanırım farklı düşünüyorsunuz...

– Ben "uzun öykü"yü severim. Ça-

De Yayınevi'nde, 1960'lar. Fotoğraf : Ülkü Tamer

ğımızın hızlı yaşamı içinde romanın yerini alacağını sanıyordum. Ama öyle olmadı.

Romana göre işçiliğe daha açık, fazlalıklardan arındırılma olanağı daha yüksek bir tür olduğunu düşünüyorum. Üstelik taşınması, okunması da kolay.

"Kısa kısa öykü"ler de güzeldir. Gençliğimde bir ara denemiştim. "Cumhuriyet"te köşe yazısı diye yayımladığım, *Bir Ayrılışın Öyküsü*'ndeki "Arda'lı Öykücükler" de o türe girer.

Yaşamı kucaklamakta romanın öyküye göre çok daha olanaklı olduğunu düşünenler elbette daha çok. Gerçekten de öykü yaşamı roman gibi kapsayabilir, roman kadar derinliğine yaklaşabilir, insanı roman kadar derinlikli çözümleyebilir, dolayısıyla yaşamı anlatmakta roman kadar hünerli olabilir mi? Başka bir deyişle, romanın gerçekliği anlatma becerisi öyküden – bu arada belki şiirden de – daha mı çok?

– Roman ağır gelişen, fazlalıkları olan bir türdür. Çok uzun sürede, dolaylı söyler söyleyeceğini. Bir tür uyuşturucudur...

Şiir öyle mi!..

Yaşar Kemal şair olsaydı, 28 yıl, 4 ayla bile kurtulamazdı.

Şiirin, öykünün yerleri bambaşka.

Japon askerleriydi, sanırım, hani o

koyunlarında "Garcia'ya Mektup" öyküsüyle savaşanlar!

Bırakın roman arkadan oflaya puflaya gelsin... Aslında onu sevenler daha fazla... Yalnız koşturmayın, tıkanır filan da, sonra üzülürüz...

Siz edebiyatta yaşama ve insana dönük olmaya çok önem veriyorsunuz. Ama bu arada dile de... Yanlış anımsamıyorsam, bir de bütün edebiyatın sonunda şiire varacağı biçiminde, öznel, ama güçlü bir yargınız da var. Öyleyse öykünün de sonunda şiir gibi ya da şiirsel olacağını mı söylüyorsunuz? Bu ilişki içinde hep öykü mü şiire yaklaşacak?..

– Kimse kimseye yaklaşmayacak, ikisi şimdiden sarmaş dolaş da... O "güçlü" yargıyı nerede vermiştim acaba! Konuşurken havaya girmiş olmalıyım. Çıkar benden öyle sözler!.. Herhalde Cevat Çapan'ın bir şiirini okuyorduk...

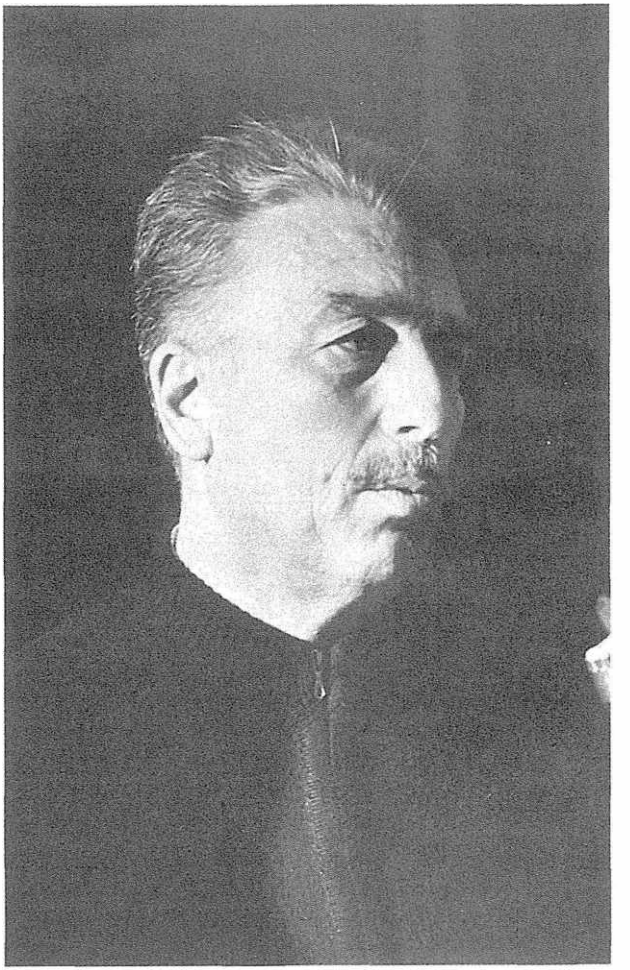

Bir voleybol maçında, 1970'ler. Fotoğraf : Cengiz Tokgöz

Dile gelince... Yazın denilen olayın başarısı dilde başlar... Dilde şiirselliğe erişilmeden hiçbir yere varılmaz... Ama o da yetmez, bütün yönleriyle yaşamı, insanı içermek gerekir...

Dilde şiirsellik dediğim şey ise, kesinlikle sözcük zıpırlıkları değil, öze ulaşma, arınmadır...

Olabildiğince yalın, gerçekliği çıplak halinde anlatan, elbette süssüz öykülerden yana olduğunuzu sanıyorum. Hem sevdiğiniz öykücüler ve öykülerden, hem çevirdiğiniz dünya yazarlarından, hem de yazdıklarınızdan çıkarıyorum bunu...

– Öyle görünür, ama tam öyle değildir... Yalınlık, süssüzlük aldatıcılığa karşı en güçlü engel... Düzeyliyse süslü olanı da severim... Sevmediğim, yapmacıklık, aldatıcılıktır...

William Saroyan, Katherine Mansfield, Ernest Hemingway, John Steinbeck, Truman Capote, Jack London adlarının toplamı da sizin beğeni çizginizi anlatıyor. Siz o güzel çevirilerinizi yapmaya başladığınızda bu seçimi nasıl yapmıştınız? Rastlantıların payı da var mıydı?

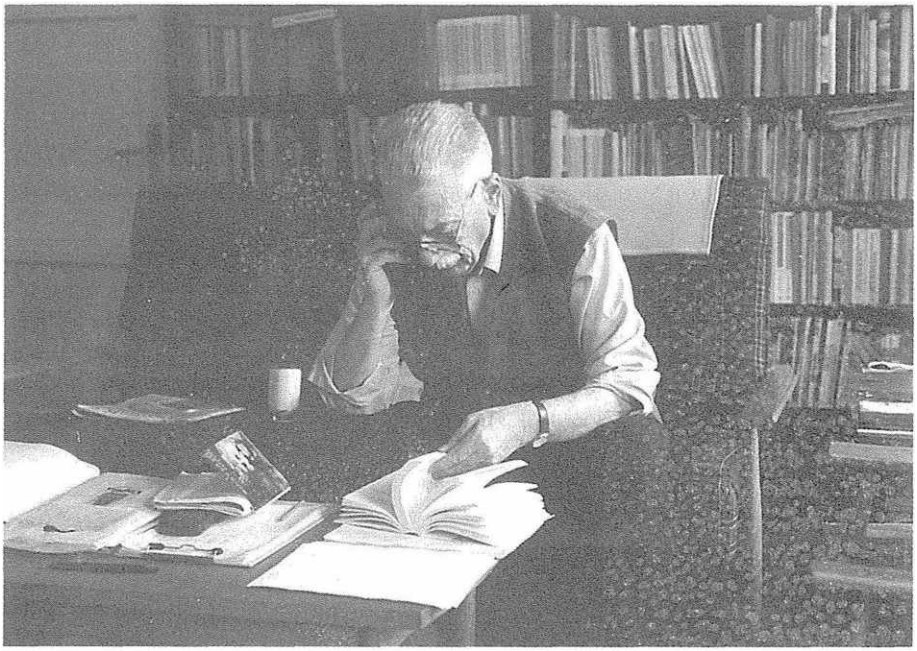

1997. Fotoğraf : Belgin Sunal

– Edgar Allan Poe'yu, Erskine Caldwell'i, Walt Whitman'ı da ekleyin... Sonra oyun çevirileri var... Hele Lorca'nın *Don Cristobita*'sını sakın unutmayın.

Poe ile Capote'u Yaşar Nabi'ye borçlu olduğumu çok iyi biliyorum, ötekileri kendim seçtim sanırım. Hepsi o dönemin sevilen yazarları. Seçimimin özel bir amacı yoktu. Ama ben bu yazarların biçemleri (eski deyimle üslupları) arasında önemli ayrımlar yakalamış, hepsini yazış özellikleriyle dilimize aktarmaya çalışmıştım. Para kazanmak için başladığım bir iş, sonunda yazarlığımın gelişmesine yardımcı oldu. Gerçi sonlara doğru bunalmıştım, ama yararlandığım bir çalışmaydı.

O eski yıllarınızda çeviri söz konusu olduğunda gene öykü öne çıkıyor. Niçin şiir çevirisine yönelmediniz de, öykü ağır bastı?.. Bu arada, o çevirilerdeki büyük başarınızın nedenlerini de söyler misiniz?

– Öyküyü çevirip bir yana koyuyor, sonra tekrar tekrar ele alıp üstünde çalışıyordum. Bu bir yöntem : Çeviriyi unutup birkaç gün sonra okuyucu gibi karşısına geçmek. Aslında bayağı emek veriyordum çevirdiğim öykülere. Yazarın havasına daha bir girdikten sonra ilk yaptığım çeviriden vazgeçip yeniden yaptığım bile oluyordu. Romanda böyle bir çalışma düşünülebilir mi? Sanmıyorum...

Şiir çevirileri de yaptım, "Yeni Dergi" için, takma adlarla. Nedense bir araya getirmedim onları. Belki, ilerde...

Çevirilerim için "büyük başarı" demen çok iyi. Bundan yararlanmalıyım. Biliyorsun, bazıları bir süre yeniden basılamayacak. Birçok yazarın dilimizde yayımlanma haklarını çeşitli yayınevleri toptan aldılar. Dileğim yazarlarının ölümleri üstünden 70 yıl geçince bu çevirilerimi anımsayıp yeniden ortaya çıkarman.

Sözü sizin öykücülüğünüze getirmek istiyorum. Edebiyat dünyasına öyküyle

girmiştiniz. Bir yarım yüzyıl önce... Aşk ve Sümüklüböcek'ten bugüne öyküyle nasıl bir iç içelik içinde oldunuz ki, sonunda gene öyküye döndünüz. Ya da gene çok eskiden bir roman yazmışken ve bir romancı olabileceğinize inanıyorken, niçin romana dönmediniz de öyküden yana yaptınız seçiminizi?

– Yazmaya başladığım yıllarda, bol bol çeviri roman okuyordum. Bir de Gorki'nin öykülerini... Şiir olarak da Nâzım Hikmet, Namık Kemal, Tevfik Fikret, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Divan şairleri... Arınmış bir dilim, kendini bulmuş bir söyleyişim yoktu. Yazdıklarımda özellikle Nâzım'ın etkileri çok açıktı.

Yıllar sonra dönüp bakınca *Aşk ve Sümüklüböcek*'teki, *Yaşadığımız*'daki dili de, biçemi de hiç beğenmedim. Onları arkamda öyle bırakmak istemedim. Özellikle dillerini arındırarak yeniden yazdım hepsini.

Yaşadığımız da aslında tam anlamıyla bir roman değil, iç içe örülmüş öyküler bütünüdür. Nâzım'ın "Yeni şey" dediği türe yönelik bir çalışma : Çok kişili bir anlatı...

Ben sizin öykülerinizle bir zamanlar çevirilerini yaptığınız yazarlar arasında epeyce yakınlık buluyorum. Bu baştan yapılmış bir seçimin sonucu mu, yoksa o yazarlardan aldığınız etkinin gücünden mi geliyor?

– İlk öykülerimi yazdığımda, dediğim gibi, Gorki okuruydum. Sonra bir ara Hemingway'le boğuştum, onu Türkçeye aktarabilmek için çok uğraştım. "Katiller" öyküsünü kaç kez çevirdiğimi anımsamıyorum. Daha sonra içli dışlı olduğum öbür yazarlardan da mutlaka etkilenmişimdir. Ama başlangıçta onlar yoktu.

1940'larda ve 1950'lerde yazdığınız öyküleri yeni yayımladığınız "Bir Ayrılışın Öyküsü" kitabınızda bir de "1998" tarihini düşerek yayımladınız. Bir yarım yüzyıla yaklaşan süre sonunda yeniden ele aldığınız eski öykülerinizi bugünkü gözünüzle nasıl değerlendirdiniz?

1940 ile 1970 arasında Türk yazını şairleriyle, öykücüleriyle çok renkli, çok verimli, benzersiz bir dönem yaşadı. Her dönemin öne çıkan birkaç seçkin sanatçısı olur. Bu dönemin ise saymakla bitmez seçkin sanatçısı oldu. Seçmek, ayırmak olanaksız...

– Elli altmış yıl önce yazdığım öyküleri yeniden ele almaktaki amacım dillerini düzeltmekti. Çocuksu yaklaşımlarına, kurgularındaki yetersizliklere filan dokunmadım. Benim için tatlı anılar hepsi. Ama dillerini düzeltmeden ortada dolaşmalarına katlanamazdım.

Yeni öykülerinizden özellikle "Ben Onu Çok Sevmiştim" ayarında bir öyküden sonra, sanırım öykü yazmayı sürdüreceksiniz. Eski ve yeni öykülerinizi Bir Ayrılışın Öyküsü'nde topladıktan sonra umarım öykü yazmayı bırakmayacaksınız...

– Neyi, ne zaman, nerede bırakacağımı pek bilemiyorum. Bir yıla yakın bir süredir arkamda kalacak şeyleri derleyip toparlama çabası içindeyim. Kitaplar, mektuplar, notlar, anı nitelikli eşyalar, resimler, fotoğraflar vb. Bu işleri tamamlar da zaman bulursam öykü de yazarım.

Kitaptaki son dört öykü, bu yıl yazdıklarım, yaşanmış, yaşamdan alınmış, yıllardır yazmayı düşündüğüm şeylerdi. Kitabın sayfa sayısı bakımından yetersiz kaldığını görünce oturup yazdım.

Siz belki öyküyü şiir kadar canlı ve sıcak biçimde izlemiyorsunuz. Ama gene de öykü konusunda söyleyecekleriniz benim

için önemli. Geçen dönemleri ve o dönemlerle karşılaştırdığınızda, bugünkü öykü dünyamızı, olumlu ve olumsuz yanlarıyla, nasıl değerlendirdiğinizi anlatır mısınız?

– 1940 ile 1970 arasında Türk yazını şairleriyle, öykücüleriyle çok renkli, çok verimli, benzersiz bir dönem yaşadı. Her dönemin öne çıkan birkaç seçkin sanatçısı olur. Bu dönemin ise saymakla bitmez seçkin sanatçısı oldu. Seçmek, ayırmak olanaksız...

İşte size birkaç öykücü, birini seçip alın seçebiliyorsanız :

M. Ş. E., Sabahattin Ali, Sait Faik, Orhan Kemal, Yaşar Kemal...

Hangisini seçseniz gözünüz ötekilerde kalır.

Ya kadın öykücüler :

Nezihe Meriç, Leylâ Erbil, Sevim Burak, Sevgi Soysal, Füruzan, Tomris Uyar!..

Bir çırpıda on bir ad saydım...

Bitti mi?

Anmadıklarımı ansam, belki de, "Saymadıkları saydıklarından güçlü," diye düşüneceksiniz : Onat Kutlar, Vüs'at Bener, Bilge Karasu...

Yeter, ötekiler kalsın da dışarda, iyice anlaşılsın işin kapsamı...

Sanırım bir daha öyle bir dönem yaşanmaz yazınımızda. Onun için de bugünkü öykü dünyamızı o dönemle karşılaştırıp umutsuzluğa kapılmamak gerekir. Tersine, "olağan"a dönüldü diye düşünmeliyiz. İyi öykücülerimiz var, bir ikisi öne çıkacak, kalıcı yapıtlar verecek, seçilip geleceğe taşınacaklar. Herkes de şaşkına dönmeyecek...

Öykü edebiyatımız uzun süren bir durgunluk döneminden sonra birkaç yıldır yeni bir canlanma ve atılım içinde yaşıyor. Bunda sizin öyküye yazılarınızla verdiğiniz desteğin de payı var sanırım. Bir öykü dergisinin yaşamsal öneminin ilk ve tek vurgulayıcısıydınız. Gerçekten de öykü dergilerinin öykü edebiyatımızın (ya da şiir dergilerinin şiirimizin) gelişip canlanmasında önemli bir yerleri var mıdır?

– Bu sorunun yanıtını yaşayarak gördük : "Adam Öykü" gerçek bir canlanmaya neden oldu...

Şiir dergilerde daha az yer kapladığından, öykü kadar güç durumda değil. Ayrıca sanat üstüne yazanlar da, geleneksel "poetika" anlayışına uyarak, görüşlerini genellikle şiir aracılığıyla bildiriyorlar.

Onun için de bir öykü dergisinin desteği öykü türünün gelişmesi bakımından, bence, çok daha önemli.

Size göre de Sait Faik, M. Ş. E., Orhan Kemal ve öteki başka öykücülerimiz çağdaş dünya edebiyatı içinde de adları anılacak nitelikte sayılabilirler mi?

– Evet. İyi tanıtılmaları koşuluyla, hepsi başarılı olabilirler. Türkiye'de yazar bile sayılmayan kişiler, başka dillerde yazdıkları kitaplarla ödüllere boğuluyorlar.

Sizce değerleri yeterince bilinmemiş öykücülerimiz kimlerdir?

– Hepsi... Bütün yazarlar... Türkiye'de değeri "yeterince" bilinmiş yazar bulunmadığı kanısındayım...

Bugünkü genç kuşak öykücülerinden en çok ilginizi çekenleri söyleyebilir misiniz?

– Söylemek istemem. Genç kuşak öykücülerini yeterince izleyemiyorum. Okuyup beğendiklerimin adlarını verirsem, bütünü izleyip bir seçme yapmış gibi olurum.

Sizin bu tür soruşturmalara yakın durmadığınızı biliyorum. Ama gene de eleştirmenlerin seçtikleri hem önemli, hem ilgi konusu. "Adam Öykü" okurları için en beğendiğiniz 10 öykücümüzün adlarını verebilir misiniz?

– Değil 10, 25 deseniz gene veremem. Hiçbirini dışarda bırakamam o birbirinden güzel öyküleri yazmış olan özverili insanların... ❁

FAKİR BAYKURT

Boncuk Ayşe

HAVRAN pazarında satıcılar, "Boncuk Ayşe! Boncuk Ayşe!" diye bağırıyordu. Yaklaşıp baktım taze fasulye satıyorlar. Eskiden "Ayşekadın" denirdi. "Hayır! Bu yeni çıktı!" dediler. Adamlara baktım :

"Siz Akçaköy'ü bilir misiniz? Akçaköylü Boncuk Ayşe'yi tanır mısınız?"

Sahipleri Almanya'ya göçmüş, o nedenle otuz yıldır sürülmemiş tarla gibi baktılar yüzüme : Boz boz. Hayır, nerden bilecekler? Bu işe canım sıkıldı : "Yahu siz Akçaköylü Boncuk Ayşe'nin öyküsünü nasıl bilmezsiniz?" diyecektim demedim. Boşa soruyu niçin sorayım?

AKÇAKÖYLÜ Boncuk Ayşe bir yetim kızdı. Anası onu, öbür çocuklarıyla birlikte, bin zorluk içinde büyüttü. Bırakır dağa oduna, bırakır kıra çifte giderdi. Ona Zekiye ablası bakardı. O da küçüktü. Düşe kalka yürüdü, bu kez o kardeşine bakmaya başladı.

Altı kanayak yetim. Karaalilerin Elif, "Yavrularım el sillesi yemesin!" diye bir daha evlenmedi. Evlense altı yetim nereye sığar?

Ayşe erkenden ev işlerine koşuldu. Hamur yoğuracak, ekmek edecek. Su dolduracak. Kap kacak yuyacak. Erkenden çamaşıra da, yamalığa da sokuldu. Akranları okula gitti, o gidemedi. Ekin ekilirken tarlada olmadı, ama biçilirken her gün gitti. İnsan uçan kuştan yardım umar. Gücü yeten kurtarır, sen arkaya kalırsan çobanlar mal sürer. Biçilmiş ekinin anızını yedirirken, biçilmemiş ekini de süpürtürler. Bu kez harman yerinin işleri başlar.

Akçaköy'de daha patos matos yok. Makine tarımı değil, el tarımı yapılıyor. Bu tarım kol gücüne, gövde zoruna dayanır. Harman yeri davran yeri. Öşürü var, devletin payı var. Yıllar savaş yılları. Alman Yunan'ı yuttu, Bulgar'a girdi. Tınaz yeli çıkınca "Es be Süleyman!" derler. O senin üstüne, sen öbürünün üstüne savurursun. Köylü dediğin harman yerinde kim bilir kaç kağnı toz yutar?

Bu kez fasulye yolunur, patates sökülür. Domatesler köklenir, sırığa asılır.

Karaalilerin Elif fasulye yolmaya gitti. Tarlaya yetimlerini de götürdü. Çil tavuk civcivini bırakır mı? Kaşla göz arasında güz ayazları başlamış. Gün doğarsa ısınırlar. Fasulye dediğin de Asar Ardı'nda, bir dönüm gelmez. Üç evlekten canlıca. Orası yola yakın bir yer. Elif'in kardeşi Osman çekip aşağıya, Aydın yanlarına gitmiş, orda bir yere yerleşmiş. İki yılda bir trene atlar, Hamdiye Çardağı'na gelir. Çaltı köyünde yatar. Orhan at arabası tutar, Akçaköy'e sürer. Ne olsa onun da

kardeşleri Akçaköy'de Elif ablası, Zeynep ablası, Necip abisi... Gerçi Necip Burdur hastanesinde ölmüştür, gömütü Burdur'dadır. Köyde iki kız kardeşi, hem de hısımları var. Fasulye tarlasının yanındaki yoldan beri bir araba şangır şungur geliverince Elif: "Hıh, bu Osman'dır!" dedi. Dediği gibi de çıktı.

"Koşun karşılayın!" Osman Erdoğuş Nazilli'nin Ortakçı köyünden geliyor. Elif fırlayıp yola dikildi. Arabayı durdurup sordu :

"Osman, sen mi geldin?"

"Ben geldim abla. Fasulye mi yoluyonuz?"

"Osman, köye kadar ne gidiyorsun? Döndür arabayı. Bize in. Bize inmezsen de akşamı bizde savalım. İn ablam, kırma beni!"

Kırar mı? İndi. İki üç parça eşyasını, sepetleri, torbaları, bir de küçük çuvalı indirdi. Parasını verip arabacıyı savdı. Çocuklar dayılarının elini öptü. Daha akşama vakit var. Köy yakın. Köylü kısmı gece yatacağı yerin uzağına gidebilir mi? Osman ablasıgille akşama kadar fasulye yoldu. Hem de anlattı yaşadığı yerler nasıl? Kaç çocuğu var? Öğrendiği dokumacılık kazançlı mı? Ellere muhtaç olmadan geçinebiliyor mu? Öğleyin bir tarla yemeği yediler. Bugün bu tarla kurtulacak. Gene çalıştılar. İkindi olup gelirken Elif, küçük kızına seslendi :

"Ayşe, hadi kızım şu fasulyenin tazesinden topla git, pişir de, Osman dayın bizde akşamlasın! Haydi bakınma bön bön!"

Sertti Elif'in eğitimi. Ayşe de yuryumuşacık bir çocuk. Dövülür mü? Doğunca adını ana babası birlikte koydu. Bütün savaşların, seferberliklerin askeri, Kanal Savaşı'nda İngiliz'e tutsak olan, Yemen'de mühür kazan, Yunan gelince İnönü'nde yaralanan, Dumlupınar'da yarmayı yapan; kendisi "Ondan soona goca arkıdeş..." diye anlatırdı, evin hayatı dinlemeye gelenlerin çarığı, nalını, pabucuyla dolar taşardı; "Ondan soona goca arkıdeş... Bak Elif, biz bu kızın adını Ayşe koyalım, sen ninem diye seversin, ben anam diye severim!" Yeni doğana birinin anasının, birinin ninesinin adı. Hem de bal boducu bir çocuk, sevilmez mi? Hele böyle gözleri olan bir kız? Yeşille mavinin karışımıydı o gözler. Akları büyük. Yüzü yuvarlak, ayın on dördüne benzer. Bu nedenle ona daha el kadar bebekken "Boncuk Ayşe" dediler. Bebekliğinde böyle güzeldi, büyüdükçe daha da güzelleşti. "Bal boducu kızım! Ak sakız damlası kızım! Mor koyunların tatlı kaymağı kızım!" Babası kızını işte böyle severdi. Çok sevgi tez ayrılık getirir dememişler mi? Kara Veli tezden ayrılıp gitti. Kara Elif'de gözlerinin üstüne dudaklarını kapadı mı bir süre kaldırmaz, öyle sıcak sıcak öper, sonra sümbül koklar gibi koklardı. İşlerden, köy angaryalarından, en başta da yokluklardan bunalır, ara sıra döverdi, ama gerçekte çok, çok severdi.

Ayşe de sanki anası her kusurundan ötürü dövecek gibi korkar, bastığı yeri şaşırırdı. "Ayşe, hadi kızım şu fasulyenin tazelerinden topla git, pişir de, Osman dayın bizde akşamlasın!" deyince de korktu :

"Ya pişirmeyi bilemezsem? Ya iyi pişiremezsem?"

Onun büyüğü Zekiye'ydi. Akşam yemeğini hazırlama görevini Zekiye'ye buyurmadı. O fasulyeyi desteler. Kağnıya yüklerken gerekli olacak, şu evlekten canlı, bir dönümden az tarlada da dünyanın işi var. Ama bugün kurtaracaklar, çünkü ablasının aslanı Osman geldi, yardım ediyor.

Ayşe tazelerinden fasulye toplayıp eteğine kattı, ondan sonra köyün yolunu

tuttu. Giderken korkuyordu :

"Ya pişirmeyi bilemezsem? Ya iyi pişiremezsem?"

Kimseye de soramaz. Zaten köyde kim var? Herkes işte kayıtta. Hem anası ellere sorduğunu duyarsa döver. Kendini, çok eski öyküdeki paluze pişirmeyi bilmeyen, tuz katılır mı, katılmaz mı, anımsamayan o yeni gelin gibi duyumsadı. Eve geldi, önce kapları alıp pınara gitti. Su doldurdu. Fasulyeyi kırdı kırdı. Kırarken kılçıklarını ayırdı. O sırada iyice ikindi oldu.

"Ah, acaba soğan doğrayacak mıyım? Soğanı kavuracak mıyım?" diye düşündü. "Hayır kavurmayacağım! Yağ katacağım elbet, ama domates doğrayacak mıyım? Sepette var. İki tane doğrarım. Hepsinin üstüne su katarım. Hepsinin üstüne fasulyeyi basarım!"

Bunların hepsini küçük tencere almadı. Büyük tencereye aktardı. Biraz daha yağ kattı. Bir soğan daha doğradı. Sepette vardı, büyük tencere dolsun diye iki de taze patates doğradı. Sepette vardı, iki tane yeşil biber doğradı. Tencerenin kapağını kapattı. Kaynayınca taşmasın diye tuz taşını getirip üstüne koydu.

Ateş azdan azdan yanıyor. Tavukları yemlemeye çıktı. Yad tavuklar vardı, onları kovdu. Dönüp geldi, ateşin üstünde pişene baktı. Taş kapağın üstünde duruyor. Hem de tencere fokurduyor. Evi, hayatı süpürdü. Osman dayısı gelecek, tozlu mu görsün? Mendilde yeterince ekmek var mı, baktı. Biraz daha yufka ısladı. Ateşini kılıçladı. Fasulyenin pişip pişmediğini denetledi. Ohoo, çok iyi pişmişti. Onu indirdi, biraz da bulgur pilavı pişirdi. Ona da soğan, patates, yeşil biber doğradı biraz.

Hoca "Allahüekber" çekerek akşam ezanını okurken anasıgil göründü. Osman dayısının öteberilerini kağnıya yüklemişler. Avluda indirip yukarı çıkardılar. Öküzleri ahıra katıp kuru yem verdiler. Biraz ala fasulye getirmişler. Onları da yukarı çıkarıp hayata serdiler. Anası kapları alıp suya gidecek oldu. Baktı hepsi dolu. Zekiye, Osman dayısının elini yüzünü yıkattı. Elif, tencereye baktı, "Bu taş ne gıı?" diye sordu.

"Kaynayıp kapağını atmasın ana..."

"Maşaallah! İyi pişirdin mi?"

"Pişirdim ana..."

"Soğan filan doğradın mı? Soğansız aşın tadı olmaz!"

"Doğradım ana..."

Çok geçmeden sofrayı serdiler. Elif'in küçük kardeşi, Osman'ın Zeynep ablası duyuvermiş, koşup geldi. Kucaklaştılar, sarmaştılar. Nedense biraz da ağlaştılar. "Otur Zeynep otur! Bak kaynanan seviyormuş, buyur birlikte yiyelim?"

"Nasıl yerim gı abla, çocukları döktüm geldim! Ben hemen gideyim. Ağlaşırlar... Onları doyurayım, sonra gene geleyim!"

O da duldu. Onun da yetimleri vardı. Ufacık ağrılardan ölüyordu insanlar. Burdur uzak, yollar bayır. Doktorların yanına varılsa bile, güçleri her sancıyı kesmeye yetmiyor.

Zeynep gözlerini sile sile dönüp gitti.

"Neyse, her öğünler geçmiş, akşam öğünü geçmemiş! Haydin bakalım!" dedi Elif.

Osman da getirdiklerinden üç kilo kadar incir bölüp sundu : "Abla azsa çoğa

say!" Buldan dokuması yatak çarşafı, Babadağ dokuması peşkir getirmiş, onları da çıkarıp verdi. Karaalilerin Elif: "Biz senin armağanlarını mı istiyorduk a yitik? Kendinin gelmem yeter!" dedi. Bir yandan böyle derken, bir yandan da, "Haydin, açlıktan ölüyoruz!" diyerek, dikilenleri sofraya çekti. Oturdular.

"Ayşe, ekmek ısladın mı kızım?" Artık sesi ılıktı. Demek biraz beğenmişti kızını.

"Isladım ana..."

İki koca çanağa kattılar fasulyeyi. Sininin fırdolayını çevirdiler. "Kusura bakma Osman! Bu akşam seni el kadar çocuğun pişirdiği fasulyeyle ağırlayacağız.." Başladılar.

Osman, yufkayı taze fasulyenin üstüne kapatıp alıyor, öylece ağzına atıyor. El gibisi yel gibi gidiyor. Elini Ayşe'nin başından boynuna doğru okşayarak gezdiriyor, "Maşaallah maşaallah, çok iyi bişirmişin kız Ayşe!" diyor arada. Sonra bağırıyor: "Abla, bulgur pilavını da getir, ikisi daha iyi gider!" diyor, maşaallahını yineliyor. Taze fasulye bulgur pilavıyla gerçekten daha lezzetleniyor. "Kız Ayşe, biber de mi doğradın içine! Aaa, bak abla, patates de doğramış! Valla bu senin Boncuk Ayşe var ya, aşçıbaşı aşçıbaşı! Valla abla, bin bin maşallah bu Ayşe'ye!"

Ayşe yerinde duramıyor, kabına sığamıyor. Başını utangaç eğiyor, biraz da büzülüyor. Dayısı beğendi diye, anasının da yüzü gülleniyor. "Allah ömrünü uzun etsin, hem de hayırlı kısmetlere erdirsin! Kızımın eli uzdur, Osman dayısı!" diye kıvanıyor. Çok sürmedi, fasulyeyi, pilavı bitirdiler. Osman şakımasını sürdürüyor: "Ablacığım, tatlı yiyelim, tatlı konuşalım!" dedi. Yemeğin üstüne Ortakçı inciri yediler. Bunlar yumuşacık, küçük elleme incirleriydi. Ondan sonra Elif bir yandan, Zekiye bir yandan, evik çabuk bulaşığı becerdiler. Ayşe sofranın yerini süpürdü.

Osman bir maşallah daha çekti. Bu kez Zekiye'yi de övdü biraz, yoksa kurtlanacak. "Evin temel direği Zekiye değil mi? Anasının birinci yardımcısı asıl odur!" dedi. Sonra "Abla, getir gali siniyi, şimdi de oynecez!" dedi. Evin büyük oğlu Gazi Mehmet getirdi siniyi, dayısının önüne koydu. Osman siniyi ters döndürüp onun önüne sürdü: "Lan Mehmetçe Mehmet! Gazi Mehmet! Sen çal, önce ben oynecem! Haydeeeeh!" diyerek kalktı ayağa. Elini ceketinin cebine atıp mavili mendilini çıkardı. Hafif L harfi gibi öne eğildi. Hem söylüyor, hem oynuyor. Gazi Mehmet de siniyi dım dım ettiriyor.

Kapı ardına asakoymuş kalburu, aman kalburu
Bekârları yatağından kaldırı
Bu dert bizi iflah etmez öldürü

Aman eller evleriniz nerdolur
Eller sarar içimize derdolur
Aman aman, ellere demen

Osman yeniden "Haydeeeeh!" çekiyor, bağırıyor. Evin içine, o güne kadar hiç olmamış bir şenlik çöktü. Boşluklar, sevinç boşlukları, babasız, kocasız, konuksuz geçen yılların boşlukları bir bir dolmaya başladı. Osman birden atılıp ablasının

elinden tuttu : "Abla hadi!" dedi. "Mehmetçe Mehmet, sen de siniyi gözel vur! Haydeeh! Kaldır ablacım kollarını!" Elif, "Ulen Osman hiç ben oynar mıyım?" diye direniyor. Osman Zekiye'yi, Ayşe'yi de çekiyor. Kimini önüne, kimini ardına alıp sininin çevresinde dönüyor, mavili mendilini yoksulların bayrağı gibi sallıyor, hem de türküsünü söylemeyi sürdürüyor :

Kapı ardına asakoymuş eleği, aman eleği
Boncuk Ayşe Akçaköy'ün meleği
Anasının bir tanecik dileği

Aman eller her yetimler büyüsün
Boncuk Ayşe Başpınar'a yürüsün
Aman eller, ellere demen

Osman oynuyor, "Hep Ayşe'yi söylüyorum, Zekiye kurtlanır!" diye düşünüp türkünün kimi dizelerini değiştiriyor :

Zekiye hanım anasının meleği
Meleğiiiii, aman eller meleği!

Böyle derken yere kapanıyor, göğe açılıyor, tokluğun üstüne pembe pembe çöken mutluluk duygusuyla oynuyor, ablasını, Zekiye'yi, Ayşe'yi oynatıyor.

BONCUK Ayşe'yi sonra Aşağı Mahalle'den İbrahim Çakır'la everdiler. Yani soyadı Çakır oldu diye eski adını değiştirip "Çakır Ayşe" diyelim dediler, ama tutmadı. Boncuk Ayşe adı ona sanki uğurlu bir günde, ana babasının soluğu birbirine üflenerek konulmuştu. Değişmeden öyle kaldı.

Havran pazarındaki bilmezliği gördükten sonra İstanbul'a gidip Acıbadem Mahallesinde onları ziyaret ettim. İki gün konukları oldum. Boncuk Ayşe sabah herkesten önce kalkıp patlıcan, biber közlemiş. Bana serilen yatakta yarı uyur, yarı uyanık yatmayı sürdürürken burnuma tatlı tatlı kokular geliyor. Gözümü kırpıştırıp ortalığı dinledim. Nice sonra anlar gibi olup fırladım. Gerçekten biberleri, patlıcanları közlemiş. Bunları bir kayık tabağın içine yan yana uzatmış. O sabah orda bir beyler kahvaltısı yaptım.

"Gitme, bir gün daha kal, bir de taze fasulye pişireyim..." dedi. Kaldım, onu da yedik. Osman dayımızın kulağını çınlattık. Anamız Elifçe yirmi yıl önce ölmüştü. Boncuk Ayşe hiç okula gidemedi demiştim. Okuma yazmayı kendi kendine öğrendi. Kitaplar okuyor, hem de kendi çocuğunu, torununu okumaya alıştırıyor. Bu arada onun çok iyi bir eğitimci olduğunu gördüm. O sevinçle oturup bu öyküyü yazdım, "Akçaköy Öyküleri" kitabına koydum. Dilerim bir gün Havran pazarında fasulye satan arkadaşların eline geçer, okurlar da, asıl Boncuk Ayşe'nin kim olduğunu tanırlar.

TARIK DURSUN K.

Haziran'da Herhangi İki Gün

1. Gün

27 Haziran Cumartesi

"SİZ HİÇ kendinizden yaşça küçük ya da daha büyük birine âşık oldunuz mu? Böylesi bir şey başınıza geldi mi? Sustunuz. Niçin? Şöyle de sorabilirdim elbet, kendinizden küçük birinin size âşık oluşuna hiç tanıklık ettiniz mi?"

"Bilmiyorum, hatırlamıyorum."

"Ben oldum. Benden çok büyüktü, oğlu benim kadarmış, söylemişti. Başlangıçta ondan hoşlandığımı da itiraf etmeliyim. Çok güzel konuşuyordu, etkiliyordu beni; o günlerde bunalımlarımı yazma hevesindeydim ve birilerinin bu konuda aklına ihtiyaç duyuyordum. Bu, belki kendi kendime yakıştırdığım bir şeydi. Yani yazmak, yani yazar olmak... Böyle şeyleri çok yaparım ben. Bende olmayan şeyleri var sayarım. Siz?"

"Yazarlık diyorsanız... hayır! Gençken şiirler karalardım, bereket çabuk geçti, kurtuldum. İlkel şiirlerdi, herkesin yazabileceği türden kötü aşk şiirleri..."

"Onu söylediler, olabilirmiş. Bir gün yayınevine telefon ettim. İyi bir okuru olduğumu söyledim. Telefon numarasını verdiler. Aradım. Evinden. Ona dedim ki... Beni dinledi, ilgi gösterdi. Kabul etti. Yazdıklarımı görmek istedi. Hayır, o istemedi, görsün diye ben ısrar ettim, size göndereyim, bir bakın..." dedim.

"Biliyor musunuz, bu hikâye size sıkıcı gelebilir, kimi yerlerini atlamak istiyorum. Atlayabilirim, değil mi?"

"Size bağlı. İstiyorsanız..."

"Her gün konuştuk. Ayrı şehirlerden. O başka bir şehirdeydi. Hep ben aradım. Sıcak konuşmalardı ve çok şey biliyordu. Dinliyordum, anlattıkları hoşuma gidiyordu. Benden bir fotoğrafımı istedi, gönderdim. Bir deniz kıyısındaydım o fotoğrafta, bir kayanın üzerine oturmuş, bakıyordum. Kendimi en çok beğendiğim fotoğrafımdan biriydi. Bir art niyetim var mıydı bunu yaparken? Pek bilemiyorum, uzun bir süre geçti aradan çünkü. Beni hatırlasın, beni unutmasın istedim belki. Kadınca bir istek işte. Fotoğraflara bakmayı sever misiniz?"

"Kimi zaman insana rahatsızlık verebilir."

"Sahiden mi? Doğru, evet. Birileriyle ilişkiyi kestim mi, ona ait bende ne varsa, hepsini ortadan kaldırırım. Tabii, ilk olarak da fotoğraflarını. Bunu yaparken içimi bir hüzün kaplar."

"Anlıyorum."

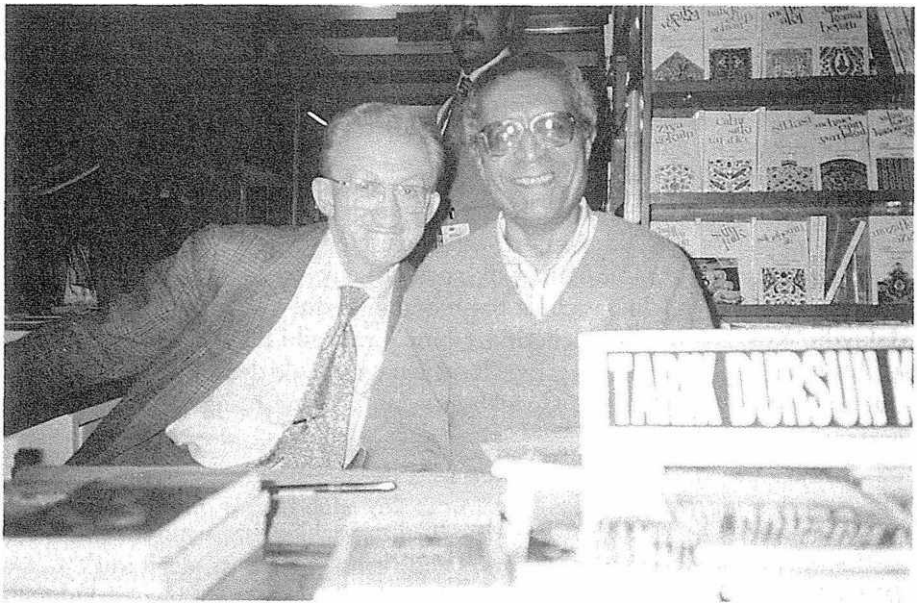

Bilgi Yayınevi sahibi Ahmet Tevfik Küflü ile.

"Hayır, sanmam, belki anlamaya çalışıyorsunuz. Kadınlar bir ilişkiyi çabuk başlatırlar, bitirmeleri ise uzun sürer."

"Yine de bitirirler."

"Bıkkınlıktan ya da aşırı doyumdan. İkisi de olabiliyor bazen. Bazen bir küçük kırgınlık da yetebilir."

"Erkekler için de bu geçerlidir."

"Örnek kendiniz mi?"

"Geneli konuşuyorduk."

"Neyi değiştirir ki? Hiçbir şeyi bence. Tanışılır, ellerle başlayan bir yaklaşma gözlerle sürdürülür, konuşulur, ortak yanlar aranır. Bunu en çok erkek yapar. Kadın mesafeli durur. Sabırla erkeğin hoşuna gidecek şeylerin yine erkek tarafından ortaya konulmasını bekler ve erkek bunu her zaman yapar. Der ki, 'Ben çıplak ayakla dolaşan kadınları severim. Ben saçlarını ensesinde toplayan kadınlardan hoşlanırım. Ben rakı içen ve ağlayan kadınlardan nefret ederim.'"

"O da bunları söyledi mi size?"

"Evet, araya sıkıştırılmış cümlelerle."

"Ben de tanımak isterdim onu."

"Düşkırıklığına uğrayabilirdiniz. İlk izlenim olumsuzdur, çok soğuk biri gibi gelebilirdi size. Soğuk ve kendini beğenmiş biri. Başlangıçta hiç yüz vermemişti, 'Olur, bakarız, elbette, size hemen söz veremem, bir vakit bulduğumda..' türünden sözlerle atlatmalara kalkmıştı. Çok üzülmüştüm, kırılmanın eşiğindeydim o an, 'Hiç mi şansım yok?' diye sormuşum.

Bakın, üç kelimeden oluşan bir cümle bu, değil mi? 'Hiç mi şansım yok?' Sonradan bana karşı yumuşama nedeni olarak benim farkında olmadan kullan-

dığım bu 'Hiç mi şansım yok?' cümlesini örnek gösterecekti."

"Zayıf bir anını yakalamışsınız demek..."

"Siz erkeklerin zayıf anlarınız yoktur."

"Çok katısınız."

"Uzun uzun konuştuk onunla. Biz, o günlerde yazlıktaydık. Eskiden beri hep gittiğimiz yazlıkta. Çocukluğumun yazlığında. Her yaz giderdik. Bir şenlikti benim için. Büyük bir bağ eviydi. Çok çocuklu, çok kardeşli, çok gelinli ve çok damatlı bir aileyi rahatlıkla içinde barındırabiliyordu. Çevremiz küçük koylarla doluydu. Kuzenlerimle bisikletlerimize bindiğimiz gibi koylara gider, denize girerdik. Sabahtan akşama kadar. Eve dönerken tenimizde denizin tuzunu taşırdık. Tabii, eskiden. Çok eskiden. Çocukluğumdan ve genç kızlığımdan kalma yazlarda.

Bir gün bana dedi ki : 'Sizin oraya geliyorum, bir işim var, birkaç gün kalıp döneceğim.'

Sevindim. 'Gelin,' dedim ben de : 'Gelin, yazlıkta bana misafir olun, size sevdiğiniz yemekleri pişiririm. Üç gün bende kalın. Kalırsınız, değil mi?'

Gelecekti, ama kesin söz veremiyordu, kalıp kalmamakta biraz kuşkuluydu. Dayattım, çocuksu bir ayak diretmesine girdim.

Beni dinliyor musunuz?"

"Evet!"

"'Ben sizi karşılar, alır yazlığıma götürürüm,' dedim. Hem öyle oldu hem olmadı.

Onu karşıladım. İçim içime sığmıyordu. Terminal çıkışında ben ona yürüdüm, o bana yürüdü, karşı karşıya durduk, birbirimize gülümsedik. İçimden 'Tanrım,' dedim, 'Tanrım, ne olur beni beğensin, ne olur, hoşuna gitmiş olayım!'

El sıkıştık. Öpmesini isterdim, öpmedi. Hava temmuz sıcağıydı ve terliyordu.

Bir özür söyledi, nelerle ilgiliydi, unuttum. Ama bir arada olmayı istiyordu ve epeyi bir vakti vardı.

Arabama bindik, yolları şaşırdım, bana güldü. Bilinmezliklerle dolu bir oyunun içine girmiştik, yine de hoştu.

Narenciye bahçeleri arasında bir yola saptık ve uzun süre kaybolmuş hissettik kendimizi. Ama güzeldi, nicedir böylesine bir kaybolma duygusundan uzaktım, kendimle bağlıydım. Bana o güne dek hiç farkında olmadığım şeyleri gösterdi: Yıkık bir eski Giritli evini... Bir bostan kuyusunu... Sıcak altında böğürtlenlerin gölgesine sığınmış bir sokak köpeğini... Bir çocuk yumruğu kadarlık yeşili göz alan Sadsuma mandalinalarını... Bahçelerden birinde çamaşır seren bir kadın, ağır ağır yanından geçerken bize baktı ve el salladı.

Ağustosböceklerinin sesini dinlememi istedi, arabayı durdurdum ve ikimiz de indik. Bir yaşlı incir ağacının yakınındaydık. Ağustosböceği ayak seslerimizi duyunca sustu. Uzun bir sessizlik oldu aramızda. Biz bekledik, o da bekledi.

Eliyle sus işareti yaptı. Sıcaktı. Yine eliyle ve gözleriyle, 'Bekleyelim, acele etme,' dedi. O anda ağustosböceğinin de bizi gözleyip beklediğini biliyorduk.

Sonunda inadını bıraktı ve ötmeye başladı.

Göz göze geldik ve birbirimize gülümsedik.

Deniz kıyısına geldiğimizde ağustosböceğinin sesi arkamız sıra hep bizi izlemişti, unutmuyorum."

"Çok ayrıntıcısınız, nasıl aklınızda kalmış bu kadar şey?"

"Bana o öğretti, ondan öğrendim. Her şey bir ayrıntıymış ve dünya bir ayrıntılar toplamıymış."

"Yoruldunuz mu? Yorulduysanız eğer.."

"Siz sıkılmadıysanız..."

"Dinliyorum."

"Biliyor musunuz, çok benzer yanlarınız var onunla. O da çok konuşmaktan pek hoşlanmıyordu. Hele kendisinden söz etmekten hiç!"

"Dinlemek konuşmaktan güzeldir."

"Oturduk bir kahveye. Ben bir bira istedim, o bir kahve. Çok şeylerden konuşuruz, ben onu, o beni daha çok tanır diye bekliyordum, yanılmışım. Benim beklediklerimin dışında şeyler konuştuk ve birden saatine baktı : 'Vakit ne kadar çabuk geçmiş,' dedi kendi de inanmadan. 'Senin yolun uzun, istersen, kalkalım, olur mu?'

Onu kalacağı yere kadar götürdüm, bıraktım. Evet, sözünü tutacaktı, ertesi günü gelecekti, ben onu garajlardaki kahvelerin birinde oturur bulacaktım ve alıp götürecektim.

Çok garibime gitti; geldiğinde de, ayrılırken de aynı şeyi yaptı, beni öpmedi."

"Aradaki yaş farkını unutuyorsunuz..."

"Ama... O bir erkekti."

"Farklı kadınlar gibi..."

"Farklı erkekler de vardır, öyle mi?"

"Bunu kadınlar saptar."

"Ertesi gün oldu; gözüm saatte, onun ne zaman, hangi araçla yola çıktığının, şimdi ve şu saatte nerede olduğunun, nereye vardığının hesabını yapar buldum kendimi, şaşırdım.

Şimdiye kadar çoktan gelmiş olması gerek... diye düşünürken telefon çaldı : Gelmişmiş. Dediğim gibi, tam garajın karşısındaki çardaklı kahvede oturmuş, bekliyormuş.

Gittim, aldım. Gece kalıp kalamayacağını korka korka sordum. Kararsızdı ve pek niyetli görünmüyordu.

Nereye gidebilirdik, nereye gitmek isterdi, buranın nelerini göstermem gerekti?

Onun da en az benim kadar heyecanlı olduğunu görüyordum, ama o bir erkekti ve benden büyüktü; saklamasını, serinkanlı olmasını çok iyi biliyordu.

Benim en sevdiğim koya gitmemizi istedi. Gün ortasıydı, güneş tam tepemizdeydi ve yolun asfaltı gözümde tütüyordu.

Bir gölge bulduk, oturduk. Hep konuştuk. Gereksiz konuştuk. Benim istemediğim, beklemediğim şeyleri konuştuk.

Öğle geçiyorken ona dedim ki : 'Gel, seninle gözleme yemeye gidelim!'

Gittik, evet. Beklerken bana rüzgârın sesini dinletti. Her ağacın kendine özgü

bir sesi olurmuş, öyle dedi. En güzeli telli kavakmış, en kokulusu da incir.

Buna şaştım. 'Çünkü,' dedi, 'kimi ağaç çiçeğinin kokusunu taşır ve meyveye durduktan sonra o kokusu yiter gider. İncir hep aynı kokar, biraz inciri gibi, biraz yaprağının kokusu gibi.'

Ne anlatırsa anlatsın, onu dinlemek çok hoştu benim için.

Ben bira içtim yine. Niçin? Belki biraz başım dönsün, çevremdeki dünyadan kopup uzaklaşayım diye, belki ona biraz daha yaşlı görüneyim diye.

O an neden ben de onun kadar büyük değilim, neden ondan bu kadar çok gencim... diye içimden geçirdim, kendime kızdım.

Kalktık ve bize gittik. İki kardeşim de evdeydiler ve uyuyorlardı. Bahçedeki zeytinlerin altında bir gölgeye sığındık.

Alçak bir sesle ona dedim ki : 'Akşam için domatesli pilav yapacağım. Patates de kızartabilirim. Dün buranın pazarıydı, seni bıraktıktan sonra dönüşümde gittim; taze barbunya ve kıvırcık salata aldım.'

Senin için... diyecektim, diyemedim.

Erkek kardeşimle tanıştılar. Birbirlerinden hoşlandıklarını sanmıyorum. Kardeşim mutfağa gitti ve sosisli makarna yaptı kendine. Biz konuşurken yemeğini bitirmiş, bisikletine bindi, hoşça kalın, dedi ve gitti arkadaşlarına.

Biz konuştuk. Beni konuşturdu, ama kendimi tuttum ve az konuştum; çünkü o konuşsun, ben dinleyeyim istiyordum da ondan."

"Sonra vakit geldi ve o gitti..."

"Nerden biliyorsunuz?"

"Çok kolay, her erkek bunu yapar sonuçta. Çünkü durmadan konuşmak, bir yerden sonra ortada ne varsa, onu sıradanlaştırır. İnsanları birbirlerinin gözünde basite indirger."

"Haklı mısınız, bilemeyeceğim. Sizin başınıza buna benzer bir olay geldi de öyle mi konuşuyorsunuz?"

"Ben insanları sizden fazla tanıyorum."

"Sonra gitti, evet! Bu gitmelerden her zaman nefret ediyorum. Hep erkekler gidiyor ve biz kadınlar kalıyoruz. Alo!"

"Buradayım..."

"Gitti. İki gün sonra şehirde bana yemeğe geleceğine söz verdi. Öğleden sonra gelecekti, akşam yemeğine de kalacaktı. Ne pişireceğimi bana bırakmıştı. Pilav, dedim, domatesli... Tavuk, dedim, bol mantarlı ve körili... Patates de kızartabilir miydim? Yanında da beyaz şarap... 'Ama,' dedi, 'üç bardak, dördüncü bardağı içmek yok.'

Bir konuşmamızda bendeki rastlanmadık değişikliğin ne olduğunu sormuş, ben de, 'Bu gece üç bardak şarap içtim, dördüncü bardağı şimdi bitiriyorum...' demiştim.

'Söz,' dedim; 'tamam, üç bardak şarap içeceğim ve üçüncü bardakta duracağım. Başka içmek yok. Söz!'

Saat dört demiştik, dört oldu ve kapının zilini çaldı.

Tek bir tomurcuk gül getirmişti, kırmızı."

"Zevkliymiş."

"Siz olsaydınız... Gül mü getirirdiniz, yoksa başka bir çiçek mi?"

"Artık yasemin seven kadınlar o kadar azaldılar ki..."

"...ve oturduk. Tanrım, o kadar sıcak bir gündü ki, anlatamam. Bir jean pantolon giymiştim ve bacaklarımı yakıyordu. Kahve yaptım önce, Birdenbire ocağın başında dururken kahve yapmanın ne kadar hoş bir şey olduğunu hissettim kendi kendime. Kahve kokusunun beni böylesine etkilediğini hiç bilmezdim.

Konuşmamızı sürdürdük... İkindi başladı, caddenin gece öncesi gürültüsü oturduğumuz yedinci kata kadar yükseldi. Ona hoşuna gideceğini umduğum kasetler çaldım, Uzakdoğu'dan alıp getirdiklerimi gösterdim. En çok Bangkok'tan aldığım tahta çanları beğendi, sesi ona İsviçre'den geçerken duyduğu boğuk çan seslerini hatırlatmıştı.

İsviçre'yi anlattı bana. Ben de ona başka uzak diyarları anlattım. İkimizin de birbirimizin ilgisini ayakta tutmaya çaba harcadığının farkındaydım.

Işıkları yaktım. Beni en az kusurlu görsün diye kuytu bir koltuğa oturdum, o beni seyretti, ben onu. Arada konuşuyorduk. Berlin'i konuşuyorduk, Prag'ı, Peşte'yi, Belgrad'ı konuşuyorduk.

Yemek için kalktım ve mutfağa geçtim. Gelip kapıda durdu ve beni seyretti.

Çok telefon çaldı; üstelik istemediğim kadar. İstediklerim ve istemediklerim aradılar durmadan. Alışkın değildi sanıyorum, sıkıldı. Farkındaydım fakat ne yapmalıydım, bilmiyordum.

Pilavı dinlenmeye aldım. Üstüne bir havlu koydum, kapağını kapattım. Salona geçtik. O eski yerine oturdu, ben yine kuytu yerime.

Her şey çok güzeldi, bunu belirtmeliyim. Yaşanmamış bir şeyi yaşıyordum ve mutluydum. Gece uzasın, gece bitmesin ve o gitmesin istiyordum.

Onun için farklı mıydım, bilemeyeceğim, ama o benim için gerçekten farklı biriydi. Bunu ona söylemek istedim, kendimi zor tuttum.

Birer buzlu kanyak içtik.

'Yemekte şarap var,' dedim, o söylemeden ben, 'ancak üç bardak...' dedim, ekledim.

Kapı çalındı. Açtım, kız kardeşim. Oysa beklemiyordum, beklemiyorduk, bana yarına döneceğine söz vermişti.

Tanışmamışlardı, tanıştılar. İkisinde de ters bir elektrik oluştu karşılıklı. Birbirlerini ittiler sanki.

Bu, yemekte de sürdü, biliyor musunuz?

Aynı elektrikli havada yemeği yedik. Çok zorlandığını görüyordum. Garip bir duygu yükü altındaydı sanki. Kız kardeşim de onu bir düşman gibi görüyordu. Seziyordum. Çok az konuşuyor, karşılıklarını tek kelimelerle veriyordu : evet, hayır, bilmiyorum, ilgilenmedim, sevmem gibi...

Bana demedi ama, biliyordum; o kendini suçsuz yere suçlu sayıyordu; kız kardeşimin gözünde hem suçlanıyor, hem aşağılanıyordu. Gerçekte bir misafirdi, gelmiş, oturmuş, yalnızca bir kezliğine, o da kapıdan buyur ettiğimde, elimi sıkmıştı, o kadar.

Aynı duyguları yaşamış olabilirsiniz siz de. Olabilir misiniz?"

"Çocuklu evlerde sorunlar vardır. Erkek yok yere suçlanabilir ya da suçluluk duygusuna kaptırabilir kendini."

"O da sizin dediğiniz bir durumda hissetmiştir kendini. Sıkıntılı, dayanılmaz bir ortam yaratılmıştı. On üç yaşındaki kız kardeşim onu sanki bir cendere içine almış, eziyordu.

Siz benim yerimde olsaydınız o gece, ne yapardınız?"

"Hiçbir şey! Çünkü kimse kimsenin yerinde olamaz."

"Hak veriyorum. Özenle yaptığım yemeklerimi yarım bıraktı. Şarabını da.

Kahve içip içmeyeceğini sordum, evet, dedi yarım ağızla. Gitmek için nasıl can attığını görmemek için kör olmalıydım.

Mutfağa geçtim ve ağlamak istedim, başaramadım. İlk geldiğinde ona kahve yaparken duyduğum o değişik koku vardı ya, çoktan uçup gitmiş, yerini kızartılmış patateslerin yanık yağ kokusu almıştı."

"Alo!" dedi birkaç kez, "alo, alo, alo!"

Acaba şimdi mi ağlıyordu?

2. Gün

28 Haziran Pazar

Pazardı : Sıradanlıktan çıkan bir pazar. Tedirgin bir pazar.

Aynı saat... telefonun ve onun sesi.

"Alo!"

"Evet..."

"Benim... Nasılsınız?"

"İyiyim, nerde kalmıştık?"

"İlginizi çekti demek dün anlattıklarım?"

"Evet, çekti."

"Benim ve onun sonra neler yaptığımızı merak ettiniz?"

"Evet, merak ettim."

"Çok mu?"

"Çok..."

"...ve hiçbir şey olmadı. Hiçbir şey. Ertesi günü beni arar diye bekledim. Aramalıydı da ayrıca. Fakat aramadı. Bekledim. Kadınları sabırsız bilirsiniz, değil mi? Doğrudur, sabrımız bir yere kadardır ve o sınıra gelip durduk mu, sabır falan vız gelir bize. Yani, bana demek istiyorum.

Telefon ettim. Bir karşılık alamadım. Not bıraktım, beni arasın istedim, tek soluk çıkmadı. Dedim ki : 'Kızdın yine bana, ne yapayım...' Çünkü birkaç kez kızmıştı, oradan biliyordum, ama onu kızdırmak hoşuma da gidiyordu. Sesi bir garipleşiyordu, başka bir erkeğin kızdığında sesinin bu kadar boğuklaştığına dikkat etmemiştim.

Kelimeleri bile buz kesmişti sanki. Yine sevecen olmaya çalışıyordu, fakat zorlamaydı ve bunu benden gizlemek için elinden ne geliyorsa esirgemiyordu.

Beni güldürüyordu bu da.

Hoşuma gidiyordu, saklamıyorum.

'Hayır, kızmadım,' diyordu, kızmıştı ve ben biliyordum."

"Aramadı sizi, öyle mi?"

"Arayabilirdi. Gerçi benim iki günlüğüne bir tatil köyüne gittiğimi çok önceden biliyordu, olsun. Döneceğimi de biliyordu ama.

Ben aradım. Ona gerçekten ihtiyacım var mıydı, hayatımda olmalı mıydı? Ne kadar süre, niçin ve ne zamana kadar? Bunları kestiremiyordum.

Bana demişti : 'Bu telefonlar, bu telefon konuşmaları bir alışkanlık oluşturabilir ve bundan kurtulamayabiliriz, ona göre...'

Önemsememiştim. Uzatıyor muyum? Sıkılıyor olamazsınız, çünkü, güzel bir hikâyedir. Size nasıl geliyor?"

"Biraz yaralayıcı..."

"Benim için de. Onun telefonun başında olduğunu biliyordum, gerçek bir domuzdu ve açmamayı bana tercih ediyordu.

Sonra buna sevindim, hem de çok. Açmış olsaydı... ne diyecektim ona, o bana ne diyecekti? Çok şey ya da yok denecek kadar az şey.

Açsın diye beklerken neler geçiriyordum içimden, neler. Ona diyecektim ki... o bana diyecekti ki..."

"Diyemediniz..."

"Diyemedik."

"Hikâye böylece kapandı mı?"

"Günü geldi ve o benim yaşadığım şehirden gitti kendi yaşadığı şehre. Cumartesiydi, gideceği günü biliyordum. Bir ara dedim ki kendi kendime; uçağının saatini biliyorum, kalkıp gideyim alana ya da otobüs terminaline, onunla yüz yüze geleyim.

'Bu böyle olmaz,' diyeyim. 'Evet, bu böyle küslükle, kırgınlıkla, telefona çıkmamakla olmaz. Benim senin gibi bir dosta ihtiyacım var. Bir erkekle bir kadın hiç mi dost olamaz? Niçin bu kadar feodal düşünüyorsun? Ben senin dostun olmak istiyorum, sen de benim dostum ol. Senin varlığını bileyim, sana güveneyim; çünkü sana söyledim ve iyi ki sen varsın dedim sana.

Bir koşuluk yerdi, arabama atladığım gibi otoyoldan yarım saatte ona ulaşabilirdim. Sonradan bunu yapmadığıma pişman oldum, biliyor musunuz?

Ben hayatta çok şeye pişman oldum. Buna da.

Sonradan yine pişmanlık duymayayım diye her şeyi göze alıp bir gece ona telefon ettim. Buldum onu. Kızgın değildi, kırgın da. Bana dedi ki... Çok aşağılanmışmış o gece. Kız kardeşim onu kırmış. Başka bir şey daha dedi; 'Sen zor kadınsın,' dedi. Zor kadınmışım ben. 'Çok kadınsın da,' dedi. Ben çok kadınmışım. 'Ben artık yaşlandım,' dedi. 'Yaşlandım ve kadınlarla uzun uzun uğraşamıyorum.'

Ayrıca kadınların onu şımarttıklarını da söyledi. Bir şey daha söyledi yüzüme karşı telefonda : Dedi ki, 'İlk kez, ben bir kadını terkediyorum ve bundan da acı duyuyorum.'

Ona çığlıklar atarak sesimin bütün gücüyle bağırıp, 'Terketme, hayır, beni bırakma,' demeyi çok istedim, kadınlık aklım izin vermedi.

'Bana ihtiyacın yok, ayakta durmayı çabuk öğrendin, artık kendi başınasın,' dedi.

Zor kadın olmak... Çok kadın olmak... Ayakları üzerinde durmayı öğrenmek... Kendi başına olmak... Ne demekti bunlar? Anlamları neydi?

Onu arayabilirmişim. Ne zaman olursa olsunmuş. Telefon etmek istediğimde faturayı düşünmemeliymişim... Önce ben açıp, 'Beni arayabilirsin,' demeliymişim, o hemen ararmış.

Konuşmamızın sıkıcı bir uzatmaya dönüştüğünü ikimiz de aynı anda farkettik. Ona kırılgan bir sesle, 'Kendine iyi bak,' diyebildim, o kadar.

'Ben kendime iyi bakarım,' dedi. 'Sen kendine iyi bak.'

Bana, 'Beni unutma, seni unutmayacağım, sana teşekkür ederim,' diyebilirdi. Demedi. Niçin acaba?"

"Ben o değilim. Bilemem."

"Ne garip, böyle durumlara düşen insan konusunda kimse bir şey bilmiyor. Siz bile."

"Beni gözünüzde büyütmeyin."

"Kadınlar bunu hep yaparlar." ❁

İRFAN YALÇIN

Ölmüş Bir Devrimciye Mektup

YORGUN bir yağmurun içinden gelişini düşünüyorum şimdi senin; kapıyı açıyorum ve sen. Uzun uzun sarılıp kucaklaşıyoruz; yüzün yüzüme, saçların saçlarıma karışıyor. Sonra yan yana oturup hiçbir şey söylemeden, kıpırdamadan ve alabildiğine çocuksu bir şaşkınlık içinde birbirimize bakıyoruz tuhaf bir hüzünle. Ben, senin sen; sen, benim ben olduğuma inanmak ister gibiyiz. Gözlerine giren ıssızlığı görmüyor değilim; birden öpüyorum saçlarından.

Bir resimde gibisin o an hep. O anı tuttum ve büyüttüm içimde. Düşlerimize uygun, yeni bir dünya aramaya başladığımız günlerdi o günler; çok çabuk geçen, asi ve sanki hep menekşe kokan. Niye böyleydi, bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Bir sisi algılamaktan bıktım çünkü şimdiye kadar; bir uçtan bir uca bir dalgınlığı, bir şeylerin durmadan solup inceldiğini anımsamaktan bıktım. Ama sen geldin bir gün işte o yağmurun içinden ve değişti her şey. Yaşamımın unutulmaz duraklarından birini getirdin bana; yaralı umutlar, kan rengi öğleüstleri ve kendini. Kimdin, neydin, biliyordum; bir şeylerden kaçıyor ve bir şeyleri kovalıyordun hep; ölmeye ve yaşamaya aynı zamanda koşan delik deşik bir ülkenin acılar tarihi gibiydin belki de biraz.

Seninle olduğum, seni kendimde sakladığım o ıssız baharla yazı bir çiçek toplar gibi topluyorum şimdi içimin uzaklarından. Bütün yapabildiğim bu. Bütün yapabildiğim, birbirinden güzel yoksulluklarla, hüzünlerle beslediğimiz o günlere sımsıkı sarılmak ve bırakmamak. Gerisi ilgilendirmiyor beni hiç. Gün gelip gideceğini, kanlı bir avda düşeceğini içgüdüsel bir kesinlikle biliyordum çünkü. Bir resmin arkasına yazdığın gibi, "ağır bir gül solacaktı" içimizde nasıl olsa bir gün.

Gelmediğin ve artık gelmeyeceğine inandığım, aç martıların çığlık çığlığa öttüğü, denizin coşup kabardığı o akşamüstü, uzun saçlarının gürültüsüyleydim hâlâ ben ve hâlâ sesinin ve yüzünün gölgesiydi içime düşen sanki. Aylarca sürdü bu böyle belki, bitmedi; ta oraya, demir kapıların ardına getirildiğini gazetelerden öğreninceye dek. Sonra kalkıp gitmek istedim sana bir gün; seni görmek, sana dokunmak, seni yaşamak. Tozlu, yorgun görünüşlü ve önümde tek seçenek gibi uzanan yol insanlarla doluydu o gün ve ben o insanları ilk kez görüyor gibiydim nedense; duvar yazılarından, bombalardan, gece baskınlarından, sirenlerden ve ölüm törenlerinden sızan bir yaşamın çığlığı vurmuştu yüzlerine de, kendi korkularına bakıyorlardı sanki.

İşte o gün, o ilk görüşme gününde tanıyamadım görür görmez seni; saçların yoktu ve o eski yüzünden çok az şey kalmıştı; gülümserken bile yoruluyor gibiydin. Gitmeyen sesindi yalnız; değişmemişti o. Gözlerindeki erimişliğe, incelmişliğe bakarken sormak istiyordum hep; "N'oldu? Senden, yüreğinin baharından neler gitti?" Ama soramıyordum nedense; sana bakmaktan, seni uzun uzun incelemekten başkası elimden gelmiyordu. Sen de öyleydin; konuşmuyor, bana bakıyordun hep. Bizim için bir yağmurdan çok bir yağmur sesi olan o günkü gibi tıpkı.

Neydi bu suskunluğun adı? Neyin izdüşümü, neyin karşılığıydı yaşamda o? Sözlerin yetişemediği, acıların – ya da küçük küçük sevinçlerin – çok mu yakınındaydık? Bir sessizliği ufak ufak bölerek, bölüşerek daha mı iyi anlaşıyorduk? Uzun bir yaşamda bile birkaç kez ele geçebilecek altın bir süreci öldürmemek, bir büyüyü bozmamak için dillerde çitilene çitilene pörsüyen, talazlanan sözcüklerden mi ürküyorduk? Kim bilir, belki. Belki, hiçbiri.

Ama o günlerin yıkımı, bir sararmışlığın içinden dünyaya bakarken bile ikimizin de çok iyi algılayabileceği bir yalnızlığı, bir dökülmüşlüğü getiriyor gibiydi benim önüme ve ben nerdeyse tüm çevremdekilere seni, seninle olduğum günleri, o günlerin benden gitmeyen güzelliğini, onlarda ölen umarsızlıklarımı anlatıyor, belki de doyamadığım bir yaşanmışlığı büyütmek, ona bir daha inanmak istiyordum böylece. Evime giren yarasaları, bir işten bir işe savrulmalarımı, kadınlığın kalın çelmelerini, unutulmuş akşamlardan indiğine inandığım yılgınlıkları hep görmezlikten geliyor, var mı yok mu seni çoğaltıyordum içimde. Altı yıl sürdü bu böyle tam; kanlar içindeki bir ülkenin suskunluğundan geçen kara bir çizgide ve gün gün büyüyüp çoğalarak ve ağırlaşarak.

Altı yıl her hafta, seni dört duvar arasında görmeye gelmelerimde, sorular sorardı yüzün bana sanki; "Kim var aramızda? Yaşamın kışkırtıcılığından mı geliyorsun? – "çok sonra olacak bir şeyi sezmişsin gibi – Ama az sonra birden değişir, dinginleşirdin; bakışların bir yumuşaklığa değerdi artık hep; yüzün uçar gibi olur, geçmiş günlerden birinde, belki de o uzak çocukluğunda sevinirdin. Bazen bir duruşun vardı ki, yokmuşum gibi karşında ben; ölü sözlerle ve uzun susmalarla geçiştirirdin her şeyi. Düşünürdüm; "Unuttuğu bir dünyaya mı bakıyor benden?" Ama kimi zaman da, durmadan genişleyen, durmadan kendine yer açıp ilerlemek isteyen bir sevinçle çıkardın karşıma; söylenmesi belki günler alacak duygulanmaları, iç çırpınmalarını birtakım davranışsal imgelerle örüp anlatmaya, bir küçücük görüşme zamanını büyütüp çoğaltmaya çalışır gibiydin. Beni bir gün tahta bir sandalyeye çıkarıp yavaş yavaş döndürüşün; bir başka gün, en sevdiğin yemiş olan mor böğürtlenlerden bir sepet getirdiğimde, – kimlere, nasıl yalvararak! – "Enternasyonal"i çalışın, bilmem ki, hangi soluk anlamların iç çekişiydi öyle?

İkimiz de görüyorduk ki, bütün ayrılışlarımda soluk soluğaydım ve yetmiyordun. Senin sesini yanıma alıp öyle ayrılıyordum oysa o küçücük zamanlara sokulu görmelerden. Daha yanındayken bir hafta sonraya uzanıp bir yaşanmamışı yaşamaya çalışmak, senin yanında sana özlem duymak ne tür bir olumsuzluğun getirdikleriydi, bilmiyor değildim. Eski günlerden gelen ve hep bir yağmur sesine karışan o sözünde gizliydi bu biraz da; bir şeyi, bir insanı istemek olmuştu yaşam yalnız. Bilmediğimse, bu boğucu özlemin içinden nasıl çıkacağım, senden uzak-

taki bir yaşamın neresinden tutacağımdı. Şaşırmış gibiydim; durmadan senin anılarını taşımak, seninle geçen günleri biriktirip çoğaltmak, yanına gelmelerimde yıkamak için aldığım giysilerini uzun uzun sevip koklamak, didiklenmiş bir yaşamın ağrılarından öte ne gibi bir anlam taşıyabilirdi benim için?

Ama bir gün anladım ki, uzak bir güz solgunluğunda – bir bilinçdışılık belki de bu – bir şeyler büyüyor gibiydi bende; senin yokluğundan gelip içimi yaran bir acının önünü kesmek istercesine ve yavaşça örgütlenen bir öz-savunmanın az az sezinlediğim ip uçlarını getirerek hep. Öyle ki, bir anıdan bir anıya, bir düşten bir düşe, bir imgeden bir imgeye geçerek seni ören bir düzenek işlemeye başlamıştı sanki bende artık. İçselliğimde uyuyan ne varsa uyanmış, seni gözlüyor, seni topluyordu yalnız. Geçmiş yaşamının en ince yol kıvrımlarını bile görebildiğime göre, senin bende bütünüyle kurgulanışından nasıl kuşkulanabilirdim ki? İçimde gün günden büyüyüşün, biçimlenişin, ağır bir doğumu düşündürüyordu bana üstelik. "İşte tansık", diyordum, "ben doğuracağım onu anasından sonra!"

Ölü bir kar sesinin hemen yanına, uzun bir çığlıktan gelişinle – ya da doğuşunla – dalgın ve sevinçli ve belki de sisler içinde bir süreç başlamıştı benim için. Oraya, o dört duvar arasına seni görmeye gitmelerim yoktu artık, bitmişti. Birlikte olduğumuz o soluk soluğa günlerdeki gibiydik; sesin sesime, gözlerin gözlerime karışıyordu durmadan. Düşünüyordum; içimin uzak inlerinde ufak ufak imgelerle nasıl kurmuştum seni, nasıl birikmiştin bende böyle birden? Mutluluktan, var mı yok mu seni anlatmaktan yorulduğumu görenler, düşlerden, sanrılardan yaralandığımı söylercesine neden gülümsüyorlardı öyle yüzlerinin içiyle? Öyle mi düşünüyorlardı; bir boşluğu mu dolduruyordu yolundan çıkmış bir bilinç?

Öyle de olsa kurguladığım soyutluğun getirdiği erinç bir süre yetti bana. Özellikle de hep karlarla gelen bir yalnızlıktan eve dönünce akşamları. Ama sonra bir gün, nasıl oldu bilmiyorum, çok uzak bir anıyı çağrıştıran ve yaşamın çağrısı diyebileceğim bir başkası girdi günlerime yavaşça. O an, bozuldu büyü işte; içimde uzun uzun kurguladığım sana bir şeyler oldu; un ufak çöktün ve kalmadın. Bir gerçeğin gizli gizli yürüyüşü ve üstün gelişi gibiydi bu; bilincimdeki sisin ölümüyle artık yine o dört duvar arasındaki sen vardın benim için; gidip görecektim.

Doğrusu ya, ta aylar sonraki o ilk görüşme günü, bir şeyleri eskiterek gittiğime inanmıyordum yanına, değiştirmemiştim umutlarımı. Yaşamıma bir başkasının kendiliğinden ve yavaşça sızması seni eskisi gibi sevmemin önüne çıkmıyor, tersine daha çok aratıyordu. Sanki o biraz sen, sen biraz oydun. Benimdiniz ikiniz de; sevdiğim, tutunduğum ve hep birbirinizin bendeki sevgisini çoğaltan. Bunu sana aylar sonraki o ilk görüşmemizde söylediğimde, gözlerin yere düşer gibi oldu birden; ne diyeceğini, ne yapacağını bilemedin, ellerinle oynadın hep. Ama ondan sonraki gelmelerimde, alışmış ya da hak vermiş gibiydin bana. Bir acının izleri gitmese de yüzünden hiç, beni görür görmez o eski sesin, o eski gülüşün yine geliyor ve bitmiyordu. Ama ne ki, seni ölümünden önce en son gördüğümde, hep öyle önüne bakarak ve durmadan yüzünü değiştirerek, "Gerçeklerin yolunu değiştiren düşler değil, daha büyük gerçekler," demiştin bana, anımsıyorum." ❁

DURCAN YAŞACAN

Anne Derdim Anneme

CAMIN öte yakasında kar yağıyor : Alabildiğince sık ve hızlı. Elmaların, ayvaların ve incirlerin dalları birbirinin üstünde. Karalahanalar, ıspanaklar ve pırasalar epeydir görünmüyorlar. Yarım yüzyıl olmasına yarım on yıl kalan ömrümde, ilk kez tanığım böyle bir yağışa. İri iri, döne döne, süzüle süzüle alçalıyor. Havada vurulmuş bir güvercinin yere düşüşünü görmüştüm yıllar önce. Sanki, yüzlerce güvercin vurulmuş havada...

Hayıırrr! Sakın korkma, sakın endişelenme! Bak, yanındayım. Güçlü ol ve umudunu kesme yaşamdan... Biliyorsun, geçecek. Geçecek canım. Hiç korkma. Bu ilk değil ve belki son da olmayacak. Alışmalıyız ikimiz de. Hatta sen alışmış olmalısın. Eskidi iyice. Ya ben?..

Yüksek bir yapının ikinci katında yalnızca ikimiz varız. O ve ben. Yani iki duygu hastası, bana göre. Tıpta psiko bilmem neymiş adı. Başkaları daha ne der bilmiyorum. Umurumda bile değil...

Kendini sıkma, beni sık. Beni sık canım. Sıkı sıkı sarıl. Bak, ben de sana sarılıyorum. Başka da çaremiz yok zaten. Sarıl ve sık. Hah işte, sıık. Tamam canım. Rahat ol. Hiç korkma! Korkma, çünkü geçecek. Bak, dışarıda kar yağıyor. Hiç görmediğimiz irilikte. Hiç görmediğimiz güzellikte. Görmediğimiz hızla. Kaldır kafanı! Dön yüzünü! Tamam, haaah...

Kimileri utanırmış bu yakınmalarından. Kimi çevresinden gizlermiş. Kimine göre hastalık bile değilmiş. Son gittiğim profesörden işitmiştim. Daha çok duyarlı insanların yazgısıymış bu. Toplumun her kesiminde olabilirmiş, ama en çok da...

– Seni sıkıyor muyum? Yani, rahatsızlığımla demek istiyorum?

– Hayır, neden?

– Sağ ol. Sen olmasan ben ne yapardım!

– Pekiyi, sen olmasan ben ne yapardım?

Açma, açma, açma onu! Son zamanlarda en büyük kötülüğü ondan gördüm. O kanallar var ya, o kanallar... İnan, İkinci Dünya Savaşı filmlerinden sonra kanın, yangının, dehşetin ve ölümün her türlüsünü bu ekrandan izledim : Diri diri, canlı canlı, avaz avaz... Gördüm ve yıkıldım. Hele şu "az sonra" demeleri var ya! Hani, her haber başlığının hemen arkasından "az sonra" diyerek, ya da bir altyazı geçerek bizi bekletirler ya... Hep sormuşum kendi kendime : Acaba, o en sona kalan haberin 'az sonra'sı nerede kalıyor?

Ama en çok da insanlığın yararı için düşünen, onlar için konuşan ve yazan

NECATİ ABACI

insanlarda ortaya çıkarmış. Aslında çağın hastalığıymış. Dolayısıyla hepimizde biraz varmış. Avrupa'da daha çok yaygınmış. Yaygın olmasının nedeni, hastalığın Avrupa'da olmasından değilmiş; insanların daha çok uygar olmasındanmış. Gizlemezlermiş çünkü. Umursamaz değillermiş. Her hastalık gibi ciddiye alırlarmış. Birazcık iç sıkıntısı başlayan, durumundan kaygı duyan, hemen doktora koşarmış. Organik bağı olmayan bir mide ağrısı, duyumsal bir yürek çarpıntısı, doktora gitmeleri için yetermiş...

Konuş lütfen, açılırsın! Konusu ne olursa olsun, toparlan ve konuş benimle! Utanmayı, saygıyı ve ayıbı unut bir an için. Sorun neyse söyle! Paylaşarak, bölüşerek ve aşarak yaşamalıyız. Yenmeliyiz, ama zorla değil. İyilikle ve hoşgörüyle. Haydi uzan biraz, dinlenirsin. Ya da gel, gezelim evin içinde. Köşeden köşeye, odadan odaya yürüyelim, koşalım ve konuşalım. İster misin? Pekiyi, tamam. Tamam canım, tamam bir tanem...

Bizde öyle değilmiş. Henüz o noktaya gelinmemişmiş. Ne doktorlar yeterince gelişmişmiş, ne hastalar. Doktor, organlarında patolojik bir bulguya rastlamadığı hastasını, psikolojik, deyip gönderirmiş. Hastalar da bu 'psikolojik' sözcüğünü kendi aralarında biraz irdeleyip sonunda sinirsel olduğu kanısına varınca, "canım, sinirlensem ne olur" deyip geri çekilirlermiş. Hatta bazıları da sinirli olmayı yiğitlikten sayarmış. "Oysa," demişti profesör, "bütün bunlar yanlış. Doktorlar, doğruyu bilmeyen hastalarını uyarabilirler, isteseler. Kendi alanlarının hastası olmayanları, ilgili alanın uzmanına göndermekte yardımcı olabilirler. Ama yapmıyorlar, baştan savıyorlar. Yani ulusça bir yerlerde eksiğimiz var, ama bulamıyoruz bir türlü. Belki de işimize gelmiyor. Sonuçta, nereden bakarsan bak, kime gidersen git, hangi sıfata yaklaşırsan yaklaş, bu memlekette, insan sevgisi denen kavrama rastlayamazsın! Yok işte, yerleşemedi gitti..."

Tam sözünü keseceğim sırada, buruk bir sesle, "Canım, kuşkusuz herkesi aynı kefeye koymak haksızlık olur. Çok duyarlı, çok iyi, çok yararlı insanlar da var içimizde. Ama yetmiyor. Onlar da seslerini duyuramıyor," diye eklemişti.

Dur! Alma onu! Alma, çünkü zamanına var. Doktorun önerdiği saatler dışında sakın hap içme! O her zaman yararlı değildir. Cahil bir dost gibidir çoğu kez. Her an tehlikeli olabilir. Çok almak, hiç almamak kadar sakıncalıdır, belki daha çok. Şimdi onu koy yerine! Koy ve onun dışında bir çare ara kendine. İşin çoğu bu aşamada bize düşüyor. Sana ve bana. Yani, herkesinki kendine. Hiçbir bedeni, onu taşıyan candan daha iyi kimse tanıyamaz. İlaç, yalnızca bir yönsemenin destekçisidir. Nasıl düşünüyorsan, tepkisini de ona göre alırsın. Haydi kalk! Yürüyelim biraz. Konuşalım, ağlayalım, gülelim... Bağıralım, sesimizin çıktığı ölçüde. Kim duyarsa duysun, anasını satayım! Biraz da bütün bunları kısmakla olmadı mı, ne olduysa? Ayıptır dedik, yakışmaz dedik, gülerler dedik ve işte...

– Serçeleri duyuyor musun?

– Hayır.

– Haydi gel, biraz da öteki odaya geçelim. Hem pencereden denize bakar, hem de...

Lütfen rahatsızlığına öfkelenme! Sev onu! Al karşına, konuş onunla! Kahkahalarla güçlen karşısında. Bırak, biraz da onun gönlünce yaşasın bedenin. Biraz da onun çektiği yöne doğru gitsin ayakların. Onun gönlünce sevsin yüreğin. Ne varsa bırak, ama...

Kardan kaçan serçelerin ötüşünü işitiyorum arka pencereden. Çocukluğumun en sıcak dostları. Oyuncaksız kışlarımın oyuncakları. Karşılıksız dokunup sitemsiz okşadığım ve gün kararmadan uğurladığını serçeler... Kaç bininci kuşaktandır bu son ötenler, kim bilir!

"Anne," derdim anneme. "Serçeler hiç hasta olmaz mı? Onların doktorları var

mıdır? Ya öteki kuşların? Onlar da ölürler mi babam gibi?"

"İyi misin?

– Biraz.

– Daha iyi olacaksın, hiç korkma!

– Evet, bir başıma olmadığımı gördükçe, korkularım da yavaş yavaş eksiliyor.

– Oysa, hiç yalnız kalmamıştın, biliyorsun. Hep yanındaydım. Bu bir duyumsamaydı yalnızca ve artık geçiyor. Öncekiler gibi. Yalnızlık korkusu... Görüyor musun?

– Neyi?

– Yüzüme bak! Göremezsin ama, olsun, bak! Burun deliklerim yanmaya başladı. Ağzımda demir tadı var. Boğulacak gibiyim. Biliyorum, olmayacak. Ama bendeki korku da böyle işte. Hem korkularımız ayrı, hem belirtileri. Demek, çare arayışlarımız da ayrı olacak o zaman... Elimi tutar mısın?

– Elbette. Yanındayım. İçin rahat olsun.

– Sağ ol. Ne rastlantı ama. Peş peşe oluşumuza ne demeli?

– Yo, hayır, pek şaşmıyorum. Benimki sık sık yineleyince, böyle oldu. Belki de birbirimizi etkilemiş olabiliriz, bilmiyorum. Bana öyle geliyor ki bu hastalık, kendini yakından izleyeni bir biçimde etkiliyor. Dokunana bulaşır, demiyorum. Soyaçekim de değil, demek istediğim. Bir tür göz-beyin etkilenmesi, ya da kulak-yürek. Her neyse! Belki de başka başka duyguların, ayrı ayrı yollardan etkileşimi. İşin doğrusu bu konuda görüş belirtmem haksızlık olur. Uzmanı değilim çünkü. Ama gene de bilinçli bakmamız gerektiğini düşünüyorum birbirimize.

– Elimi iyi tut, lütfen.

– Tamam, korkma.

Ama ipin ucunu asla bırakma! Başka yolu yok bunun. Dirençli ol, güçlü ol, yürekli ol! Çözüm ara kendi kendine. Türkü söyle, bağlama çal. Mırıldan içinden geçenleri... Ley, le, le, ley ley, ley... Mırıldan! Ley, le, le, ley, ley, ley... Sıkma yumruklarını. Paniğe kapılma. Gevşe biraz...

– Bana şiir okur musun?

– Kimden olsun?

– Kimden olursa. Yeter ki şiir olsun. Çek o kitapların arasından birini. Rastgelen sayfayı aç ve oku!

Biliyorsun, geçecek. Başarmalısın. Yaşamak güzeldir, diyor herkes. Öyleyse, bilinçli yaşamak daha da güzeldir, diyorum ben de. Tut bilincini! Aş kafandaki dağları! Su serp içindeki bozkırlara! Bir yanın bahar kalsın dört mevsim. Unutma profesörün dediklerini! Zaman zaman dikkatini değiştir. Onu dene biraz da. Haydi gül! Haaah, hah, hah, hah, hahhh... Gül! Haaah, hah, hah, hah, hahhh... Bırak yakasını geçmişin, düşünme! Sil beyninin içindekilerin tümünü! Kazı yüreğinin duvarlarını iyice! Yarayanları seç, al ve gerisini savur gitsin! Say ki, kirli insanlar görmedin ülkende... Geçim sorunun olmamış olsun... Başkalarının mutsuzluğundan hep mutlu oldun... İyi şeyler düşünmedin insanlar için... Yalnız kalmadın kalabalıklarda... Haksızlıklara uğramadın... Hacizlere düşmedin asla... Kimseden korkmadın zerre kadar... Kötü haber duymadı kulakların... Beynin yorulmadı hiçbir gün... Gördüklerin üzmedi seni... Karma acıların yuvası olmadı

yüreğin... Dört yanı baharmış gibi kokladın yurdunu her solukta : Ölen yok, öldüren yok, ölümü seçen yok... Herkes işte, herkes ongun, herkes tok... İtme olmaz, ürkme olmaz, saldırma olmaz... Sorunsuz, tasasız ve dertsiz yaşadın bir ömür... Tamam mı? Tamam, de! Tamam mı? Tamam. Güzeeel...

– Düşünmemek beni yoruyor, biliyor musun? Kolay değil, alışamıyorum.

– Biliyorum, gerçekten zor.

– Ama başarmalıyız ikimiz de. Hatta, sorunu olan kim varsa, onlar da.

Tuhaf bir yakınma. Tuhaf ve gülünç. Hiçbir organında ağrın yok, ama kötüsün! Soluk aldığını biliyorsun, ama boğulacaksın! Çıkış arıyorsun her yoldan kendine : Bir, iki, üç, dört, beş... Şimdi geri : Beş, dört, üç, iki, bir... Şimdi gül : Haaah, hah, hah, hah, hahhh....

– Görüyor musun, gülüyorum.

– Evet.

– Ama gülüşüme de gülüyorum!

– Çözümse, iyi.

– Bilmiyorum, deniyorum yalnızca. Çok yoruldum.

– Evet, çok yoruyor. Ben de yorgunum hâlâ. Üstelik, sen kendini zorluyorsun.

– Zorlama değil bunlar. Geç kalmış öğütlerimdir kendime. Belki de hızlandırılmış çare arayışlarım... Ohh be!

– İyi misin biraz?

– Sanırım daha iyiyim. Daha kolay soluyorum sanki. İçim açıldı.

– Tamam öyleyse, korkma artık, başardık, geçti bu kez de. Haydi gel, dinlenelim istersen. Birazdan uyku basacak. Hep öyle oluyor sonunda. Tuhaf bir ağırlık çöküyor insanın üstüne.

– Yo, hayır. Ben, posta kutusuna gitmek istiyorum gidebilirsem. Ne zaman ölümün soğuk damlası vursa pencereme; hep, o kutuya en son atılacak mektupları düşünürüm. Bu duyguyu kimse anlayamaz. Hele bir de içlerinde ilk kez yazılanlar olursa...

Ahh, acaba, kimin mektubu elime ulaşamadan, kısa bir zarf üstü yazıyla geri dönecek? Ya da kimin uzaklardan coşkuyla atan yüreğine karşı, yüreğim atmaz duracak? Kim bilir... ❁

POE'DAN SONRA GELEN AMERİKAN KISA ÖYKÜ YAZARLARI

H. E. BATES

On dokuzuncu yüzyıl Amerikan kısa öyküsü, tıpkı Gogol'un Ukrayna kısa öyküleri gibi, biraz halk yazınına yaklaştı. Kuşkusuz, Turgenyev'de gördüğümüz o ince şiirsel duygulara ve Tolstoy'un yazınsal büyüklüğüyle evrenselliğe ulaşamamıştı, fakat oldukça canlıydı. Karakteri, güzelliği ve dokusu kır yapımı mobilyalar gibiydi

İNGİLİZ kısa öyküsü ile ilk tanışmam, on yedi yaşındayken cep harçlığımla aldığım iki ciltlik İngilizce Kısa Öykü Seçkisi (I.; II. seriler) ile oldu. Yakın zamanda bunlara üçüncü bir seri de eklenmiş ve Dr. Hugh Walker tarafından yazılan bir önsözle World's Classics yayınevince basılmışlardır. O zamanlar bu önsözü okumamam doğaldı, fakat daha sonraları, bunun oldukça yetkin bir çalışma olduğunu anladım. Yine aynı biçimde, I. serideki öykülerin üçte birinden fazlasının, II. serideki öykülerin de yarısının İngiliz yazarlarca değil de, Amerikan yazarlar tarafından yazıldıklarını anlamam da birkaç yılımı aldı.

Bu benim için, on dokuzuncu yüzyıl İngiltere'sinde kısa öykünün yetersizliği konusunda bana ilk ipucunu veren ve Amerika'daki kısa öyküye giderek artan bir saygı duymama neden olan buluştu. Bir İngiliz şiir, drama, deneme ya da roman seçkisi hazırlayan birinin, malzemelerinin üçte birini ya da yarısını İngilizce konuşmayan bir ülkeden seçmesi düşünülemez. Eğer oturmuş bir kültür, belli bir sanat alanında kendisini temsil edecek örnekler bulamıyorsa, buradan çıkaracağımız sonuç, bu sanat dalının o ülkede gerçekten kötü bir yolda olduğudur. İngiliz öyküleri arasında yetkin örnekler bulunsaydı, World's Classics serilerini hazırlayan editör bunları hiç kuşkusuz seçerdi. Fakat böyle öykülerin o zamanlar bulunmadığı çok açık; öte yandan, şansımız varmış ki, Amerika'da bunlardan bol bol vardı.

Şu son yıllardaki verimli çağına kadar, on dokuzuncu yüzyıl İngiliz kısa öyküsü, gelecekteki tarihçilerin ve eleştirmenlerin bulgulayabileceği bir süreklilik ya da yazardan yazara geçen bir kalıtsallık içermez. Coşkun ve türetici yazarlar yoktu. Her nerede güçlü nitelikte bir yazar ya da etkili bir ses çıksa, bunu yüzlerce türetici yazar izler. Örneğin Ernest Hemingway'in *Kadınsız Erkekler* ve *Silahlara Veda* adlı kitaplarını bastırmasından kısa bir süre sonra, Los Angeles'dan Long Island'a kadar olan her kasabada onu taklit edenler ortaya çıktı. Buna karşın Hemingway,

onca yıldan sonra, oldukça geleneksel görünmeye başlıyor – gerçekte öyle de : yüzyıldan bu yana Amerikan yazının etkin, belki de en etkin, geleceğinin mirasçısı olarak karşımıza çıkıyor Hemingway.

Poe'dan sonra, bu yazın alanında önemli ve yetenekli bir kısa öykü yazarının olmadığı bir dönem hemen hemen bulunmamaktadır; ve Poe'dan önce doğan en azından iki tane ünlü kısa öykü yazarı var : Irving ve Hawthorne. Poe'dan (1809) sonra on yılda bir yinelenen yazar adları neredeyse can sıkıcıdır : Herman Melville (1819), Fitz-James O'Brien (1828), Bret Harte (1839), Ambrose Bierce (1842), Sarah One Jewett (1849), Mary E. Wilkins (1862), O. Henry (1867), Jack London (1876), Stephen Crane (1871) ve diğerleri. Bu yazarlar hep beraber, üzerinde çalışılabilecek bir dizi oluştururlar; birbirlerinden bir şey alarak öykülerini canlı gelişim aşamalarından geçirebilmişlerdir. İngiltere kısa öykü alanında aynı dönemlerde neredeyse tek bir yazara sahip değilken, bu yazarların ortaya çıkmasına neden olan etmenler nelerdir?

Buna yanıt olarak genellikle, gelenekler ve sınıf farklılıkları tarafından engellenmeyen Amerika'nın, her şeyden önce hız ve basitlik gerektiren kısa öykü için daha iyi bir ortam oluşturduğu söylenir. İnsanları zaten daha hızlı konuşuyor, daha hızlı hareket ediyor ve daha hızlı düşünüyordu : bu nedenle yazarlarının da daha hızlı yazmalarını istedikleri düşünülebilir. Bunda bir gerçeklik payı var, çünkü şunu unutmamak gerekir ki, Amerika'nın yazınsal alanda Avrupa'nın model ve yöntemlerini kullandığı dönemde, yani I. Dünya Savaşı sırasında ve savaştan hemen önceki ve sonraki yıllarda, Amerikan kısa öyküsü en alt düzeyine indi. Mr. John Cournos şöyle yazıyor : "Somut ve pratik sorunlarla ilgili uğraşılar ile bir koşuşturma ve acele etme eğiliminden kaynaklanan Amerikan mizacının, yazının da kısa ve öz olması gerektirdiğini söyleyenler çıkmıştır." "Söyleyenler çıkmıştır," sözleri doğru, çünkü hem Kanada'da, hem de Avustralya'ya yeni insanlar benzer biçimde "somut ve pratik sorunlarla ilgili uğraşılar ile bir koşuşturma ve acele etme eğilimi" göstermekteydiler ve aynı zamanda onlar da "yazının kısa ve öz olması" gerektiğini vurgulamışlardı. Fakat bu yazın, eğer gerçekten istediyseler, gelmiyordu ve o günden beri de gelmedi.

Amerikan kısa öyküsü, sınıf farklılıkları ve gelenekler açısından özgür olsa da, İngiltere'de de etkin olan bir koşulla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Ufukları, yaratıcı sanatın üzerine püriten bir inatla tutulmuş dar görüşlü bir şemsiye ile gölgelenmiştir. Peki nasıl canlı kalmıştır? Bret Harte, kısa öykünün güldürü ile ayakta kaldığını düşünmektedir :

> Bu, içinde geliştiği ülke ve uygarlık kadar açık ve özgün olan *güldürüydü.* Önceleri anekdot ya da "öykü"de göze çarpıyordu ve bu tür başlangıçlardan sonra, sözlü olarak iletilmeye başlandı... Başlangıçta hamdı ve basında yazınsal bir cilayla kaplandı, fakat temel niteliğini korudu. Kısa, öz ve yoğundu, bunların yanında çağrışımlara doluydu. Eğlendirici biçimde abartılıydı ya da olayları olağanüstü derecede hafife alırdı... Argoya yeni bir ilgi doğurdu. Bu, Amerikan kısa öyküsünün öncüsüydü.

Zaman, Bret Harte'ın haklı olduğunu kanıtlıyor. Sanırım, aynı yoğun ve

çağrışımsal hafife almalarla yinelenen bu güldürü öğesi, Amerikan kısa öyküsünün hâlâ merkezinde bulunmaktadır. Güldürü denildiğinde aklımıza her zaman komik gelmemeli; bu aynı zamanda bir elde etme, tutma ve yoğun bir perspektif duygusu içerir. Bu özelliğe sahip olmayan kısa öykünün görüşü, kötü yerleştirilmiş bir merceğinki gibi belirsizdir. Bir roman, bu olmadan ayakta kalabilir, çünkü okur çok sayıdaki sayfalarda sonucu rahatlıkla görebilir, fakat yalnızca birkaç sayfadan oluşan kısa öykü, eğer gereği gibi odaklanmamışsa, ayakta kalamaz. Bu, en güzel örneğini Çehov'da gördüğümüz ve yazarın görüş çizgisi üzerinde düzeltici rol oynayan belli bir gülünç öğesidir ve bu öğe aynı zamanda, kısa öykü yazarını ağdalı sözlerden ve laf kalabalığı yapmanın o ölümcül günahından kurtaran belli bir denge ölçütü oluşturur.

Bu yerel gülünç öğesi ile biçimlenen on dokuzuncu yüzyıl Amerikan kısa öyküsü, tıpkı Gogol'un Ukrayna kısa öyküleri gibi, biraz halk yazınına yaklaştı. Kuşkusuz, Turgenyev'de gördüğümüz o ince şiirsel duygulara ve Tolstoy'un yazınsal büyüklüğüyle evrenselliğe ulaşamamıştı, fakat oldukça canlıydı. Karakteri, güzelliği ve dokusu kır yapımı mobilyalar gibiydi : kullanım için tasarlanmıştı ve güzelliği ile biçimini mutlu bir kazadan almış gibiydi. Bu nitelikler yapıtın doğal parçaları oldular ve bugün de bu konumlarını korumaktalar.

Ün kazanmış çağdaş Amerikan kısa öykü yazarlarının çoğunun yaşamlarının bir bölümünde gazetecilikle uğraşmış olmaları çok ilginçtir. Aynı durum Bret Harte için de geçerlidir. Önce bir okulda öğretmenlik, daha sonra madencilik ve dizgicilik yaptıktan sonra, on sekiz yaşında San Fransisco gazetesine girdi. Aynı gazeteye ilk öykülerini verdi. Kendilerine yazması için ona otuzbin dolar ya da buna yakın miktarda bir para öneren "Atlantic Monthly" miydi? Verilen yanıtın o kadar önemi yok. Bir iki yıl içinde, "Migglers", "Poker Apartmanı'nın Yalnızları", "Roaring Kampı'nın Şansı" ve "Tennesse'nin Ortağı" gibi öyküleriyle o zaten ulusal bir kurum olacaktı. "Roaring Kampı'nın Şansı" gerçekte ulusal bir duyguydu ve Bret Harte bunu yazarak ulusal bir istemi karşılamıştı. Tıpkı iyi bir gazeteci gibi, Bret Harte formülü biliyordu : insanlar, gülmece, devinim, renk, geciktirim, şaşkınlık, biraz duygusallık, pişmanlık dalgası ve gözyaşlarının gerisindeki kahkahalar. Ne kadar iyi olduğunu asla tam olarak anlayamadığı ve doğal bir kusursuzluğu olan bir yöntemle sahneye daha sonra çıkan Stephen Crane'nin tersine Bret Harte, bir mağaza vitrinini nasıl düzenleyeceğini çok iyi bilen usta bir şovmendi. "O kaba ve sert görünüşün arkasında altın bir yürek çarpar," ya da "büyük düşmanların ölmelerine yakın yanaklarından süzülen yaşların," ve "yeni yılın ilk güneşi yavaşça yükselmeye başladı," gibi konuların işlendiği öykülerin insanlar tarafından çok sevildiğini biliyordu. Bunlar ve bunlara benzeyen konuları ele alışında her zaman bir tutam saçmalık bulunur; fakat bu yapmacıklığın saçmalığı değil, "sanatsal davranış"ın saçmalığıdır. Çok başarılı olduğu ve sizi sarıveren başlangıçtan ("Sandy çok sarhoştu"), durulma anına kadar ("ve arkalarındaki Red Mountin Okulu sonsuza dek üzerlerine kapandı"), Bret Harte giyinip süslendiğini ve bir eğlence verdiğini biliyor olmalıydı. Kısıtlı ve ikinci sınıf da olsa dürüst bir sanatçıydı ve bugün Hollywood için bir altın madeni değerinde olurdu. Hollywood da onun yöntemlerini çok sık kullanmaktadır : sonunda iyinin kötüyü yenmesi, sert görünüşün arkasındaki altın yürek, ölüm sahnelerindeki

"beni bırakma dostum!" seslenişleri, tatlı okul aşkları, gözyaşlarının gerisindeki kahkahalar, durulma ve silikleşme, büyük bir felaketten sonraki rahatlatıcı sakin yanılsama.

1860 yılında Bret Harte, ülkesinde büyük bir heyecan uyandırmıştı; bugün ise sessizce, üç çeyrek yüzyılın bakış açısıyla değerlendirdiğimiz ikinci sınıf yazarların arasına girmektedir. Bret Harte kısa öykülerinde toplumsal bir yorum değil, yalnızca toplumsal eleştiri vardır; yazarının, kızgınlık, yoksullara ya da insanlığın genel yıkımına acıma duyduğunu gösterir hiçbir iz taşımazlar. Bret Harte'da tutkulu ya da Kipling'de olduğu gibi bağnaz bir ulusçuluktan hiçbir iz yoktur. Bret Harte'ın çok büyük önem verdiği bilim, makine, savaş, toplumsal sorunlar ya da acılar daha önce hiç var olmamışlardı. Bu öğelerin kısa öykü, ya da herhangi bir yazı için çok gerekli olmalarını bir yana bıraktığımızda, kısa öykünün Amerikalıların ellerinde bile daha ne kadar uzun bir yolu katetmesi gerektiğini göreceğiz. Ayırdına varacağımız diğer bir gerçek de; gelişiminin belli aşamalarında ve noktalarında geriye gidip Bret Harte'dan ders almasının gerekeceğidir. Bu, Sherwood Anderson tarafından uygulanan bölgesellik dersidir, kendi insanlarını yorumlayabilme dersi.

Bret Harte'dan daha önemli ve daha iyi bir yazar olan, oldukça yoğun bir kişisellikle konuşan, zamanının fırtınalı tarihinin bir resmini ve yorumunu sunan kişi, gizemli Ambrose Bierce'dir. Bierce İç Savaş'ta subay olarak görev yaptı. On dokuzuncu yüzyıldaki Napolyon Savaşları'ndan nasıl tamamen kendine özgü bir bütünlüğü olan bir yazın çıktıysa, bu iç savaştan da süslü, şişirilmiş, romantikleştirilmiş bir yazın ortaya çıkmıştı. Şimdi arkamıza yaslanıp doğrubir bakış açısıyla bir *Rüzgar Gibi Geçti*'yi ortaya koymak çok daha kolay. Savaşın kargaşası ve dumanı daha ortadan kalkmadan, onu konu edinmek çok ayrı bir durumdur. Bierce birçok kez, romantizm öğesi taşımayan küçük savaş betimlemelerinde bunu ve daha fazlasını yapmıştır. Bierce psikolojik çalışmayı ortaya koymuştur : belki daha doğru söylemek gerekirse patolojik çalışmayı. Bunu, patolojik ilginin göze batmayı sona erdirdiği ve gerektiği gibi özümsendiği düzeye çıkaramamış olması fazla önemli değildir. Bierce kendisinden sonra gelecek günlerin bir işareti olarak önemliydi : kısa öykünün karakterleri canlı ve göz alıcı olaylarla değil de, sıradan ve görünüşte ilgisiz olaylarla anlattığı günler. Savaşın ortasında ayrıksı bir bakış açısı elde edebilen bir eylem adamı olarak Bierce oldukça dikkate değerdi ve yalnızca "Gökyüzündeki Süvari" adlı öyküsü bile onu, savaşın boşunalığını yorumlayanların en başına koymaya yeter. Fakat görünüşte önemsiz olan anların ya da olayların psikolojik değerleriyle ilgilenen bir eylem adamı olarak Bierce zamanının birkaç yıl ilerisindeydi. Eylem öyküleri ile yorum öykülerini ayrı tutma eğilimi göstermesi çok ilginçtir; bu iki yöntemin birbiriyle tam olarak örtüşmediğini düşünüyor olabilirdi. Bierce'de, yalnızca konu açısından önem taşımayan diğer tüm yazarlarda olduğu gibi ve elbette Bret Harte'ın tersine, iki güç sürekli bir çatışma içindeydi : ete karşı ruh, normale karşı anormal. Yapıtlarının başından sonuna kadar devam eden, öyküye heyecan katan, hareketli ve meraklı olan bu çatışma, Bierce'i son nefeslerine kadar asla doyuma ulaşmayan, yeni insan değerlerini geliştirmekten ve bunlarla ilgili sorunları çözmekten asla yorulmayan, yaşam konusunda bir sonuca ulaşamadıklarından kendilerini rahatsız eden ve sonuç

olarak yüceleşen yazarlar arasına katmaktadır.

Fakat bir yazar olarak hiç yorulmadan, yazdığı her sayfaya oldukça karmaşık karakterler aktaran Bierce, başka bir açıdan da oldukça önemlidir. Bierce kısa öyküyü kısaltmaya başlamıştı; onu daha keskin ve daha yoğun bir yöntemle ele almıştı : izlenimciliğin izi :

> Kar, küçük kanyonun tabanındaki açıklık boyunca, kabarıyormuş gibi görünen sırtlara ve baktığınız zaman birbirleriyle çarpıştığını sandığınız ortalığa ışık saçan tepelere yığmıştı kendini. Bu ışık, iki kere yansıtılan güneşti : ilkin aydan, iki kere de kardan.

Kullanılan dil kesin ve kısa; ayrıca parlak bir sonu var. Nesnelere doğrudan odaklanmasıyla, belirsizliği aşmasıyla ve yapmacıklı ön hazırlıklar içermeyen bu dil, günümüze, Bierce'in zamanında kullanılan dilden çok daha yakın.

Aynı çağdaş niteliği burada da görüyoruz :

> Kuzey Alabama'da bir demiryolu köprüsü üzerinde, altı metre aşağıda hızla akıp giden suya bakan bir adam duruyordu. Adamın elleri arkasındaydı. Bilekleri bir iple bağlanmıştı. Boynunda da sıkıca sarılı bir ip vardı.

Bunun bir öykünün, ünlü "Owl Deresi Köprüsü'nde Bir Olay"ın başlangıcı olduğunu unutmayın. Dikkat ederseniz ortam için hiçbir hazırlık, hiçbir öncül çalışma yok. Kırk sözcükten daha az bir anlatı birimi içinde, beynimiz daha pozisyonu tam olarak kavrayamadan birdenbire inanılmaz ve gergin bir durumun ortasında buluyoruz kendimizi. Yazarlar çağlar boyunca, okuyucuyu olayı rahatlıkla izleyebileceği sempatik bir konuma getirmek için sayısız yöntemler denemişler ve bunun için her tür romantik rüşveti ortaya koymuş ya da çıplak gerçeği okuyucuların yüzlerine vurmuşlardır. Fakat Bierce bunu yalnızca gülünç bir basitlikle başarıyor : en doğal sözcükleri en doğal sırayla yazmak ve onları öylece bırakmak. Basit ama tamamen yapay koşullarla sağlanmamış olan böylesine kısa, öz ve hayranlık uyandıran açıklık, zorunlu olarak kısa öyküyü kısaltacak ve ona yeni bir güçle gerçeklik verecekti. Bierce elbette ki her zaman bu basit ve güçlü yöntemleri kullanmıyordu. Düzyazısı bazen daha ağır bir açıklama özelliği kazanır ve yukarıdaki alıntıların tersine eski biçimleri andırır, fakat yine söylemek zorundayım ki, Bierce çoğu zaman, bizim günümüzde röportaj olarak adlandırdığımız, bu basit, doğrudan, gerçekçi betimleme yöntemini, olayların, nesnelerin ve sahnelerin doğal bir biçimde aktarılmasını kullanır.

Çok erken doğan, çağdaşlarından ayrı çalışan Bierce, kendi zamanında yadsınmıştı. Onun zamanında ünlü olmak isteyen bir yazar, boyun eğmek zorundaydı. Bierce bunu asla yapmadı. Hafif ve en iyisinden bir duygusallık ile şiirsel bir kurnazlıkla Bierce, Amerikan'ın Maupassant'ı olabilirdi. Bunu başaramadı, fakat kendi ülkesindeki kısa öykü yazarlarının ilk beşi arasındaki yerini korumaktadır. Tek başına, ünlü olamayacak kadar uzlaşılmaz ve ölçülüp değerlendirilemeyecek kadar değişken olan Bierce, Poe ve günümüz Amerikan kısa öyküsü arasındaki bağlantı noktasıdır.

Birden fazla Amerika vardır ve genel anlamda ne Amerikan yazını, ne de özel anlamda Amerikan kısa öyküsü, tüm kıta adına konuşacak bir ses çıkaramamıştır. Belki de böyle bir şey hiç olmayacaktır ve Sarah Orne Jewett'ten sonra şansımız varmış ki, hep yalnız olan ve güçlerini yalnızca belli, dar bir alanda, bir tek sahne üzerinde harcayan yazarlar geldi.

Amerikalılar, görüş alanlarını daraltmaları gerektiğini kabul etmede oldukça yavaş davrandılar, fakat bölgeselliğin ulusal bir klişe olmasından yüz yıl önce doğan Sarah Orne Jewett ile kendilerine bunun ilk örneği sunuldu. Bayan Jewett, Yeni İngiltere'deki Püritenizm'in bir temsilcisi olarak görülüyordu, tıpkı Mitford ve Gaskell'in İngiltere'deki Viktorya anlayışını temsil etmeleri gibi. Fakat Bayan Jewett kendisinin Püritenlerin soyundan gelmediğini, atalarının aristokrat olduklarını açık açık söyler. Tamamlanmış bir basitlik taşıyan sanatı o belli kesinliği nedeniyle basmakalıp bir övgü uyandırmış gibiydi : çekici, hoş, yumuşak, alçakgönüllü, keyifli. Öykülerinde kuşkusuz bu nitelikleri görebiliriz, fakat elbette başka özelliklere de sahip. Yeni İngiltere'de Bayan Jewett'in çağdaşları tarafından yazılan (kuşkusuz çekici, hoş ve alçakgönüllü olan) öykülerin, Willa Cather'in de belirttiği gibi, çok azı günümüzde okunmaya değerdir. Bayan Jewett'in öykülerinin ardında, o çekicilik ve hoşluğun gerisinde, gerçekte sıkı denetim altında tutulan katı bir düşünce sistemi yatar. "Bir sanatçının kısıtlamalarına dikkat çekmek," der yine Cather, "onun dehasını tanımlamaktır." Bu oldukça doğrudur, fakat bir sanatçının kısıtlamalarını ön plana çıkarması, bunları kabul etmesi ve çalışmasını bunlarla rahat rahat sürdürmesi, kendi dehasını hafifletmesi anlamına gelir. Dünyada, doğup büyüdüğü yer olan Yeni İngiltere'nin kırsal bölgelerindeki, babasının faytonundan gözlemlediği, balıkçı ve çiftçilerin yaşamlarından daha iyi bir şey bilmediğini akıllıkla kabul eden Bayan Jewett, bunun kendisini bir bölgeselliğe, eğer dikkat etmezse de bir dar görüşlülüğe götüreceğini biliyordu. Aslında, Edward Garnett'in "neredeyse Fransızca olan bir söyleyiş açıklığı" diye adlandırdığı materyalle yönlendirilen sanatı, böyle bir tehlikeye düşmekten çok uzaktı. Tüm o suskunluk ve güçlü gerçekliğine karşın, pastoral bir özelliği bulunmaktadır. Boyanın sözcüklere dönüştüğü o ender niteliği görürüz onda.

Bayan Jewett hem bir yazar hem de bir ressam olabildiği için şanslıydı, fakat yazı yazarken ressam gözünü kullanması onu daha da şanslı bir konuma koyuyordu. Dünyası, Jane Austen'ın dünyası gibi küçüktü, ama Jane Austen gibi, bunu kendi seçseydi, yeteneklerini böylesine cömertlikle kullanabileceği bir dünyaya düşmezdi. İnsan, onun çağdaşı olan Bierce'in kafasının tıpkı parçaları hiçbir zaman uyum içinde çalışmayan bir makine gibi işlediğini ve başka bir yüzyılda daha mutlu olabileceğini düşünmekten kendini alamıyor. Austen ve Jewett için durum böyle değil. Onların zamanlama hataları o kadar mutlu bir sona ulaşıyor ki, yapıtları – özellikle Jane Austen'inkiler – onlar tarafından seçilmişlikten çok, onların kendi yazarlarını seçtiği izlenimini vermektedir. Kısaca söylemek gerekirse onlar mutlu yazarlar.

Bayan Jewett'tan O. Henry'e dönmek, tıpkı Jane Austen'dan bir pazar gazetesindeki magazin ve dedikodu haberlerine dönmeye benzer. Eğer Bayan Jewett Amerikan yaşamının belli bir bölümünü resimleyen bir ressamsa, O. Henry de sokaktan geçen herkesin yakasına yapışan, onlara iğneli laflar eden ve resimlerini

çeken gezgin bir fotoğrafçıdır. O. Henry'de doğal bir neşe, arsızlık, gülünçlük, şakacılık, insanlar ve gereksinimleri konusunda açıkgöz bir bilgiçlik ve hepsinden önemlisi, pazar yerlerindeki halı, şifalı ot ve altın saat satıcılarının çoğunda gördüğümüz o göze çarpan konuşma yeteneği bulunmaktadır. Bence O. Henry asla bir yazar değildi. O, herkesin önünde bir eşeğin arka ayaklarından söz edip, aynı eşeği onlara yarış atlarının soyundan geldiğini söyleyerek satabilecek bir şovmendi.

Tüm bunlar kolaylıkla öykülerden çıkarılabilir. Acı gerçeklerle ve sıkıntılarla dolu bir yaşam bunu kanıtlar. O. Henry fazla eğitim almadı, bir eczanede çalışmaya başladı, sağlığı bozulunca şansını bir hayvan çiftliğinde denedi, daha sonra bir bankada çalıştı, haftalık bir gazete satın alıp onu çıkarmaya başladı, gazetenin battığını gördü, başak bir gazetede çalıştı ve en sonunda zimmetine para geçirmekten Ohio Devlet Cezaevi'ne girdi. Bunu, Jewett ile Austen'in bu dünyaya ait dingin yazgıları ile karşılaştırın. O. Henry'nin yazması bir yana, belki de iki doğru tümceyi art arda getirebilmesine şaşacaksınız. Böylesine bir yoksulluk daha önemsiz bir insanı büyük bir aldırmazlığa itebileceği gibi, başka birini de, bütün Amerika'nın hâlâ beklediği büyük bir adama da dönüştürebilirdi. Bu koşullar O. Henry'i bir düzenbaza çevirdi – "her şeyi sarıp sarmalayan ve aptalların görmesini engelleyen" şovmenlerin kısa öykü tarihindeki en büyük örnek haline geldi.

Fakat yalnızca bunları söylemekle O. Henry'e büyük bir haksızlık etmiş oluruz. Yalnızca yapıtının gövdesi ve o büyük endüstrisinin başarısı ile başka şeyler hak ediyor. Sürpriz bir armağan paketi etkisi gösteren yeni bir öykü türünü (aslında diğerlerinden ödünç alınan) ele alması ve pazarlamasıyle yine daha fazlasını hakediyor. Siz O. Henry için ne derseniz deyin, o yönteminin büyük başarısı ve geniş kitlelerin beğenisi ile, kendi zamanından günümüze, kısa öyküyü hep etkisi altında tutmuştur.

O. Henry, büyük bir yazar olmak için gereken çoğu niteliğe sahipti. Gözü çok keskindi ve onu çok çeşitli nesneler üzerinde odaklamayı beceriyordu. Şansımız varmış ki bunu büyük bir deneyimle ve gerçeklikle yapıyordu; hiç yorulmadan insanları gözlemliyor ve hiç yorulmadan onları ilginç kılıyordu; belli bir trajedi duygusu vardı, belki de duygusal bir boyutu olan, güçsüzlere karşı derin bir duygusallığı barındırıyordu, yüce bir güldürü ustasıydı ve kitap sayfalarında kendini duyumsatabilme yeteneğine sahipti. Bu nitelikler daha güçlü bir düşünce sistemi ve süreklilikle birleşseydi, O. Henry gerçekten büyük bir yazar olabilirdi. Fakat o aynı zamanda duygusal olan bir şovmendi. Bir gazeteci olarak O. Henry neyi nasıl serpiştireceğini ve çıkaracağını biliyordu; insansı bir hava katmayı da biliyordu ve Bret Harte gibi, gözyaşlarının gerisindeki kahkahaların ayırdındaydı. Yapıtlarında olmayan şey ise suskunluk ve incelikti; şiiri, lirik bir imgeyi anlayamayan ve hemen *Mecaz ve Deyimler Sözlüğü*'ne başvuran bir gazetecininki gibiydi. Gerçek bir sınamada, yapıtlarının sığlığı ve gerçeğin ucuz taklitleri nedeniyle hemen elenecektir.

Fakat O. Henry yine de, belki de Maupassant'dan daha çok, kısa öyküyü haritanın üzerine yerleştirir. Ürünleri tüm dünya pazarını sarmıştı. Günümüzde de, ona sevgiyle sarılan, belki de duydukları saygı nedeniyle hiçbir laf söyletmeyen ve kullandığı yönteme derin bir inançla bağlı onlarca insan tarafından rahat rahat

tahtına yaslanmış oturmaktadır. Bu nedenle O. Henry'nin sevilmesine neden olan bazı niteliklerini gözardı etmemeliyim – örneğin "Polis ve İlahi" adlı öyküsü. Fakat onun ününü açıklamaya yalnızca bu nitelikler yetmez. Bu popülaritesi sinsice yapılmış bir hileden ortaya çıktı – şaşırtıcı bir sonla biten öyküler.

Bu yeni bir şey değildi. Poe ve Bierce bunu bir ölçüye kadar kullanmışlardı ve Bret Harte'da bunu bolca görebiliriz. Fakat Harte bunun tüm olanaklarını kullanmakta – "Sandy Bar'ın Ilyadası"nın son altı satırında görebileceğimiz gibi- başarısız olmuştu. Fakat her nedense bu öğenin O. Henry tarafından kullanılması, yalnızca okuyucuların düşgücünü değil, O. Henry'nin ölümünden sonraki yazarları da etkilemiştir. Örneğin Maugham gibi bir yazar, O. Henry'in modelinden çok Maupassant'ın modeli olsa da, bunu hâlâ kullanmaktaydı. Bunu nedeni de, şaşırtıcı bir sonla biten öykülerin *o tour de force*'u O. Henry'den çok Maupassant'a aitti. Bu yöntemin olağanüstü bir biçimde kullanımı "Kolye"de görülebilir. Maupassant'ın bu öyküsünde, bir kadın arkadaşından elmas bir kolye ödünç alır, bunu yitirir, yerine başka bir tane satın alır, borcunu ödeyemediği için on yıl hapse mahkûm edilir. Fakat sonunda yitirdiği kolyenin gerçek olmadığını, yalnızca ucuz bir taklit olduğunu öğrenir. Etkisi yalnızca son satıra bağlı olan bu öykü, O. Henry'nin yaptıklarından son derece farklıdır. Çünkü "Kolye" adlı bu öyküde trajedi ve hile bir aradadır. Okuyucunun inandırıcılığını biraz kısıtlayarak (kolyenin sahte olduğu neden başlangıçta belirtilmedi diye sorulabilir, ya da Madame Loisel ona bu kadar güvenen dostuna neden gerçeği açıklamadı?), olasılıkları ustaca ortadan kaldırıyor ve Maupassant en sonunda elinde okuyucuyu şaşırtan kartlarla kalıyor. Okuyucuyu uyutup, onu dalgın olduğu ilk anda yakalayıveriyor. Tıpkı *bö!* diye bağırarak korkutulan, ama bu oyununuza ikinci bir defa inanmayacak olan küçük bir çocuk gibi. Okuyucu için de durum aynı; "Kolye" onu bir daha şaşırtamayacaktır. Maupassant bu kartı oynamak zorundaydı ve bu onun bildiği tek hileydi. Bu hileyi yinelemesi de, ona aynı etkiyi asla vermeyecekti. Öykü anlatırken, salon oyunlarında olduğu gibi, bir kişiyi ikinci kere aldatamazsınız. "Kolye"nin inanılır bir gerçekçilik olarak varlığını sürdürmesi, Maupassant'ın, Madame Loisel'in trajedisini ustaca betimlemesinden kaynaklanmaktadır. Sanatçı olan Maupassant bu hilenin, kendi kendisini tükkettiğinin bilincindeydi; fakat bir gazeteci olan O. Henry'nin bundan haberi yoktu.

Fakat O. Henry, yalnızca bu amaçla ele aldığı öyküleriyle, son satırdaki şokla ve hileyle, ün kazandı ve kendisine geniş bir okur kitlesi edindi. Görünüşe bakılırsa onun bu oyunlarından ne kendisi ne de okurları bıktı. Buna karşın, benim bildiğim kadarıyla, O. Henry'nin hileli başlangıçlarındaki o ustalığa dikkat çeken hiç olmadı. "Bir öykü at yarışına benzer, önemli olan başlangıcı ve sonudur," diye sözlerine başlayan Ellery Sedgewick şöyle devam ediyor : "Bu ikisi içinde en zor olanı başlangıçtır. Emin değilim, ama kurmaca dünyasında bu en zor iştir."

O. Henry bunun ayırdındaydı. Bu pazarda öyküler hep aynı zorluklarla karşı karşıyaydı. Okurun kendilerini dinlemesini sağlamak – eğer başlangıç kötüyse, sondaki hile için ne kadar özenmiş olursanız olun malınız elinizde kalırdı. Kısa öykünün başlangıcını yeniden biçimlendirerek, onun eski uyuşukluğundan, konuşkanlığından ve dengeli hazırlık aşamalarından vazgeçerek. O. Henry bu türe önemli bir katkıda bulunmuştur. Aşağıdaki örneklerin de göstereceği gibi, okur

ve yazar arasındaki anlık ilişkiye önem veriyordu :

> Böylece bir doktora gittim.
> "Vücudunuza en son ne zaman alkol aldınız?" diye sordu.

> Finch Üçüncü Sokak'ta, siz-beklerken-şapkalar-temizlensin adlı bir işyerinin sahibi. Bir kere müşterisi oldunuz mu, artık hep onunsunuzdur. Gizli yöntemini bilmiyorum, ama her nasılsa şapkanızı her dört günde bir temizletmek zorunda kalıyorsunuz.

> Sorun Laredo'da başladı. Bu Leano Kid'in suçuydu, çünkü adam kesme alışkanlığını Meksikalılara açıklamalıydı.

> Madison Meydanı'ndaki bankında Soapy huzursuzca kımıldandı. Yaban kazları geceleri avaz avaz bağırdığında, fok derisinden yapılmış paltoları olan kadınlar kocalarına kibar davranmaya başladığında ve Soapy parktaki bankında huzursuzca kımıldandığında, kışın yaklaştığını anlayabilirsiniz.

Bu örnekler öylesine seçildi; daha birçokları var. O. Henry gerçekten başlangıçları iyi düşürüyor ve bunu yaptığında kendini tutamayarak tam bir gazeteci gibi davranıyor; törel olma ve şiir konusunda her şeyi bildiği izlenimini verme isteğine karşı koyamıyor. Tersi durumda, yalnızca bir öyküye nasıl başlanması gerektiği üzerine değil, belki de daha da önemlisi, ne zaman başlanması gerektiği üzerine ustaca dersler verebilir.

Bir güldürü ustası olarak O. Henry gerçek bir Amerikan geleneğinin içinde yer almaktadır. Bu gelenekte ayrıca Leacock, Thurber ve Runyon da bulunmaktadır. Bu gelenek, eski dünyanın ağır değerlerine duyulan saygıya karşı geniş Amerikan kitlelerinin gösterdiği bir ayaklanma niteliği taşımaktadır : gösterişe, sınıf ayrımına, saygınlığa, aile geleneklerine ve ciddi olarak ele alınan her şeye. Gösterişli aile gelenekleri gibi unsurları ele alarak ve bunları şakayla işleyerek (Leacocok'da olduğu gibi), ya da saçmalıklara yönelip bunları akademik ve konuşma dili karışımı bir dille anlatarak (Runyon'da olduğu gibi) Amerikan yazarları, Wodehouse'da olduğu gibi, oldukça gülünç bir karşıtlık oluşturmuşlardır. Bu yöntem içinde, hem konuşma diline, hem de gösterişli gazetecilik dilini birleştirebilen O. Henry için başarı kaçınılmazdı.

Fakat O. Henry'nin *Lahanlar ve Krallar* (1904) adlı ilk kitabından çok önce, kendisinden çok şey öğrenmiş olabileceği, gerçekçi bir güldürü ustası olan, New York'un doğu tarafı ve Latin Amerika için aynı ilgiyi duyan, konuşma dilini neşeyle ele alan ve O. Henry'de eksik olan son satırdaki çekiciliğe sahip olan bir yazar çıkarmıştı Amerika. Thomas Beer şöyle diyor : "Amerikan yazınında eşi olmayan bir gözlem duyumuna sahip ve yazınımızı lanetleyen o yaygın yöntemlere karşı hiçbir saygı duymayan yeni bir çocuk geldi." Kısaca, bir ironi ustası ve şair olan Stephen Crane gelmişti.

1920'li yılların başında, on altı ya da on yedi yaşlarında bir çocukken, Crane'nin *Beş Beyaz Fare* adlı öyküsünü alıp okudum ve korkunç bir duyguya ka-

pıldım; tıpkı etkileyici bir müzik duymuş ya da çoktan unuttuğumuz eski bir dostla karşılaştığımız zamanlarda olduğu gibi tuhaflaşmıştım. Şimdi hiç kuşkum yok ki bu Crane'deki belli bir kaçınılmazlık duygusundan kaynaklanıyordu, düzyazıda, şiir ya da müzikte bulunduğu kadar bulunmayan bir duyguydu bu, sözcüklerin ve seslerin düzeni, tıpkı Shakespeare ya da Mozart'ta olduğu gibi, ilahi bir güçle önceden belirlenmiş gibiydi. Elizabeth Bowen, Jane Austen üzerine yaptığı bir çalışmasında şöyle der : "Bir sanatçı asla tamamen bilinçli olamaz." Fakat Amerikan yazının en seçkin kısa öykülerini yazan Stephen Crane'e baktığınızda hiç bilinçli olmamış bir sanatçı görürsünüz. "Bir sanatçı, etkili olmak için," der Elizabeth Bowen, "yarı eleştirel olmalıdır. Düş ve mantık eşit güce sahip olmalıdır." Öte yandan Crane'nin dehası tamamen sezgiseldi. Conrad'ın bir keresinde belirttiği gibi, ortaya koyduklarının ne kadar iyi olduğunu hiç bilmiyordu. Tamamen donanımlı çıktı sahneye (bu olay Amerikan yazınında hiç de seyrek değildir); "sabırlı ve devamlı artan bir çabayla" kendini geliştirmesine, çalışmasına hiç gerek yoktu : her şeye en tepeden başlaması onun trajedisi olmuştu, önünde bir tek alçalmak vardı.

Aslında Crane'nin yaşamı ve yapıtlarında, kısa öykü dehasının tüm pitoresk ve trajik nitelikleri vardı. 1892 yılında, iki gün içinde, "Maggie" adlı bir uzun-kısa öykü yazdı. Bu bir fahişenin öyküsüydü. Belki de Amerikan kısa öykü tarihinde daha önce hiç, böylesine zamansız bir fahişe öyküsü yazılmamıştı. Korkusuzca dürüst, neredeyse acımasızca gerçekçi, hiçbir duygu içermeyen bu öykü hem Crane'nin dostlarını hem de editörlerini büyük bir şaşkınlığa soktu. O ana kadar Amerikan yazınında hiçkimse böyle bir şey yapmamıştı. Crane sanki doğadan – ya da onun Bowery denen özel bölümünden – kestiği bir parça çiğ eti, onu baharatlamadan ve pişirmeden kitap sayfalarının üstüne fırlatmış ve ürken editörlere şöyle seslenmişti : "Öykü biraz fazla mı dürüst geldi?" Tüm diğer yazarlar gibi, gördüklerini olabildiğince gerçekçi bir biçimde aktarmayı amaçlayan Crane bu tepkiye şaşırmış olmalıydı. Yaptığını, diğer isyankâr yazarlar gibi, oldukça doğal buluyor olmalıydı. Bowery, sarhoşlarla, fahişelerle, suçlularla, aylaklarla, serserilerle ve her şeyle dolu bir yerdi; sokak ağzıyla konuşuyorlardı, salonlarda ve borç içinde yaşıyorlardı; vahşet, pis koku, gözyaşları ve belanın eksik olmadığı bir dünyanın insanlarıydı. Crane tüm bunları basitçe anlatmıştı, tıpkı kendisinden kırk yıl sonra bir yazarın "Çıkmaz Sokak"ta yapacağı gibi. Doğallığı ve gerçekliğinden bir şey yitirmese de, "Maggie" günümüzde artık okurları fazla şaşırtmıyor. 1892 yılında Crane onu, bir bombaymış gibi yayıncıdan yayıncıya taşımıştı. En sonunda umutsuzluk ve boşvermişlik içinde, Crane bir yerlerden bin dolar borç alıp kitabını kendi bastırdı. "1100 adet baskının fiyatı 869 dolardı, ve Appletons'un dediğine göre matbaacı bu işten 700 dolar kazanmıştı... Dindar ve saygın matbaacılar bana kazık atmışlardı." "Maggie"nin yazılmasından bir yıl sonra Crane, tanesini 50 sente sattığı sarı kaplı kitaplarından 100 tanesini elinden çıkarmayı başarmış ve daha sonra da, rahat eleştirmenler tarafından çok beğenilen bir açlık ve yoksulluk dönemine girmiştir.

Elbette W. D. Howells'in "Maggie" için "sessizce çıldırdığı" ve Crane'i savunmaya giriştiği artık eski bir hikâyedir. Bu Crane'nin geleceğini hazırlamada yardımcı oldu, ama, Crane'nin Zola'dan daha iyi olduğu ve onun *Savaş ve Barış*'a

olan hayranlığından kaynaklanan bir kabadayılıktan kısa bir süre sonra olaylar başladı. Bu kısa roman, Amerikan İç Savaş'ını anlatan ve "Maggie" kadar gerçekçi olanbir resimdi. Bierce'in o alaylı, parlak ve acı dolu niteliklerini içeriyordu. Fakat bunu ilginç kılan, İç Savaş'ın resmen olmasa da, duygusal açıdan sona erdiği 1865 yılında, Crane'nin doğması için daha altı yılın geçmesi gerektiğiydi. Yoğun bir düşgücüyle Crane, o savaşta gerçekten aktif rol alsaydı yazacağından daha gerçekçi olmayacak bir roman yazdı. Bellek tarafından desteklenen gerçeklerin bir raporunu andırıyordu : Bu büyük başarıya ulaştı ve daha da ilginci Crane'in roman türündeki tek başarısı oldu. Daha sonraları bu büyük doğal görsel yazma yeteneği, kendini uygun olduğu türde gösterecekti. Yazdığı birkaç düzine öyküyle Crane, zamanının, aslında tüm zamanların, kısa öyküsünü şiirsel bir ironiyle tanıştıracaktı.

Crane'nin yöntemi neydi? Bazen, doğrudan aktarımdan başka bir yöntemi olup olmadığını merak ediyorum. Crane'nin ölümünden kırk yıl sonra Christopher Isherwood birçok yazarın duygu ve tutumunu şu sözlerle aktarıyor : "Bir gün tüm bunlar geliştirilmek zorunda kalacak, dikkatle basılacak ve yerlerini bulacak." Crane'nin yöntemi bu yöntemden yalnızca aktarılan performansın hızı açısından farklılık gösteriyordu; "bir gün" yoktu, dinginlikte bir anımsama da yoktu. Kameraların Bowery'a ve Meksika'ya gelmesinden çok önceleri, Crane bir tüfeğin ucundaki gözlerini kullanmış ve öykülerini tıpkı birer film gibi aydınlatıcı vuruşlarla ve büyük bir açıklıkla yazmıştı. Fakat tıpkı kamera gibi, Crane de yalnızca yüzeydeki nesneleri aktarıyordu; gözler o kadar hızlı yansıtıyordu ki, geridеki beyin kaydedilen bu nesneler üstünde yeniden bir düşünmeye ve onları yönlendirmeye zaman bulamıyordu. Böylesine güçlü ve doğal bir yetenek kaçınılmaz olarak kendi kısıtlamalarını da beraberinde getiriyordu; herhangi bir nedenle çalışmayı bıraktığı an, Crane'nin sanatı da, daha sonra yazdığı roman ve öykülerde olduğu gibi sıradanlaşmıştı :

> Whilomville her ne kadar yazlık bir dinlenme yeri olmasa da, ılık mevsimin gelişi onun için oldukça önemliydi çünkü bu zamanlarda şehirden konukları gelirdi – hatırı sayılır bir güveni olan insanlar – ve kırdaki kuzenlerini aydınlatırlardı.

Buradaki yöntem – eğer bir yöntem varsa – kıvrak bir zekâsı olmayan ve yaptığının iyi mi kötü mü olduğuna karar veremeyen onuncu sınıf bir köy gazetecisinin yöntemidir. Crane ilk yazdıklarına geri döndüğümüzdeyse, inanılmaz bir karşıtlıkla karşılaşırız :

> Güneş kararlı bir biçimde gökyüzünde yükselmişti ve bunun engin bir gün olacağını anlamışlardı, çünkü deniz arduvaz renginden zümrüt yeşiline dönüşmüş, kehribar ışıklarla parlamış ve üzerindeki köpükler kar taneleri gibi titremeye başlamıştı.

Bu keskin renklendirmeyi, açık uyanış etkisini, tuhaf bir kişisel parlaklıkla, "Açık Kayık"ın hemen her sayfasında görebiliriz. Buradaki Meksika öyküleri

kasvetli ve tropik boyalara benzer; "Gençliğin Adımı" kusursuz bir kendiliğindenlik mücevheridir; "Ölüm ve Çocuk"ta savaşın tüm kötücül terörü ve aptallığı, yazdığı günde olduğu kadar, günümüzde de gerçeğin acı bir aktarımı olarak karşımıza çıkar; "Gelin Sarı Gökyüzüne Geliyor" ise iyi yönetilmiş bir Western filmini anımsatır bize, özellikle "Sahne-Arabası"nda ustaca ele alınan kötü gerginlik anları. Tüm bu öykülerde Crane yazmaktan çok resim yapıyor gibidir ve Amerikan yazınında, on dokuzuncu yüzyılın sonuna kadar daha başka hiç kimse onun bu doğal hızlı izlenimcilik yeteneği ile yarışamamıştır.

Crane gerçekten de, Bierce gibi, iki gün önceye değil de, bugüne aittir. Yöntemi çağdaş yöntemlerle büyük bir paralellik içindedir; bu, öykünün dikkatle tasarlanmış bir kurguyla değil, ayrı ayrı olaylara değinilerek ve episot özelliği taşıyan anlık olayların aktarılmasıyla yazıldığı bir yöntemdir. Bu yöntemde, oldukça önemsiz ve gülünç görünen yüzeysel olayların gerisinde, derin içsel yaşamlar ve yoğun duygular ele alınır. Crane bu yöntemi, bunun için hazırlıklı olmayan bir nesil için kullandı. Yüzyılın sonunda salgın bir hastalığa yakalanarak, bir savaş muhabiri olması nedeniyle çok yoğun çalışmaktan ve tuhaf, romantik bir, görkemli yaşama tutkusundan ölen Crane, bir çağın da sona erdiğini gösterir sanki. Bence o bir önseziye sahipti. Başka bir nesilde, lirik şiirde daha doğal bir söyleyiş biçimi bulacak ve kısa öyküyü kendilerine en yakın tür olarak kabul edecek yazarların çıkacağını sezinlemişti sanki. Yapay olarak birbirine karıştırılmış durumların yerine ilk elden aktarılan yaşamı koyan yazarların öncüsüydü Crane. Onun yarattığı resimler, stüdyonun usta elleriyle "geliştirilmiş, dikkatle basılmış ve yerlerine yerleştirilmişti."

Crane'nin eli 1920'lerde Sherwood Anderson ile tokalaşmadan önce, Amerikan kısa öykü tarihi büyük bir kuraklığa girdi. İnatla O. Henry ve Kipling'den etkilenen, dolar yapımı makine ürünleriyle baştan çıkan yazarlar kısa öykünün önemini yitirmesine neden oldular. "Erkekler ve kadınlar," diyor E. J. O'Brien, "iki boyutluydular, renkli kâğıtlardan kesilmiş birer siluet gibiydiler. Payap ikilemleri çözüyorlardı. Yıldan yıla, konunun ilerleyen bir uyanışı görünüyordu. Daha önceki biçim üzerindeki vurgu giderek güçleniyordu. Öykü giderek daha çok makine yapımına benziyordu. Oldukça yüce sayılan resmi bir şifre vardı ve buna uyanların öyküsü kusursuz olarak değerlendiriliyordu." Amerikan kısa öyküsünün bu döneminde bölgesellik yoktu, az şiir vardı ve deneye rastlanmıyordu. Bierce, Jewett ya da Crane ile karşılaştırılabilecek bir yazar çıkmamıştı. O zamanlar bu sanatın bir gün, Katherine Mansfield'in ellerinde yeni ve popüler bir güç kazanacağına, ya da Hemingway ile tamamen parçalanıp yeniden biçimleneceğine dair hiçbir iz yoktu. ⊠

İngilizceden çeviren : S. Gökçen Ezber

AMBROSE BIERCE

Owl Deresi Köprüsü'nde Bir Olay

1

BİR ADAM Kuzey Alabama'da bir demiryolu köprüsü üzerinde durmuş, altı metre aşağıda hızla akıp giden suya bakıyordu. Adamın elleri arkasındaydı. Bilekleri bir iple bağlanmıştı. Boynunda da sıkıca sarılı bir ip vardı. İp, başının üzerinde duran sağlam bir kalasa bağlanmıştı ve ucu da dizlerine kadar sarkıyordu. O ve cellatlar, demiryolunun metallerini destekleyen traversler üzerindeki gevşek kerestelerin üzerinde duruyorlardı. Yanında, sivil yaşamda bir polis komiseri olabilecek bir çavuş ve Federal Ordu'ya ait iki özel asker bulunuyordu. Onların az ötesindeyse, resmi üniforması içinde silahlı bir subay duruyordu. Bu bir yüzbaşıydı. Köprünün iki ucunda da ellerindeki tüfeklerini "destek" adı verilen bir pozisyonda – yani sol omuzlarına dikey olarak, tokmak da önkollarına dayanmış biçimde göğüslerinin önünde – tutan iki nöbetçi duruyordu. Bu resmi duruş hiç de doğal değildi ve bedenin dimdik durmasını gerektiriyordu. Görünüşe bakılırsa bu iki adamın, köprünün ortasında olup bitenlerden haberi olması gerekmiyordu sanki; köprünün iki ucunu abluka altına almışlardı. Nöbetçilerden birinin durduğu yerin gerisinde, görünürlerde hiç kimse yoktu; demiryolu yüz yarda uzanarak doğrudan ormanın içine giriyor ve sonra bir kavis yaparak gözden kayboluyordu. Kuşkusuz ileride bir karakol vardı. Derenin öteki yakası açıklıktı; yer yer ağaç gövdelerinin çakılı olduğu, tüfekler için mazgallanmış bir yokuş vardı. Mazgalların birinden, köprüye doğru yönelmiş, pirinç bir topun ucu çıkıyordu. Köprü ve kale arasındaki yokuşun orta yerinde izleyiciler vardı. Bunlar, tek sıra halinde ve "rahat" duruşunda dizilmiş erlerdi. Tüfeklerinin uçları yere değiyordu ve namluları sağ omuzlarından hafifçe geriye eğilmişti. Sıranın sağında bir teğmen duruyordu ve kılıcının ucunu toprağa dayamış, ellerini de birbirinin üzerine yerleştirmişti. Köprünün ortasındaki dört adam dışında kimse kımıldamıyordu. Topluluk bakışlarını köprüye yöneltmiş, hareketsiz ve duygusuz bir biçimde olanları izliyordu. Derenin kenarında dizili olan askerler sanki köprüyü süslemek amacıyla dikilmiş heykellere benziyorlardı.

Çavuş kollarını birbirine kavuşturmuş, sessizce emir erlerini gözlüyor, fakat hiçbir işarette bulunmuyordu. Ölüm, önceden yapılan bir bildiriyle geldiğinde, resmi saygı gösterileriyle karşılanması gereken üst rütbeli bir askerdi. Askeri görgü kuralları çerçevesinde ise, sessizlik ve durgunluk, gösterilen saygının birer belirtisiydi.

Asılmakta olan adam otuz beş yaşlarında görünüyordu. Üstündekilere bakı-

lacak olursa bir sivildi. Giysileri tohum ekme işiyle uğraşan bir tarım işçisininkilere benziyordu. Yüz hatları güzeldi – düzgün bir burun, küçük bir ağız ve geniş bir alınla, üstüne tam oturan redingotunun yakasına düşen, geriye taranmış uzun siyah saçlar. Bir bıyığı ve keçi sakalı vardı; gözleri iri ve koyu griydi. Darağacındaki birinden bekleyemeyeceğiniz kadar sevecen bakıyordu bu gözler. Belli ki bu adam adi bir suikastçi değildi. Liberal askeri kanunları uyarınca her türlü insan asılabilirdi ve beyefendiler de bunlardan ayrı tutulmuyordu.

Hazırlıklar tamamlanınca iki özel asker yana geçip, adamın üzerinde durduğu tahta parçasını kenara çektiler. Çavuş yüzbaşıya döndü, onu selamladı ve hemen bu subayın arkasına geçti. Subay da bunun üzerine bir adım yana kaydı. Bu hareketlerin sonunda suçlu adam ve çavuş, köprünün çapraz bağlantılarından üçünün üzerinden geçen tahta parçasının iki ucunda kaldılar. Suçlu adamın durduğu uç neredeyse bir dördüncü bağlantıya uzanıyordu. Bu tahta parçası ilk önce yüzbaşının ağırlığıyla duruyordu, şimdi de çavuşunkiyle. Bir öncekinin vereceği işaretle, sonraki aşağı inecek ve tahta yan yatınca suçlu adam da iki bağlantı arasından aşağı düşecekti. Bu düzenlemeyi basit ve etkili bulmuştu. Ne yüzü örtülmüş, ne de gözleri sarılmıştı. Bir an altındaki bu "kaypak yer"e baktı ve sonra da bakışlarını ayaklarının altındaki, derenin çılgınca akıp giden sularına yöneltti. Gözü danseden bir ağaç dalına takıldı ve onu akıntı boyunca bir süre izledi. Buradan bakıldığında ne kadar yavaş hareket ediyordu, ne kadar ağır bir akıntıydı bu böyle!

Son bir kez eşi ve çocukları üstüne düşünmek için gözlerini kapadı. Güneşin ilk ışıklarıyla altın rengine bürünen su, akıntının biraz ötesinde dere kıyılarına çöken sis, kale ve askerler dikkatini dağıtıyordu. Şimdi de yeni bir rahatsızlığın ayırdına varmıştı. Sevdiklerinin düşünceleri arasından, anlayamadığı ve göz ardı edemeyeceği bir ses yükseliyordu; keskin, açık ve metalik bir sesti bu, tıpkı bir demircinin çekiciyle örsü üzerine vurduğunda çıkan çarpma sesine benziyordu. Bunun ne olabileceğini düşündü; ses aynı anda hem çok uzaklardan, hem de oldukça yakından geliyordu. Düzenli bir biçimde yineleniyordu, fakat bir ölüm çanı kadar yavaştı. Her bir vuruşunu sabırsızlıkla ve – nedenini bilmeden – endişeyle bekliyordu. Sessizlik araları giderek daha da uzadı, gecikmeler çıldırtıcı olmuştu. Sıklıkları azaldıkça, seslerin gücü ve keskinliği giderek daha da artıyordu. Kulaklarını bir bıçak gibi kesiyorlardı; adam çığlık atmaktan korktu. Duyduğu şey saatinin tik taklarıydı.

Gözlerini açtı ve yine altındaki suyu gördü. "Eğer ellerimi çözebilseydim," diye düşündü, "ipi atıp dereye atlardım. Suya dalarak kurşunlardan kurtulur ve hızlıca yüzerek kıyıya ulaşır, tahtaları alıp evime giderdim. Tanrıya şükür evim onların sınırlarının dışında; eşim ve küçük çocuklarım hâlâ işgalcilerin yaklaşabileceği en uzak yerde."

Burada sözcüklerle aktarılan bu düşünceler, talihsiz adamın beyninde hızla akıp geçerken, yüzbaşı çavuşa işaret etti. Çavuş tahtadan aşağı indi.

2

Peyton Farquhar, eski ve oldukça saygın bir Alabama ailesinden gelen bir çiftçiydi. Bir köle sahibiydi ve doğal olarak bir politikacıydı; ateşli bir biçimde Güney Davası'nı savunuyor ve hiçbir politik ve dini partiyi desteklemiyordu. Burada açıklanmasına gerek olmayan buyurgan bir doğanın koşulları, onun, Korint'in düşüşü ile sona eren feci çatışmalarda savaşan kahraman orduda hizmet yapmasına engel olmuştu. O da bu utandırıcı durumun baskısı altında sıkışmıştı ve içindeki enerjinin dışavurumu ile bir üstünlük belirtisi olan askerlik yaşamını arzuluyordu.

Bu olanağın, savaş zamanında herkese geldiği gibi, kendisine de geleceğini duyumsuyordu. Bu arada elinden geleni yaptı. Güney'in yardımına yapılacak hiçbir hizmet onun için önemsiz değildi, yüreğinin derinliklerinde asker olan bir sivil olarak, güçlü bir inançla ve biraz yetenekle, savaşta ve aşkta her şeyin haklı bir gerekçesi olduğunu öne süren o hain özdeyişe inanmıştı ve hiçbir serüveni tehlikeli görmüyordu.

Bir akşam, Farquhar ve eşi bahçelerine yakın bir kırda bankta otururken gri üniformalı bir asker yanlarına gelip bir bardak su istedi. Bayan Farquhar hemen ayağa kalktı, ona kendi beyaz elleriyle hizmet etmekten mutluydu. O suyu getirirken kocası üzeri kirli piyadeye yaklaştı ve merakla cephede neler olup bittiğini sordu.

"Kuzeyliler demiryollarını onarıyorlar," dedi adam, "ve başka bir saldırıya hazırlanıyorlar. Owl Deresi köprüsüne ulaştılar ve kuzey kıyılarını kazıklı çitlerle çevirdiler. Kumandan bir emir çıkardı ve bunu her yere astırdı; demiryolu, köprüler, tüneller ya da trenlere burnunu sokan her sivil asılacak. Bu emri gözlerimle gördüm."

"Owl Deresi köprüsüne ne kadar uzaklıkta?" diye sordu Farquhar.

"Yaklaşık otuz mil."

"Derenin bu tarafında hiç birlik yok mu?"

"Yarım mil uzaklıkta yalnızca bir karakol var, köprünün bu tarafında ise bir tek nöbetçi duruyor."

"Bir adamın – bir sivil ve idam yamağının – karakoldan kaçtığını ve nöbetçiyi alt ettiğini düşünün," dedi Farquhar gülümseyerek, "ne başarabilir ki?"

Asker düşündü. "Bir ay önce oradaydım," diye yanıtladı. "Geçen kışın taşkınları köprünün bu tarafındaki ayağına bir sürü ağaç dalı yığmıştı. Bunlar şimdi kupkuru ve bir çıra gibi yanabilir."

Kadın suyu getirmiş, asker de içmişti. Ona gösterişli bir biçimde teşekkür etti, kocasını da başıyla selamladı ve atıyla oradan uzaklaştı. Bir saat sonra, akşam karanlığında, tarlalardan yeniden geçti ve geldiği yerden yine kuzeye doğru ilerledi. Bu asker, federal bir casustu.

3

Peyton Farquhar köprüden dümdüz aşağı düşerken bilincini yitirmiş ve çoktan ölü biri gibi olmuştu. Bu durumdan, boğazındaki keskin bir baskının acısıyla ve bunu izleyen boğulma duygusuyla uyandı. Uyandığında sanki uzun yıllar geçmiş gibiydi. Boynundan başlayarak, bedeni ile kol ve bacaklarının tüm liflerini saran şiddetli, sert ağrılar duydu. Bu ağrılar, bedeninde sanki dallanıp budaklanıyor ve anlaşılmaz derecede hızlı aralıklarla çarpıyorlardı. Bunlar, bir kalp gibi çarpan ve kendisini dayanılmaz derecede ısıtan bir ateşin dalgalanan alevlerine benziyorlardı. Kafasındaysa, bir doluluk – bir tıkanıklık – duygusundan başka hiçbir şeyin bilincinde değildi. Düşünce, bu duygulara eşlik etmiyordu. Bedeninin zihinsel yönü çoktan silinmişti, yalnızca hissedecek gücü kalmıştı ve hissetmek de artık bir işkenceydi. Hareketin bilincindeydi. Işık saçan aydınlık bir bulutun merkezinde alevler içinde yanan, tüm maddeselliğini yitirmiş bir yürekti yalnızca ve büyük bir sarkaç gibi, inanılmaz yaylar çizerek sallanıyordu. Sonra birdenbire, korkunç bir çabuklukla, çevresindeki ışık yüksek bir fışkırma sesiyle yukarı doğru çıktı ve kulaklarında ürkütücü bir kükreme duyuldu. Her şey soğuğa ve karanlığa büründü. Düşünce gücü yeniden geldi, ipin koptuğunu ve akıntıya düştüğünü anımsadı. Fazladan bir boğulma yoktu, boynundaki bağ onu zaten sıkıyor ve suyun ciğerlerine gitmesini önlüyordu. Bir nehrin dibinde asılarak ölmek! – bu düşünce ona gülünç geldi. Karanlıkta gözlerini açtı ve üzerinde bir ışık pırıltısı gördü, fakat ne kadar uzak, ne kadar erişilmezdi! Hâlâ batıyordu, çünkü tepesindeki ışık giderek belirsizleşiyordu. Fakat sonra, büyümeye ve aydınlanmaya başladı ve yüzeye doğru yükseldiğini anladı – bunu istemeye istemeye anlamıştı, çünkü artık çok rahattı. "Asılmak ve boğulmak," diye düşündü, "bu o kadar da kötü değil; ama vurulmak istemiyorum. Hayır, vurulmayacağım, bu haksızlık."

Bir çaba gösterdiğini hissetmemişti, fakat bileklerindeki şiddetli acı, ellerini ipten kurtarmaya çalıştığı anlamına geliyordu. Dikkatini bu çabaya verdi, ama durumu tıpkı bir gezginin, bir hokkabazın başarısını ilgisizce izlemesi gibiydi. Ne kadar inanılmaz bir çaba! – ne kadar inanılmaz, ne kadar insanüstü bir güç! Ah, bu iyi bir gayretti! Bravo! İp çözüldü, kolları iki yana ayrıldı ve yukarı doğru çıktı; belirsiz ışığın içinde elleri iki yanda görünüyordu. Onları ilk kez görmüşçesine yeni bir ilgiyle izledi ve öbürü boynundaki ipe saldırdı. Onu çözdüler ve öfkeyle bir yana fırlattılar, devinimleri bir suyılanını anımsatıyordu. "Onu geri koy! Onu geri koy!" Bu sözleri ellerine söylediğini düşündü, çünkü ipi sökmesinin hemen ardından en şiddetli ağrıyı hissetmişti. Boynu korkunç biçimde ağrıyor, beyni alevler içinde yanıyordu; o ana kadar hafifçe çırpınan kalbi de delicesine çarpıyor ve sanki ağzından dışarı çıkıp kaçmaya çalışıyordu. Tüm bedeni şiddetli bir ağrıyla harabeye dönmüştü. Fakat asi elleri bu buyruğa hiç aldırmadı. Hızlı vuruşlarla delicesine suyu dövüyor ve onu yukarı çıkarıyorlardı. Kafasının çıktığını hissetti, gözleri ışıktan körleşti, çırpınan göğsü de şişti. Ciğerleri korkunç bir acıyla içine bir sürü hava çekti ve adam aynı anda bir çığlık attı!

Artık tüm fiziksel duyumlarına egemen olmuştu. Gerçekten de, olağanüstü bir biçimde keskin ve canlıydılar. Organizmasındaki bu korkunç rahatsızlık on-

ları öylesine canlandırmış ve keskinleştirmişti ki, çevrelerini hiç olmadığı kadar canlı bir biçimde algılıyorlardı. Yüzüne çarpan küçük dalgacıkları hissetti ve her birinin vuruş sesini duydu. Dere kenarındaki ormana baktı ve tek tek ağaçları gördü, yaprakları ve yaprakların damarlarını, tek tek böcekleri gördü, yaprakların üzerindeki çekirgeleri, parlak sinekleri ve daldan dala ağlarını ören örümcekleri. Milyonlarca çimen yaprağı üzerindeki çiy tanelerinin gökkuşağını andıran renklerini gördü. Akıntının küçük girdapçıkları üzerinde dans eden yusufçukların mırıltısını, kızböceklerinin kanat çırpışlarını, suörümceklerinin ayak seslerini işitti – tüm bunlar bir müzik gibiydi. Gözlerinin altında bir balık sıçradı ve bedeninin sudan çıkarken oluşturduğu sesi işitti.

Yüzü akıntıya dönük biçimde yüzeye çıkmıştı; görünen dünya bir anda çevresinde dönmeye başlamıştı, kendisi en önemli noktaydı. Köprüyü, kaleyi, köprünün üzerindeki askerleri, çavuşu, yüzbaşıyı, iki özeli ve cellatları gördü. Mavi gökyüzünün karşısında birer siluet gibiydiler. Onu göstererek bağırıyor, ellerini kollarını sallıyorlardı. Yüzbaşı silahını çıkardı, fakat ateşlemedi, diğerleri silahsızdı. Hareketleri tuhaf ve korkunçtu, biçimleriyse dev gibi.

Birdenbire yüksek bir patlama sesi duydu ve başının birkaç karış üstünden suya bir şey çarparak yüzüne su fışkırttı. İkinci bir patlama sesi duydu ve nöbetçilerden birinin omzundaki tüfekten mavi bir duman çıktığını gördü. Sudaki adam, tüfeğin arasından, köprüde ona bakan adamın gözünü gördü. Bu gri bir gözdü ve gri gözlerin en keskin gözler olduğunu okuduğunu anımsadı; bütün ünlü nişancıların gözü griydi. Fakat bu ıskalamıştı.

Ters yönde hareket eden bir girdap Farquhar'ı yakalayarak döndürdü ve bakışları yeniden kalenin karşısındaki ormana yöneldi. Arkasından berrak, yüksek bir ses monotonca şarkı söyler gibiydi ve şimdi bu ses suyun üstünden öyle bir keskinlikle gelmişti ki, öbür tüm sesleri parçalamış ve bastırmıştı, hatta kulağındaki küçük dalga hışırtılarını bile. Hiçbir asker şarkı söylemeyi beceremese de, bunu öğrenecek kadar kamplarda kalmıştı, kıyıdaki teğmen sabah işlerine katılmıştı. Şu sözler ne kadar soğuk ve acımasızca, ne kadar dikkatli, soğukkanlı ve zorlayıcı bir sakinlikle söylenmişti :

"Askerler, dikkat!.. Silahlar!.. Hazır!.. Nişan!.. Ateş!"

Farquhar daldı, elinden geldiğince derine daldı. Su, kulaklarında Niagara'nın sesi gibi uğulduyordu, fakat yine de yaylım ateşinin gök gürültüsünü andıran sesini duydu. Yeniden yüzeye çıkarken tuhaf biçimde yassı olan ve yavaşça aşağı salınan parlak metal parçalarıyla karşılaştı. Bazıları yüzüne ve ellerine değdi ve düşerek suyun dibine doğru yolculuklarına devam ettiler. Bir tanesi yakası ve boynu arasına takıldı; rahatsız edici bir ılıklığı vardı ve onu dışarı çıkarıp attı.

Soluk almak için yüzeye çıkarken, uzun bir süre suyun altında kaldığını anladı; fark edilebilir bir biçimde akıntının aşağısına girmişti, neredeyse güvendeydi. Askerler silahlarını yeniden doldurma işini bitirmek üzereydiler; çıkarılan mermiler havada döndürülüp silahlara takılırken güneş ışığında parıldıyorlardı. İki nöbetçi yeniden ateş etti, özgürce ve etkisizce.

Avlanan adam tüm bunları omzunun üzerinden izledi; çılgın gibi akıntıyla birlikte yüzüyordu. Beyni, kolları ve bacakları kadar enerjikti; ışık hızıyla düşünüyordu.

"Subay," diye düşündü, "bu sert amirinin hatasını ikinci bir kez yinelemez. Bir yaylım ateşinden kaçmak, tek bir silahın ateşinden kaçmak kadar kolaydır. Büyük bir olasılıkla serbest ateşleme emri vermiştir. Tanrı yardımcım olsun, hepsinden kaçamam!"

İki yarda ötesinde korkunç bir su sıçraması sesi duyuldu; bunu giderek hafifleyen, korkunç bir fışkırma sesi izledi. Ses, sanki havadan geçerek yeniden kaleye gitmiş ve nehri en derinlerine kadar sarsan bir patlamayla ölmüştü!

Çevresindeki su yükselerek üzerine çullanmış, onu kör etmiş ve boğmuştu. Bu oyuna top da katılmıştı. Dalgalanan gürültülü suyun arasından başını çıkararak havada yönünü şaşıran ve gerideki ormana çarpıp dalları parçalayan topa baktı.

"Bunu yeniden yapmayacaklar," diye düşündü; "bundan sonra bir bomba kullanacaklar. Gözümü silahın üstünde tutmalıyım; duman beni uyaracaktır – patlama sesi çok geç geliyor, merminin gerisinde kalıyor. Bu iyi bir silah."

Kendini birdenbire bir topaç gibi fırıl fırıl dönerken buldu. Su, kıyılar, ormanlar, artık uzakta kalan köprü, kale ve adamlar; hepsi birbirine karışmış ve bulanıklaşmıştı. Nesneler yalnızca renkleriyle birbirlerinden ayrılıyordu; dairesel renklerden başka hiçbir şey görmüyordu. Bir anafora kapılmıştı ve kendisini hasta yapan bir hızla dönüp duruyordu. Birkaç dakika sonra derenin sol kıyısındaki – güney kıyısındaki – çakıllığa savruldu. Kendisini düşmanlarından gizleyen bir çıkıntının gerisindeydi. Bu ani hareket ve elinin çakıllıkta sıyrılması onu avuttu ve mutluluktan ağlamaya başladı. Parmaklarını toprağa gömdü ve avuç dolusu kumu, yüksek sesle kutsayarak, üstüne döktü. Elinde tuttuğu kum, elmaslara, yakutlara, zümrütlere benziyordu; onlardan daha değerli bir şey düşünemiyordu. Kıyıdaki ağaçlar kocaman bahçe bitkileriydi; dizilişlerinde belli bir düzen algıladı ve yapraklarının kokularını içine çekti. Gövdeleri arasından tuhaf bir ışık sızıyor ve dalları arasında esen rüzgâr, Æolian arplarından çıkan müziği anımsatıyordu. Kaçışını kusursuz bir sona erdirme isteği duymuyordu; yeniden ele geçirilene kadar bu büyülü noktada kalmaya razıydı.

Başının üstündeki dallar arasından gelen bir şarapnelin vızıltı ve tıkırtısı, onu düşünden uyandırdı. Şaşkın topçu kendisine gelişigüzel bir veda atışı yapmıştı. Ayağa kalktı, eğik kıyıdan hızla yukarı çıktı ve ormana daldı.

Rotasını güneşe göre belirleyerek, bütün gün yolculuk etti. Ormanın sonu yok gibiydi, hiçbir yerde bir aralığa rastlamamıştı, bir patikaya bile. Bu kadar vahşi bir bölgede yaşadığını hiç bilmiyordu. Bunu yeni anlaması çok tuhaftı.

Akşam karanlığı çöktüğünde yorulmuş, ayakları şişmiş ve acıkmıştı. Eşinin ve çocuklarının düşüncesi onu iteliyordu. En sonunda, kendisini doğru yöne götüreceğini sandığı bir yol buldu. Bir şehir caddesi kadar geniş ve düzdü; fakat hiç kullanılmıyormuş gibi görünüyordu. Kenarında hiçbir tarla yoktu, bir tek ev görünmüyordu. İnsanların yaşadığını gösterecek bir köpek havlaması da işitilmiyordu. Ağaçların siyah gövdeleri yolun her iki yanında düz bir duvar örüyor ve ufukta birleşerek, bir perspektif dersindeki resmi andırıyordu. Ormandaki bu yarıktan gökyüzüne baktığında, tanıdık olmayan, farklı düzendeki yıldız takımlarını gördü. Yıldızların gizli ve kötücül bir önemi simgeleyecek biçimde dizildiklerinden emindi. İki taraftaki ormandan tuhaf sesler geliyordu ve bu seslerin

arasından – bir kere, iki kere ve yine – açıkça yabancı bir dilde olduğu anlaşılan fısıltılar işitti.

Boynu ağrıyordu ve elini kaldırıp ona dokunduğunda korkunç biçimde şiştiğini gördü. İpin yaraladığı yerde siyah bir çizgi oluştuğunu anladı. Gözleri kan toplamıştı ve onları artık kapayamıyordu. Susuzluktan dili şişmişti ve bu gereksinimini onu dişlerinin arasından soğuk havaya çıkartarak gidermeye çalışıyordu. Çimenler bu kullanılmayan yolu ne kadar da yumuşak bir biçimde kaplamışlardı – ayaklarının altında artık yol yoktu!

Hiç kuşku yok ki, bunca acısına karşın, yürürken uykuya dalmış, çünkü şimdi başka bir ortamdaydı; belki de yalnızca bir sanrıdan uyanmıştı. Kendi evinin kapısında duruyor. Her şey bıraktığı gibi güzel ve sabah güneşinde pırıl pırıl. Bütün gece yolculuk etmiş olmalıydı. Kapıyı açıp uzun beyaz koridordan geçerken, gözüne kadın elbiseleri takıldı; taze, serin ve tatlı görünen eşi onunla buluşmak için verandaya geliyordu. Basamakların altında, anlatılmaz bir neşe dolu gülümsemeyle ve eşi benzeri bulunmayan bir incelikle onu bekliyordu. Ah, ne kadar da güzel! Kollarını açarak ona fırlıyor. Onu kucaklamak üzereyken boynunda sert bir darbe hissediyor; çevresini, bir topun patlamasına benzer bir sesle, kör edici beyaz bir ışık sarıyor – sonra her şey karanlık ve sessiz!

Peyton Farquhar ölmüştü; bedeni, kırık bir boyunla, Owl Deresi Köprüsü'nün kalaslarından hafifçe aşağı sallanıyordu. ❁

İngilizceden çeviren : S. Gökçen Ezber

JANE GARDAM

Tanrı Vergisi

TİKTAK Gosport'un ensesinde kocaman bir elmas vardı. Derinin altında. Omuriliğin bittiği yerde. İnsanı ayakta tutan bütün o sinirlerin arasında bir yere gömülü. İnsanı astıklarında kırdıkları kemiğin hemen üstünde. Tiktak Gosport!

Kendisi elmastan hiç söz açmazdı. Hiçbir zaman. Çok suskun ve alçakgönüllüydü. Düşünceli bir adamdı; Teesport'ta, kapının doğrudan kaldırıma açıldığı bir evde doğmuştu; evin ne arka kapısı, ne bahçesi, ne suyu, ne elektriği vardı. Peki, temiz miydi? Ah evet, ev temizdi; hem de her bir köşesi; Tiktak'ın babası İhtiyar Gosport, her akşam Fabrika'dan eve gelir gelmez koridorda soyunmak ve paravanın arkasındaki teneke küvette yıkanmak zorunda bırakılan İhtiyar Gosport da dahil olmak üzere.

Gosport Ana suskun bir kadındı. Dünyanın bütün yükünü omuzlarında taşırdı; kiracılarını üst kattaki iki kişilik odaya tıkıştırır, kendilerine yaşayacak alan açmaya çalışırdı. Üst kattaki odaları hem gece vardiyasında çalışan adamlara, hem de gündüz vardiyasında çalışan adamlara kiralardı; her Tanrı'nın günü çarşafları yıkar, sıkar, ütüler, komşuları Bayan Middleditch'le kendi duvarındaki kancalar sayesinde, çarşafları iki evin arasına, sokağın bir ucundan bir ucuna gerdiği ipe asardı. Her şey tertemizdi.

Sonra bir gün bir söylenti dolaşmaya başladı. 'Tiktak Gosport'un ensesinde bir elmas varmış.'

'Hey Tiktak, ensende bir elmas gömülü olduğu doğru mu?' (Ona Tiktak diyorlardı çünkü uzun zaman önce biri çıkıp şöyle demişti : 'Tıpkı saat gibi. Saatlerin de içinde elmas parçacıkları vardır.')

Tiktak'sa hep gülümseyerek yanıt verirdi. 'Bakın, nasıl olur da ensemde elmas olur? Olsa, çoktan keserlerdi kellemi.'

Elbette bu yetişkin olduğunda verdiği yanıttı. Okuldayken bu sorulara hiç yanıt vermez, yalnızca gözlerini karşısındakine dikmekle yetinirdi. Patlak gözleri vardı. Öteki çocuklar gözlerini dışarıya doğru iten şeyin o elmas olduğunu söylerlerdi. 'Elmasını bize versene, Tiktak. Hadisene, ver bize elmasını.' Sonra Tiktak'ın üstüne atılır, ensesindeki elması ellemeye çalışırlardı; bunun üzerine ya Gosport Ana, ya da sınıf öğretmeni araya girer, onlara bir güzel sopa atardı.

Ama Tiktak'a hiçbir zaman sopa falan atılmazdı. Neredeyse gelenekselleşmişti bu. Tiktak beş altı yaşlarındayken, bağırdığı için evde dayak yemişti; sonradan menenjit olduğu anlaşılmıştı. O gece, bütün Dunedin Sokağı sessizliğe

SEMİH POROY

gömülmüştü; insanlar gelip sessizce Gosportlar'ın evinin önündeki basamaklarda oturmuşlardı; İhtiyar Gosport ağlamıştı. Gosport Ana'ysa evin arka tarafında çarşafları dövüp durmuş, sonra da Dispanser'e gitmek üzere giyinmişti. Dispanser'e giderken Bayan Armitage'la Bayan Middleditch ona eşlik etmişlerdi : biri son derece telaşlıydı, öbürüyse suskun. Oğlunun hastalığının ne olduğunu öğrenecek olan Gosport Ana'ya destek olmak amacıyla gitmişlerdi; Gosport Ana çenesini kenetlemiş, üç kadının şapka ve paltolarına bürünmüş bir halde yan yana yürüdükleri yol boyunca ağzını hiç açmamıştı. Daha sonra, komşularının ikisine de birer armağan vermişti : Bayan Middleditch'e anneannesinden kalma süslü bir broş, Bayan Armitage'a da bir tepsi etli börek.

Tiktak iyileşmişti; doktor, Dispanser'den ayrılmadan önce Gosport Ana'yı yanına çağırmış – 'Hayır, yalnızca anne gelsin lütfen' – ve kolunu Gosport Ana'nın omzuna atmıştı.

'Bayan Gosport, oğlunuz bütünüyle sağlığına kavuşacak, çok şanslı bir çocuk. Ama ensesine gömülmüş şu yabancı nesne çok ilgimizi çekiyor.'

'O bir elmas,' demişti Gosport Ana. Doktor kaşlarını çatmıştı.

'Elmas derken tam olarak neyi kastediyorsunuz, Bayan Gosport?'

'Bilmiyorum. Ailede arada bir görülüyor bu. Elmaslı bir çocuk dünyaya geliveriyor. Bu onun şanslı olacağı anlamına geliyor.'

'Siz...' doktor yüzünü sıvazladı, sonra ellerini soru sorarcasına açtı, 'elması gören kimse var mı?'

'Hayır. Yani... elmas derinin altında ya.'

'Onu incelememiz gerekiyor, umarım anlıyorsunuzdur. Pek rastlanmayan bir durum bu.'

Böylece Gosport Ana, elması incelemeleri için onlara izin vermişti, ama bunlar, savaştan çok önce olmuştu; o zamanlar röntgen ışınları henüz güçsüzdü; daha sonra da bitmez tükenmez hava saldırıları ve hastanelerin tıka basa dolu olması nedeniyle, Tiktak'ın elması üzerinde kimse düşünmez oldu.

Tiktak pek çalışkan bir öğrenci değildi; pek fazla da konuşmazdı. Neredeyse hiç kitap okumazdı. Büyüdükçe iyice yakışıklı oldu. Daha doğrusu, güzelleşti. Savaş'tan sonra yeni açılan kimya fabrikasında çalışmaya başladı; görevi, bir mil uzunluğundaki bir yolu süpürmekti. Yanındaki adamlarla birlikte süpürdüğü çöpleri yolun iki kenarına ince, kara çizgiler biçiminde yığıyordu; bir makine belli aralıklarla geliyor, toplanmış çöpleri alıp götürüyordu. Sonra adamlar duruyor, bir sigara tüttürüyor, izmariti bir kenara savuruyor, sıraya girip yeniden süpürmeye koyuluyorlardı. Bir mil uzunluğundaki yolun tümünü süpürdükten sonra çay paydosu veriyorlar, geri dönüp yolu yeni baştan süpürmeye başlıyorlardı. Tiktak işinden şikâyetçi değildi. Düzenli bir işi vardı; çalışırken de çevresinde konuşulanlara kulak kabartabiliyordu. Duydukları oldukça şaşırtıcı olabiliyordu.

Yağışlı günlerde arkadaşları ona, 'Hey Tiktak,' diyorlardı, 'şu elması çıkarsan da hep birlikte Paris'e gitsek, ha, ne dersin?'

Zaman zaman Tiktak'ın ensesine bakıyorlardı ama Tiktak'ın boynunda annesinin, terini emsin diye her sabah kaynar suda yeniden yıkayıp temizlediği bir bez parçası sarılı oluyordu. Arkadaşları, Tiktak'ın ensesine dokunmaya cesaret edemiyorlardı.

Ama Tiktak bir kızla arkadaşlık etmeye başlayınca, kız onun ensesine dokunmak istedi; dokundu da elbette. Kızın adı Betty Liverton'du; kısa boylu, ufacık bir şeydi ama erkekleri nasıl etkileyeceğini iyi biliyordu.

'Kız Galli,' dedi Tiktak'ın annesi. 'Güvenilmez.' Betty, ikinci buluşmalarında kollarını Tiktak'ın boynuna dolayıverdi.

Tiktak artık süpürme işinde çalışmıyordu. Süpürme makinesini kullanmaya terfi eden ilk işçi o olmuştu; böylelikle her türlü aleti kullanmayı öğrenmişti.

Jane Gardam Kuzey Yorkshire'da doğdu. Whitbread Ödülü'nü aldı. *God on the Rocks* (Kayalıklardaki Tanrı) adlı romanı 1978'de Booker Ödülü'ne aday gösterildi. *The Pangs of Love* (Aşk Acıları) ile Katherine Mansfield Ödülü'nü, son öykü toplamı *Going into a Dark House* (Karanlık Bir Eve Girerken) ile de Macmillan Silver Pen ödülünü aldı.

Artık etilen gazı fabrikasının içinde elinde tornavidasıyla dolaşıyor, kendisinden yardım isteyenlerin çağrılarına yetişmeye çalışıyordu.

Betty Liverton'ın kupaları yıkadığı teknisyenler kantinine gidip geliyordu. Kısa, küçük bacaklar, güzel göğüsler, çiller, baygın bakışlı gözler – Betty onun kıvırcık saçlarını hayran hayran seyrediyordu. Büyük adam, tornavidacı Tiktak!

Sonra bir gün, Ormesby Sokağı'nın aşağısında, bir derenin yanında, uygun buldukları ağaçların arkasında, azman düğünçiçeklerinin arasına uzanıp birbirlerini okşamaya başladılar; Betty birden çığlık attı.

'N'oldu?' Tiktak, Betty'nin düğmelerini çözüyordu.

'Dur, yapma. Aman Tanrım, doğruymuş!'

'Ne doğruymuş?' Tiktak'ın patlak mavi gözleri çakmak çakmak yanıyordu. Betty'i rahat bırakmaya hiç niyeti yoktu.

'Doğruymuş. Boynunun arkasında. Şu elmas.'

Tiktak kızı yeniden yere yatırdı. (Bir de kendisine iş bilmez derlerdi!)

'Kalk üstümden. Bakmak istiyorum. Yüzeye çok yakın, onu oradan dişlerimle çıkarabilirim.'

'Seni rahatsız mı ediyor yani?' Tiktak tek eliyle Betty'nin iki bileğini birden tutup kızın başının üstünde çimenlere bastırdı. Betty şaşkınlık içindeydi.

'Beni rahatsız etmiyor. Ama dünyada inanmazdım.'

Betty elması unutuverdi. O gece yatağına yatıp Ormesby Deresi'nin yanında kızlığını kaybedişini kafasında yeniden canlandırmaya çalışırken tek düşünebildiği Tiktak'ın bu işi ilk kez yapmış olamayacağıydı.

Tiktak'la evlendikten sonra Betty, 'Senin için ilk miydi?' diye sordu.

Tiktak, 'Kendiliğinden öyle oldu,' dedi.

Betty, balayı yaşayanlara özgü uykulu gözlerle sokağın en çok kıskanılan kadını oldu.

SOKAĞIN biraz yukarısında iki oda tuttular; Gosport Ana, evine fazladan bir kiracı daha alarak elinden gelen yardımı yaptı; İhtiyar Gosport sonunda tertemiz bir biçimde mezarına girince bir kiracı daha aldı. Betty Liverton'u hiç sevemedi.

Tiktak hiçbir heyecan belirtisi göstermedi; yaşamını öylesine sessiz, sakin sürdürüyordu ki, bazıları evliliklerinin ilk günleri geçtikten ve Betty fıkır fıkır, hareketli bir kadın haline geldikten sonra, bu çiftin kısa sürede iki kızı bir de oğlu oluvermesine şaştı kaldı; çocuklar tıpkı babalarına benziyorlardı. Ama yalnızca görünüş olarak. Hiçbirinde Tiktak'ın yaradılışından, sakinliğinden eser yoktu. Hepsi de işe yaramaz insanlar olup çıktı.

'Eh, anneleri de işe yaramazın biri,' dedi Gosport Ana. 'Kadın oğlumdan sıkıldı. Anlaştıkları tek bir konu yok.'

Çocukların evden ayrılmasından, Betty'nin de Alan Middleditch'le kaçmasından sonra Tiktak daha da suskunlaştı. Ölmeden hemen önce Gosport Ana, 'Galliler nasıl oluyormuş, görüyorsun işte,' dedi.

Betty, golf sahasında limonlu Porto şarabı içip sekizden önce kafayı buluyor, ensesinde elmas gömülü olduğunu sanan kocasını anlatmaya koyuluyordu.

Tiktak, zaman zaman koydaki kumsalda yetişen otlar ve gri renkli çiçekler arasında yürüyüş yapıyordu. Yolda insanlarla karşılaşıyordu. Bir keresinde durgun, hoş bir kızla karşılaştı; kızın saçları bembeyazdı. Tiktak artık yaşlı bir adamdı; kum tepeciklerinin üstüne birlikte sessizce uzandılar. Kız, Tiktak'ın yanında pulları ışık saçan bir balık gibi duruyordu. 'Boynunun arkasında bir şey var. Elmas olmalı,' dedi.

'Bundan söz edildiğini daha önce duymuş muydun yani?'

'Ah, evet,' dedi kız, 'çok eskiden. Elmaslı insanlar vardır.'

'Sen neredensin öyleyse? Hangi kentten geldin?'

Ama kız nereden geldiğini pek bilmiyor gibiydi.

Tiktak, bir gün kalça eklemlerinden biri yerinden çıkana kadar kendisiyle oynadı durdu; gerekli tedavi yapıldıktan sonra öteki kalça kemiği için de hastaneden gün aldı, ama daha saptanan gün gelmeden aksayarak yürümeye başladı. Aslında çok yaşlı sayılmazdı, ama onun yaşadıklarını yaşamış, hayatını Fabrika'nın kötü kokuları içinde geçirmiş birinden bekleneceği gibi oldukça yıpranmıştı. Eskiden süpürdüğü dar yol, artık neredeyse bir otoban görünümüne bürünmüştü; bacaların hepsinden gaz sütunları yükseliyordu. Yattığı hastanede Tiktak'ın durumu kötüleşince, çocuklarına haber gönderdiler; yıllardır görmediği bir oğlu yanında Meg adında altın sarısı saçlı, ufacık bir kızla onu görmeye geldi. Oğluyla torunu gitmeden önce Tiktak, nasırlı elini torununa doğru uzatıp saçlarına dokundu. Parmaklarını kızın saçlarının altına sokup ensesini yoklayınca elmasın kabartısını hissetti. Büyükbabayla torun birbirlerine baktılar.

Doktorlar Tiktak'ın geçirdiği ilk ameliyatta ensesindeki yabancı nesneyi çıkarıp almak istemişlerdi; şimdi bu isteklerini yineliyorlardı. 'Bunun sana yarardan çok zararı dokunuyordur, Beybaba. Birinci Savaş'tan kalma bir şarapnel parçası falan mı bu? Çok şanslı bir ihtiyarsın sen.'

'Birinci Savaş'ta ben daha doğmamıştım,' dedi Tiktak. 'Elmas olduğunu söylüyorlar.'

Eh, onlarda bundan daha çok vardı. Tiktak, yattığı yerde Meg'i düşündü.

Bir gece geç saatte, 'Hey,' dedi, 'hemşire. Onlara tamam de, ensemdekini aldıracağım. Kalça kemiğim için bıçak altına yattığımda elması çıkarabilirler. Bana çıkarıp almanın çok kolay olduğunu söylemişlerdi. Çıkardıkları şey gerçekten elmas olursa, Meg'e versinler. Ona gereksinmesi olmayacaktır aslında, kendisinde de var. Ama ona, benim böyle istediğimi söylersiniz.'

Cerrahlar bu sözlere katıla katıla güldüler. İçlerinden biri, bir zamanlar makatına tuvaletlere konan koku gidericilerin teneke kutusu batmış bir hastası olduğunu anlattı. Kalça kemiği ameliyatını, büyük cerrah Newcastle'dan gelinceye kadar bir hafta ertelemek zorunda kaldılar.

Tiktak, 'Şu küçük kızı bir kez daha göreyim,' dedi; ufak kızı yanına getirdiğinde oğlunu dışarıya gönderdi ve kıza şöyle dedi : 'Meg, senle ben eski dostuz. Böyle olmamızı sağlayan ne, biliyor musun?'

Kız, 'Bir elmas,' dedi.

'Doğru,' dedi Tiktak, 'sen harika biri olacaksın. Hep harika biri olacaksın, kızım. Senle ben, Meg, bizler yaşamı da ölümü de elimizde tutuyoruz. Biz paçamızı kurtardık, kızım.'

Ertesi gün, Tiktak'ın kalça kemiğini başarılı bir ameliyatla düzelttiler; ensesindeki elması da çıkarıp aldılar; elbette bunu yaparken Tiktak'ı öldürdüler.

Çıkardıkları şeyi, ameliyat artıklarını koydukları kaba attılar : camdan kocaman bir yumru. Hepsi şaşkına döndü. Güney Afrikalı bir doktor şimdiye kadar pek çok işlenmemiş elmas gördüğünü ama bunun kadar güzel olanına ilk kez rastladığını söyledi. Büyük cerrah, 'Biliyorsunuz, gerçekten de bir elmas olabilir bu,' dedi.

Sonra Tiktak'ın kalp atışları yavaşlamaya başladı ve herkes başına üşüştü; yanıp sönen kırmızı uyarı ışıkları gittikçe zayıflarken, Tiktak kayıp giderken, pek de akıllı olmayan genç bir hemşire kabı temizlemek üzere içindeki elması savağa attı. Savağın ağzı genişti ve ızgarası yoktu; bu nedenle elmas, doğruca Middlesbrough lağımına, oradan da Kuzey Denizi'ne gitti; büyük olasılıkla hâlâ orada, Kuzey Denizi'nin açıklarında dalgaların içinde gidip geliyordur.

Büyükbabasının öldüğü kendisine söylendiğinde Meg, o güzelim ekşi ter kokusunu yeniden duyabilmek için yüzünü yaşlı adamın oturduğu sandalyenin arkasına gömdü. Başparmağını ağzına soktu; öbür eliyle de elmasın hâlâ orada durduğundan emin olmak için ensesini yokladı. ❁

İngilizceden çeviren : Ayşe Deniz Hakyemez

RICHARD CUMYN

Güneş Çarpması

BILL ziyaretçilere ayrılmış yerlerden birine park etti, golf sopalarını bagajda bıraktı. Leonora ön kapının yanında, gölge düşmüş çimenlikte oturuyor, öne arkaya sallanırken kendi kendine mırıldanıyordu. Bebek uyuyordu. Doreen çocuk arabasını gövdesinden uzaklaştırıp geri çekiyordu. Bill neler olup bittiğini sordu. Güneş Doreen'in ensesinde ve omuz başlarında geniş halkalar yakmıştı. Bebeğin giysileri sırılsıklamdı.

"Artık içeri girmeliyiz," dedi Bill. Doreen cevap vermedi; bir eliyle arabayı sallarken ötekinin tırnaklarını çiğnedi.

"Neredeyse dönecek."

"Kim? Kim dönecek?"

"Onu öyle bırakamam."

"Kimden söz ediyorsun? Hadi içeri gel benimle."

"Gelemem. Henüz değil. Çocukları içeri sen sokuver."

Bill sert konuşmuştu. Doreen giderek içine kapanıyor gibiydi. Kadının parmaklarını arabanın kolundan güçlükle ayırabildi. Ne zamandır böylesine bir güçle asılmaktaydı? Bütün gün böyle mi durmuştu burada?

Çocukları içeriye soktu. Bebek bir şişe süt, ardından bir şişe su içti. Leona televizyonda seyredecek bir şey buldu. Bill, Doreen'e söylediklerinden dolayı pişman oldu, ama ne olup bittiğini anlamamıştı. Ne biçim bir anne çocuklarını bunca zaman acımasız güneşin altında tutabildi ki?

Leona akşam yemeğinde bir tas dolusu mısır gevreği yiyip masada uyuyakaldı. Bill onu odasına taşıyıp giysileriyle birlikte yatağa soktu. Kenny beşiğinde yatmaya karşı çıkınca bebeği sallayarak odada gezindi. Bebek belirli aralarla dizlerini göğsüne çekip feryat etti. Bill bebeği omuzuna yaslayıp bir zamanlar onu sakinleştirmiş eski bir ezgiyi söyleyerek gezindi, ama Kenny oralı olmuyordu. Onu bir battaniyeye sarıp asansörle aşağıya indirdi ve dışarı çıktı.

Hava serinlemişti, ışık da ölgünleşiyordu. Demin Doreen'in oturduğu köşeyi geçtiler, Vine'a geldiklerinde sola dönüp kıvrılarak uzanan sokağa doğru yürüdüler. Geriye baktığında oturdukları apartmanı göremedi. Bebek omuzunda uyukluyordu.

Bill apartmanın kapısından çıkan Doreen'in çimenliği geçip yandaki evin kapısını çaldığını görünce durdu. Kapıda atleti ve şortuyla şişman bir adam belirdi, Doreen'in söylediklerine başını salladı. Aralarında gidip gelen son birkaç sözün ardından Doreen de başını sallayıp omuzlarını silkti, sokağa doğru yürüdü.

Bir süre onu izleyen adam Bill'i görünce kapısını çabucak kapattı.

Bill'in seslendiğini duyan Doreen boş sokağı geçip yanına geldi.

"Leona nerede? Onu evde bırakmamalıydın."

"Hemen uyudu. Sana bakmak istedim. Beni meraklandırdın."

"Meraklanma."

Doreen uzakta bir noktaya daldı. Bill sonunda, "Eve geliyor musun?" diye sordu.

"Fazla zamanımı almayacak."

"Ne almayacak? Fazla zamanını ne almayacak?"

Doreen bir açıklama yapmadan Bill'den ayrılamayacağını anladı.

SABAH parkta desen çalışıyordu. Başını çizdiğinden kaldırdığında küçük bir kızın ona baktığını gördü. Çocuk sallandığı demirleri bırakıp yavaşça Doreen'in oturduğu banka geldi.

"Merhaba, adın ne senin?" diye sordu Doreen.

"Yabancılarla konuşmamam gerekiyor."

Leona ona doğru koştu, "Biz yabancı değiliz," dedi. "Yabancı olan sensin."

"Leona, kız yalnız olmak istiyordur belki de. Sen sallanmana dönsene. Kenny'i uyandırmamaya da dikkat et." Doreen desenini çizmeyi sürdürdü.

"Annem bana dışarı çıkıp oynamamı ve bir daha geri dönmememi söyledi."

Doreen başını deseninden kaldırmadan, "Öyle bir şey söylememiştir. Bana kalırsa uyduruyorsun sen," dedi. Kız, Doreen'in ayaklarının arasında emekleyip kucağındaki sunta parçasının altına kıvrıldı.

Doreen şaşkın bir gülüşle, "Ne yapıyorsun aşağıda öyle?" diye sordu. Bakmak için suntayı kaldırıp bacaklarını araladı. Çocuk uzun eteğin altında başını kucağa yaslayıncaya dek kıvrıldı.

Annesini kurtarmaya dönen Leona, "Çık oradan," dedi. Çocuğu kolundan sertçe kavrayıp çekti. Doreen'in ayaklarına yanlamasına devrilen çocuk dizlerini göğsüne çekip başparmağını ağzına aldı, öteki elini de külodunun belinden içeri soktu. Doreen onu oturtmaya çalıştığında kız bir çığlık koyuverdi.

Olagelenle ilgilenen bir kadına, "Annesinin nerede olduğunu biliyor musunuz?" diye sordu.

"Annesinin siz olduğunu sanıyordum."

Sırayla çocuğu konuşturmayı denediler, adını, adresini, okulunu, sevdiği oyuncakları, televziyonda neleri izlemekten hoşlandığını, kız ya da erkek kardeşi olup olmadığını sordular. Bu sorgu sual kadın affını isteyip oğlunu tırmandığı ağaçtan çağırıncaya dek sürdü.

Kenny uyanıp arabasında ağlamaya başladı. Kız korodaymışçasına mırıldandı. Leona eve gitmek için sızlandı.

"Onu burada böyle bırakamayız."

"Bizimle gelemez mi?" diye sordu Leona.

"Galiba gelmek zorunda." Doreen'in sabahı gözlerinin önünde pıhtılaşan bir kan damlası gibi söndü.

Kaldırmaya çalıştığında çocuk irkilip bir yeri yanmış gibi bağırdı.

"Seni burada bırakmak istemiyorum, ama bizle kalmazsan yalnız kalacaksın." Doreen yalnızlığa korkutucu bir boyut ekleyebilmek için tuhaf bir istek duydu.

"Yalnız kalmak istiyorum."

"Pekâlâ. Hoşça kal. Hadi gidiyoruz Leona."

Doreen çocuğun ardından sesleneceğini, peşinden koşacağını umdu, ağırdan alarak yürümeye başladı. Kenny'nin arabasını itmeye ara verip bebeğin emziğini yerleştirmeye eğilmişken dönüp yan gözle küçük kıza baktı. Polise haber vermesi gerekiyordu.

Polislerle birlikte geri döndüğünde kız kaybolmuştu. İki polisten kadın olan Doreen'i sorgulamaya başladı. Çocukları eğitmek konusundaki düşünceleri neydi? Oğluyla kızına sinirlendiği oluyor muydu? Günün en çok hangi saatlerini kasvetli buluyordu? Doreen soruları serinkanlı bir biçimde cevaplamaya çalıştı. Çaresizlikten yardım çağırdığını söyledi.

"Bacaklarımın arasına girip başını eteğimin altına sakladı. Allah aşkına, bir düşünün."

"Bundan daha önce söz etmemiştiniz ki hanımefendi." Ama Doreen bunu söylediğinde ısrar etti.

"Leona, ne gördüğünü memurlara anlatsana."

Leona Doreen'in eteklerine yapışıp başparmağını emdi. Polisler ne sordularsa başını hayır anlamında sallayarak cevapladı. Parkta tek başına dolaşan bir kız çocuğu görmüş müydü? Leona'nın annesi bir kız çocuğu görmüş müydü? Leona yalan mı söylüyordu? Yaramazlık yaptığında annesi hiç Leona'yı dövmüş müydü?

"Bir dakika!"

Adam elini kaldırdı. "Açıkça görülüyor ki kızınız olayla ilgili hiçbir şey hatırlamıyor. O sırada yanınızda mıydı?"

"Elbette yanımdaydı. Konuşamayacak kadar korkuttunuz çocuğu."

Doreen'in sıkıntısını hisseden kadın daha rahatlatıcı bir biçimde konuştu. "Hanımefendi, çocuk büyük bir olasılıkla evindedir şimdi. Bu çevrede kaybolmuş bir çocukla ilgili bir haber duymadık. Çocuğun eşkâli ve verdiğiniz rapor elimizde. Daha fazla bir şey yapamayız. Sizi evinize bırakmamızı ister miydiniz?"

Doreen öneriyi soğukça geri çevirip Kenny'nin arabasını itmeye koyuldu; Leona bir geride kalıyor bir öne geçiyordu. Polisler otomobillerine yürüdüler.

Doreen kızı ilerideki kavşaktan bir sokak önceki evin merdivenlerinde otururken gördü.

"Demek burada oturuyorsun."

"Hayır, burada değil. Nerede oturduğumu bilmiyorum. Evimi bulamıyorum."

"Seni küçük yalancı. Burası senin evin. Hadi içeriye bakalım," dedi Doreen. Kızı kolundan yakalayıp ayağa kaldırdı.

"Canımı acıtıyorsun, bırak beni. Burada oturmuyorum. Yemin ederim. Hangi evde oturduğumu bilmiyorum."

Doreen, "Göreceğiz," deyip zili çaldı. Beklediler. Zili bir daha çaldı. Cevap veren olmadı. Kapıyı denedi, ama kilitliydi.

"Onun bu evde oturduğunu sanmıyorum anne. Buraya başka çocukların

girdiğini görmüştüm."

"Sus da düşüneyim." Kolunu sıkı sıkıya tuttuğu kıza dönüp, "Adını söylemezsen seni bırakıp gideceğim. Bakacak kendi çocuklarım var benim. Bu kadar oyun yeter. Annen, baban, kardeşlerin varsa, onlarla ilgili ne anımsıyorsan söyle bana. Ne dediğimi duyuyor musun?" dedi. Kız başını evet anlamında salladı. "Leona adını, adresini, telefon numarasını biliyor, değil mi Leona?"

Leona ezberindekileri hızla söylemekten gurur duyarak bilgiyi verdi.

"Leona'nın yaptığını sen de yapabilir misin?"

Kız yeniden hıçkırmaya başladı.

"Yapamam, yapamam," diye sarsıldı.

"Adın. Bir adın olmalı."

"Aptal. Adım bu işte. Benim adım Aptal."

Doreen çocuğun dokunaklı yaşamını bir çırpıda gözünün önüne getirdi. Elini kızın omuzunda gezdirip ona sarıldı. Kız kollarını Doreen'in beline dolayıp başını gövdesine yasladı.

Doreen öfkeyle sevgi karışımı bir duygunun içinde yer ettiğini duyumsadı. "Merak etme. Üzülmene gerek yok artık. Bizimle eve geliyorsun. Duruma bir çözüm bulacağız." Küçücük eli şefkatle avuçladı.

Leona koşup annesinin öteki elini kapınca çocuk arabası orada kaldı. Doreen Leona'ya kızın elini tutarak ona yardım etmesini söyledi. Beton kaldırımda el ele yola koyuldular.

Tuhaf çocuğun yüzü aydınlandı. Doreen'in elini bırakıp Leona'yla birlikte hoplayıp zıplayarak ileri atıldılar.

"İkiniz de köşede durun."

Kavşağa yaklaştıkça kızın yüzünü muzip bir ifade almıştı, ikisi de gülmeye başlamıştı. Kız Doreen'i beklemeden caddeyi geçmeleri için Leona'ya işaret etti. Leona gülmesini kesmeden öneriyi kibarca reddetti. Arayı iyice açmış çocuklara yetişebilmek için adımlarını hızlandıran Doreen bir yandan da kaldırımın betonlarının çakışmamış kıyılarına takılan arabayı gittiği yönde tutmaya çabaladı.

"Ben gelene kadar bekleyin."

Kız Leona'yı sertçe çekti. Doreen durmaları için bağırdı, ama çoktan caddeye inmişlerdi. Leona kızı caddenin ortasına dek izleyip donakaldı. Tekerleklerini gıcırdatarak Montpellier'yi hızla dönen bir otomobil, tamponu araca sırtını vermiş Leona'nın kalçasına değene dek kayarak durdu.

Doreen'in çığlığı tekerleklerin gıcırtısıyla ikinci bir otomobilin kornasına karıştı. Otomobillerin arasına daldı, Leona'yı kucakladığı gibi caddenin öte yanına koştu.

Sürücü pencereyi açıp seslendi : "Yaralandı mı? Polise haber vermek gerekiyor mu?"

Doreen, "Hayır, bir şeyi yok," deyip eliyle adama yoluna devam etmesini işaret etti. Kucağında Leona'yla yine kavşağı geçti. Boş eliyle bebek arabasını yakaladı, trafiğin durmasını bekledi ve çocuklarını karşıya geçirdi.

"Sakın bir daha! Sakın bir daha!"

"Yapmayacağım anne. Özür dilerim. Beni çekiyordu da."

Doreen apartmanlarının girişine birkaç adım kala kızı aranırken hiddetle

"Yine nereye kayboldu? Nerede o küçük?.." diye söylendi. "Nerede o?"

Kenny akşamüstü maması için ağlamaya başladı. Doreen, saat taşımadığından, ne kadar zaman geçtiğini kestirmeye çalıştı. Bir, üç, dört saat bile geçmiş olabilirdi. Hâlâ tepelerinde duran yaz ortası güneşi zamanın tahmininde işe yaramıyordu.

Leona, "Susadım," diyerek annesini içeriye çekti. Doreen ne susamış ne de acıkmıştı. Kendini yıpranmış hissetti; sanki katman katman soyulmuştu.

Kenny'yi sakinleştirmek için arabayı ileri geri salladı. Bebeğin az daha bekleyebileceğini düşündü.

"Mızmızlanmayı bırak Leona. Az sonra içeriye gireceğiz. Önce annenin bir şeyi halletmesi gerekiyor."

Kenny'ye emziğini verdi. Bebek yakındı, uykuya daldı, uyandı, feryat etti, emziğini diliyle oynatmaya koyuldu. Saat yedide kulüpten dönen Bill onları köşede, apartmanın önünde beklerken buldu.

"ELALEMİN kapısını çalmak için geç oldu," dedi Bill. "Hem kızı evinden çekip alamazsın ki."

"Keşke onu görebilseydin," dedi Doreen iç çekerek.

Konuşmadan yürüdüler. Vine Sokağı'na geldiklerinde Doreen, Bill'in koluna asıldı. Kız hoplaya zıplaya onlara doğru geliyordu. Yaklaştığında koşmayı bırakıp yürümeye başladı.

Kız Doreen'e, "Tekrar merhaba," dedi. "Geç oldu. Artık eve gidiyorum. Annem meraktan ölüyordur."

Ağzı açık kalakalan Doreen kaskatı kesildi.

"Nerede oturduğunu göster bakalım. Haydi."

"Yabancılarla konuşmamam gerekiyor. Ama eve girmeme bakabilirsin herhalde. Beni izlemeni engelleyemem, ama adımı söyleyemem."

"Hadisene. Şu evlerden birine yürüyüp gir içeri. Görelim bakalım."

Kız caddeye atladı, Doreen de gözlerini kızın adımlarından ayırmadan peşinden koştu. Bill Kenny'le birlikte onları izledi. Kız Doreen'in daha önce kapısını çaldığı evin önünde durdu. "Benim evim bu işte," diye açıkladı.

"İyi," dedi Doreen. "Öyleyse içeri gir."

"Pekiyi, gireceğim. Bunun benim evim olduğuna inanmıyorsun değil mi?'

"Haklısın, inanmıyorum."

Kızın yüzü ağlayacakmış gibi titredi, ama hemen toparlandı. Doğrudan Doreen'e gülümseyerek, "Ne ayıp," dedi.

Kapıya yürüyüp zile bastı. Hâlâ iç çamaşırlarıyla dolaşan şişman adam kapıyı açıp kızın söylediğine kulak verdi. Doreen'le Bill'e tehdit dolu bir bakış yollayıp kızı içeriye aldı ve kapıyı hızla kapattı.

Doreen kapıya doğru yürümeye başlamışken, "Olamaz, burası kızın evi değil," dedi. Kapıyı yumrukladı.

"Doreen."

Bill'in sesine uyanan Kenny ağlamaya başladı. Adam kapıyı açtı.

Kenny'nin artan ağlamasının arasından, "Burada oturmadığını biliyorum,"

dedi Doreen. "Benimle eve gelmesini istiyorum."

Adam kapıyı çarptı. Tepelerindeki ışık söndü. Doreen kapıyı yumruklamayı sürdürdü.

"Size ne söylediğini bilmiyorum, ama güvenmeyin ona. Benimle eve gelmesine izin verin."

Oturma odasının perdeleri hızla çekildi ve evdeki bütün ışıklar söndü.

"Adam ondan yana çıkıyor Bill. Neden böyle yapıyor? Buradan nefret ediyorum. Neden bu semte taşındık? Beni neden buraya taşınmaya ikna ettin?"

"Semt değil, sıcak," dedi Bill.

"Ne dedin?"

"Buranın öteki semtlerden bir farkı yok." ❁

İngilizceden çeviren : Faruk Ulay

SUÇ ORTAĞIM, OKUYUCUM

RICHARD CUMYN

Öyleyse kim kalkıp da bir yazara öyküsü hakkında bir soru sormak ya da öyküsünü övmek için yazarsa, verilen sufleyi kaçırmış demektir (yazarın annesi ya da başka bir yazar bu kuralın dışındadır).

ÖNÜMDEKİ genç yanı başında yürüyen yaşlıca kadına ansızın dönüp bağırarak çirkin hareketler yağdırmaya başladığında Halifax'ta, Public Gardens'ın yanındaki Spring Gardens sokağından geçiyordum. Çevredekilerin başları sesin geldiği yöne çevrilip bir darbenin ardından yerlerine dönüyormuş gibi hızla eski durumlarını aldı. Çoğu, inanmazlık içinde bakmayı sürdürdü. Genç, basketbol ayakkabılarının burunlarını tahrik edici bir biçimde yere sürterken gövdesi sanki uzayıp genişleyerek kadının üstüne bir pelerin gibi indi. Kadınsa ellerini ceketinin ceplerinin derinliklerine sokmuş, başını omuzlarına olabildiğince gömmüştü. Anne oğul az sonra köşeyi dönüp kayboldular.

Öykülerimde henüz benzer bir olay geçmemesine karşın, biliyorum ki günün birinde geçecek ve olayı yeniden izleyip yaşayacağım. Ama bu kez yeni bir sahnenin parçası olacak. Ve bu kez, ilham perisi de yardım ederse, olay bir anlam kazanacak.

Yazarken dünyanın ne olduğu ve nasıl olmasını istediğim arasında kararsızımdır. Var olana yüklemeye çalıştığım örnek model, bir isteğin yanı sıra bir gözlemin de sonucudur. Çoğu öykücüde rastlanan bu istek üç özellik içerir : terk etme, ayartma ve suç ortaklığı.

Oğulun ebeveynini haince küçük düşürebileceği bilgimi, kasıtlı olarak (kimine göre beceriksizce) yeniden düzenlediğim gerçeklerle istediğimce okunabilecekleri biçimde kararak dengelerim. Kasten çarpıttığım gerçekler elbette her okuyucu tarafından aynı biçimde algılanmayabilir. İsteğimin yaptırımı, kurduğum düzen sayfadan öteye geçmez. İsteğim anlatının içinde olmasına karşın, "Böyle düşledim, böyle olmasını istiyorum." Hiçbir zaman okuyucuyu tek bir sonuca ulaştıracak kertede açık değildir. Bu yol, bir terk etme eylemidir. İsteğime "Bu yavruya iyi bakın. Onu anlamaya çalışın," diye bir not iliştirip okuyucunun kapısına bırakırım. (Buna karşın deneme daha çok rehine almak gibi çalışır; onu bir oyuncak, sabundan oyulmuş bir silah olarak da görseniz, savladığım görüş alnınıza dayadığım tabancadır.)

Yazdığım öykü, isteğimin meyvesi, eşiğe bırakılmış bebek aynı zamanda bir ayartmadır. İşimi doğru dürüst yapmışsam kapıya iyi beslenmiş, ak pak, sevilmeye hazır bir bebek bırakırım, ki böyle bir bebeği sevmeye taş yüreklilerden

başka kim karşı çıkabilir ki? Gülümseyen, göz kırpan bu duygu, karşı koyulamaz bir ayartma, bir baştan çıkarmadır öyleyse.

Kasıtlı eylemimin üçüncü özelliğini kendi başıma oluşturmadım. Baştan beri kafamda benim gibi düşünen, ama düşüncelerini bilinmedik durumlara göre değiştirebilen bir suç ortağı vardır. (Kim olduğunu kestirebiliyorsunuz değil mi?) Suç ortağım, ayartılmayı bekleyen biridir. Bulduğu bebeği öz evladı gibi bağrına basan okuyucum, eşikte bulduğunun hastalıklı bir gövdesi olmadığını görür. Biçimi daha ilk bakışta açıkça da başka hiçbir biçime benzemez. Giysileri doğal malzemeden, elle dikilmiştir. Gözlerinde bir zekâ ışıltısı, sevecenlik ve gizem, bir de uykunuzun en tatlı anında sizi yatağınızdan kaldırıp söylediği ezgiye şaşkınca kulak vererek odada dolaştıran sesi vardır.

Eğilip kundağı yüklenen suç ortağım içeriye girip kapıyı kapadıktan sonra iş bağlanmış demektir. Satılan mal ne geri alınabilir, ne de değiştirilebilir. Öykümü bulup içeri alan, onu değiştirmeye kalkmakla elinde daha uzun tutamayan benden de büyük bir riske girmiş olur. Evlat edinen kişi kim olduğumu bilse bile bana ne söyleyeceğini bilemez. İkimiz de candan bir ilişkinin ön hazırlığını yaptığımızın, ayartıldığımızın farkındayızdır. Ben isteğimin bir başkası tarafından okunup anlaşılacağını düşünerek ayarırken, onu ayartan öykünün düzenidir, ki bunların ille de aramızda konuşulup açık edilmesi gerekmez.

Öyleyse kim kalkıp da bir yazara öyküsü hakkında bir soru sormak ya da öyküsünü övmek için yazarsa, verilen sufleyi kaçırmış demektir (yazarın annesi ya da başka bir yazar bu kuralın dışındadır). Böyle bir yazışma yazarın egosunu rahatlatsa da, öyküyü daha aydınlatmaya yaramayacağı gibi, utanç verecek denli yavan sözlerin mektup edilmesine neden olur. Övgü mektupları yazarı (benim için şimdilik yalnızca bir varsayım olduğunu söylemeliyim) tembel bir suç ortağı olduğu kadar çocuğunu ihmal ettiği için de suçlu durumdadır. Bu yollara başvurmuş bir okuyucuya demek isterim ki (hiçbir zaman diyemeyecek olsam da, ama övgü mektuplarından konuşuyoruz burada; ne de olsa ben de insanım), "Lütfen bir daha oku. Nerede yanlış yaptım, neyi beceremedim ki artık benden çok senin olmuş bir şeyden kopabildin? Sana daha çok yardım edemem. Elimden gelenin en iyisini yaptım. Aklayıp pakladım, temel gereksinimlerini karşıladım. Şimdi ancak seninle birlikte büyüyebilir. Dahası, sokağın ortasında sana saldırabilecek denli büyüyebilir ki bunu engelleyemem. Ama bu kez, bu kez sana neden saldırdığını anlayabilirsin." ◙

İngilizceden çeviren : Faruk Ulay

MEHMET GÜLER

Av

KAPANA pastırma dilimini taktıktan sonra çalışma masasının başına geçer.

"Bu kapanı kaçıncı kuruşum," diye söylenir. "Onuncu kez belki. Belki daha da çok."

Bu fare kapanına günlerdir neler takmamıştır ki? Beyaz peynirin en yağlı, en kalitelisinden başlamış, sonra İzmir peynirine, kaşara terfi etmiştir. Uzun süre de en kaliteli iç fındık, cevizler takmıştır. Farelerin en çok sevdiğinin pastırma olduğunu öğrendikten sonra da onda karar kılmıştır.

Bu kadar pahalı yiyecekleri alacak parası da yoktur aslında. Yazdığı kitapların teliflerini zamanında alabilse, yeni baskılarından haberdar edilse bu kadar da sıkıntıya düşmeyecektir. Ama hiçbir zaman istediği gibi olmamıştır ki... Hangi yayınevine gittiyse hepsinde bir çeşit aldatılmış, dolandırılmıştır. Şöyle açık, dürüst olanına hiç rastlayamamıştır. Ya telifini zamanında alamamıştır ya da söz verildiği kadar ödenmemiştir. Basılan kitaplarının sayısı ve baskısı ise kendisinden sürekli gizlenmiştir.

Yoksul bir yazarın şimdi de fareleri cevizle, pastırmayla beslemesi komik değil midir?

Bu komikliği daha yaşayacaktır sanki.

Lüks, pahalı şeyleri kendi yiyemeyip fareye yedirdiğine mi kızsın, yayınevlerinden sonra küçük bir yaratık karşısında aptal durumuna düştüğüne mi? Öfkesi arttıkça artar. Farelerin zeki yaratıklar olduklarını duymuştur daha önceleri. Ama doğrusu bu kadar olacaklarına inanmamıştır. Kapanın ölümcül bir alet olduğunu resmen tanıyor bu yaratık, diye kaç kez söylenmiştir kendi kendine. Tanımasa bu kadar maskara eder mi beni. Kim bilir, belki de o aleti çözüp kurmasını bile biliyordur? Geliyordur kapanın yanına, önce onu kurulu durumdan çıkarıyor, sonra peyniri, cevizi ya da pastırmayı alıp yiyor, işi bittikten sonra da yeniden kurup gidiyordur yuvasına. Sonra da uzaktan kıs kıs gülüyordur kendine.

"Neden olmasın?"

Farenin dilinden anlamak için fare mi olmak gerekir diye düşünür. Doğrusu çok da ister fare olmayı. Fare olsa, onların gerçek gizlerini daha iyi çözecek, oyunu da bu kadar uzatmayacaktır. Çok istediği için mi bir gece düşünde fare gibi görür kendini; uyandığında fare olmadığını anlar, bayağı da üzülür. Bu farelerle bir kan davası varmış da hep kendisi yeniliyormuş gibi bir duyguya kapılır. Kapana düşürürse en az onun kadar zeki olduğuna inananacak, şu intikam duygusundan da kurtulacaktır. O yaratığın zamanlı zamansız tıkırtılarından bir de. Dinginleştiği

için kim bilir belki daha iyi şeyler de yazacaktır o zaman. Örneğin, intikam duygularından kurtulmak için fare bile olmak istediğini yazacaktır. Aslında her yazarın biraz fare olduğunu da ekleyecektir; kapanlarını kendi elleriyle kurup sözcük avına çıkarlarken sözcüklerden önce oraya kendilerinin düştüklerinden de söz edecektir...

Fare, metal alet üstünde yeni bir koku alınca sevinir. Nice zamandır unuttuğu açlığının içini kanırtırcasına uyandırdığını duyar. Şu ev sahibine nasıl teşekkür edeceğini düşünür.

Dolabın önündeki ayak seslerinin kesilmesinden sonra hemen atılıp o güzel kokulu şeyi yiyecek olursa da vazgeçer. Aptallık etmemelisin der kendi kendine; ayrıca sabırlı olmalısın, en az onun kadar da dikkatli.

Bu eve taşınalı çok olmadığını düşünür. Daha önceleri yaşadığı yere bakarsa oldukça rahattır burada. Rüzgârın bir yerden girip öbür yerden çıktığı nemli, soğuk tavan aralarından ya da izbe deliklerden değildir. Artığı döküğü fazla olan, bol bulamaç yenilip içilen bir ev olmasa da memnundur. Kafasını uzattığında hemen nefesini duyacağı bir kedi yoktur her şeyden önce. Olur olmaz zamanda rastlayacağı ev hanımı, çocuklar da bulunmamaktadır. Masasının başından kalkmayan, sürekli bir şeyler okuyup yazan o yalnız adamsa fazla tehlikeli gözükmemektedir. O adamın kapan adını verdiği metal bir alet üstünde en sevdiği yiyeceklerin – bu yiyecekler daha çok olsa ne kadar iyi olacak – gelip gitmesi de az şey değildir.

Oyunu kurallarıyla oynamalıyım, diye söylenir kendi kendine.

Fare kurnazlığında bir gülücük yayılır yüzüne...

Yazar, yeni başladığı öykünün sancılı dönemini atlatamadığını düşünür. Onun için de durmadan yazar, siler, yeniden yazar. Konuyu kafasında tam oluşturabilir, sözcükler arasındaki orkestrayı kurabilirse kolaylaşacaktır her şey. Ama bunlar olmaz nedense? Sözcükler dağılıp çözülür. Bazen sözcüklerin kendine, bazen de kendisinin sözcüklere egemen olduğu anlar vardır. Bugün kendisi sözcüklere egemen değil, bu kesin. Bu egemensizlikte şu fındık faresinin de payının olduğu bir gerçek. Zamanlı zamansız çıkardığı tıkırtılarla dikkatini dağıtmasa aradığı sözcükleri bir ucundan yakalayacaktır belki. Öyküsünün önündeki tıkanıklığı açtıktan sonradır ki her şey gürül gürül akacaktır.

Yazar, kendisini iyice zorlayarak birkaç tümce çıkarırsa da yazdıklarını yine beğenmez. Yoksa yazma yeteneğimi mi yitiriyorum diye kaygılanmaya başlar. Elli yılı sollayan ömrünün ortalama yarısında durmadan kalem oynattığını düşünür. Bu süreç içerisinde kıçını hep sandalyeye yapıştırmış, dirseklerini masaya dayamıştır. Yazamadığı, daha doğrusu yazıp sildiği, yeniden düşündüğü anlarda saçlarını karıştırmış, yüzündeki sivilcelerle oynamıştır. Bu yüzden sık sık yağlandırdığı saçları gibi sivilcelerini de şımartmıştır. Son günlerde sivilceleri daha çok artmıştır. Çünkü o fareyi yakalayacağım diye kapana durmadan ceviz, fındık takmış, her takışta da kendisi bol bol yemiştir. Yıllardır oynaya oynaya şımarttığı sivilceleri bu yolla daha da azdırmıştır.

Yazar, sandalyesinden kalkar, tam sekiz adımda varıp sekiz adımda döndüğü odasında volta atmaya başlar. Düşüncesini hızlandırma yoludur bu. Yorulur gibi olunca oda penceresinin önünde durup sokağa bakar. Gecenin hemen ucunda

sabah başlamıştır orada. Birkaç kedi çöp bidonunu karıştırmaktadır. Doğruluk Bakkalı, her zamanki gibi aynı saatte işyerini açmaktadır. Odasını yeniden adımlar, uğunurcasına dönmeye başlar. Kovalayıp durduğu sözcükleri kapanına düşürmek üzeredir ki kitap dolaplarının arasındaki fare yeniden tıkırdar. Kaleminin ucuna yapışan sözcükler uçuşuverir bir anda. Öfkelenir. Kalkar, tıkırtıların geldiği yere gider. O öfkeyle tüm kitapları dağıtıp dolapları boşaltmayı, fareyi saklandığı yerden çıkarmayı düşünürse de az sonra bu düşüncesinden vazgeçer. En iyisi yine kapan kurmaktır. Gider, pastırmadan bir dilim daha kesip getirir, kapana takar. Tam bu sırada da aklına ilginç bir düşünce gelir : Günlerdir sancısını çektiği, ama gönlünce yazamadığı öyküsüne bu fareyi de katacaktır... Gözleri parlar, kendi kapanında yeni sözcükler, imgeler avlamak üzere sandalyesine oturur...

TAZE yiyeceğin kokusu farenin iştahını kabartır. Son günlerde tattığı en güzel yiyeceklerden biridir bu. O metal aletin üstünde bir tehlikeyi sezmese hemen atılacaktır ona. Dağlardan, derelerden esen çiçekli kokusunu duya duya o nefis şeyi yiyecektir...

Çok istemesine karşın yapamaz bunu. Her zamankinden daha temkinli yaklaşır ona. Metal alete bıyığını dokundurarak kontrol eder. Yaylarına, kurulu teline, hemen onun üstünde takılı olan o kokulu yiyeceğe bakar. Alet, bıyığının rüzgârından bile yaylanır, çözülür gibidir. Korkusu artar. Bu kadar güzel yiyecekler böyle aletlerin üstünde sunulduğuna göre, bunda bir kötülük olmalı diye düşünür. Dönüp gidecek olur. Kararsızdır. Yeniden gelip koklar onu. Karnı da iyice acıkmıştır. Aleti yeniden kontrol eder. Bu küçük, bu basit aletin içinden ölümler geçer gibidir. Gözleri kararır. Kanlı bedenini o aletin içinde çırpınır gibi görür. Gözlerinin kararması bitince karnından gelen açlık seslerini bir kez daha duyar. O metal alete dokunmamaya çalışarak, tokluğu ve ölümü soluyarak yiyeceğin ucundan yavaş yavaş kemirmeye başlar. Alet ha attı ha atacaktır. Gözleri kararır. O ölüm aletini yapana da, kurana da lanetler okur.

YAZAR, ikinci sınıf birkaç tümceyi kapanına düşürürse de bundan pek memnun kalmaz. Yazdıklarını seslice okur : "Yaşamak göreceli bir şey. Nefes alıp verirken, konuşurken, hatta sevişirken yaşadığımızdan emin miyiz? Bunları yaparken de insan ölmüş olamaz mı? İstediğim sözcükleri avlayamadığım zaman soluğumun tıkandığını duyuyorum. Öyküme giren fare bana ve yazacaklarıma yeni bir dirim getirebilir mi, bilemiyorum."

Bu tümceler nefesini biraz açar gibi olursa da yeniden tıkanır. Deneyimlerinden bilir, sözcüklerin bittiği anlar vardır; o anlardan birini yaşıyordur şimdi. Kabız gibi hisseder kendini. Yazdıklarından bir kısmını yeniden siler. Eksiliş başladı mı ne yapsa boşuna. Birkaç sözcük, tümce daha dolaşır kapanın çevresinde. Birtakım avcı kurnazlıkları düşünürse de anlayamaz onları. Yorulur, terler. Silahından seken mermilerin dönüp kendini vurduğunu düşünür. Bu sırada dolaptan yeni tıkırtılar gelir. Öfkelenir. Bir şey yazamamanın tek sorumlusu o fa-

reymiş gibi düşünür. Kalkar, farenin kapana düşüp düşmediğini anlamak için gidip kitap dolabına bakar. Pastırmanın yendiğini, ama farenin düşmediğini görünce öfkesi daha çok artar. Yüksek sesle söylenir :

"Ne biçim faredir bu yahu!.."

Söylenenleri dolaptaki fare duyar, bunları tam anlamasa da aşağı yukarı tahmin eder. Ağzında pastırmanın rüzgârlı tadı, kıs kıs gülmeye başlar.

Adam iyice öfkelenmiştir, bugün bir şey yazamayacağını düşünür. Kalemini, kâğıdını olduğu gibi bırakır, sıkıntısını atmak için sokağa fırlar.

Fare, evin sessizleştiğinin ayırdına varır. Girdiği dolaptan çıkar. Ağzı hâlâ pastırma kokmaktadır. Evde kimsenin olmadığını bildiği halde yine de temkinlidir. Kokuların yoğun olduğu mutfağa yönelir. Mermer tezgâhın üstüne zıplar, ahşap dolaplara girip çıkar, birşey bulamaz. Buzdolabının kapağını zorlaması da işe yaramayınca adamın çalışma masasına varır, koltuğa çıkar. Yazarın orada bıraktığı sıcaklık henüz soğumamıştır. Masadaki kalemlere, kâğıtlara bakar. Onların hemen yanında boşalmış rakı kadehiyle boşalmış fıstık tabağı vardır. Kadehin dibinde kalan bir parmak rakı başını döndürür gibi olursa da aldırmaz. Sarhoş farelerin atabileceği cinsten bir nara koyverir. Gün boyu evden doğru dürüst dışarı çıkmayan adama bayağı da kızmaya başlamıştır. Ona nasıl bir kötülük yapabileceğini düşünür. Masadaki kalemleri koklar, hiçbiri yenecek cinsten değildir. Bir şeyler yazılıp bırakılmış kâğıtları inceler. Buradaki kâğıtlar dolaptakiler gibi eski, küflü değildir. Üstlerine yazılan kargacık burgacık yazılara bakar. Masa başında gün boyu oturan adamın bu saçma sapan şeylerle uğraştığını düşünür. Kendisine nefes aldırmayan adamdan intikam alırcasına kâğıtların en çok yazılı olan yerlerinden yemeye başlar. Henüz çişi gelmediği halde kendini zorlar, yiyemediği kâğıtların üstüne bağırsaklarını iyice boşaltır.

YAZAR, sokakta kendi kendine yetmeyen bir kişidir; her zamankinden daha çok yalnız duyar kendini. Daha önce yaptığı gibi insanları izleyerek yeni öyküler kurmayı bile külfet sayar. Evde yazarken, daha doğrusu yazmaya çalışırken kalemi, kâğıtları, düşleri vardı yanında; sokakta onlar da yoktur. Yalnızlığını çoğaltmak ister gibi yolda karşılaştığı tanıdıkları görmezlikten gelir. Öyle ki, yazacağı öykünün birkaç kez kafasına takılmasından da hoşlanmaz. Öykü ille de masa başında düşünülür, masa başında yazılır gibi bir duyguya kapılır. Yerli yersiz kafasına takılan öykülerden kurtulmaya çalışır.

Kent kalabalığında yalnızlığıyla yakalanacakmış gibi bir korkuya kapılır. Adı "Yalnızsan Bana Gel, Kendini Dinle" olan parka yönelir. Parka girdiğinde güzün geldiğinin ayırdına varır. Park tenhadır. Dökülen yapraklara bakarken kırılgan duygular kaplar içini. Öykü yazarken arayıp da bulamadığı hüzünle karşılaşır gibi olur. Ağaçlardan savrulan birkaç yaprak başına düşer. Bu yaprakların ağaçların gizli öykülerinin açık sözcükleri oldukları kanısındadır. Yere dökülen yaprakları toplar. "Öykü yazarken sözcüklerim biterse, onlar yerine ağaçların bu yapraklarını kullanabilirim," diye seslice düşünür. Hemen üstündeki ağacın yaprakları arasına gizlenmiş küçük, boz bir kuş duyar bunu. İnsanların değil ama ağaçların öyküsünü iyi bilir o. Başkalarının öykülerinden sözcük ve tümce aşıran kötü bir

yazar olduğu kanısına varır onun için. "Hırsız, hırsız!" diye öter. Yazar, kuşun sesini durup dinler, ama bir şey anlamaz. Aman ne güzel kuş, ne güzel de ötüyor diye sevinir. Küçük, boz kuşun bu ötüşünü parktaki diğer kuşlar da duyar. Yazar parktan çıkarken bütün kuşlar bir koro kurmuşlardır, "Söz hırsızı, söz hırsızı!.." diye arkasından bağırmaktadırlar.

O YAZAR bozuntusunun ayak seslerinin gelip kapıya dayandığını anlayan fare koşup saklanır. Yanılmamıştır, az sonra kapının kilidi döner. Farenin kalbi küt küt atar. Apansız yakalanıp bir terlik tersiyle bu dünyadan göçmediğine dua eder. Dua diye mırıldandığı şeylerin az önce yazarın kâğıtlarından yediği sözcüklerin karmakarışık dizilmiş bir biçimi olduğunu anlayınca şaşırır. Duası şöyledir : "Nefes alıp öyküme giren yaşadığımızdan göreceli bunları da yaşamak bir şey varken fare bana ve yazacaklarıma başladığını ölmeye duyuyorum konuşurken yeni bir dirim hatta emin miyiz sevişirken ölmüş yaparken olamaz mı avlayamadığım sözcükleri istediğim soluğumun yavaş yavaş tükendiğini getirebilir mi?.." Duasını tamamlayamaz. Kendisine iyice yaklaşan ayak sesleriyle korkusu artar, dolabın en uzak, karanlık köşesine kaçar, içerinin karanlığını üstüne çeker.

YAZAR, çalışma masasına oturmadan önce varıp farenin dolabına bakar. Gözlerine inanamaz; pastırma yine yenmiştir.

"Bu kaçıncı, diye bağırır. Kaçıncı bu!.."

Bir damlacık fare karşısında yenilmenin resmidir bu. Burnundan solumaya başlar. Gidip bir dilim pastırma daha keser, getirip kapana takar. Yayını hemen atacak gibi en uç noktadan kurar. Öfkesinden sesi titremektedir :

"Bu kez çıkaramayacaksın onu. Göreceksin gününü bu kez!.."

Gidip çalışma masasına oturur. Güz mevsiminin parka savurduğu yaz yorgunu birçok yaprak getirmiştir. Onları ayıklayıp parlattıktan sonra öyküsüne uyarlamayı düşünür. Biraz daha moral bulmuş gibidir. Bir türkü mırıldanmaya başlar. Sözcük ve tümce avını tamamlamak üzereyken, daha önce yazdığı kâğıtların önemli bir bölümünün yendiğinin ayırdına varır. Parktan getirdiği güz artığı bu yaprakları devreye soktuğu için fareye karşı olan öfkesi geçer. Gürlerdir ıkınıp durduğu öyküsüne yaprakların rüzgârlı türküsünü kattığı için mutludur, ezgili sesini daha da yükseltir.

AK KÂĞIDA bakmaktan yorulmuştur. Kalkar, pencerenin önüne gider. Camdan gözüken bir dilim gökyüzüdür. Kent, boğuntulu bir yalnızlıktadır. Bahçede soyunmaya başlayan ağacın dallarında küçük bir kuşun sesi kırılır. Yazar, dudağındaki yarım türküyü unutup kuşa bakar. Kendisi de bir kuş olur o anda. Yalnız kuşun sesini sesine katarak sıcak ülkelere doğru uçmaya başlar. Dağlar alçalır altında, denizler yol verir. Kanadı, uzak, hasret dolu yalnızlıklara iyice bulaştığı anda kapanın "çat!.." eden sesini duyar. Bu sesin ardından farenin o ince, ağıt dolu çığlığını bir de. Az önceki insan değildir o anda; değişmiş, başkalaşmış-

tır. Dolabın içinden gelen çığlık çocukluğunun çok uzak, korunmasız acısına alıp götürür kendini. Bu çığlıkla birlikte görünmez bir yeri kırılır, yarası içine kanamaya başlar. Günlerdir içinde biriken intikam alma duygusu yumuşar, pişmanlığa dönüşür. Fareyi kurtarmak için dolaba doğru yöneldiğinde onu karşısında görür. Kuyruğunu kapana kıstırmıştır sadece. Kendisine göre oldukça büyük aleti sürükleyerek salona doğru getirmektedir. Yazar, olanlara şaşkıyla bakar, ve şöyle der :

"Darağacını sırtında taşıyan idamlıklar gibisin."

Fare, bu tümcenin yazarın günler öncesinden ıkına sıkına içinden çıkardığı, öyküsüne aktardığı tümcelerden birisi olduğunu anlar. Kendisi de aynı öyküden içinde kalan sözcüklerle konuşmak isterse de beceremez. Yazarın gözündeki kinin hızla yumuşayarak sevecenliğe dönüştüğünü görünce gülümseyerek bakar ona. Karşılıklı gülüşmeler, aynı karede donan fotoğraflar gibi ikisinin de yüzünde uzunca süre asılı kalır... ❁

MEHMET ERGÜVEN

GÖRMECE

"Hiçbir fotoğraf yalan söylemez. Öte yandan hareketle raptedilmiş her görüntünün daima doğru ve söylenmesi gerekeni yansıttığını ileri sürmek de yanıltıcı olacaktır. Hayatın bitimsiz süreçselliği içinde sürekli akıp giden görüntüler ırmağına ancak bulunduğumuz yerden girebilme olanağı, ister istemez belli rizikoları da beraberinde getirir; yalnız akan su değil, bilinç niteliğimiz de durmadan değişmektedir. Fotoğraf, bu seçilmiş görüntülerde doğruya değil, olsa olsa yorum hakkıyla kurcalama imkânı bulduğumuz doğrular hakkında bir dizi spekülasyona zemin hazırlar; bu fırsatı mutlak biçimde ihlal eden fotoğraf, çekilmemiş olandır. Öne veya arkaya doğru gidip, öyküyü yeniden kurabileceğimiz her görüntü, hiç değilse kendi doğrumuzu bulma yolunda bilinç niteliğimize önemli bir katkıdır." *–Mehmet Ergüven.*

Metis'ten... Bütün Kitapçılarda

METİS YAYINLARI
İpek Sokak No. 9, Beyoğlu 80060 İstanbul

SEVGİ ÖZEL

Bir Bulut Ayağıma Dolaştı

SABAHLARI aynı yerde iniyor, akşamüstleri aynı duraktan 63 numaralı belediye otobüsüne biniyordu. Ha deyince gelmek nedir bilmeyen, kimi kez ağzına dek dolu olduğu için binilemeyen, binilse bin bir türlü sıkıntıyı da içinde taşıyan otobüslerden yakınsa, ne geçecekti eline? "Alıştım artık," diyordu, ama bu rezilliğe alışması için insanın burnunun, kulağının, gözünün olmaması gerektiğini de biliyordu. Belediye otobüslerine binmek zorunda kalanların elini kolunu fazlalıkmış gibi görüyordu. Ya o kokular, deodorantlarla ucuz parfümlerle karışan ter, yağ, kir kokuları... Yellenen bile oluyordu sıkış tıkış araçların içinde.

Sabahları çoğunlukla aynı insanlarla yol arkadaşlığı yapıyordu. Akşamları da aynı insanlara rastladığı oluyordu. Bir ikisi dışında, hiç kimseyle selamlaşmadan, bir günaydın, bir iyi akşamlar demeden inip binenlere o da karışıyordu. Konuşkan biri sayılmazdı zaten. Bu nedenle kendisinde bunu bir eksiklik olarak görmüyordu, tanımadığı insanlara neden selam versin alsın, düşünmemişti bile.

Birkaç aydır, bir oyun kurmuştu içinden akşamları, ara sıra da sabahları. Böylece yarım saatle kırk beş dakika arasında değişen günlük yolculuğunu çekilir kılmaya çalışıyordu. Kılığı kıyafeti, ya da davranışları ilginç gelen kadın ya da erkek, her kim olursa, ona ilişkin öyküler oluşturuyor, içinden onlarla söyleşiyordu. Eğer oturacak yer bulmuşsa, camdan dışarı bakıyordu, ama yıllardır gele gide ezberlediği yol üstündeki hiçbir şeyi görmeden, yağmuru karı, güneşi rüzgârı umursamadan, öyküsünü geliştiriyordu. Trafik tıkanıklıklarını "çay ve hacet molası" olarak niteliyor, cızırtılı bir sesyayardan yapılacak, "mola bitti" uyarısını beklercesine kulak kesiliyordu.

BİR AKŞAM, özenli giysileriyle, konuşmasıyla dikkatini çeken bir adam, düş saatinin baş kişisi oldu. Onu daha önce görüp görmediğini düşündü, anımsayamadı. Sonraki günlerde, her akşam aynı adamla rastlaşmaya başladı. Bir süre "adam" diye andı, adlandırdı. Durağa gelirken, "Adam gelmiş midir, acaba?" diye düşünmeye başladı. "Adam. Adam... Adam..."

Bir ad verme gereksinimi duydu "adam"a. Birkaç ad geçirdi usundan, yeniler için yaşlı buldu onu, eskilerin hiçbirini yakıştıramadı. Kırçıl, kıvırcık gür saçları, ilk günden ilgisini çekmişti. Bir de sık sık saçına elini daldırıp başını kaşır gibi yapması...

"Kıvır kıvır saçları, kısa görünüyor, ama oldukça uzun. Buklelerinden biri

parmaklarının arasına takılınca, belli oluyor uzunluğu. Kıvır kıvır, tamam buldum adını. Kıvırcık..."

O akşam buluşuna çok sevindi, kıvırcık saçlı kadın da vardı, erkek de... Kimse bilmezdi. Kıvırcık'ın kim olduğunu...

Kıvırcık bazen ondan önce geliyordu durağa, kimi zaman da otobüse son anda yetişiyordu. Onu göremediği günler, Kıvırcıksız, ama yine Kıvırcıklı götürüyordu otobüs onu gideceği yere. "Hasta mıdır? Alışveriş mi yapıyor acaba? Kiminle? Biracılara mı takıldı ki? Gezide de olabilir..."

Kıvırcık, bir başına bir insandı ona göre; işine gitmek için evden çıkan, yalnızca çalışan ve iyi giyinen bir erkek. Parmağında yüzük yoktu. Evli olup olmadığını merak etmez oldu bir süre sonra. Belki Kıvırcık da kendi kocası gibi, evliliği yaşlanınca çıkarıp atmıştı yüzüğünü. Birkaç gün arayla değişen yalanlardan hangisini söylemişti acaba eşine : "Yitirdim, hay Allah! Parmağım şişiyor, canımı acıtıyor."

Ya çoluk çocuk... Kıvırcık baba mıydı acaba? Her akşam aynı saatte koştura koştura evine gittiğine bakılırsa... Kendi kocası, baba olamayacağını anladıktan sonra, çok değişmişti. "İstersen ayrılabiliriz, anne olmak her kadının hakkı, başkasıyla evlenirsin..." demişti, her anımsayışında içini burkan bir sesle.

63 numaralı belediye otobüsünü, kimi akşam bir uçağa, kimi akşam bir trene, gemiye ya da bir başka otobüse dönüştürüyordu. Yalnızca gezip eğleneceği, dinleneceği, yanında kimsenin oflayıp puflamadığı, kendisinin aynı şeyleri yapmaktan usanmadığı, uzun gezilere çıkıyordu. Gizli gezilerde, gizli sorular, gizli tedirginlikler yoğunlaşmaya başladı içinde.

"Bu Kıvırcık hep ayakta mı? Ceketi pantolonu kırışmıyor... Yağmurlu çamurlu günlerde bile ayakkabıları kirlenmiyor... Ya uçarak geliyor durağa, ya durağın çok yakınında çalışıyor... Ne iş yapıyor ki?"

Bir süre sonra Kıvırcık'la bakışları çarpışır oldu. İlk göz göze gelişten sonra, ondan yana bakmamaya çalıştı rastlaştıkça.

"Allah canını alsın kadın! Demek ki dikkatini çekecek gibi baktın adama... Annemin dediği gibi, göz zinası bu... Allah seni kahretsin!"

Tam bir hafta boyunca, onunla bakışmaktan pişman oluşuna pişman oldu. Kıvırcık'ı günlerce göremedi, bir sonraki otobüsü bile bekledi bir akşam.

"Hasta değildir... Çok sağlıklı görünüyordu... Geziye mi gitti ki? Belki başka bir kente atandı ya da semte taşındı... Araba almıştır belki..."

Kendisinin işe gitmediği, ya da eve geç döndüğü günler, acaba Kıvırcık da onu merak etmiş miydi? Bir sonraki akşam, günlerce göremediği bir sevgiliyle buluşacakmış gibi coşkuyla durağa koşmuş, ama çekindiği için, Kıvırcık'la göz göze gelmemeye çalışmıştı.

Geçici bir görevle işyeri değiştiği, yeni işine resmi arabayla gidip geldiği için, bir süre Kıvırcık'ı göremedi. Yaz sonu eski işine başlayınca, akşamları aynı durakta, hem 63 numaralı belediye otobüsünü, hem de Kıvırcık'ı beklemeye başladı. On, on beş dakika gecikerek yalnızca otobüs geldi. Adam, artık onun için bir düş kahramanıydı. Tekdüze yaşamını renklendiren düşlerine bir süre karışmış ve yok olmuştu. Sanki bu masalın uzadığını duyumsatırcasına... Ama o uzun ve yorucu bulmadığı düşsel gezilerini sürdürdü.

"MELTEMCİĞİM rahat mısın?"

"Rahatım Kıvırcık. Kıvırcıkcığım... Ne biçim adın var senin, Kıvırcıkcığım demek zor oluyor..."

"Adımı sen koydun sevgilim, istersen değiştir."

"Değiştirmem, sana yakışıyor... Saçların çok güzel... Her akşam otobüste, senin yaptığın gibi, şöyle bir karıştırma isteği uyandırıyor bende. Bugüne dek kimsenin saçını okşayamadım, karıştıramadım... Kimse de benimkini..."

"Bırak saçı başı şimdi, elini ver bana... Aaa, niye soğuk? Dur öpeyim de ısınsın."

"Biliyor musun Kıvırcık, kimse elimi böyle sevgiyle tutmadı."

"Düşün," dedi Kıvırcık uzanıp yanağını okşayarak, "birlikte geçireceğimiz saatleri..."

"Bir gün... bir saat mutlu, coşkulu yaşamak için neler vermezdim."

"Düşün, gideceğimiz yeri düşün... Orası senin güzelliğinle daha da güzelleşecek..."

"Ah Kıvırcık kimse bana güzel olduğumu söylemedi..."

Adam, bu kez minicik bir öpücük kondurdu yanağına.

"Kimse böyle öpmedi beni..."

"Buna sevindim," dedi Kıvırcık, "tersi olsa... Kıskançlıktan öldürebilirdim seni öpeni, okşayanı..."

OTOBÜSTEN inip koşa koşa evine gelirken, içinden yakarıyordu. "Tanrım, inşallah gelmemiştir daha... Ah bu gece geç gelse keşke... Ben uyuduktan sonra..."

Anahtarını çıkardı, ama kullanamadı. Kapı açılıverince, "Hih!..." dedi, korkmuştu.

"Karıcığım, bu ne dalgınlık? Camdan gördüm gelişini, niye koşuyordun öyle, kovalayan varmış gibi... Baksana ter içinde kalmışsın... Hadi değiştir üstünü, çok acıktım bugün..."

"Hemen hazırlarım masayı, yemeğimiz var nasılsa..." dedi, suçlulara özgü bir telaşla ve gülümsemeye çalışarak... Yatak odasına daldı, günlük giysilerinden birini sırtına takıp mutfağa seğirtti. Başka zaman olsa yakınırdı, "Madem erken geldin, eline mi yapışırdı, atıversene masaya iki çatal iki tabak," diye...

Kocasıyla göz göze gelmemeye çalışarak, hızla yedi yemeğini, adam elmasını soyarken, ucundan kıyısından masayı toplamaya girişti. Başının ağrıdığını söyleyerek erkenden de yattı o gece. Yatağında, bir daha bugünkü gibi, düşler kurmama sözü verdi kendine.

KIVIRCIKLI, düşsel dinlenceye takılmıştı kafası, kocasıyla yıllardır ağız tadıyla bir yere gidememişlerdi. Ya kendisinin, ya adamın ailesiyle, gözü arkada kalarak, dinlendirmekten çok yoran gezilere çıkmıştı. Hepi topu bir haftayı geçmiyordu bunlar da... Ne denizi seviyordu eşi, ne karayı... Ne araba kulanmayı, ne otobüse binmeyi... Her şeye söyleniyor, kimi kez çevresindekilerle dalaşıyor, kavgaya bile vardırıyordu işi. "Gitmemek daha iyi" diyor, kendisini rahatlatıyordu.

Ertesi gün eve dönerken, bir kaza yüzünden bir saatten çok bir kavşakta yolun açılmasını beklemişlerdi. 63 numaralı belediye otobüsü, her akşam olduğu gibi kalabalıktı. Yanında oturan kadın söylenmese, geçen zamanın ayrımında olmayacaktı, çünkü o yine Kıvırcık'la başka bir otobüsün içindeydi.

"Düşün sevgilim, öyle güzel bir tatil yapacağız ki, unutamayacaksın... El ele sokaklarda yürüyeceğiz, ay ışığı altında yemek yiyeceğiz, dans edeceğiz..."

"Ah Kıvırcık, ben bunları evlenmeden önce de yaşayamadım, sonra da..."

"Geç kalmış sayma kendini, önemli olan başlamak..."

"Susma ne olur," demişti başını omzuna dayadığı Kıvırcık'a, "anlat ne olur! Düşü bile çok güzel..."

Ama susmuştu Kıvırcık, birlikte bir otel odasına girdiklerini düşünmüştü o akşam. Odaya girdikten sonra olanları, içinden bile söyleyemiyordu kendine. Belki bir film karesi, belki onu çok etkileyen bir fotoğraftı usundan geçirdikleri. Belediye otobüsünden inip eve gelirken, sanki eşini aldatmış gibi utanıyordu o akşam. Üstünü çıkarırken aynaya bakmamaya çalıştı, bedeninde düşünün izlerini görmekten korktu. Aceleden sağa sola çarparak evi derleyip topladı. Akşam yemeğini hazırlamakla kalmadı, masaya şamdanlar çiçekler koydu. Çeyizinin en değerli parçaları olan porselen takımlardan gerekenleri çıkardı. Kıyısı oyalı peçeteleri, içki var mı yok mu dolaba bakmadan, kristal kadehleri dizdi masaya.

"Oo, bu ne güzel masa? Doğum günün mü?"

.....

"Yoksa benim doğum günüm mü, hay Allah, sakın bugün evlilik yıldönümümüz olmasın!"

.....

"Niye susuyorsun?"

"Hiçbiri değil... İçimden geldi, değişiklik olsun istedim. Erken gelmiştim..."

"Ya, demek değişiklik olsun istedin... Ne içeceğiz? Rakı var mı, ya da şarap?"

"Bilmem..."

"Ee, niye kadeh koydun masaya? Üstelik, hem rakı, hem şarap kadehlerini sıralamışsın... Allah Allah! Evde içki yoksa gidemem valla bakkala makkala, çok yorgunum..."

"Gitme, su içeriz," dedi fısıldayarak. Adamın yüzüne bakmamaya çalışıyordu. Yemek sırasında, kocasına ağzını açma fırsatı vermeden, yine gözlerini kaçırarak, noktasız virgülsüz konuştu. Günlük sıradan işlerini abartarak, geleni gideni, müdürün odacıyı paylamasını... Her şeyi anlattı, birden sustu. Eve dönüşünü, 63 numaralı otobüsü, bir saatlik yolculuğunu, düşlerini anımsadı. Ne olacaksa, olsundu. Kocasının yüzüne baktı, bakışlarını okusun istedi. Adam, şişeyi özenle tutmuş dibinde kalan rakıyı damla damla kadehine akıtmaya çalışıyordu.

Sonraki günlerde, 63 numaralı belediye otobüsündeki düşleri, günün öteki bölümlerinde de kendisini duyumsatmaya başladı. Düşlerinde Kıvırcık'la sevişmekten utanmıyordu. Oysa artık Kıvırcık'ın yüzünü bile anımsamıyordu. Bir gece, kocasının elini kolunu çekiştirmesiyle uyandı.

"Ne oluyor, kapı mı çalındı?"

"Hayır canım, sana bir şeyler oluyor?"

"Anlamadım..."

"Ben de," dedi adam, "Kıvırcık kim? Ne yapıyordu sana, tuhaf düşler görüyorsun herhalde... Kıvırcık kim lan?"

"Deli misin sen, Kıvırcık da kim?"

"Ben sana soruyorum lan, Kıvırcık kim? Yana yakıla sayıklıyorsun... Geçen gece de düşünde konuştun, yine Kıvırcık dedin durdun... Sıklaştı Kıvırcıklı sayıklamaların, söyle kim?"

"Kim olacak, bir arkadaşımın köpeği..."

"Haydi öyle olsun, sabah konuşuruz," diyen adam, ışığı söndürüp yattı.

Ertesi sabah erkenden kalkıp kocasının kahvaltısını hazırladı ve o kalkmadan çıktı evden. Adamla yüz yüze gelmekten korkmuştu. Geceyi düşününce ürperdi. Akşam göz açıp kapayasıya oluverdi o gün, ayaklarını sürükleyerek eve geldiğinde, kocası salonda oturuyordu. Selamlaşmanın dışında konuşmadılar. Bir gün önceden kalan çorbayı ısıtmak için, tencereyi ocağa koydu. Masayı hazırlarken, aslında az sonra başlayacak tartışmaya yanıt arıyordu. Tam çorba tenceresine uzandığı sırada, arkasından,

"Kıvırcık da kim lan?" diye bağırdı adam.

Bir taksinin içinde hastaneye giderlerken, hem canı yandığı için ağlıyor, hem de düşünüyordu. "Fokur fokur kaynayan çorbayı ben mi döktüm karnıma, bacaklarıma, yoksa o mu?" diye. İrili ufaklı, içi su dolu, yüzlerce baloncuk oluş-

muştu bedeninde. İğne yapılmadan bayıldı, acilde uzatılıverdiği sedyeye. Gözlerini açtıktan birkaç saat sonra, kara gözlü bir doktor, sevecen bir sesle sordu :

"Nasıl oldu bu, karnınız bacaklarınız çok kötü yanmış... Uzunca bir süre burada yatacaksınız..."

"Nasıl mı yaptım doktor? Bulutlarda dolaşıyordum, biri takıldı ayağıma. Buluttan düştüm desem, inanır mısınız bana?"

Doktor, verdikleri uyuşturucunun etkisiyle böyle konuştuğunu düşünerek, omzunu okşadı kadının. En az iki hafta hastanede onun konuğu olacaktı, er geç öğrenirdi. Bu nedenle üstelemedi nereden, nasıl düştüğünü. Dışarıda kocası bekliyordu, doktor aynı sevecen sesle,

"Eşinizin ayağına bir bulut takılmış" dedi, gülerek ekledi : "Bulutlara nasıl çıkmıştı dersiniz, birlikte miydiniz?"

"Bilmiyorum..." dedi adam başını umarsızlıkla sallayarak, "buluttan düştüğü doğru... Ama nasıl çıktı, kiminle çıktı bilmiyorum. Benimle çıkmadığını biliyorum yalnızca doktor..."

O sırada kadın, kendisine yapılan yeni bir iğnenin etkisiyle bulutlara yeniden çıkmayı başarmış gibi, mışıl mışıl uyuyordu içeride. Kıvırcıklı düş görüp görmediği ise yüzünden belli olmuyordu. ❁

Babil'den Sonra Yaşayacağız

ARA GÜLER

Öykü

ARAS

TURGUT ÇEVİKER

İp

ORDU, millet, gençlik el ele
Ordu, millet, gençlik el ele

Bu sözler mahallede çılgınca yankılanıyor...

Genç-yaşlı, kadın-erkek tam bir arapsaçına dönen kalabalık başıboş bir kamyon gibi caddeden akıyordu. Akşamın rüzgârında dalgalanan bayraklı balkon ve pencerelerden bu göstericilere çiçekler atılıyor, kiminde ise davullar dövülüyordu...

Kasabanın gökyüzünde – çılgın bir yangının dev alevleri gibi – binlerce sevinç çığlığı yükseliyordu.

Bu seslerin uzaklaştığı bir sırada Hatice Hanım bahçe kapısından karşı tarlada kan ter içinde top koşturan çocuklara doğru seslendi :

– Taaaarııık... Ömeeer... haydin gelin; babanız sofraya oturdu, sizi bekliyoruz.

– Geliyoruz anne, diye yanıtladı Tarık el işaretleriyle.

BİR SÜRE sonra Tarık ve Ömer, sessizce evin kapısından salona sızıp banyoya doluştu. Önce ayaklarını, sonra ellerini ve yüzlerini yıkayıp kurulandılar ve geniş mutfağa girdiler.

Yusuf Bey, yer sofrasında oturmuş gazete okuyordu. Çocuklar, damalı sofra bezini dizlerinin üstüne çekerek oturdular. Babalarının yüzlerini gazeteden göremiyorlardı. Hiç değilse, "Hava kararda, niçin erkenden eve girmiyorsunuz?" sorusunu bekliyorlardı her zamanki gibi... Ama, "çıt" yoktu babalarında... Hatice Hanım, tabaklara dumanı tüten çorbadan bir bir doldurup, geniş sininin üzerine koyuyordu.

Tuhaf bir sessizlik vardı odada.

Çocuklar, annelerinin yüzünde bir şeyler gizlemeye çalışan ifadeye bir anlam veremiyorlardı.

– Yemekler soğuyor bey, diyebildi.

Bu sözle, babadan tuhaf bir hıçkırık yükselmeye başladı... Ağlıyordu...

Çocuklar, şaşkın şaşkın annelerine bakıyor, bu beklenmedik durum karşısında yanıt arıyorlardı... Anne, gözleri ve dudaklarıyla "sessizliğinize devam edin" der gibiydi...

Yusuf Bey, gazeteyi elinden bıraktı ve mutfağı terk etti. Anne ve çocuklar

öylece göz göze kaldı...

Sonra, anne de dışarı çıktı.

Yerde boylu boyunca duran gazete – birdenbire – çocukların dikkatini çekti... Gazetenin başına eğildiler.

Ömer, ağabeyine,

– Ne yazıyo abi, dedi...

– "Menderes, Zorlu ve Polatkan idam edildi!" Gazetenin ön sayfasını boydan boya bölen üç ayrı fotoğrafı çocuklar anlamlandırmaya çalışırken, anneleri içeriye girdi.

– Haydin yemeğe... Babanız sonra yiyecek, dedi ve gazeteyi katlayıp divanın üstüne koydu.

Soğumak üzere olan çorbaları içerken dipteki odadan Yusuf Beyin okuduğu Kuran eve yayılmaya başladı.

Ömer annesine, lokmasını ağzında çiğnerken,

– Anne, babam niye ağlıyordu?! dedi.

– Sonra söylerim; şimdi yemek yiyoruz, sonra doğru ders çalışmaya...

– Peki anne, diye yanıtlıyor, ama aklı gazetede kalıyor çocukların. Evin içi, Yusuf Beyin ağıdımsı Kuran sesiyle doluyor...

Çocuklar yemeklerini bitirince, sofrayı anneyle birlikte kaldırıyor. Ömer, annesine,

– Bu akşam babam ders çalıştırmayacak mı? diyor.

– Sanırım, hayır. Bu akşam kendi kendinize çalışacaksınız, olur mu?

HATİCE Hanım, bulaşıkları yıkamaya koyulduğunda çocuklar çoktan odalarına çekilmişti.

Yatsı ezanından sonra anne, çocukları yatırıp odasına çekiliyor. Çocuklar, anne ve babalarının uyuduklarına kani oldukları bir sırada yataktan kalkıp gazeteyi – bir hırsız maharetiyle – kapıları gıcırdatmadan mutfaktan alıyor ve çalışma odalarına gidiyorlar. Tarık,

– Sessiz olalım, babamlar duyarsa yandık, diyor kardeşine ve gazeteyi rengârenk ipliklerle dokunmuş kilimin üstüne seriyor.

Kara ve kocaman bir yazı, gazetenin başında. Daha önce bu gazeteyi böyle bir düzen içinde hiç görmemişlerdi. Bu sürmanşetin altında uzun ve ince üç fotoğraf aşağıya doğru sarkıyordu.

"İdamlar infaz edildi!? Menderes, Polatkan ve Zorlu sabah 06.00'da Yassıada'da idam edildiler."

– İdam ne demek abi?

– Ölmek sanırım!

– Şimdi bu adamlar ölü mü?

– Olabilir.

– Peki bu amcalar babamın neyi oluyor?

– Bilmiyorum.

– Peki niye beyaz entari giymişler? Erkekler entari giyer mi?

– Bilmiyorum Ömer.

– Peki bu amcalar ne yapmış?

– Bil-mi-yo-rum!

Ve çocuklar, gecenin sessizliğinde yanıtlayamadıkları sorularıyla yataklarına çekildiler...

YUSUF Bey her zamanki gibi kuşluk vakti uyandı.

Sabah namazını kıldıktan sonra, Kuran okudu.

Hatice Hanım günün alışılmış ilk işine, kahvaltıya hazırlık yapıyordu. Eşinin salondan seslenişi üzerine mutfaktan çıktı.

– Gidiyorum...

– Kahvaltı yapmayacak mısın?

– İçimden gelmiyor.

– Öğleyin mutlaka yemeğe gel. Üzme kendini. Olan oldu. Allah günahlarını affetsin.

– Çocuklara dikkat et.

– Olur. Onlar da şaşırdı. Soru yağmuruna tuttular beni...

– Büyüyünce anlarlar! diyebildi ve Vilayet'e, Nüfus Müdürlüğü'ndeki görevine yollandı.

Tarık ile Ömer geç kalktı.

Nasılsa öğlenciydiler okulda.

Anneleri, yatak odasının kapısını açıp seslendi :

– Haydin yaramaz şeyler, kahvaltıya...

Bu ses üzerine ikisi de şöyle bir kıpırdandı. Annelerinin sesi devam etmeyince hiçbir şey yokmuş gibi uykuya, yeniden uyku bahçesine döndüler...

– Haydin yaramaz çocuklar, toraman havucu yaptım size; soğumadan fırlayın. Mutfaktan odalarına değin uzanan o nefis kokuyla doldu içleri; toraman havucunun aşkına fırladılar yataktan...

Sofra bezini dizlerine çekip sininin etrafına kuruldular. Büyük su bardaklarına çaylar çekildi. Toraman havucu, peynir ve zeytinden başka kıyma soğanla kavrulmuş fasulye turşusu da vardı.

Anneleri de oturdu ve yemeye koyuldular.

– Anne, dedi Ömer, ölen amcalar babamın neyi oluyor?

Anne, şaşkınlığını özenle gizleyerek,

– Neler diyorsun sen? Kimmiş ölen amcalar?

– Hani, babamın ağladığı amcalar.

– Babanız başka bir nedenle ağlıyordu! Tarık ağzındaki lokmayı çiğnemeyi bırakıp,

– Anne, gazeteye baktık biz. Üç adamı idam etmişler.

– Hayır, hayır, siz büyüklerin işlerine karışmayın.

– .....

– .....

Hatice hanım, sözü değiştirdi.

– Şimdi, kahvaltı yapıyoruz; yemek yerken konuşulmaz! Hem, Murat abiniz gelecek bugün Trabzon'dan, akşama hazırlık yapacağım.

– Anne, Murat abim çok kalacak mı?
– Hayır, hafta sonu iznine geliyor.
– Trabzon'dan kaç saatte geliyor?
– Beş altı saatte...
– Daha kaç yıl okuyacak orada.
– Ömer, uzattın ama...
– Lise üç sene; daha iki senesi var.

Kahvaltı bitti ve anne çocukları tepeden tırnağa güzel güzel giydirdi. Mendillerini koydu önlük ceplerine. Tahta çantalarını ve papuçlarını nemli bezle – her zamanki inceliğiyle – sildi...

– Simit, gazoz parası var mı anne? dedi Tarık.

– Yok oğlum, babanız unuttu; bende yok. Haydin zihniniz açık olsun. Kıyılardan gidin. Çamurlara basmayın, dikkatli olun. Öğretmen gelmeden kalemlerinizi açın, parmak kaldırın.

– Olur anne, dedi ikisi birden ve gözden kayboldular...

HATİCE Hanım, Murar'ın özlediği yemekleri hazırlamak için telaşla hazırlıklara koyuldu... Barbunya fasulyesini suya yatırdı; kilerden bir tencere ceviz aldı, kırdı, ayıkladı; sonra bahçeden, nane, maydanoz, şaştrami kopardı; lobya için her şey hazırdı...

Çocuklar ikindi vakti okuldan döndü.

Kapıdan, çanta ve önlüklerini salona fırlatıp oyun denen masala fırladılar... Tarık ile Ömer, doğru komşu arkadaşları Hasanlara koştu.

Geniş, meyve ağaçlarının hâkim olduğu avluda Hasan ile kardeşi Ahmet, küçenleriyle oynuyordu. Onlara doğru yürüdüler. Tarık çömelip küçeni kucağına aldı ve sevmeye başladı.

– Bugün ne oynuyoruz, dedi Tarık.
– Arabacılık oynayalım, abi diye atıldı Ömer.

Hasan, Tarık'tan küçeni alıp tüylerini parmaklarıyla taramaya başladı ve,

– Bugün yeni bir oyun oynayacağız, dedi.

Kardeşi Ahmet'e,

– Ahırdan torbayı al, gel dedi.
– Ne oyunu? diye söylendi Tarık.
– Sonra söylerim, haydin gidiyoruz.
– Nereye gidiyoruz? dedi Tarık.
– Patkuma'nın meyveliğine; yolda soran olursa, küçeni gezdiriyoruz diyeceğiz, aklınızda olsun!

Mahallenin en güzel meyve bahçesinin sahibi olan ve bir masaldan fırlamışcasına çirkin, ama mahallede çok sevilen bir komşu kadındı Patkuma.

Hasanların evlerinin tam karşısındaki – etrafı kavaklarla çevrilmiş – geniş meyve bahçesine – fıraktıdan atlayarak – girdiler.

Tarık, Ömer ve Ahmet, Hasan'a uyup meyvelikte delice boy atmış yatani otları eze eze yapraksız çırılçıplak döngel ve şeftali ağaçlarının arasından ilerlediler. Bahçenin en dip, en sessiz köşesine ulaştıklarında Hasan durdu.

Çocuklar, bu yeni oyunu merak ediyorlardı. Tarık,

– Hasan, burada ne oyunu oynıcaz?

Hasan, bir aktör gibi rol yaparak usul usul fısıldadı :

– Şimdi görürsünüz!

Küçeni Tarık'a uzattı.

– Şunu tut Tarık, kaçmasın, dedi.

Ahmet'in elinden torbayı aldı ve içinden bir yular ile küçük bir – ahşap – lokum kutusu çıkardı.

– İki kardeş ve Ahmet, Hasan'ın ne yapmak istediğini anlamaya çalışıyordu. Hasan, yuların bir ucunu döngelin en alçak, ama kalın dallarından birine bağladı ve,

– Bugün idamcılık oynayacağız, dedi.

Tarık ile Ömer'in gözleri birbirine saplandı ve aynı hızla irkildiler.

Tarık'ın kucağındaki küçen yere düştü.

– Ne diyorsun sen? diye yanıtladı Tarık.

Hasan, ayaklarının dibinde oynaşan küçeni eğilip aldı. Ömer, sessizliğini bozarak,

– Menderes gibi mi? dedi.

– Evet, diye yanıtladı Hasan!

– Ama babam ağladı akşamleyin; yemek bile yemedi.

– Benim babam da göbek atıp rakı içti, n'aber! dedi. Ahmet, ağabeyine,

– Babam kızmasın? diye sordu.

– Kızmaz, merak etme, diye yanıtladı.

Ömer ve Tarık sessizdi... Hasan devam etti :

– Sahiden değil, şakadan idamcılık oynıcaz!

– Ya duyulursa?

– Allah için kimseye bir şey söylemek yok. Hasan, kucağındaki küçeni uzatarak :

– Tarık, sen şunu tut.

Tarık, ne yaptığını bilmeden küçeni tuttu; bir ucu dala bağlanmış yuların yanında durdu.

– Şöyle gövdesinden tut, ben ipi kafasına bağlıycam, dedi Hasan.

Ömer ile Ahmet, minik lokum kutusunun üstüne oturmuş olanları izliyorlardı. Hasan ipi küçenin – al bir lekeyle süslenmiş – başına dolayıverdi. Minik gövdesine uymayan kulaklarını oynatıp duran küçen, bir süre sonra boğazında düğümlenmiş kalın ipin ucunda sallanmaya başladı.

– İşte bu kadar! diye söyleniverdi Hasan.

Hasan'ın, tarlada, ahırda bel ve kürek sallamış o çocuk elleriyle küçeni şöyle bir evirip çevirdi. Sonra etrafında daire çizen bir sarkaç gibi dönmeye başladı küçen. Boğuntular, tuhaf, anlaşılmaz sesler çıkararak ve bütün gövdesiyle ve gövdesinin bütün parçalarıyla debeleniyor, debeleniyordu...

Tarık, Ömer ve Ahmet'in şaşkınlığı giderek alışkanlığa dönmeye başladı.

– Haydi, siz de çevirin! diye seslendi Hasan.

Ömer,

– Hasan abi, benim boyum yetişmez ama!

– Sen de kuyruğundan çek.

– Ama kuyruğu ya koparsa?! Hep beraber gülüştüler.

Sonra bir süre sessizlik yaşandı...

Gökyüzünün aydınlığı çekiliyor, gece inmeye başlıyordu...

– Ölecek mi şimdi bu küçen?

– Şakadan ölecek Ömer, diye yanıtladı Hasan. Sonra yine seslendi, bir çete reisi gibi :

– Haydi durmayın, gelin.

Bir üçgen oluşturup ipin ucunda ölümcül boğuntularla can çekişen bu köpek yavrusunu evirip çevirerek ölümünü hızlandırmaya çalıştılar. Ömer, arada bir ayakları üzerine kalkıp küçenin kuyruğunu yakalamaya çalışıyor, ama bir türlü ele geçiremiyordu.

– Bu, ölmicek herhalde, dedi Hasan ve ağaçtan üç dal parçası kopardı.

– Alın, dedi, en uzun olanını da Ömer'e uzatıp.

– Vurun!

Ve küçenin o minik bedenine muşmula sopalarını sırayla ve giderek karmaşık bir biçimde vurarak küçümene ölümlerden ölüm biçtiler.

Küçenin ağzından beyazımsı köpükler akıyor, gözleri irin yeşiline dönüşüyordu. Yorulmuş olmalıydı küçük ölüm çetesi.

Muşmula çubuklarını atıp küçenin karşısına oturdular.

Ve ıssızlık, akşamın – birdenbire – çöküşüyla derinleşmişti sanki. Kuşlar susmuştu.

Komşu pinler, keyifli gıdaklamalarla doluyor ve akşamın ağır şarkısına katılıyordu. Uzakta, bir şeftali ağacının dibinde – sinmiş – bir kedi, öylece olanları izliyordu. Hasan,

– Ölmicek bu, dedi yeniden.

– Ölür belki, diye yanıtladı, Tarık.

Ömer,

– Niye beyaz entari giydirmedik, dedi?

Gülüştüler yine...

Hasan, cebinden – bir ödül gibi – üzerinde "27 Mayıs" yazan sigara paketini çıkarttı.

– Bu sigara yeni mi çıktı, dedi Tarık.

– Evet. Babamın dolabından yürüttüm, dedi keyifle.

İpin ucunda son nefeslerini tüketen küçeni, sigara tüttüre tüttüre izliyorlardı.

Akşam ezanı hoparlörden yükselirken küçeni ipten alıp acemi elleriyle toprağı kazmaya koyuldular... Karanlıkta çıplak ve kuru dallarıyla bir hayalet gibi genişleyen bahçenin bir köşesinde onları, parıldayan bir çift kedi gözü izliyordu. ❁

Mayıs-Haziran 1997, Kadıköy-İstanbul

RONİ MARGULİES

Çocukluk Bu Ya!

"İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaratır, fakat canları çektiği gibi yaratmazlar; kendi seçtikleri koşullarda değil, zaten mevcut, verili ve geçmişten aktarılmış koşullarda yaratırlar."

Louis Bonaparte'ın On Sekizinci Brümeri
Karl Marks

Bostancı

Bostancı'da muazzam büyük bahçeli bir ev hatırlıyorum ilk. Önce deniz, sonra bir sıra yalı, sonra yol, sonra bizim ev. Bahçenin uzak kenarı demiryoluna bakardı. Tren sesi duyduğumda koşturup parmaklıklara tırmanır, treni izlerdim. Kalın karton tren biletleri toplardım; yeşil ve pembe olduklarını hatırlar gibiyim. Bir de deprem hatırlıyorum. Ne olduğunu pek anlayamamış ve dolayısıyla korkmamıştım; ama hatırladığıma göre, etkilemiş olmalı beni, büyükler korktuğu için belki. Kız kardeşimi hiç hatırlamıyorum o yıllarda, dört buçuk yıl var aramızda. Fil gibidir belleği, o hatırlıyor depremi. İlk altı yılımda yazları ailecek Bostancı'daki evi kiralarmışız, yani bu dediklerim 1955 ile 1961 arası olmalı. Büyükbabam Jozef, babaannem Fanny, annem, babam.

Büyükbabamın Şmu adlı küçük, kayıktan hallice bir teknesi vardı. Bunu sonradan duymuş olsam gerek, işten çıkmadan babamı arayıp "Mişel," dermiş, "akşam balığa çıkıyoruz, hazırlan." Babam gidip sütçünün beygirinin kuyruğundan birkaç kıl çekip kıyıdan istavrit avlarmış. Yem olarak kullanmak için. Daha sonraları hep beraber çapariye çıktığımızı hatırlıyorum. Her çıktığımızda yüzlerce kolyoz yakalardık desem abartı olur kuşkusuz, ama gerçekten öyle kalmış aklımda. Yıllar sonra, İstanbul'dan ayrılıp da lüferi kişisel mitolojimde İstanbul'u simgeleyen ulvi bir yaratık katına çıkardığımda, 'defne yaprağı, sarıkanat, kolyoz, lüfer, kofana' dizinini öğrendiğimde, o zamanlar yakaladığımız kolyozlar daha da önemli bir köşeye oturdu hayatımda.

Büyükbabamı tam anlamıyla aydınlanmacı bir orta Avrupa aydını olarak çok sonra tanımladım. Avusturya Macaristan İmparatorluğu'nun Polonya'sında doğmuş, 1897'de. Tattenitz adlı bir yerde. Neresidir, nasıl bir yerdir, bilmem. Hiç konuşmaz, hiç anlatmazdı. Sonra, şimdi Çekoslovakya'da olan Brno Üniversitesi'ne yazılmış, kısa süre sonra da Birinci Dünya Savaşı çıkmış. Teğmen olup savaşmaya gitmiş. Savaşın sonunda imparatorluk dağılıp terhis olduğunda bir arkadaşıyla beraber Polonya'ya doğru yola çıkmışlar, yürüyerek. İmparatorluğun

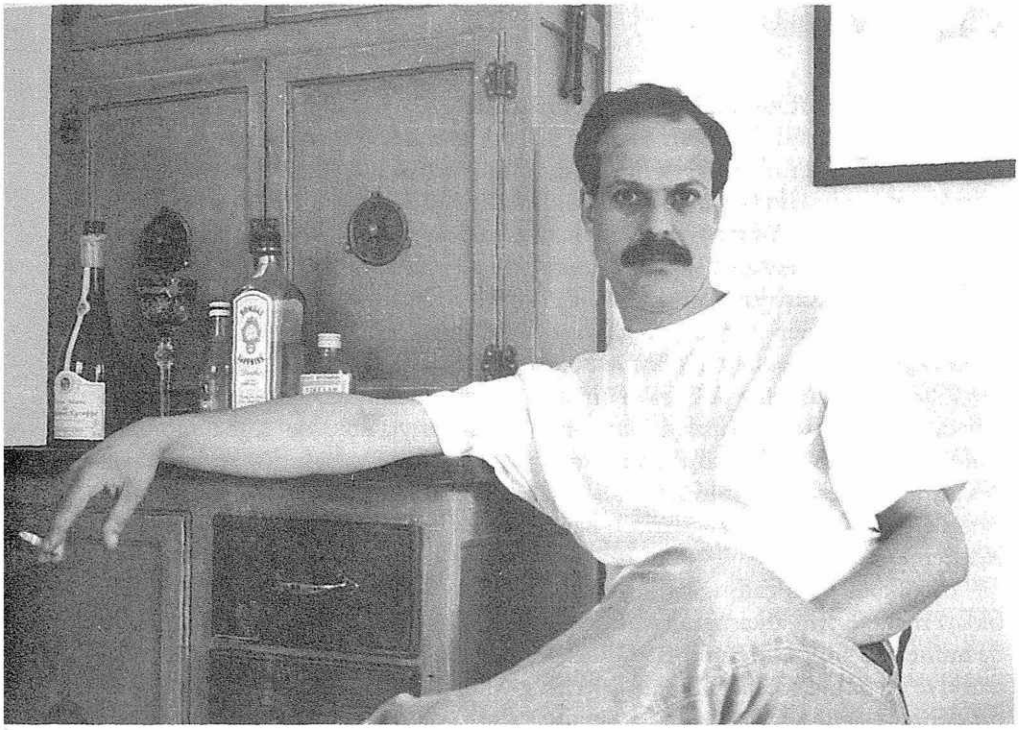

çeşitli ulusal parçaları birbirleriyle sınır savaşları verirken, büyükbabamla arkadaşı yürüyedurmuş. Oluşan ulusal orduların hepsi hâlâ aynı üniformayı giyiyormuş; apoletlerini sökmüşler sadece hepsi. Yürürken bir cepheye gelmişler, karşıya geçmeleri gerek, gidip apoletsiz subaya rica etmişler, kısa bir ateşkes ilan edilmiş, yürüyüp geçmiş büyükbabamla arkadaşı. Arkalarından devam etmiş yine siper savaşı.

Doğduğu yere vardığında Polonya ordusuna alınmış. Sovyetler Polonya'ya saldırdığında savaş tekrar başlamış büyükbabam için. Bu noktada benim açımdan önemli olan büyükbabamın Kızıl Ordu'ya karşı savaşmış olması değil (değil çünkü hem ailemin tarihindeki ilk komünist ben olduğuma göre büyükbabamın benim tercihlerim doğrultusunda yaşamış olmasını beklemek yanlış olur, hem de Polonya'yı işgale kalkışmak Lenin'in önemli hatalarından biriydi). Daha önemlisi Lenin'in bu hatası büyükbabamın babaannemle tanışmasına yol açmış. Cephede Polonya ordusunun subayları yerel halkın evlerine dağıtılmış. Grodno'da bulunan büyükbabam birliğinin doktoruyla iyi arkadaşmış, sık görmeye gidermiş kaldığı evde doktoru. Evin kızına âşık olmuş. Bölge, Polonya'nın tarih boyunca Polonya ile Rusya arasında gidip gelen bir bölgesi olduğu ve en son Rusya'ya ait olmuş olduğu için halk Rusça konuşuyormuş. Evin kızıyla konuşabilmek için Rusça öğrenmiş büyükbabam. İkinci Dünya Savaşı'nda ailesi Polonya'da, kendisi Türkiye'deyken de Polonya'nın kaderini izlemek için BBC Dünya Servisini dinleyerek İngilizce öğrenmişti. Bilmediği Avrupa dili yok gibiydi. Dillere yatkınlığım, bilmediğim dillerde bile söylediğim birkaç kelimeyi tam yerli aksanıyla söyleyebilmem, önce büyükbabamdan, sonra da birçok dilin hep birden konu-

şulduğu bir aile ortamında büyümüş olmamdan geliyor olsa gerek.

İkinci kez terhis olduktan sonra, 1921-23 arasında Viyana Üniversitesi'nde eğitimine devam etmiş, yüksek mühendis olmuş büyükbabam. Doktorun kaldığı evin kızı da okumaya Viyana'ya gelmiş, İhracat Akademisi'ne yazılmış. İlişkilerinin artık ciddiyet kazandığı anlaşılıyor. Berlin'deki amcası büyükbabama iş bulunca, 1924'te kalkmış Berlin'e gitmiş. Alman devriminin yenilgisinin, Rosa Lüksemburg'la Karl Liebknecht'in öldürülmelerinin hemen ardından Berlin'de bulunması bana hep çok çarpıcı gelmiştir. Babaannem de Polonya'nın Rusya'ya dahil kesiminde doğduğu için liseye Petersburg'da başlayıp Leningrad'da bitirmiş gerçi, ama babaanneme pek yakın olmadığım için, Berlin bağlantısı daha çok etkiliyor beni. Devrimi hatırladığını, sınıf arkadaşlarıyla sokakta çorba yapıp askerlere verdiklerini söylemişti babaannem; hangi tarafın askerlerine acaba? Arkadaşlarının, öğretmenlerinin kalpaklı, yüksek çizmeli fotoğraflarına bakıp bazen, hangilerinin devrimci, hangilerinin karşı devrimci olduklarını kestirmeye çalışır, kestiremem.

Büyükbabamın çalıştığı şirket makine imal ve ihraç edermiş. Yurtdışına sattıkları makinelerin arkasından, makinelerin kurulmasına yardım etmek üzere bir de mühendis gönderirlermiş. Büyükbabama da 1925'te Japonya, Macaristan veya Türkiye'ye gitme seçeneğini vermişler. Bir yıllığına. O aralar Japonya'da büyük bir deprem olmuş, Macaristan'da makineleri ithal edenleri büyükbabam tanır ve sevmezmiş, bu nedenlerle Türkiye'yi seçmiş. Benim Türkiye'de doğmuş olmam, Japonya'yı sarsan bir deprem ile bazı Macarların sevimsizliğinin sonucu!

Elimde iki tane gümüş peçete halkası var. Birinin üzerinde büyükbabamın, diğerinde babannemin isimlerinin baş harfleri ve 24.4.1925 tarihi var. Grodno'da evlendikleri gün. Hemen ertesi gün trenle Köstence'ye doğru yola çıkmışlar. Oradan da vapurla İstanbul'a. Vapurun adını çok merak etmişimdir, ama bu soru ilk aklıma geldiğinde artık soracak kimse kalmamıştı. Bu satırları yazarken nice soru doluşuyor aklıma. Cevapsız kalacak artık hepsi.

Vapur köprüye yanaştığında, köprünün hamalları bavulları bir otomobile yükledikten sonra arabanın kenarındaki basamaklara binip büyükbabamlarla şimdiki Pera Palas'ın hemen yakınındaki Novotni Oteli'ne kadar gelmişler. Babaannem bunu anlattığında onca filmde gördüğüm Chicago gangsterlerinin o basamaklardan etrafı makineli tüfeklerle taramaları sahnesi canlanmıştı aklımda. Nitekim, otele vardıklarında, otelin hamallarıyla köprünün hamalları kavgaya tutuşmuş, hamallardan biri bıçaklanarak kanlar içinde yere serilmiş!

O ilk günler, o heyecan, korku, yabancılık, bilmezlik ve bilinmezlik dolu olması gereken günler hakkında başka hiçbir şey anlatılmadı bana. Gerçi bir yıllığına geldiklerini sanıyorlardı. Yeni evliydiler ve evliliği benden daha ciddiye aldıklarına göre bunun verdiği sevinçle doluydular belki. Uzun bir tatil veya kısa bir sürgün olarak görüyorlardı belki geçirecekleri bu yılı. Avrupa henüz 1929 krizinin ve faşizmin karanlığına gömülmemişti. *Jazz Age, art nouveau* dönemi yaşanıyordu. Berlin'in muazzam kültürel yaratıcılığını, kozmopolit karmaşasını bırakıp gelen büyükbabam, o *mittel europa* aydını, 1920'lerin İstanbul'u hakkında ne düşünüyordu acaba? Berlin'in renkli sanat ve düşün cümbüşünde mutlu olacağı doğrultusuda tek tük ipuçlarım var. Gençliğinde keman çalarmış. Viya-

na'da öğrenciyken ünlü bir sopranoyu birkaç saniye yakından görebilmek için operanın arka kapısında arkadaşlarıyla bekleştiklerini anlatmıştı. İstanbul'da plaklarının arasında klasik müziğin yanı sıra Louis Armstrong vardı. En sevdiği kitap *Aslan Asker Şvayk*'tı. Ama zamanında kütüphanesinden aldığım kitaplar arasında Rilke'nin *Duino Ağıtları* ile Troçki'nin *Hayatım*'ının ilk Almanca baskısı da var. Sosyalizm ile hiçbir ilişkisi olmamasına rağmen *Hayatım*'ı okuması, hem dönem aydınlarının (günümüzden farklı olarak) siyasete duydukları sıcak ilgiyi, hem büyükbabamın dünyada olup bitenlere karşı sınırsız merakını gösteriyor herhalde. Bu merakını 92 yaşında ölene dek kaybetmedi.

Ya babaannem? Kafası kuşkusuz Türkiye'nin batılı oryantalist imgeleriyle dolu olan o genç kız, ellerinde palalarıyla Viyana kapılarına dayanan, her biri dört kadınla evlenen, barbar ama romantik, vahşi ama duygusal insanların ülkesinde neler geçirmiştir aklından? İçine kapanıklığı, çekingenliği bu yabancılığı hiç aşamamış olmasından kaynaklanıyordu herhalde. Büyükbabamın aksine, gençliğinden ölümüne dek içinde yaşadığı toplumu hiç tanımadı. Türkçeyi bile adam gibi sökemedi. Halam hatırlıyor, ilk yıllarında kırmızı kaplı küçük bir Rusça-Fransızca sözlüğü varmış babaannemin, ilişki kurduğu küçücük çevrenin çoğu Fransızca bildiğinden, o sözlükle idare edermiş. Rusça-Fransızca bir sözlük, Rusça-Türkçe değil! Ölümüne yakın kendini Polonya'da sanıyordu. Bir gün büyükbabam birlikte çay içtiğimiz odadan kalkıp mutfağa gittiğinde, babaannem "Söyle," dedi, "ben buradayım, beni unutmasın." Mutfakta olduğunu, şimdi geleceğini söylediğimde, "İstanbul'a gidiyorsa, ben de geleceğim, unutmasın," dedi.

Büyükbabamın ilgilendiği makineleri bugün hâlâ Bankalar Caddesi'nde Kamondo Merdivenleri'nin karşısında bulunan Burla Biraderler ve Şürekası ithal etmiş. Birinci yılın sonuna doğru, biraderlerden biri büyükbabama Türkiye'de kalmasını önermiş ve bu teklifi cazip kılabilmek için olsa gerek, şirkette küçük bir ortaklık teklif etmiş. Hayatımda onca önemli olguyla rakamı hatırlamazken, bu ortaklığın yüzde 7 olduğunu niye hatırladığımı Allah bilir! Ve bu teklifi kim bilir niye kabul etmiş büyükbabam?

Düşününce şöyle bir senaryo kuruyorum : Önce parasal nedenlerle kabul etmiştir, birkaç yıl iyi para kazandıktan sonra Polonya'ya (veya belki Berlin'e) dönmeyi planlamıştır. Zaten savaş yıllarına kadar zaman zaman Polonya'ya gider gelirlerdi. Halamı da gidip orada doğurmuş babaannem. Savaş değiştirmiştir sonra her şeyi. Ailenin Polonya'da kalan tüm üyeleri toplama kamplarında öldükten sonra oralara dönmek söz konusu olmamıştır bir daha. Nitekim, "Resmi Gazete"de yayımlanan 5778 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla 1947'de Türkiye vatandaşı olmuşlar. Ertesi yıl da Nişantaşı'nda Karakol'un sokağıyla Emlak Caddesi'nin kesiştiği köşede birkaç arkadaş birlik olup yedi katlı Atid Apatmanı'nı inşa ettirmişler, her biri bir katına yerleşmiş. Apartmanın önünden Dolmabahçe Sarayı'na kadar, şimdi büyük binalarla Maçka Parkı'nın bulunduğu tüm alanda bağlar varmış. Birkaç yıl önce büyükbabamın katı satıldığında payıma düşen parayla Londra'da kümes kadar bir yer alabildim.

Savaş yıllarında, Nazilerin Polonya'yı işgalinden önce, annesiyle kız kardeşlerini Türkiye'ye getirmeye çalışmış büyükbabam. İş ilişkileri nedeniyle iyi tanı-

dığı Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu'yla birkaç kez görüşmüş, vize istemiş. Hayır dememiş hiçbir seferinde Saraçoğlu, sadece oyalamış, iş işten geçmiş sonra da. Büyükbabamın annesi Clara ile kızkardeşi Felicia Auschwitz'de ölmüşler. Babası ise Nazi işgalinden kısa bir süre önce eceliyle ölerek kamplardan kurtulmayı başarmış. Babaannemin kız kardeşi Rosa dişçiymiş, kamplara götürülürken yanına siyanür hapları almayı akıl etmiş, kızıyla birlikte Treblinka'da ocaklara götürülürken hapları alıp intihar etmişler. Büyükbabamın kardeşi Alfred ise Polonya'nın işgali günlerinde ailesiyle Fransa'da tatildeymiş. Cracow üniversitesinde müzik okumuş ve hep kemancı olmak istemişken, Polonya'nın en büyük tekstilcilerinden birinin kızıyla evlenmiş ve kızın babası evliliği onaylamak için müstakbel damadının müziği bırakmasını şart koşmuş. Para mutluluk getirmiyordur belki ama, Fred'le ailesinin hayatını kurtarmış. Fransa'da kalakaldıklarında Londra'da paraları varmış; bu sayede İspanya'ya geçebilmişler. Orada çeşitli elçilik kapılarını aşındırarak Avrupa'dan kaçabilmek için vize aramış ve nihayet kapağı Küba'ya atabilmişler. Oradan da Amerika'ya. Şimdi Amerika'da Bill, Charlie ve Ann adlı akrabalarım ve onların sayısız çocukları ve torunları var. Birkaç tanesine bir iki kez rastladım. Aramızdaki ortaklık Orta Avrupa tarihinin karanlık yıllarında kalmış; dikiş tutturmak şöyle dursun, karşılıklı konuşacak tek kelime bulamadık.

Büyükbabamın babası Wolf ile dedesi Aaron doktor, büyükbabası Julius ile büyükdedesi Jozef hahammış. Sırası geldiğinde göreceğiz, anne tarafımdan bir palamut tüccarı ile yine doktorlar var. Ben niye ben olmuşum diye düşünmeden edemiyorum bazen! Adımı almışım salt bunca nesil doktor ve hahamdan : Ben doğduğumda büyükbabam sağ olduğundan, onun adı değil de babasının adı verilmiş bana; Aaron (yani Musa'nın kardeşi Harun) Roni olmuş.

Türkiye'nin sanayileşmesinin 1925'ten ta 1980'lerin sonlarına kadar küçük bir göstergesi olmuş büyükbabam sonra. Simavi'lerle Karacan'lara ilk ofset matbaa makinelerini, kendisine 'çorbacı' diye hitap eden Laz takacılara deniz motorları ve daha bilmem kimlere ilk bilmem ne makinelerini satmış. Ölümüne yakın, Burla Biraderler adına Sony ile ilişki kurmuş, dijital takım tezgâhları ithalatını örgütlüyordu. Bir gün hayretle öğrendim ki, yerine yetiştirmek üzere yanına aldığı kişi liseden sınıf arkadaşım Taci'ydi. Belki de beni yetiştirmek isterdi ama benden tüccar olmayacağını çoktandır anlamıştı.

İnsan bir yaşa kadar hep geleceği düşünüyor, geçmiş aklına bile gelmiyor. Ben de yeni merak etmeye başladım : Benim Lehçe veya Rusça öğrenmem için, ailenin Orta Avrupa'daki köklerini bilmem ve o kültürle tanışmam için niye hiçbir çaba göstermedi büyükbabam? Polonya hakkında duyduklarım, bildiklerim burada yazdıklarımdan ibaret. Uzak, soğuk bilgiler, benimle bir ilişkisi yok adeta. Oysa ne güzel olurdu bildiğim dillere bir dil daha, karmaşık kültürüme bir boyut daha eklenmiş olsaydı.

Yeşilköy

Bostancı'daki ilk altı yıldan sonra, kimin aklına nasıl gelmiş, kim niye önermiş bilmiyorum, yazları Yeşilköy'e gitmeye başlamışız. Yine ailecek, fakat artık

her aile başka bir evde; bizler, halamlar, teyzemler, büyükbabamlar, dedemler. Bizler Kapri gazinosunun hemen yanında Renker'lerin evinde oturduk ilk birkaç yaz. Deniz kenarında, büyük bahçeli, üç katlı bir ev. Alt katımızı da bugün Amerika'da yaşadığı için en az gördüğüm fakat hâlâ en eski dostum olan Irvin'ler kiralardı. Lisede tarih hocamız Çene Mehmet Bey eşkıya Çopur Musa'dan söz ederken, ben yanımda oturan Irvin'in kulağına, "Benim adım Çopur Musa olsa ben de eşkıya olurdum," diye fısıldadığımda, Çene beni görüp, "Oğlum, İrvin çopur değil, çilli," demişti.

Bahçenin denize bakan bir köşesinde beton zeminli bir çardak vardı. Çardakta babamla arkadaşlarının neşeli rakı meclislerini hatırlar gibiyim, ama sanki ben de katılmışım gibi hatırlıyorum o meclisleri. Çok katılmak istediğim için mi, hayatımın daha sonraki meclisleriyle karıştırdığım için mi, bilmem. Bir de, çardakta bisikletimle dolap beygiri gibi biteviye dönerken düşüp köprücük kemiğimi çatlattığımı hatırlıyorum. O çektiğim acının şiddetine hayatımda başka hiçbir fiziksel acı ulaşamadı. Fiziksel olmayanlar bunun acısını çıkardılar gerçi, ama çocukluk yıllarından söz ederken onlara değinmenin sırası değil.

Renker'lerden sonra birkaç yaz da Ekonomidis'lerin evini kiraladık, ilk iyi hatırladığım ev de bu. Yine büyük bir bahçe, fakat bu kez deniz kenarı değil. Bizim üst katımızda dedemler, bahçenin dibindeki ikinci evde ise babamın ta Robert Kolej yıllarından beri arkadaşı olan Koço Ekonomidis otururdu. Biz o evden ayrıldıktan çok sonra Koço binlerce Rum ile birlikte Türkiye'den ayrılmak zorunda bırakıldı. Yeşilköy'deki evleriyle babamın ilgilendiğini hatırlar gibiyim. Ben de 1980'lerin başlarında bir yaz Yunanistan'a tatile gittiğimde Atina'da Koço'yu aradım, hemen evine çağırdı, balkonunda oturup rakı içtik, 1960'ların Türkiye'sini andık.

Yeşilköy'de yazlarım denize girmek, bisikletle dolaşmak, futbol ve basketbol oynamakla geçerdi. O yıllarda en has dostum teyzemin oğlu Mişel'di. Sabah buluşur akşama kadar beraber gezip tozardık. Sabah deniz, sonra ya bizde ya teyzemlerde öğle yemeği, tekrar deniz, sonra ya arsanın birinde futbol ya da eski Yeşilköy'deki Rum Okulu'nun bahçesinde basketbol. Şimdi Yeşilköy'ün Aksaray'dan pek bir farkı kalmadı, ama o zamanlar gerçekten köye benzerdi, her yer boş arsalar ve bakımsız yeşilliklerle doluydu. Bizim için sonsuz bir top alanı ve sınırsız bir plajdı adeta. Yazdan yaza değişen kısa süreli ilgilerimiz de olurdu. Bir yaz marangozluğa merak salmıştık, dedem bize Mısır Çarşısı'ndan çekiç, testere, çivi filan getirmişti, Mişel'lerin bahçesinde bir atölye bölgesi yaratmıştık. Hatırladığım kadarıyla tek ürünümüz gıcırtılı bir tabure olmuştu, fakat günlerce, haftalarca eğlenmiştik.

O yaşta eğlenmek, sıkılmadan vakit geçirmek ne kadar kolay! Bisikletçi Adil Abi'nin dükkânının önünde, ellerimizde birer Olimpos gazozu, saatlerce otururduk. Sonra kalkar, bisikletlerimizle sokak sokak gezer, Röne Park'a uğrar, İstanbul Caddesi'yle Serbesti Sokağı'nın köşesinde bir bahçe duvarının üzerinde biraz oturur, yine Adil Abi'nin önüne gelirdik. Ne konuşurduk? Nasıl geçerdi zaman? O sorunsuzluk, sorumsuzluk, huzursuzluğun ne olduğunu bile bilmemenin verdiği o derin iç huzuru ne kadar uzak geliyor şimdi bana!

Salak bir geçmiş özlemine kapılmadan düşünmeye çalışıyorum, yine de o

yıllarda sadece biz çocukların değil, annemlerle babamların da bugünden farklı yaşadıklarını sanıyorum. Benim şimdi olduğum yaştan daha gençtiler. Özellikle zengin değillerdi; ülke ortalamasının kat kat üstündeydiler kuşkusuz, ama benim birçok sınıf arkadaşımın bugün olduğu kadar varlıklı değillerdi örneğin. Her istediklerini hemen alamazlar, yurtdışına seyahat edemezlerdi, ev sahibi değillerdi, babamın arabası yoktu. Buna rağmen, otuzlarında bir çift olarak her yıl yazlığa giderler, annem her gününü, babamsa her akşamıyla her hafta sonunu arkadaşlarıyla deniz kenarında geçirir, çocuklarına her yaz bir bisiklet ve bir meşin top alırlardı. Türkiye'de çok zenginlerin sayısı az, orta sınıfın sınırları dardı. Ve bu orta sınıfın parasal olanakları bugünkünden kısıtlı olmakla birlikte, o olanaklarda bugünkünden farklı yaşamak mümkündü. İstanbul'un hemen yanı başında sayfiye köyleri, temiz bir deniz ve yalı olmasına rağmen kirası ödenebilecek evler vardı. Doğru mudur yoksa sonraki yıllarda abartılı bir nostaljiyle mi söylenmiştir bilmem, babamın Koço'yla beraber Yeşilköy yakınlarında yabandomuzu avına çıktığını duymuştum.

Bugün arkadaşlarımın çocuklarını iyi bir okula göndermek için çektiklerini (ve çocuklarına çektirdiklerini) görünce düşünüyorum da, babam beni High School ve Robert Kolej'e nasıl gönderebilmiş? Ne babam zengindi, ne ben parlak bir öğrenciydim. Ama dönem farklıydı işte.

Bunları hep sonradan düşündüm. O zamanlar yediğim üzümün bağını sormak aklıma bile gelmezdi elbet. O mutluluğun bir kaynağı sanayileşme, kentleşme, içgöç ve sınıf mücadelesi patlamalarına gebe, fakat henüz doğum yapmamış olan İstanbul ise, diğer kaynakları da büyükbabamla dedemdi. Büyükbabamla yukarıda tanıştık. Bir de şunu eklemeli : Halamın iki kızı, benimse bir kız kardeşim vardı, tek erkek torunuydum yani. Sarsılmaz bir dürüstlük ve adalet anlayışıyla her şeyi her zaman bir çocuğuyla dört torunu arasında eşit paylaştırır, asla iltimas geçmezdi. Ama sevgiyi eşit paylaştırmak zor. Aslan payı hep benim oldu.

Yahudi ırkçılığının stereotipleri uyarınca, Doğu Avrupa Yahudileri (aşkenazlar) sert, akılcı ve duyarsız olur, İspanyol Yahudileri (sefaradlar) ise yumuşak, hissi ve fazla duygulu. Büyükbabamla dedem bu tiplemeyi kanıtlar gibiydi! Biri keskin ilkeli, düzenli, planlı yaşayan, hislerini dışa vurmayan, iri yapılı bir Doğu Avrupalı, diğeri daha duygulu, çocuklarıyla torunlarını şımartan, zaman zaman bağırıp çağıran bir Akdenizli. Üniversite yıllarımda ve daha sonra 'sert' büyükbabama daha yakındım galiba, fakat çocukluk yıllarımın yıldızı 'yumuşak' dedemdi.

Dedemle anneannem kardeş çocuklarıydılar, biri Tire'de doğmuş, biri İzmir'de. Anneannemin dedesi Yusufaçi Danon, Tire'de büyük bir toprak ağasıymış. Bunları bana anlatırken, "Hatırası bugüne kadar köyde yaşar," demişti anneannem; bunu bilmesi mümkün olmadığına göre, diğer anlattıklarını da biraz ballandırmış olduğunu varsaymalı. Yahudi toprak ağası nadirdir, mültezim olsa gerek Yusufaçi. İyi dostlarından biri Çakıcı Efe'ymiş. Görmüş de mi hatırlıyordu, dinlediklerini mi aktarıyordu kimbilir, anneannem Çakıcı'nın Yusufaçi'yi ziyarete gelişini anlatırdı. Uzaktan atlılar göründüğünde kadınlar hemen selamlığa geçerler, gelenleri izleyebilmek için pencerenin önünde itişirlermiş. Az sonra, en önde beyaz atıyla Çakıcı, ardında da adamları görünürmüş. Adamlarından biri sırrındaki ganimet torbasını Yusufaçi'nin önüne boca edermiş: Gümüşler, altın-

lar, ziynet eşyaları. Şimdi bizim evde o torbaların birinden çıktığı iddia edilen tek bir parça var : Devekuşu şeklinde gümüş bir gülabdan. Seksen yıl önce birinden çalınmış, ne çalan kalmış, ne çaldıran, devekuşu bizim salonda yaşamını sürdürüyor!

Yusufaçi muazzam baş ağrıları çekermiş. Bir Viyana seyahatinde gittiği doktorun verdiği haplar geçirirmiş ancak ağrılarını. Bir zaman sonra İstanbul'da salt merakından doktora gitmiş, "Neyim var? Bu haplar nedir?" diye sormuş. Doktor hapların şekerden ibaret olduğunu görüp tüm bilgeliğiyle bunu Yusufaçi'ye söylemiş. O an tekrar başlayan baş ağrılarına karşı morfin hapları vermiş. Bir rivayete göre, Yusufaçi morfinman olup tüm servetini kaybederek sefalet içinde ölmüş. Bir diğer rivayete göre, Yusufaçi ile kardeşinin mirasçıları birbirlerine düşüp ailenin tüm servetini batırmışlar ve Yusufaçi yine sefalet içinde ölmüş. Rivayetlerin ikisi de anneannemden kaynaklanıyor.

Dört oğlu, üç kızı varmış Yusufaçi'nin. Kızlarından Esmeralda'nın güzelliği dillere destanmış. Herkesin annesinin güzelliği dillere destandır gerçi ama, ben anneannemin yalancısıyım. Bir gün, yüzyılın sonundan hemen önce, köye tayin edilmiş olan İzmir'li doktor Bohor Danon'un kardeşi Benjamin abisini ziyarete gelmiş. İzmirli Danon'larla Yusufaçi Danon arasında bir akrabalık yok ama, köyün ağası köyün doktoruyla dostmuş elbet, ziyarete gelen Benjamin'i de ağırlamış bir akşam. Benjamin Esmeralda'ya hemen oracakta vurulmuş, yedi yıl peşinden koştuktan sonra nihayet muradına ermiş, 1905'te anneannem doğmuş. Birkaç ay önce 92 yaşında öldüğünde hem bunları hem çok daha fazlasını hatırlar, her gün bastonuna yaslanarak arkadaşlarıyla konken oynamaya giderdi.

Anneannemin babası Benjamin İzmir'de kahve ve palamut ihracatı yaparmış. Bunu ilk duyduğumda balık satıyor sanmıştım, meşe palamutuymuş tabii. Benjamin'in kardeşi doktor Bohor 1906'ya kadar Tire'de kaldıktan sonra tayini Halep'e, ardından da Şam'a çıkmış. Bu arada, 1897'de oğlu, dedem, Moris doğmuş. Bohor'un karısı, 1830'larda Polonya'dan kaçıp gelen Brevlovsky adlı bir doktorun kızı Bella'ymış. Yaşamımın tarihöncesindeki tıp ve Polonya motiflerinin sonuncusu da bu.

Benjamin ve Bohor kardeşler 1918'de İstanbul'da buluşmuşlar. Benjamin'in ihracat işi iflas ettiğinde başkente taşınmış, doktor Bohor da Suriye'deki görev süresinin sonunda İstanbul'a yerleşmiş. Haydarpaşa'da otururlarmış. Benjamin'lerin 1922 Haydarpaşa yangınında yanan evinden Esmeralda bir elinden anneanemi tutarak, bir elinde alelacele doldurduğu bir çantayla zor kurtulmuş. Oradan, Pera Palas'ın karşı sırasında ve az ilerisinde, bugün hâlâ ayakta fakat boş ve metruk olan Kamondo Han'a taşınmışlar. Aileleri bir zamanlar bu görkemli apartmanda oturan çok Yahudi'ye rastladım. Bir bu, bir de Boton Han, yani şimdiki Doğan Apartmanı.

Dedem bir süre Osmanlı Bankası Şam şubesinde çalıştıktan sonra, İstanbul'a geldiklerinde amcası Robert'in yanına girmiş. İzmir'den gelen öbür amcası Benjamin de onlara katılmış. Anneannem kendisine âşık olan amcazadesi dedemi uzun süre istememiş, fakat 1927'de evlendikten sonra tam 53 yıl boyunca, kendinden önceki nesillerden öğrendiği 'ideal eş' işlevini gördü. Babaannem de kuşkusuz öyleydi, üstelik 10 yıl daha uzun süreyle, fakat annaannemin edilgenliği

daha çarpıcı geliyor bana, çünkü büyükbabam babaanneme tapardı, bu tarafta ise anneannem dedeme. Ömrünün son yıllarında, torunlarını el üstünde tutmakla birlikte, giderek huysuz ve sert olmuştu dedem. Tabağındaki bezelyelerden birinin çapı yarım santimi aşsa, dünyanın kuşkusuz en usta ahçılarından biri olan anneanneme bağırır çağırır yakınırdı. Karşılığında tek bir kez gık dediğini duymadım anneannemin.

Dedemin ölümünden sonra yıllarca anlattı durdu, kız kardeşimle kuzenim Mişel'in ablasına değil de, biz erkeklere : "Dedeniz," dedi, "1933'te kendi bürosunu açtığında mümessillik istemek için Avrupa'da yüzlerce şirkete mektup yazdı, aylarca büroda boş oturup cevap bekledi. Yıllarca para kazanamadı. Fakat hiçbir isteğimi geri çevirmedi, parasızlığımızı hiç bana hissettirdmedi. Hiç işi olmadığında bile sabahın köründe bürosuna gitti. Çalıştı ve sonunda kazandı. Ve kazandığı her on liranın bir lirasını her zaman bir köşeye ayırdı. Bakın, 10 senedir yalnızım, kimseye muhtaç bırakmadı beni." Böylesi bir dünya, erkeklerin çok çalışıp para kazandıkları, tutumlu davranıp eşlerine baktıkları, kadınların ise eşliği zanaat haline getirip hep küçücük bezelyeler pişirdikleri bir dünya anneannemin bildiği ve hayal edebildiği tek dünyaydı. Annem de bu dünya görüşünü devraldı, gerçekleştirmeye çalıştı, fakat dünya artık değişiyordu, beceremedi. Benim hayatımda ise hiç yeri olmadı böyle bir dünyanın. Ne çalışmayı sevdim veya kutsadım, ne de beş kuruş para biriktirebildim; ne evlilik düşündüm, ne çocuk, ne torun. Annemse ancak öyle yaşanır sanır, tüm verileri, kendi çevresinde bile olan bitenleri görmezlikten gelir, ancak öyle yaşayanlar mutlu sanır. Öyle yaşayamadığı için, hayatını kafasındaki o artık geçersiz toplumsal çerçeveye uyduramadığı için mutsuz olur. Olan hep ara nesillere olur zaten.

İlk ve ortaokul yıllarımda dedem her cuma akşam Tahtakale'de Menekşe Han'daki bürosundan çıkar, Kurukahveci Mehmet Efendi ve Mahdumları'nın dükkânının önünden geçer, kuruyemişçiye, manava, balıkçıya uğrar, bizler için bir şeyler alır gelirdi. Hafta boyunca bu ziyaretleri beklerdim, çünkü şamfıstığıyla lakerdanın yanında, benim bir önceki cuma ısmarladığım kitapları da getirmiş olurdu. Her kitabı bitirdiğimde, arka kapakta veya son sayfalarda 'Yayınevimizin Diğer Kitapları' veya 'Bu Dizinin Diğer Eserleri' bölümünden birkaç kitap daha seçer dedeme verirdim. Bütün çocuk klasiklerini, ama en başta Jules Verne'in kitaplarını defalarca okumuştum. *Arzın Merkezine Seyahat*'te bir sahne vardır, o sahnenin her okuduğumda verdiği korkuyla karışık heyecan ürpertisini hâlâ unutmadım. Arzın merkezinde bir göl üzerinde giderken, derinliğini kestirebilmek için çapa atarlar. Demir çapayı çektiklerinde üzerinde diş izleri vardır. Bundan sonra izledikleri iki canavarın mücadelesi değil de, çapanın üzerindeki diş izleri etkilerdi beni. Bilinen tehlike değil de, bilinmeyen. Yıllar geçtikçe bilinmeyen tehlike kalmıyor pek, bilinenlerse giderek daha korkutucu oluyor : Ayrılık, yaşlanmak, ölüm.

Evlendikten sonra, anneannemle dedem Harbiye'de Arif Paşa Han'a taşınmışlar. Daha sonra gördüğüm Paris apartmanları gibi, bir avlunun üç tarafını çeviren bir binaydı bu, hâlâ duruyor. İlginçtir, odalarının her birini tek tek hatırlıyorum, fakat genel plan aklımda kalmamış. Salonda pencere kenarında dedemin Dolapdere'ye inen yokuşa bakan koltuğu vardı. Hep orada oturur, ben de

kucağına çıkardım; ilkokul yıllarım olsa gerek. Aşağıdan geçen her arabanın şoförünün ismini söylerdi bana. Olsa olsa üçüncü veya dördüncü katta olmamıza rağmen bana çok yüksekteymişiz gibi geldiği için, şoförlerin yüzünü nasıl görebiliyor diye merak ederdim. Bu kadar insanı nasıl tanıyor diye düşünmemiştim hiç!

Aynı salonda, ilkokulun ilk gününden önceki gün alınan defteri, renkli kalemleri ve defterin ilk sayfasına bir resim çizdiğimi hatırlıyorum. Hoş bir heyecan vardı içimde. Heyecan aklımda da, niye heyecanlandığımı, neler beklediğimi bilemiyorum artık. Zaten o zaman da bilemiyordum herhalde. Bilsem heceyanlanır mıydım?

Tireli, lise mezunu bir Yahudi tüccar, hayatı boyunca Tahtakale'de komisyoncu olan dedemin nasıl olup da okumuş yazmış, aydın bir kişi haline geldiğini kestiremiyorum. Fransızcayı anadili gibi, birkaç başka dili de kolayca anlayacak kadar bilir, evde anneannemle Türkiye Yahudilerinin Kastilya'dan getirip 500 yıl boyunca yoğurup özgünleştirdikleri İspanyolca'yı konuşurdu. İşyerinde masasının camının altında küçük bir kâğıt parçasına kendi titrek elyazısıyla yazdığı Mevlana dizeleri dururdu : "Ne olursan ol, / İster kâfir ol, ister ateşe tap, ister puta, / İster yüz kere tövbe etmiş ol, / İster yüz kere bozmuş ol tövbeni. / Umutsuzluk kapısı değil bu kapı, / Nasılsan öyle gel". Seksen üç yaşında, ölümünden birkaç ay önce Londra'ya telefon açtı, felsefe okumak istediğini, Paris'teki Hachette'ten kitap ısmarlayacağını söyledi, neler önerdiğimi sordu. Öldüğünde İstanbul'daydım, raflarında Larousse du XIXeme Siecle'in yanında tertemiz, yeni gelmiş felsefe kitaplarını gördüm. Onları değil ama, kitaplığın üstündeki küçük bir Cervantes gravürünü, *Le Petit Prince* ile *Le Mythe de Sisyphe*'i aldım. Şimdi ben itiyorum kayayı dağın tepesine doğru. Seksen üç yaşımda hâlâ itiyor olacak mıyım, olursam yeni bilgiler edinme heyecanı kalmış olacak mı içimde?

Topağacı

Çocukluğumun hâlâ heyecanla hatırladığım en heyecanlı anları arasında dedemlerle büyükbabamların seyahat dönüşleri var. Her ikisi de oldukça sık yurtdışına çıkar, iş icabı dedem Fransa'yla Belçika'ya, büyükbabamsa Doğu Avrupa ülkelerine gider, kışları da çok zaman birlikte İsviçre'ye tatile giderlerdi. Döndükleri gün teyzemlerle bizler dedemin Topağacı'ndaki evine ya da halamlarla bizler büyükbabamın Emlak Caddesi'ndeki evine giderdik. Büyükler, dinlenmek, sohbet etmek isterken, biz çocuklar bavulların açılmasını bekler, bir an önce açılmaları için her türlü numarayı çekerdik. Sayısız hediye çıkardı bavullardan : Oyuncaklar, giysiler, özel olarak sipariş edilmiş ıvır zıvır. Ben bir ara anahtarlık kolleksiyonu yapardım, dedemin bir bavulundan çıkan bir naylon torba dolusu anahtarlık sanıyorum hâlâ annemin evinde bir yerlerde duruyor.

Hayatımın ilk 17 yılının kış ayları merkezinde Nişantaşı karakolu bulunan küçük bir alanın içinde geçti. Vali Konağı Caddesi'nde Pakize Tarzi Kliniği'nde doğduğumda Kuyulu Bostan Sokağı'nda oturuyormuşuz. Ondan sonra, ben İstanbul'dan ayrılana dek üç kez taşındık; önce Rumeli Caddesi'nde Rio Pastane-

siyle Opera Plak Evi'nin karşısındaki sokakta bir eve, sonra Topağacı Migros'unun üstündeki Lâle Apartmanı'na ve nihayet Teşvikiye Caddesi'nde Kıyık Pastanesi'nin yanındaki Berna Apartmanı'na. Bu alanın önemli bir kısmı artık konfeksiyon sanayiinin istilasına uğramış olmasına rağmen, eskiden arkadaşlarımın oturdukları apartman katları artık avukat bürolarına dönüşmüş olmasına rağmen, Teşvikiye Caddesi'yle Vali Konağı Caddesi'nin oluşturduğu dev 'T' harfi benim alfabemin ilk harfidir. Ben kentten ayrıldığım yıl, babam evi terk ettikten sonra annem Maçka Palas Apartmanı'na taşındı. İki yıl önce Doğuş Holding binayı satın alıp 64 aileyi evinden edene dek İstanbul'daki mekânım Maçka Palas'tı. Gece evden çıkar, Teşvikiye Camii ile Sütiş'in, Pamuk Apartmanı'yla eski ilkokulumun önünden geçer, ertesi günün gazetelerini alıp dönerdim. Ayaklarımın altından kaldırım taşları değil, yıllar geçerdi.

Şişli Terakki Lisesi'ndeki ilkokul yıllarım hakkında pek bir şey hatırlamıyorum. İnsan o yaşlarda kolay mutlu veya mutsuz oluyor, mutluluğu da mutsuzluğu da kolay unutuyor, üstünde durmuyor. Terbiyeli, efendi, sıradan bir çocuktum; çalkantısız, güvenli, sıradan bir orta sınıf çocuğunun hayatını sürdürüyordum. Sonra ne zaman, ne oldu da ben çıktım ortaya, hâlâ tam çözebilmiş değilim bu sorunun cevabını. Annem zaman zaman "Tavuk oturmuş, altından kaz yumurtası çıkmış," der, ama o zamanlar bunun böyle olacağının işaretleri yoktu çıkarabildiğim kadarıyla. Annem olağanüstü ölçüde evhamlı bir kadın olduğundan, Batı edebiyatında mizah konusu olan 'Yahudi anne' tipini bile bu açıdan gölgede bıraktığından, çok korunmuş bir çocuktum. Maceralar, kaçamaklar, gerçek ya da hayali tehlikeler yoktu hayatımda.

Evimizde sıcak ve sevecen bir aile atmosferi olmadığının o zamanlar farkında mıydım, sonradan mı bilincine vardım, bilemiyorum. Kız kardeşimi doğurmak, annemle babamın arası iyi olmadığı için, evliliği kurtaracak yeni bir bağ yaratmak umuduyla arkadaşları tarafından önerilmiş. Demek ki, 19 yıl süren evliliklerinin daha ilk yıllarında iş sarpa sarmaya başlamış. Sarpa sarmış bir ilişkiyi sürdürmeye çalışmanın nasıl tarifsiz bir işkence olduğunu daha sonra ben de öğrendim. Annemle babamın boşanmayı 'yanlış' buldukları için, 'çocukların mutluluğu' uğruna, akrabalarının ısrarıyla bir arada kalıp birbirlerini ne kadar mutsuz ettiklerini tahmin edebiliyorum.

Kısmen bu mutsuzluk nedeniyle olsa gerek, ama kısmen de karakteri nedeniyle, babam biz çocukar için uzak, soğuk ve biraz korkutucu bir varlıktı. Aile reisi, çocuk babası, işadamı olmak istemiyordu tahminimce. Çaresi yoktu ama. Benim karşımda eriyen büyükbabamın kendi çocuklarıyla ne kadar sert olduğunu daha sonraları halam anlattı. Babam doktor olmak istermiş, mühendislik okumak üzere Amerika'ya gönderilmiş. Boşanmak istemiş, "Margulies'ler boşanmaz" denmiş. Amerika'dan dönmese belki ne mühendis, ne işadamı olacaktı. Ama bir kez döndükten sonra, 1950'lerin İstanbul'unda kendisini bekleyen hayata karşı isyan etmesi mümkün değildi herhalde. Etmek ister miydi, böyle bir şey düşünmüş müdür, onu da bilemiyorum. Hali vakti yerinde bir işadamı yaşamının nimetlerini tepmek istemezdi herhalde, ama memnun da değildi bu yaşamdan. Ömrü boyunca başarılı bir işadamı olamadı zaten. Beceremediğinden değil, sıkıldığından sanıyorum. Gençliğinde iki arkadaşıyla beraber daha sonra Jum-

bo'nun satın aldığı Amboss çatal bıçak fabrikasını kurdu, bir süre sonra hisselerini satıp ayrıldı. Son yıllarında 11 kişiyi yatırım yapmaya ikna edip İstanbul'un dışında haftalarca uygun bir alan arayıp buldu ve bir mantar üretim tesisi kurmaya başladı. Sonra bunu da bıraktı. Projelerden hoşlanıyor, ama çalışmayı sevmiyordu anlaşılan. Benim gibi.

Ben 1972 Eylül'ünde İngiltere'ye gittikten sonra aynı yılın Aralık ayında Noel tatilinde İstanbul'a döndüğümde annemle babam beni Yeşilköy'de karşıladılar, Berna Apartmanı'na döndük, biraz oturduktan sonra babam "Ben gideyim artık" deyip kalktı gitti. Garipsedim. Sonra annem durumu anlattı : Ben gittikten az sonra babam eşyalarını bir bavula doldurup annesiyle babasına taşınmış. Annem benim gidip babamı geri getirmeye çalışmamı bekliyordu. Ben ise o yaşımda bile, tam bu kelimelerle olmasa da, "Helal olsun, artık istediği gibi yaşayacak, kendisinden bekleneni değil kendi istediklerini yapacak," diye düşündüğümü hatırlıyorum. Ve bunu gerçekten düşündüm sanıyorum, belleğimin bir oyunu veya sonradan yakıştırdığım bir düşünce değil. Bu iş bana iki açıdan pahalıya patladı. Babamı eve dönmeye ikna etmeye çalışmadığım için annem beni hiç affetmedi, babam ise bir süre sonra gidip annemden aslen farklı olmayan bir kadınla evlenip ya zaten benim sandığım türde bir derdi olmadığını ya da bu derdi çözecek cesareti bulamadığını gösterdi. İkisiyle de hiç konuşmadık bunları. Ne gerek var, artık biliyorum ki insanlar istedikleri gibi yaşamıyor, koşullar bir iki kısıtlı seçenek sunuyor bize, seçeneklerden en az kötü görüneni seçip idare etmeye çalışıyoruz.

Yıllar sonra, ben otuzlarıma girdiğimde, babamla dost olduk. İstanbul'a geldiğimde öğle zamanları gider Nevizade Sokağı'nda Kadir'in yeri'nde baş başa rakı içer, Çukurcuma'da antikacıları gezerdik. Her geldiğimde bir kez büyükbabamlarla halamları yemeğe çağırırdı. Ailenin üç nesil erkeği derin bir haz alırdık bu meclislerde. Anlatması zor : Aile, kan, vatan, toprak gibi kavramlara, bir yere ait olma hissine tümüyle yabancı olan ben, bu meclislerde gökten zembille inmemiş olduğumu keyifle fark eder, kendimi 'süreklilik', 'köklülük' gibi rahatlatıcı duygulara teslim ederdim. Bu duyguların anlamsızlığını tamamen unutmazdım herhalde, ama, "Benim de bir oğlum olsa, benim gibi bıyıkları olsa, Polonya'nın bir kasabasında başlayan bu öykü benimle bitmese," diye düşündüğüm olurdu o sofrada. İki yıl arayla büyükbabam ve babamın ölmesiyle tarihimi kaybetmiş gibi oldum, "geçmişimden sayfalar yırtıldı". Kök, aile, çocuk gibi şeyleri bir kenara bırakıp zembilime döndüm.

Babamla dostluğum, tüm yakınlığına rağmen, yine de mesafeliydi. Nedendir bilmem, bütün duvarları indirmek, tümüyle çıplak kalmak âdeti ne onda vardı, ne bende var. Bir gün bana bir ara depresyon geçirdiğini, her gece sabaha karşı bir saatte göğsü daralarak uyandığını anlattı, sözünü ettiği dönemde onu gördüğümü ve her zamanki gibi neşeli bir büyük rakı paylaştığımızı hatırladım. Dertleriyle kaygılarını kendine saklar, başkalarıyla sadece haşarılığını, eğlencelerini, keyfini paylaşırdı. Bunun bir eksiklik olduğunu düşünüyorum artık; acılarımı içime gömüp dünyaya hep güleç, hep vurdumduymaz gözlerle bakmak hoşuma gitmiyor değil, ama acıları paylaşmamanın maliyeti kaygılandırmaya başladı beni. Tahminimce artık çok geç ama, babamdan devraldığım yönlerimi bu saatten sonra de-

ğiştirmek çok zor olsa gerek. Nereden başlayacağımı bile bilemiyorum zaten.

Şişli Terakki ilkokulunu bitirdikten sonra High School'a girdim. Girişimde sanırım bir puştluk vardı, ama ne olduğunu bilemiyorum. Bir veya iki yıl hazırlık okunurdu High School'da. İrvin'le ben bir sınava girip hiç hazırlık okumadan Orta 1'e girdik. Gerçi ben bir yıl boyunca Göztepe'de oturan Mr. Hugh adlı bir İngilizden dil dersleri almıştım, ama İngilizce bildiğim iddia edilemezdi. Sanırım İrvin'in babası bir numara çekmiş olmalı. O gün gibi bugün de benden daha çalışkan disiplinli ve üretken olan İrvin A sınıfına alındı, ben B sınıfına. Bizim sınıf bir önceki yıl çakmış olan, A'da beceremeyen veya benim gibi B'de bile becermesi beklenmeyen öğrencilerden oluşuyordu. Keyfimize diyecek yoktu.

Öğretmenlerimiz, sonradan İngiltere'de sık sık karşılaştığım türde, yerinde duramayan, toplumla veya kendisiyle barışık olamayan, öğretmenlik için biçilmiş kaftan insanlardı. Cebir hocamız Mr. Lucas Manchester'li bir kamyon şoförüydü, aramızda adı 'Şaval' olan edebiyat hocamız Mr. Lewis cebinde yassı bir viski şişesiyle gezerdi, geometri hocamız Mr. Webster okul orkestrasında bateri çalar ve bunun geometriden daha önemli olduğunu saklamaya hiç çalışmazdı. Türk okullarının katı disiplini ve ezberciliği High School'da bulunmadığı için, öğrencilik pek de sevimsiz değildi. Ben bu yıllarda aslen İngilizce öğrendim ve okulun küçücük arka avlusunda tenis toplarıyla futbol oynadım.

İlgimi çeken tek ders tarih, hiç anlamadığım tek ders ise kimyaydı. Tarih hocamız coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerini de veren Mehmet Ali Bey'di. Sözlü yapacağı günlerde defterini önüne koyar, tek tek sayfaları çevirmeye başlardı. Her sayfada altı kişinin adı vardı, herkes sayfasının defterdeki yerini bilirdi. Bizim sayfa "Markölye (yani ben), Okar, Paşarel, Sadaka, Sağanda, Schick idi. Mehmet Ali Bey sayfaları çevirdikçe, çevrilen sayfadakiler rahat bir nefes alır, derken Mehmet Ali Bey geri doğru çevrimeye başlardı safaları! Ders tarihse ben hiç kaygılanmazdım. Orta 3'te diğer derslerimin ortalaması ucu ucuna sınıf geçmemi sağlayacak şekilde 51 civarındayken, tarih notum 92'ydi. Osmanlıların imzaladığı antlaşmaların çoğunun kaç deve yükü ipek verilmesi gerektirdiğini artık hatırlamıyorum, ama tarihleri hâlâ aklımda. Geçmişe karşı bugün de duyduğum ilginin nedenini çözebildiğim gün kendim hakkında çözemediğin birçok sorunun da cevabına yaklaşmış olacağım belki.

High School'da başlıca arkadaşlarım Mişel, Maryo Paşarel ve David Delareyna idi. Cuma günleri okul 3'te biter, bizler As veya Konak sinemasına giderdik. Meşrubatlarla dondurmalar alır, balkonun arka sıralarına kurulurduk. Bu cuma öğle sonralarının mutluluğunu hiç unutamıyorum. Gerçek mutluluk, düşünmeden, mutluluğun farkında bile olmadan yaşanan mutluluk; sonraki yıllarda beynim buna bir daha hiç izin vermedi.

Maryo'nun sonra Amerika'ya gittiğini, çok dindar Yahudi bir kızla evlenip kendisinin de dindar olduğunu duyduktan birkaç yıl sonra, Mişel'le ben Teşvikiye Caddesi'nde Maryo'yla yüzyüze geldik. Üstüne atlayıp sarılmak üzereyken, "Bi dakka, lütfen yapmayın çocuklar," dedi, ait olduğu Yahudilik dal, mezhep veya sektinin inançları uyarınca insanlara temas etmemesi gerektiğini izah etti. Mişel'le birbirimize baktık ve kahkahalarla iki tarafından birden sarıldık Maryo'ya. Yüzünde çaresiz bir gülümsemeyle öylece kalakaldı. Bir daha da görüşme-

dik. David ise bugün büyük bir şirketin yedek parça, personel veya levazım müdürü. Ortaokul'dan beri yollarımız hiç kesişmedi. Mişel'le zaman zaman, ailede bir ölüm olduğunda veya mevlitlerde görüşüyoruz, o ara ben İstanbul'daysam. Üniversiteyi o da İngiltere'de okudu, sonra dönüp babasının yanında çalışmaya başladı. Anadolu'ya hortum satıyor şimdi, sulama hortumları, sanayi hortumları, sert hortumlar, yumuşak hortumlar. Beni böylesi akibetlerden kurtaran genetik, kişisel ve toplumsal bileşime gece gündüz dua etsem yeridir.

Bebek / Arnavutköy

Bu bileşimin bir unsuru kuşkusuz Robert Kolej oldu. Kısmen hocalar ve okuduklarım; daha önemlisi yeni edindiğim arkadaşlarım. Bugün düşündüğümde abartıyorum biraz : Kolej'e temiz bir Yahudi çocuğu olarak girdim, şimdiki bana çok benzeyen bir çocuk olarak çıktım gibime geliyor. İşin aslı öyle değil herhalde, liseye başladığımda zaten çok okuyan, meraklı, derslere değilse de dünyaya karşı ilgili bir çocuktum. Ateisttim. İlk şiirlerimi ortaokulun sonlarına doğru yazmaya başlamıştım. Bu hammeddeyi kolej hızla yoğurdu, doğru, fakat mamul madde haline getirmedi. Bugünkü kişiliğimin oluşması için 17 yaşımda tek başıma yabancı bir ülkede yaşamam gerekecekti. Korunmuş bir çocukluk ile kolej yıllarının yarattığı pırıltılı özgüven ve yenilmezlik duygusunun, İngiltere'deki ilk yıllarımın tarifsiz yalnızlık, özlem ve önemsizlik duygularıyla dengelenmesi, tamamlanması gerekecekti.

Kolej'de Şavkar Altınel ve Hulusi Özoklav verimli bir tarlaya yağan yağmur gibi bir etki yarattılar hayatımda. Şavkar'la Hulusi High School'dan dosttular, kolay değildi aralarına katılmak. Beni niye kabullendiklerini hâlâ merak ederim. Çarpıcı ölçüde zeki, yetenekli çocuklar az değildi Kolej'de, fakat Şavkar'la Hulusi bu ortamda bile çarpıcıydılar. Her okulda *değişik gruplar halinde* yaramaz ama derslerinde başarılı, çalışkan ama pırıltısız, zeki ama tembel, sanata ve düşünceye eğilimli çocuklar olur. Bu iki arkadaş *bütün* bu grupların özelliklerini taşırlardı. Not sıralamasında da birinciydiler, içki ve sigara içmekte de; okulun edebiyat dergisini hazırlamakta da önde gelirlerdi, okuldan kaçıp sinemaya gitmekte de. Şavkar tüm hergeleliklerimize katılsa ve hatta elebaşılık da etse, daha çalışkan ve disiplinli olanımızdı. Başarıları daha o zaman göze batmaya başlamıştı. Hem High School hem Kolej'de sınıf ve okul birincisiydi. Her yıl okulun tüm şiir ve edebiyat ödüllerini kazanırdı. Yüzyılın en büyük romanını yazacağından ve büyük olasılıkla da İngilizce yazacağından hiç kuşkusu yoktu. Hiç kaçırmadan okuduğumuz Memet Fuat'ın "Yeni Dergi"sinde bir yazısı çıkmıştı : İlhan Berk'in bir şiirinde Eliot'ın *Çorak Ülke*'sinden etkilendiğini anlatıyordu. Bunun "etkilenme" değil, daha başka bir şey olduğunu bugün hem Şavkar, hem ben tahmin edebiliyoruz, ama o zamanlar hem genel olarak dünyanın, hem de edebiyat dünyasının daha masum, daha temiz olduğunu sanırdık.

Hulusi daha derbeder, daha çokyönlüydü, daha dolu dolu yaşardı. Parmak kadarken mahalle kaldırımlarında tebeşirle karmaşık matematik problemleri çözen bir çocuğa lise dersleri de çalışma gerektirmeyecek kadar kolay geliyordu

herhalde. Her şeyi hepimizden daha ileri götürürdü. Lise 3 bitirme sınavlarından önceki gece Gayrettepe'deki evlerinde cep kanyağı içerken bilmem kaçıncı şişeyi açtığında, "Yeter, sınıfta çakacağız," diye şişeyi kapıp pencereden sallamıştım. Bacak arama attığı tekme sonucu gerçekten de çakacaktım; tembellikten değil, acıdan. Durmak bilmezdi Hulusi, hiçbir zaman da öğrenemedi. Sonra hepimizden önce durdu. Kırk yaşında üç gün içinde pankreas kanserinden öldü. Geride bıraktığı tek şiir kitabını yayımlatabilmek için Şavkar'la ben hâlâ uğraşıp duruyoruz.

Şimdi o günleri düşündüğümde bazı 'kolejli şımarık çocuk' tavırlarımız içimi ürpertiyor. Dolmuş şoförlerinin bizden çekmediği kalmamıştır. Kolej'in yokuşunu iner, Bebek girişinde Taksim dolmuşu beklerken geçen dolmuşlara "Tahran!" diye bağırırdık, bazen şaşkınlıkla durur, bazen durup durmamak arasında tereddüt ederlerdi. Boğaz köprüsünün biz Lise 3'teyken tamamlanan Ortaköy ayağının yanından geçerken "Allah allah, bu da ne?" der, şoförle yolcuların tepkisini izler, cevaplarını dinlerdik. Bazen tanışmıyormuş gibi birimiz öne ikimiz arkaya oturur, ya garip tartışmalar başlatır ya da kavga etmeye başlardık. Şoförün hangi nedenle kimden yana taraf tutacağını merak ederdik. Seçkin bir okulun seçkin öğrencileriydik. Sıradan insanlar bir yana, okuldaki diğer çocukların bile birçoğunu küçük görürdük biraz. Çok şükür, yaşam bu yönümüzü kısa sürede törpüledi.

En sıcak ilgiyi edebiyata karşı duymakla birlikte, üçümüz de sinema hastasıydık. Şavkar bir bülbülle bir otobüsün sesini ayırdedemeyecek kadar kulak yoksunu olup üstelik bunu müziğin sanat olmaması şeklinde teorize etmeye çalışırdı, fakat Hulusi'yle ben klasikten caza, müzikallerden popa her tür müziği heyecanla dinlerdik. Ben opera dinleyemezdim sadece, otuzlarımdan sonra o da oldu.

Pek fazla gezip tozmazdık; en çok birimizin evinde saatlerce sohbet edip içki içtiğimizi hatırlıyorum. Arada bir (ama parasızlık yüzünden istediğimizce sık değil) meyhaneye giderdik: Arnavutköy'de Yeni Güneş, Sarıyer'de Andon. Sinema dışında sürekli uğrak noktalarımız sadece kitapçılar olurdu : Beyazıt'ta Sahaflar Çarşısı, Osmanbey'de Sander, Nişantaşı'nda Nejat Yalkı. İngilizce kitap bulmak zordu o zamanlar İstanbul'da.

Bir ara ben babamın bir arkadaşının Edip Cansever'i tanıdığını öğrenmiş, çok ısrar etmiş ve bu arkadaşının babamla beni Cansever'lerle birlikte yemeğe çağırmasını sağlamıştım. Sonra birkaç kez de Edip'le Arnavutköy'de Kaptanın Yeri'nde buluştum. "Şiir yazmak istiyorsan, Türk dilinde şiir yazmış herkesi okumuş olman gerek," demişti. Lise yıllarımda Sahaflar'dan düzdüğüm Türk şiiri kütüphanesi hâlâ muazzam bir zevk verir bana : Kitapların çoğu ilk baskı, küçücük, ince karton kapaklar koptu kopacak, saman kâğıdı sayfalar kırılgan; birçoğu şair tarafından elyazısıyla birine ithaf edilmiş. Bugün pırıl pırıl yepyeni bir *Bütün Eserleri* cildi yerine, *Yerçekimli Karanfil*'in o masmavi, el boyu ilk baskısını okumak çok daha keyifli nedense.

Şavkar'la Hulusi için spor yapmak düşünülemez bir angaryaydı. Bense başta futbol olmak üzere tüm sporlara meraklıydım. İlk futbol maçıma ilkokuldayken büyükbabamla gitmiştim. Dolmabahçe'de Mithat Paşa Stadı yeni çimlendiril-

mişti sanırım, 5-6 yaşlarındaydım herhalde. Merdivenlerden çıkıp bana sonsuz gibi görünen o yeşilliği ilk gördüğümde yüreğim ağzıma gelmişti. Fenerbahçe (neden Fenerliydim acaba?) Hacettepe'yi 4-1 yenmiş, gollerden birini Mikro Mustafa atmıştı.

Bu yönümü hiç kaybetmedim. Şiire ve genel olarak sanata düşkün bir çocuktum, ama aynı zamanda hergün okulda top oynar, zaman zaman futbol ve basketbol maçlarına giderdim. Yaptığım her şeyi çok ciddiye alırdım, ama ciddiyetimin yanında hafifliğim de hiç eksik olmazdı. Şavkar ve Hulusi'yle de dosttum, top oynamak ve kız peşinde koşmaktan başka bir şey düşünmeyen dostlarım da vardı. Yirmi üç yıllık örgüt yaşamımda, bazılarınca komünist olmanın gereği sanılan asık suratlı ağırbaşlılığa hiç ödün vermedim, ama kararlılığımdan kuşku duyan tek bir kişi de olmadı sanıyorum. Bir yanım ciddi, bir yanım vurdumduymaz; bir yanım evcil, bir yanım derbeder; "ben iki kişiyim, elimden gelen bu".

Kolej'deki diğer iki önemli dostum Fikret Sılay'la Osman Tümay'dı. Osman'la ortaokul yıllarında komşu da olduğumuz için daha da yakındı dostluğumuz, sonra bir süre zayıflar gibi oldu, yıllar sonra yeniden alevlendi. Fikret'le ortaokul yıllarında uzak dost, lisede tatil dostuyduk, sonraki yıllarda has dost olduk. Şimdi olduğu gibi o zamanlar da Fikret az konuşur, çok zaman hiç konuşmaz, dünyayı ve özellikle de insanları pek sınırlı bir ilgiyle izlermiş gibi dururdu. Bense bunun böyle olmadığını biliyordum. İnsanlara değil, ama dünyaya derin bir merak ve keskin bir zekâyla bakardı Fikret. Okulda hiçbir çevreye dahil değildi, sonra da olmadı. Derslerin tümünü anlamsız bir angarya olarak görürdü. Milli sutopçu ve yüzücüydü, yaşı geçince dalgıçlığa başladı; denizden uzak kalmamak için bir gün balık olmayı bile deneyebilir, şaşmam.

Kolej'de 3-4 hafta süren Noel ve Paskalya tatillerinde Fikret'in elebaşılığında birkaç arkadaş uzun gezilere çıkardık : Konya, Kayseri, Nevşehir, Peri Bacaları, Pamukkale, Alanya, Antalya. Türkiye'yi ne kadar gezmişsem o yıllarda gezmişimdir. Daha sonra İstanbul'la Kuzey Ege'den ibaret görmeye başladım Türkiye'yi çünkü. Bu gezilerden birinde, Konya'dan dönerken Adapazarı yakınlarında trenimiz demiryoluna paralel giden asfalttan raylara düşen bir otomobile çarptı, lokomotif ve ilk iki vagon devrildi, biz bulunduğumuz üçüncü vagondan çıkıp yola düştük. Bir yanımız demiryolu, bir yanımız sıradağlar, ay bulutların arkasına saklanmış : Hayatımda hiç bu denli karanlık bir gece hatırlamıyorum. Az sonra çakmaklarımızın ışığında "Mekece 12 km" tabelasını okuduk. Mekece'nin Ulan Bator'a mı, İstanbul'a mı daha yakın olduğunu hiçbirimiz bilmemekle beraber yürümeye devam edip sabaha karşı şeytanın sikişriği bir kasabaya vardık. Tam meydana ulaştığımızda, önümüzden geçen bir otobüsün muavini arka kapıyı açıp gecenin ortasında "İstanbul! İstanbul yolcusu var mı?" diye bağırdı. O an anladım ki hayatımda hiçbir zaman çok kötü bir şey gelmeyecek başıma.

Tüm bu gezilerde içimde tam anlam veremediğim bir korku olurdu hep. Evden uzak olmak korkusu. Yıllarımı aldı bunu aşmak. Şimdi daha iyi yorumlayabiliyorum bu korkuyu : Korunmuş bir çocukluk, evhamlı bir anne insana, bilinçli veya bilinçsiz, dünyanın düşman ve korkulu bir yer olduğu hissini veriyor. Oysa, bir süre yalnız yaşadıktan sonra dünyanın ne dost ne de düşman olduğunu,

kimseyi takmadığını anlıyor insan. Hem bu nedenle, hem artık ev diye düşündüğüm bir yer olmadığı için, eski korkum kalmadı; aksine, en çok seyahatlerde, yabancı şehirlerde mutlu hissediyorum kendimi. Bilmediğim sokaklarda yürür, bilmediğim kahvelerde otururken; küçük, kimliksiz otel odalarına dönerken. Neredeydim, nereye geldim!

Tüm okul hayatım boyunca bir kez ikmale kaldım. Edebiyattan! Lise 1'de hocamız Şefik Bey sık sık bana "Sizi yine Dilberler'in önünde kanişinizi gezdirirken gördüm monşer!" derdi. Ne köpeğim kanişti oysa, ne de her Cumartesi Vali Konağı ile Rumeli Caddesi'nin köşesinde Dilberler'in önünde buluştuğu rivayet olunan 'diskotek gençliği'ne dahildim. O zaman bunu farkedemeyen Şefik Bey sonra o sınıftan üç şair çıktığını, Şavkar'la Ali Günvar'ın yanında üçüncüsünün de ben olduğumu farketmiş midir? Hayatında ders dışında şiir okumuş mudur? Sanmam.

Türk hocaların çoğu Şefik Bey gibi olduğundan, çocukların saygısını ve sevgisini kazanmaya çalışmak yerine bu saygıyı *salt hoca oldukları* için zaten haklettiklerini düşündüklerinden, hiçbirini sevmez ve saymazdık. İnsanın kendinden değil de, ünvanından, yaşından, üniformasından kaynaklanan bu hak iddia ve beklentisi beni o zaman da rahatsız ederdi, bugün daha da çok ediyor. Ve Türkiye'de öylesine yaygın ki.

Amerikalı hocalarımızla ise hiyerarşik ilişkiler değil, insan ilişkileri kurmamız mümkündü. Bizleri adam yerine koydukları için, birçoğuyla dost olurduk. Tom Davis, örneğin, Ohio Üniversitesi'nde basketbol bursu ile okumuş iki metreyi aşkın bir işçi çocuğuydu. Hem bize edebiyat okutur hem de, yanlış hatırlamıyorsam, Beşiktaş'ta basket oynardı. Sabah sınıfa girer, "Sınav var bugün, soruları söylüyorum, yazın," derdi, yazardık : "*Bless Their Pointed Little Heads* kimin uzunçalarıdır?", "Son okuduğunuz roman hangisiydi, beğendiniz mi?" derdi. Matematik hocam Peter Barrett biz liseyi bitirdiğimizde Kolej'den ayrılıp İran'da bir okula gitmişti. Birkaç kez yazışmıştık. Benim İngiltere'deki ilk yılımda yazdığım mutsuz bir mektuba yazdığı cevapta F. Scott Fitzgerald'dan alıntılayarak, "Herkesin yüreğinin derinliklerinde saat her zaman sabahın üçüdür," demişti. Bazı akşamlar birkaç arkadaş yine matematik dersi veren Grady Hobson'ın okul alanı içindeki evine gider, müzik dinler, sohbet ederdik. Bunu bir Türk hocayla yapabilmek düşünülemez bir şeydi, hem hocalar hem bizler için.

Edebiyat dersinde Steinbeck'ten Kafka'ya, Pirandello'dan Camus'ye, Beckett'ten Sartre'a, Ionesco'dan Faulkner'a, yirminci yüzyıl Avrupa ve Amerika edebiyatının bütün kalburüstü isimleriyle tanıştık. Tanışmak bir yana, ben tümüne birden âşık oldum. Üniversitede edebiyat okuyacağımdan kuşkum kalmamıştı artık. Okuyamadım, o başka. Bir de, İngiltere'de okumak istediğimi çok iyi biliyordum. Niye istediğimi ise hatırlayamıyorum. Kolej'i bitirenler genellikle Amerikan üniversitelerine giderdi. Bizim sınıfın 110 kadar mezununun yarıya yakını, birçoğu burslu olmak üzere, Amerika'ya gitti, birçoğu hâlâ orada. Benim üstelik hem büyükbabam, hem babam Amerika'ya gitmemi istiyorlardı, ben İngiltere diye direttim. Bu diretme hayatımın en önemli dönemeçlerinden birinde ne tarafa sapacağımı tayin etti, bense niye direttiğimi hatırlamıyorum! İyi ettiğimi biliyorum ama.

Lise 3'ten mezun olduğum yaz Yeşilköy'de geçirdiğim son yaz oldu. Şavkar edebiyat okumaya Chicago'ya, Irvin Massachusetts'e gidiyordu, Osman'la Hulusi ODTÜ'yü, Fikret Boğaziçi'ni kazanmıştı. Dağılıyorduk artık. Çevremde sevdiğim ve beni seven insanların en kalabalık olduğu, akılları benimki kadar meraklı, aç ve açık olan dostlarla en yoğun etkileşim içinde olduğum dönem kapanmak üzereydi. O yaz bir gün Hulusi Yeşilköy'e gelmiş, gece bizde kalacaktı. Ben ertesi hafta İngiltere'ye gidiyordum. Akşam geç saatte yürüyüşe çıktık. O sıralarda umutsuz bir sevgiyle sevdiğim Çela'ların Çınar Oteli'nin karşısındaki evinin önünden geçtik. Işık yoktu. İyi hatırlıyorum, o an her şeyi kaybetmek üzere olduğumu hissettim.

Her şeyi kaybetmedim elbet, ama neler kaybettiğimi yıllar sonra Şavkar'ın amcası Sabri Altınel dile getirdi. Harbiye'deki evinde görmeye gitmiştik onu. Şavkar'ı Türkiye'ye dönmeye ikna etmeye çalışıyordu. "İnsan," dedi, "bir kuşakla birlikte büyüdüğünü, birlikte yaşlandığını hissedebilmeli. Örneğin, X'in Gaziantep valisi olduğunu okuduğunda, X'i iyi tanısa da, tanımasa da, 'Yahu, biz sınıf arkadaşıydık,' diyebilmeli." Bence iyi ifade edemedi Altınel bunu ama, ben ne demek istediğini çoktan anlamıştım zaten. Ali Günvar'ın bir gün dediği gibi, "Dört bir tarafa dağılmasak çok daha yaratıcı olabilecektik belki de."

Akşamdan bavulumu hazırlamıştım. 5 Eylül 1972 sabahı ailecek uyandık, arabayla birkaç dakikada Yeşilköy Hava Meydanı'na ulaştık. Arkamdan ağlayanlara, el sallayanlara gülümsemeye çalışarak babamla gümrükten geçtiğimizde birkaç kapı birden kapandı sanki arkamdan. Bu gülümseme hayat boyu terketmedi yüzümü. Uçak Florya'nın üzerinden geçip Marmara'nın üzerindeki bulutlara doğru yükselirken beni nelerin beklediğini değil, geride bıraktıklarımı düşünüyordum salt.

Sonraları yazdığım tüm dizeler arasında belki de en doğrusu, "Artık yalnız özlemler geçerli." Ama bağırıp çağırmadan, tepinmeden; gülümseyerek.

HAYDAR ERGÜLEN

Kıymalı Patates

– Sevgili 'Patron' Muammer Öztat'a

FAKAT kıymalı patates başka, yemek değil o.
Sanki çocukluğun sofrası kuruluyor yeniden,
çocukluğun kokusu geliyor bunca yıl uzaklıktan yeniden.
Ruhum doyuyor.

İkidir kıymalı patates yapıyorum evde, ikidir annemin sesini duyuyorum : "Çocuklar haydi, kıymalı patates soğuyor!" Soğumasın! Kardeşlerimle diz çöküyoruz yer sofrasına ve kaşık sallıyoruz koca tencere dolusu kıymalı patetese. Ekmek tükeniyor, su tükeniyor, tencerenin dibi görünüyor, hey çocuklar, kardeşlerim, yaşasın ufukta kara görünüyor, karada deliksiz uykular, uykuda tarifsiz rüyalar görünüyor.

Ruhum acıkmış belli ki, ikidir kıymalı patatesle doyuruyorum çocukluğumu.

Yıllardır aynı reklam ajansında çalışıyorum, patron sevdiğim bir insan. İyi günde-kötü günde beraber dedikleri türden bir iş ahlâkı gelişti, yerleşti aramıza zamanla. 5 yıl önce, çok sayıda reklam ajansının katıldığı zorlu bir yarışma sonunda, hatırı sayılır bir müşteri kazanmıştık. 3 ay geceli-gündüzlü bu iş için çalışmış, çok yorulmuştuk ama sonuç bu çabaya değmişti. Herkes birbirini kutladı ve öğleden sonra tüm ajans izinli sayıldı. Patron, genel müdür ve yaratıcı yönetmen olarak ben kaldık ajansta. Bir viski açtı patron, kadehlere doldurdu, buz getirdi, ama kimsenin eli kadehlere gitmiyordu. Üçümüz de yolculuktan yeni dönen insanların yorgunluğuna benzer bir uyku hâliyle, şimdi ne söylense anlamsız olur tedirginliğinin büyüttüğü bir sessizlik içinde bekliyorduk. Sanki biri gelip bizi tanıştıracakmış gibi.

Kutlamalarda, törenlerde olur bazen, hissedersiniz. Uzun hazırlıklar yapılır, giysiler yeni, yüzlerde coşkunun izi, yürekler kıpırtılı ve ruhlarda sabırsız bekleyişini sürdüren alkış fırtınası birazdan kopacak gibidir. Fakat tören için umulan, herkesin kendinden ve başkalarından beklediği o coşku bir türlü ortaya çıkmaz, o temâşa yaşanmaz, sönük bir fener alayı gibi gelip geçer her şey. Yüreklerde burukluk kalır, sözler yarım kalır, kıpırtının yerini bıkkınlık alır, havada mutsuzl k gibi bir şey asılı kalır...

İşte o anda umulmadık bir şey olur, biri bir şey söyler, bir cümle, bir şarkı, herkes katılır. Dünden hazır olmak gibi bir şöhreti vardır herkesin. Öyle oldu.

Patron, yaz güneşinin kaybolmaya yüz tuttuğu o saat, annesi kapının önüne çıkıp onu çağırmadan önce, çok acıkmış bir çocuk gibi, uzak çocukluğunu ve annesini çağırdı : "Canım nasıl da kıymalı patates çekti!" Tören başlamıştı.

O an yıllardır kıymalı patates yemediğimi ve çocuk ruhumun belki de bu yüzden doymadığını düşündüm. Çocukluğumun ruhu çok acıkmıoş, canı kıymalı patates çekiyor, anne uzakta. Patron o haftasonu İzmir'e annesine gitti, kıymalı patates yemek için.

İkidir kıymalı patates yapıyorum, ilkini karım da pek beğendi, pek lezzetli buldu, benim yaptığımı sanıyor, oysa çocukluğun ruhu ısıttı onu, çocukluğun eli tuzunu biberini ekledi. Kıymalı patatesi ya anneler yapar, ya çocuklar! Başkası yaparsa karnım doyar da, ya çocukluğum, ya ruhum, onlar nasıl doyacak?

Üçüncüsünde annemi de çağıracağım: "Gül Hanım" diyeceğim "kıymalı patates soğuyor, gel artık!" Masaya oturacağız, annem 30 yaşında olacak, ben 13 yaşımda, kardeşlerim her zaman kardeşlik yaşında. Karımsa bakıp bakıp gülümseyecek ve "anlamıştım zaten, bu yemeği senin yapmadığını!" diyecek, desin.

O yemek değil ki, kıymalı papates,
çocukluğunun ruhunu doyurmak isteyenlere,
kaldıysa bir Hüsnütabiat lokantasında vardır,
bir annemin evinde, ikidir de ben çocuğun evinde.

Aşk ve Golf

ÇOCUK taşralıydı. Ailesi, istikbâle faydalı olur düşüncesiyle Ankara'da bir liseye göndermişti onu. Oto tamircisi olan baba ise, düştüğü aşkın peşinden Almanya'ya gitmişti. Orada çalışıyor, ama geride bıraktıklarını da unutmuyor, para ve hediyeler gönderiyordu. 3-4 yıl böyle yaşandı.

Baba bir akşam sevdiği kadınla tartışıp, arkadaşlarıyla birlikte çok içki içti. Çok hızlı kullandığı otomobiliyle otoyolda korkunç bir kaza yaptı. Arkadaşlarından biri öldü, diğeri sakat kaldı. Babayı hapisaneye attılar, büyük bir tazminat ödemeye mahkûm ettiler ve 'bir daha girmemek üzere' Almanya'dan çıkışını verdiler.

Çocuk liseyi bitirmek üzereyken, baba Türkiye'ye döndü, oğlunu görmek

üzere Ankara'ya geldi. Artık beş parasızdı. Bir kaç gün oğluyla birlikte kaldı. Güzel bir bahar günü, yaşadığı taşra şehrine gitmek üzere oğluyla birlikte evden çıktı.

Baba-oğul otogara doğru yürümeye başladılar.

Gençlik Parkı'nın içinden geçerken, ikisi de 'mini golf' yazısını gördüler. Bakıştılar, ve bakışlarıyla mini golf oynamayı bilmediklerinde anlaştılar. Oynadılar. Çocuk bir ara kendini Antonioni'nin "Blow Uf" filmindeki topsuz tenis oynayan fotoğrafçıya benzettiyse de, bu, erken entelektüel bir duyumsama olmaktan öteye geçemedi.

Bilmeden başladıkları oyunu bilmeden bitirdiler.

....

Yıllar sonra çocuk askerliğini yapmaya gittiği Kıbrıs'ta yüksek rütbeli bir subayın 'golf oynamayı bilir misin?' sorusuyla karşılaşınca, 'evet' dedi 'üstüme yoktur.' Gece olunca da defterine şunları yazdı: 'Aşk ve golf. Babam ve ben. İkimizin de bilmediğimiz oyunları oynamaktan üstümüze yoktur.' ❁

MEBUSE TEKAY

Hacı Yaralıların Meliha

ONU, BİR pazartesi sabahının tüm hay huyu içinde ayırt ediyorum. Salına salına yürüyüşü canımı sıkıyor. Onu geçmeliyim. Kaybedecek zamanım yok. Yazılacak dilekçeler, yapılacak görüşmeler, bakılacak dosyalar beni bekliyor. Biri koluma çarparak solluyor beni. Acelesi olan yalnız ben değilim. Herkes bir yerlere yetişme telaşında, senden başka. Salınmanı sürdür canım, işin gücün yok anlaşılan.

Ayaklarım, beynimin "Onu geç" komutuna uymuyor. Aynı aralığı koruyarak, onu seyrederek arkasından yürüyorum. Belki beynim de böyle bir komut vermiyor. Bu kadında beni çeken ne var? Biraz daha yaklaşıyorum. Kumral saçları, balık eti vücudu, en çok da yürüyüşü tanıdık geliyor bana. Hızlanıp yanına geçiyorum. Rastık çekilmiş bu yay gibi kaşlar, hep soluk soluğaymışçasına yarı açık duran etli dudaklar, gözlerindeki şen şakrak anlam hiç de yabancım değil. Aman tanrım! Dudağının üstündeki benini de koyultmuş. Bu kadın, Hacı Yaralıların Meliha değil mi? Ama o yıllar önce ölmemiş miydi?

Nuruosmaniye'ye sapıyor, bir an bocalıyorum. Sonra birden Meliha Ablanın sesini duyar gibi oluyorum : 'Bu dünyanın işi hiç bitmez, onun için hiç başlamayacaksın.' Seni mi kıracağım? Ne işim var ki yarına, öbür güne, hatta daha sonraki günlere kalamayacak? Telaşım niye? Önemli işlerim olduğuna inanma isteği mi? Bekle. Ben de geliyorum.

El dokuması kilimler satan mağazayı geçiyor, Bak, lütfen bak diyorum, kilimlere bayılırım, neden geçiyorsun? Hiç oralı olmuyor, pek oyalanmadan Sahaflara giriyor. Okunmuş kitaplar satan bir tezgahın önünde duruyor, kitaplara dokunuyor, karıştırıyor. Mutlu sonla biten bir aşk hikâyesi arıyor, biliyorum. Meliha Abla da bayılırdı aşk hikâyelerine, ama ille de mutlu sonla bitenlere. İlk ve tek aşkı yerine başkasıyla evlendirilmiş olmasından mıydı, yoksa yaşayamadığı bir aşka duyduğu özlemden miydi? Neden onu daha iyi dinlememiştim ki? Hayır, dinlemiştim, dinlenmeyecek şeyleri söylemezdi ki...

Kamburunu çıkarma. Sakız çiğneme. Uzanır gibi oturma, dik otur. Saçların gözüne giriyor, kaldır. Artık büyüdün, etekle ağaca çıkma... Bunları ondan hiç duymadım.

Aradığı kitabı buldu. Gözucuyla kapağına bakıyorum. Yana ayrılmış saçları çıplak omuzlarına dökülmüş, kalın kaşlı, uzun kirpikli bir kadınla, saçları arkaya taralı, çukur çeneli, geniş omuzlu bir adam görüyorum. Fotoğrafı tamamlıyorum. İkisinin de gözleri tutkuyla parlıyor. Kadın başını arkaya atarken, bedeniyle hafif

öne doğru kaykılmış, erkek ona doğru eğilmiş, kadını belinden sarıp kendine çekiyor. Kitap kapağı değil, *Rüzgâr Gibi Geçti*'nin afişi sanki.

Tabii ki bu kitabı alacak, diyorum. Alıyor. Yine o önde, ben arkada yola koyuluyoruz. Kapalı Çarşı'ya giriyor. Kuyumcuların vitrinlerine bakıyor uzun uzun. Diğerlerinden hemen ayırt edilen, ışıltısı en parlak olanına giriyor. İri zümrütleri pırlantaların çevrelediği takımı gösteriyor. Vitrine yaklaşıp onu gözlüyorum. Küpeleri, kolyeyi, bileziği, yüzüğü takıyor. Aynanın karşısında başını çeviriyor, profilden kendine, küpelere bakıyor. Aynayı indirip göğüslerine doğru uzanan gerdanlığa bakıyor. Satıcıdan çok o konuşuyor. Satıcı, alıcı olmadığının farkında ama onun kraliçe edasından da etkilenmiş belli ki. Onu süzüp, duruyor. Meliha Abla, başka takılar gösteriyor, deniyor. Yeter, satıcı kızacak, çık artık, diyorum. Satıcı kızmıyor. Kasasından özel bir takım çıkartıyor. Kolyesini, bileziğini, küpesini çıkarmasına, diğerlerini takmasına yardım ediyor. Yüzüğü takarken ona bir şeyler söylüyor, ikisi de buna çok gülüyor.

Ne dediğini tahmin etmeye çalışıyorum. İstekten kısılmış bir sesle, "Bunu ben takmak isterdim," demiş olabilir mi? Saçmalama, diyorum. Duruma uygun şeyler söylemiştir. Ama, ne? Dudaklarımı büküp, omuz silkiyorum. Bulamadım. Meliha Abla olsa en az beş tahminde bulunur, tuttururdu da.

Düşgücümün zayıflığı o kadar sarsmıyor beni. Daha acısını yaşamışlığın getirdiği, bir hafife alma var ne de olsa. Şaşkınlığı, Ümit'in ısrarıyla gittiğim *Arizona Rüyası*'nda yaşamıştım. Ümit gibi soğuk nevalenin teki, bu filmi nasıl beğendi, onun hiç düşü yoktur ki, diye düşünmüştüm. İkinci yarıda, "Peki benim düşüm ne?" diye sormuş, yanıt bulamamıştım.

Ayrılma faslına geçtiler. Şimdiki diyalogu tahmin edebilirim, düş gücü gerektirmiyor :

– Hangisini alacağıma karar veremedim.
– Hepsi de çok yakıştı.
– En iyisi eşimle gelip, bakmak. O yardımcı olur karar vermeme.
Ya da şöyle :
– Yarına kadar düşüneyim, tekrar gelirim.
– Kartımızı vereyim, sizi bekleyeceğim.

Meliha Abla kartı alırken ikisi de ellerini çekmiyor. Kart, iki elin arasında, sanki parmakların birbirine dokunması için yaratılmış gibi duruyor. Telefon çalıyor. Satıcı diğer eliyle ahizeyi kaldırıp kulağına götürmeden, tekrar yerine koyuyor. Kadın kartı ç antasına koyup çıkıyor.

Yine yürüyoruz. Çeyiz mağazalarının vitrinlerine takılıyor. Hepsi ilk gece için düşünülmüş geceliklere, çamaşırlara bakıyor. Kendini düşünüyor ipekler, satenler, danteller içinde. Kapalı, kısa geceliklere hiç bakmıyor. Dolgun bacaklarını kapatırken açacak, derin yırtmaçlı, dekoltesinin görkemini ortaya çıkaracak geceliklerde gözü. Sabahlığının önünü yanlara doğru uçuşturarak dolaşması geliyor gözümün önüne. O günlerde kullandığına benzer, bir de terlik beğeniyor. Topuklu, üstünde aynı renk uzun tüyleri olan, açık burnundan kırmızı ojeli tırnaklarının görüneceği. Bense mağazaya girip çıkanlara bakıp burkuluyorum.

Evlenecek genç kızlar, yanlarında hem kendilerinin, hem damat tarafının yakınlarıyla birlikte geliyorlar. Kimi mahcupluğundan, her kafadan çıkan seslerden bunalmışlığından, kimi "O özel insan benim. Evlenecek olan benim," diyen çalımlı halinden anlaşılıyor. Bütün bu özen ilk gece için mi? Kim bilir kaç kadının cinselliği, o geceliklerin parlaklığıyla birlikte soluyor. Bu ilk gece masalı neden hâlâ sürüyor? Neden daha sonra yakası boğazlayacakmış gibi duran pazenlere, kapalı çamaşırlara dönüyorsunuz? Neden Meliha Ablanın artık kendinden başkasının görmediği bedenine gösterdiği özeni göstermiyorsunuz?

Bu kez içeri girmiyor. Hakiki Maraş'tan dondurma alıyor. Rujunu bozmadan dondurmayı bitiriyor. İmreniyorum, hem dondurmaya, hem rujunu bozmayışına. Kapalı Çarşı'da biraz daha oyalanıp çıkıyoruz. Sahafların girişindeki çay bahçesine oturuyor. Yıllarca oturduğum büyük çınarın dibindeki masayı seçişi hoşuma gidiyor. Biraz çaprazına düşen, karşı masaya geçiyorum. Beni fark etti mi? Hayır.

Ne düşünüyor? Bu çınarın, yüz yıllardır burada olduğunu mu? Çevresi gibi, gölgesine oturanların da değiştiğini mi? Kaytan bıyıklı, bıçkın erkeklerin yerlerini at kuyruklu delikanlılara; güneş şemsiyeli, peçeli kadınların yerlerini mini etekli kızlara bıraktığını mı? Türbanlı genç kızlarla başı açık kızların birlikteliği hoşuna mı gidiyor? Hiçbiri değil. Öylesine kendiyle meşgul ki, kızıyorum.

Çevreme bakıyorum. Hemen her masada ateşli tartışmalar sürüyor. Bugün önemli bir şeyler geçmiş olmalı başlarından. Ansızın bana muzip bir bakış fırlatıyor, "Önemli olması gerekmez, onlar genç," der gibi. Gülümsüyorum. Gençliği geride bırakmış insanların bilgiçliğiyle, bu sırrı paylaşıyoruz.

Ona ilişkin sırrımı ise öğrenemeyecek. Benim öykülerimi okumaz ki... ❁

KASABA TADI

ORHAN BARLAS

"O HİÇ durulmadan geçip gidilesi kasaba bozuntusu..." ("Son Kar", Tahir Abacı, "AdamÖykü", S : 18) Bunlardan yazarın kasabaları sevmediği sonucuna mı varacağız? "Son Kar"ı okudum, "Bu öykü bana göre biçilmiş kaftan," dedim. İki üç gün geçti geçmedi, yazar öykünün "tarifhanesini" yayımladı. ("Radikal İki", 6 Eylül)

Abacı'nın kasaba anlatımına ne demeli? Övgü mü, güzelleme mi? Kasaba (kasabalar) konusunda Abacı ile ortak görüşlerimiz var, ayrıldığımız yönler var...

Öncelikle ben "kasaba" demem, "taşra" derim... Köy ile kent arasında yer almış kasabanın doğayı ezmediği, doğa ile kaynaştığı doğru... Kasabaların konumu, değişip yozlaşmaları konusunda da ilginç, öğretici görüşleri var. İyi ama, ben temelde Tahir Abacı'dan ayrı noktadayım.

Türkiye'de – daha – "büyük kent" yoktur, olsa olsa İstanbul'a (belki biraz da İzmir'e) "kent benzeri" denebilir... Bulvarları, parkları, irili ufaklı alışveriş merkezleriyle, günden güne sözüm ona serpilen "aslanları-kaplanları" ile kentlerimizin tümü "kasaba"dır, yani "taşra"dır... Yani tastamam öyküleri, romanları yazılacak yerlerdir... Neden öyle?

İlkin ben taşrada doğdum, büyüdüm, sıladan ayrıldığım zaman orta yaş çizgisini geçmiştim... Ama "taşra romanı" yazmanın tam sırası olduğunu iki yıl önce ilk kez gördüğüm bir kasabada anladım. Nasıl? Bu işleri gerçekten iyi bilen uzmanlarımız var, çizmeden yukarı çıkmamaya çalışarak bir iki yöne değineceğim...

Taşra'da tutkular, eğilimler çok belirgin ve çarpıcıdır... Bir yanda yüce duygular, öte yanda alçaklıklar başını alır gider ya da harman olur... Dedikodu, söylenti; ayak kaydırmalar, elinden tutmalar; aşklar, ihanetler (daha neler) kaynaşırlar. Çünkü burjuvazi, en ufak boyutları ile oralarda boy atmaktadır... Ortaçağın yazgıcı, edilgin, boyun eğen gelenekleri, töreleri, kültürü gitmiş, yerine bunlar gelmeye başlamıştır...

Bir soru ile bağlayacağım : Romanın büyük döneminde, 19. yüzyılda, "taşra romanı"nın yeri, payı nedir? Abacı, Sabahattin Ali'yi, Reşat Nuri'yi (başkalarını) yazmış, onlar yetmez, yenileri gerek...

Abacı eli bol bir yazar, şiirden denemeye her dalda ürün veriyor. Oysa, "...iki saat oturmaya karşılık bir tek çay parası; kahvecinin yüzü asık"; "Sofraya (...) az oturuyor, babasından pek az şey istiyor, potin dayısının armağanı. Liseyi bitirdi, üniversiteye giremedi, askerliğe iki yıl var..." ("Son Kar")

Elimden gelse de, öykü diye, roman diye bunları, uzantılarını yazabilsem. "Son Kar"ı okudum, bana öyle geldi ki, Abacı yazabilir.

HULKİ AKTUNÇ

"Bizim ülkemizde öykünün ne olması gerektiği üzerine yanıtlarımdır bütün öykülerim."

Kitabın adıyla başlamak istiyorum... Güz her şeyi bilir mi gerçekten?... Burada imlemek ya da altını çizmek istediğiniz nedir?.. Kitabın adı nasıl doğdu? Söz eder misiniz?

– Kitaplarımın adları beni hep uğraştırmıştır. Kitap adı, kişinin bir dönemde kullanıp sonra da unutacağı bir imza gibi gelir bana. Yeniyetmeyken imza edinmeye çabalar ya insan, öyle uğraşırım ben de kitap adı bulmak için. Bulduğumu duyumsayınca da çocuk gibi sevinirim, doğru yanlış, güzel çirkin. Sonra, güz elbette her şeyi bilir... Bir çevrimin doruk noktası; ne ilkyaz ne yaz ne kış, ama hepsi de. Ben de kendi yaşamımın

güzünde duyumsuyorum kendimi; yazarlığımın da güzünde. Yeni kitabımdaki öyküler, belirli bir kıvam'ın ürünleri diyebilirim. Bir güz yazısı bulmaya çabalamıştım... Bir dil kıvamı... Bulduğumu sanıp kitabı yayımladım. Kitabın adı, bütün öykülerin adıdır.

Ten ve Gölge de öyleydi; yapıtın adı, öykülerin bütününün adıydı. Şimdi dil kıvamına geleceğim... Dil kıvamı... Kitaba egemen olan bazen alaysı bazen üstten bakan, bazen soruşturup arayan Hulki Aktunç dilinin altında, hep "hüzün" göz kırptı bana... (Bir Yer Göstericinin Hayatı'nda da, Ten ve Gölge'de de hüzün...) Oysa "hüzün" sözcüğünü pek kullanmazsınız... Genel olarak "hüzün"den ve öykülerinizin arka planındaki hüzün'den söz eder misiniz?

– "*Bu hüzündür*! demeksizin hüznü anlatır mısın bana?" İşimizin temelleri bu soru'nun değişik yanıtlarından doğmuyor mu? Ben sözcüklerin paçozlaştırılmasına hiç dayanamıyorum. Ev resmi yapıp da resmin altına "işte ev" diyen çocuksuluğu çok iyi anlıyorum da, aynı edimi saçlarının kılı ağarmışken yapan şairlere yazarlara ressamlara tahammülüm hiç yok. Hüzün, moda bir sözcük oldu. Ten de öyle... Kimileri söylem geliştirir, kimileri de söylemlerin izleyicisi olur. Birinciler, sanatçılardır; ikinciler de izleyiciler ve zanaatkârlar. İkincileri kınadığım sanılmasın, ama, onlar, "biricik" olanı üretemeyenlerdir. *Güz Her Şeyi Bilir* öykülerini yayımlanmaya değer bulduysam, onlardaki kalıcı direnci, evet, *onlardan kalacak direnç* demek istiyorum, direnci duyumsadığım içindir. Tabii ki hüz'n içindeyim ben de. Ama sevinçlerim de var. Karşı yaşamlar içinde bir yaşamım, karşı duygular içinde bir zihnim, yazılar içinde bir karşı yazım var, hatta yazgım. Yok edilen, yok edilmeye çalışılan bir dünyanın geleceğe taşınmasını istiyorum, gelişerek; O'nun, Onlar'ın "öykü dili" ne olabilirdi? sorusunun yanıtını, yanıtlarını bulmaya çalışıyorum. Bir uğrağım da bu kitap, Güz Her Şeyi bilir.

Kitabınızdaki ilk bölümün ("Son Öykücü ya da 'Bellek Adlı İblis'") üç öyküsü beni çok heyecanlandırdı... Öyküye yeni sorularla yaklaşıyorsunuz, bir öykü felsefesi üretiyorsunuz ve üstelik bunu öykü yapısı içinde gerçekleştiriyorsunuz... Bu kaygınızın, yaklaşımınızın kökenini açar mısınız?

– Kitabımı iki avuç arasındaki elma olarak tasarlamıştım. Sol avuç, ortada elma ve sağ avuç... Sol avuç, geleneksel anlatımızın son öykücülerinden bir ustayı yansıtacaktı; elma, genç ve avangard öykü düşkünü, ama *yerli* olmayı bilebilen bir öykücü adayının işleri; sonuncu bölümse, sağ avuç, eski ve yeni şu iki öykücünün ortak işi, olsun istemiştim. Bu yüzden, eski ustanın, meddahın da, yeni öykücünün de ortak biçimde sorgulayacağı öykü adlı *biçim*'i tartışmaya çalıştım. Bu biçim'in tartışılması, onunla anlatılmaya çabalanan her şeyin *de*, her şeyin *dahi*, tartışılması anlamına geliyor. Geç bile kaldım.

"Masayı dört ayağı üzerine koymak" gibi bir girişim mi bu?

– Bundan yirmi sekiz yıl önce yazdığım bir yazıda, "Bizde öykünün kendisine özgü bir biçimi ve iç'i olmasaydı, Ahmed Midhat 'Letaif-i Rivâyât'ı zor yazardı," anlamında bir şeyler söylemiştim. '(Dizgici, şu 'rivâyât'ı hep 'rivayet' diye dizmişti!!) Sorunuz eğer yanıtı da içeren sorulardansa, çok mutlu olacağım... Evet, Doğu'nun öykü geleneğiyle Batı'nın öykü geleneğini bireştirmek için, mekanik anlamda birleştirmek için

değil *bireştirmek* için yazdım hep. Bizim ülkemizde öykünün ne olması gerektiği üzerine yanıtlarımdır bütün öykülerim. İddialı bir yanıt mı? Buna mecburum. Yoksa hiçim.

Peki, "Güz Her Şeyi Bilir"in yapısı üzerine soracağım... Kitaba bir bütün olarak ve sonra da kitaptan uzaklaşarak baktığımda, yapıtın ters bir piramiti andırdığını gördüm. Ağırlık, ilk bölümde; kitap ilerledikçe, öykülerin biçimi de içeriği de daralıp yoğunlaşıyor. Hatta, kitabın son paragrafı ve tümcesi, "Besmelem budur" ... Bu özellikle kurduğunuz bir yapı mı? İşe tersten başlayarak ne anlatmak istediniz? Özel mesajınız nedir?

– "Başa dönmeli," demek istemiştim. Ben, ülkemizdeki temel çelişkinin sınıfsal olduğunda diretiyorum, aklı eren herkes gibi... Temel çelişkinin, aktüel çelişenler arasında, sözümona ilericisözümona gerici, terakkiperver-mürteci arasında olduğunu düşünsel ve kılgısal anlamda kanıtlamaya çabalayan sağlı sollu reziller var. Çelişkilerin ekonomik köklerini örtmeye çalışıyorlar... Günümüzün "besmelesizleri" acıklıdır ki, sağ kesimden yoğun bir biçimde çıkıyor ve onlar sömüren/sömürülen ikilisini saptırmak için ellerinden geleni yapıyorlar. Bir başlangıcım, bir ilk'im var öykücü olarak; bir besmelem var, bu da sizin besmeleniz değil öykücünün besmelesidir diyorum; anlayamayan, başa dönüp yeniden okusun. Anlamak istemeyen, daha baştan çekip gitsin.

Siz, edebiyatımıza verdiğiniz diğer ürünlerde olduğu gibi, öyküde de "dil içinde başka bir dil" geliştirenlerdensiniz... Özgün ve kendi tipikliğini oluşturan bir diliniz var... Her yeni kitapta da bu biraz daha katmanlaşıyor. Nasıl oluyor bu?.. Bu konuda neler söylersiniz?

– Yüzde bir yetenek artı yüzde doksan dokuz ter; okuyup ter, yazıp ter, düşünüp ter. Ben eskilerin "üslup ayniyle insandır" yaklaşımını asla doğru bulmuyorum. Bunun doğru bir yanı varsa da, yalnızca amatörler için geçerlidir. Birkaç yıl önce, "Şiir, öncelikle şiirin işine yaramıyorsa başka hiçbir işe aramaz," demiştim. Edebiyatın, sanatın her türü için geçerli olduğunu düşünüyorum bu genellemenin. Öyküyü geliştirmeye yönelmemiş bir öykü, *dünyayı kurtarmaya* yönelmiş bir çabanın, bir ihtirasın göstergesi olsun isterse, onu okurum, bir şeyler edinirim belki, ama o kadardır; edindiğim şeyi, *şey*'i ruhuma kazıması, ruhumda bilincimde beni daha yeni ve yetkin bir aşamaya getirmesi, hatta koşturması için, *yeni bir öykü* olması gerek... Her şeyiyle yeni, önce diliyle yeni, bu, biçemiyle yeni demek, doğal ki içiyle de yeni, yeni'yi, yeni olması gereken'i göstermeli. Buna uğraşmayan kişinin bir sanatçı olabileceğini sanmıyorum. Malzemesine, benim için de dile âşık olmayan, başaramaz.

Öyküyü geliştirmeye yönelmemiş bir öykü, dünyayı kurtarmaya yönelmiş bir çabanın, bir ihtirasın göstergesi olsun isterse, onu okurum, bir şeyler edinirim belki, ama o kadardır; edindiğim şeyi, şey'i ruhuma kazıması, ruhumda bilincimde beni daha yeni ve yetkin bir aşamaya getirmesi hatta koşturması için, yeni bir öykü olması gerek...

Bu bağlamda, bir öykü yazarının kendi dilini geliştirmesi nasıl gerçekleşiyor?.. Sizin diliniz nasıl gelişti?..

– Dilde üç veri var : Birincisi, ister istemez getirdiğiniz, size *konuşma dili* olarak verilmiş dil, doğup büyüdüğünüz

Benim dilim nasıl gelişti? Bu dural bir soru. Benim dilim nasıl gelişiyor, nasıl gelişebilir? Devindirici olan soru bu. Yanıtı her an aramaktayım.

ortamın dili; ikincisi, karşılaştığınız, yine size verili olan, alfabe öğretimiyle, öğrenimiyle kemikleşen, hatta buyurulan *yazma dili;* üçüncüsü de, ilk ikisinden yararlanarak oluşturabileceğiniz *size özgü* konuşma ve yazma diliniz. Size özgü'lük sizde kalırsa, kimi yeni değerler içerse bile sizde kalır, toprağa gömülür gider. Onu geliştirmeye, başkalarına vermeye kalkarsanız, bu işe yaşamsal bir önem biçerseniz, katı bir disiplin içinde çalışmanız, yorulmanız, demin dedim ya, ter ile yıkanmanız gerekir. Benim dilim nasıl gelişti? Bu dural bir soru. Benim dilim nasıl gelişiyor, nasıl gelişebilir? Devindirici olan soru bu. Yanıtı her an aramaktayım.

Peki, şu arayışın sürekliliği yönünde sorayım : Hulki Aktunç öykücülüğü nereye doğru gidiyor?.. Dışarıdan bakarak söyleyebilir misiniz?

– Eğer "Hulki Aktunç öykücülüğü" diye bir keyfiyet varsa, oluştuysa, o, "o olmayana doğru" sürekli gitse gerektir.

– *Konuşmamıza, öyküyü öykü ile anlatırken öykü yazmak anlamında bir soru ile başlamıştım... Duyduğuma göre, Güz Her Şeyi Bilir kitabının da bir öyküsü var.*

– Evet, var. Kitabın ilk 105 sayfasını yitirmiştim. Elektrikli daktilo ile yazdığım bu ilk yüz beş sayfa, kim bilir nerede? İki üç yıl küstüm öyküye, daha doğrusu, kendime. Sonra, uzunca bir tatil sırasında kendimi eve kapadım ve *Güz Her Şeyi Bilir* kitabını dokuz gün içinde deli gibi yeniden yazdım. Kalan küllerden. ❁

Konuşan : Nalan Barbarosoğlu

MEHMET YAŞIN

"Ne anı, ne roman, ne deneme, hepsi hikâyedir."

Mehmet Yaşın'ın, 1995 yılında Cevdet Kudret Roman Ödülü kazanan ve ilk iki baskısı İletişim Yayınları'ndan çıkan Soydaşınız Balık Burcu adlı kitabının üçüncü baskısı Yapı Kredi Yayınları'ndan çıktı. Kıbrıslıtürk Şiiri Antolojisi, Poeturka, gibi kitapları bulunan Mehmet Yaşın farklı türlerde ürün vermesinin yanı sıra türler arası etkileşimleri de yapıtlarına özgürce yansıtan bir yazar. Üzerinde çalıştığı yeni kitabı Sınırdışı : Sırlar Kitabı'nda da küçük öykülerden oluşan bir kurguyla okur karşısına çıkacacak olan Mehmet Yaşın'la Soydaşınız Balık Burcu'nun yeniden yayımlanması üzerine bir söyleşi yaptık.

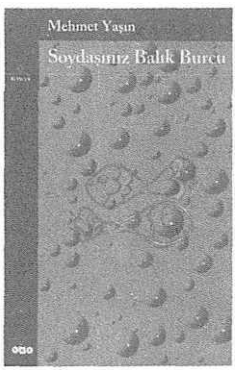

Soydaşınız Balık Burcu'nun türünü belirlerken, "Ne anı ne roman ne deneme hepsi hikâyedir," diyorsunuz. Bu "hikâye" sözcüğü yalnızca bizim bildiğimiz hikâye formuna gönderme yapmakla kalmıyor, geçmiş olana da vurgu yapıyor. Kitap öykülerden oluşuyor. Bunlar bağımsız yazılmış öyküler olsalar da bir anlamda ancak birlikte var olabiliyor, bir roman yapısı içinde baş başa duruyorlar. Bu romanı tasarlamaya nasıl başlamıştınız, nasıl böyle bir kurguya ulaştınız?

– *Soydaşınız Balık Burcu*'nun ilk baskısından sonra yapılan konuşmalarda kitabın ne kadar uzun sürede yazıldığından söz etmiştim. Aslında önce öyküler yazıldı, kitap bir öykü kitabı gibi düşünüldü, ama sonra roman kurgusu ortaya çıktı. 1980'li yıllarda bağımsız olarak yazılmış olan öyküler 1990'lı yıllarda bir roman kurgusunun parçası oldu. Şimdi yeni kitabımı yazarken fark ediyorum, ben bunun bir rastlantı olduğunu sanıyordum. Çok küçük yaşlarda yazmaya başladığım öyküler geniş bir zaman dilimine yayılmıştı ve bu kitap da öykülerle kurgulanmış bir roman olmuştur diye düşünüyordum. Ama bunun bir rastlantı olmadığını düşünmeye başladım, romanın ikinci baskısı çıktıktan sonra. Çünkü yeni yazdığım kitabı da öyküler gibi düşünüyorum, öyküler biçiminde kurguluyorum ve yazıyorum. Bu kitaptaki öyküler Soydaşınız Balık Burcu'ndaki öyküler gibi değil. Bir sayfayla üç sayfa arasında değişen çok kısa öykülerden oluşan parçalanmış bir roman. Sonunda benim anlatmak istediğim kimselere, olaylara denk düşen bir anlatım biçimi bu. Ancak parçalanmış, bu kadar değişik mekânlarda, bu kadar değişik olayları, bu kadar değişik dillerle yaşayan insanlar parçalanmış bir öykü kurgusu içinde bir araya gelip anlamlandırılabilirler.

Yalnızca, Türkçe, Yunanca ve İngilizce gibi üç farklı dil ve coğrafyanın içindeki bölünmüşlük değil söz konusu olan. Türkçenin kendi içindeki parçalanmışlıkları, kirlenmişlikleri de kapsadığında, kullandığınız dil çok katmanlı oluyor. Çok farklı kültürler var yaşamınızın içinde, kurguda da çok büyük parçacıklar var. Bütün bu parçalanmışlıklar yalnız böyle bir kurgu içinde birbirleriyle örtüşe-

Yazdıklarımı kodlamamayı çok istiyorum ama kitap yayımlanırken üzerine "roman" yazılıyor. Sonuçta insanlar bunu öykü ya da roman olarak tanımlıyor. Burada deneme üslûb, akademik tartışma havası var, şiirsel bir dil var diyorlar.

bilir gibi geliyor okura.

– Aslında ben hepsi de Türkçe olan ayrı bir dil konuşuyorum. Bir tanesi yazın dili Türkçesi, bir tanesi Osmanlıca, bir tanesi Kıbrıslı Türkçesi, bir tanesi ötekilerin Türkçesi, Avrupa'da yaşayan Türklerin, levantenlerin Türkçesi. Böylece dört ayrı Türkçe oluyor. Bu, *Soydaşımız Balık Burcu*'na yansımış. Yazdığım kısa kısa öykü kurgularıyla dil de bütünleşiyor. Bu benim şairliğimle de ilgili. Kurguyu öykülerden yapıyorum, herkesin şiiri "narrative" bir hale getirmeye çalıştığı bir dönemde ben "narrative"i şiir olarak düşünüyorum aslında. Şiirden getirdiğim bir şey var orada. Bütün bunlar da kısa öykü kurgusunu destekleyen şeyler.

Farklı türler arasındaki ilişkiyi gözeterek, türleri kendi içinde sınırlamadan daha özgür bir biçimde yazmanız okuru da daha serbest bir okumaya davet ediyor.

– Yazdıklarımı kodlamamayı çok istiyorum ama kitap yayımlanırken üzerine "roman" yazılıyor. Sonuçta insanlar bunu öykü ya da roman olarak tanımlıyor. Burada deneme üslup, akademik tartışma havası var, şiirsel bir dil var diyorlar. Bunların ötesinde bir şey olsun istiyorum yazdıklarımda.

Bu çağrışımlarla gelen, anlık tadları da içinde barındıran bir kurgu...

– Bu bana manevra kabiliyeti sağlıyor ve belli bir kurgunun içinde hapsolmamı önlüyor.

Ben okurumu hayal edemiyorum. Bunun benim kişisel tarihimle de bir ilgisi olabilir. Sonunda birileriyle konuşuyorsunuz. Hatta ben artık "okur" demek istemiyorum. Okura son yıllarda o kadar çok saldırıldı ki... Okur aşağılayıcı, küçük düşürücü bir şey oldu. Okuyanlar diyelim, en iyisi. Okurla arkadaş olmak istiyorum, okur beni anlasın diyorum, karşılıksız aşk gibi bir diyalog arayışı içine giriyor yazar. Pesimist olmak, her şeyi küçümsemek, her şeye üstten bakmak adeta bir bilgelik gibi algılanıyor günümüzde. Anlaşılamayabilirsiniz, diyalog da kuramayabilirsiniz. Bu aşka benzer bir şey. Âşık olursunuz ve aşkınız hiçbir karşılık görmeyebilir, ama bu sizin âşık olmanızı engellemez. Birilerine, anlamasalar bile bir şey anlatmak isteyebilirsiniz. Benim yazıyla ilişkim de böyle bir şey. Belki de kısa kısa öykü olacak şeyleri bir araya getirerek kendime bir bütünlük sağlamaya çalışıyorum. Sanki benim hayatımda bir bütünlük olabilirmiş gibi. Bugünün insanının hayatında bir bütünlük olabilirmiş gibi... Bu nedenle çok farklı tarihlerde yazılmış, aslında öykü gibi kurgulanmış şeyleri, çok farklı yazın türlerini içeren şeyleri bir bütünlük halinde sunmaya çalışıyorum, tıpkı insanın kendini bir bütün halinde sunmaya çalışması gibi. Bunun sonucunun nasıl olacağı beni hiç ilgilendirmez, beni o yolculuk ilgilendiriyor, İthaka'da olduğu gibi. Yazarken o yazdığım süre boyunca yaşadığımdır benim kendi kendimle olan serüvenim.

Kitabın üçüncü baskısında, sizin kitaba bakışınızda ya da kitabın okur tarafından algılanışında bir değişiklik oldu mu?

– Görsel malzemenin kendini daha iyi ifade edebildiği bir baskı oldu ikinci

Kendi edebiyatımın, kendi romanımın, kendi şiirimin Türkçe edebiyat içinde bir yere oturmasını, diyalog kurmak istediğim insanlara ulaşmayı amaçladım.

baskı. Ben bu kitabı yazmaya başladığım dönemde bu kitap ve aynı dönemde benim Poeturka'larda dile getirmeye çalıştığım kozmopolit kültürler, merkez çevre ilişkileri, azınlıkların Türk edebiyatındaki durumu, çokkültürlülük, çokkimliklilik izleği bugünlerde rağbet görmeye başladı. Kıbrıs-Türkiye-Yunanistan-Bizans söylemiyle ilgili yayınlar yapılıyor. Dolayısıyla benim kitabım ilk çıktığında Türkçe edebiyatında var olmayan bir söyleme tekabül ediyordu. Dolayısıyla erken bir kitaptı, Türkçe edebiyatta tam da bir yere oturtulamadı, tam bir karşılığı yoktu. Zaten ben de bu yüzden Poeturka tartışmalarına girdim, antoloji çalışmaları yaptım. Kendi edebiyatımın, kendi romanımın, kendi şiirimin Türkçe edebiyat içinde bir yere oturmasını, diyalog kurmak istediğim insanlara ulaşmayı amaçladım. Çünkü tabii ki diyalog kurmak istiyorsunuz. Eğer istemiyorsanız zaten yayımlamazsınız.

Yeni kitabınız okurla ne zaman buluşacak? Bu kitabınızın Soydaşınız Balık Burcu ile bir kan bağı olacak mı?

– Kitabın tamamlanacağı tarih gittikçe daha da uzaklaşıyor sanki. Çünkü yazım süreci içinde kitap da yazarını bir yerlere sürüklüyor. Şimdiki çalışmamda da 1984'ten itibaren çok değişik materyaller kullanıyorum. Satirik bazı şiirlerden düzyazılara, benimle ilgili gazete kupürlerinden, aile yakınlarımın basılmış ya da basılmamış kitaplarına, not defterlerine, günlüklerine dek uzanıyor. Bunları kendi açımdan görerek, dönüştürerek, deforme ederek kullanıyorum kitabımda. Bu yüzden çok daha kısa öykülerden oluşuyor. Benim derdim önce kendi kendimle, sonra da insanlarla diyalog kurmak. Ben eğer çok farklı bir tarihten, toplumdan gelmiş olmasaydım, Türkçe konuşan ve yazan bir yazar olarak örtüşmüş olsaydım kendi kuşağımla kendi söylemimi yaratmak için bu kadar çaba harcamak zorunda kalmazdım. Ama benim gibi ortada mevcut yazınsal akımlar dışından gelen bir kimse, aynı zamanda bir kültür insanı, bir entelektüel olarak çalışıp kendi söylemini, kendi edebi geleneğini oluşturmak zorundadır. Benim on beş yıldır Türkçe edebiyat içinde yapmaya çalıştığım budur. ❋

Konuşan : Pelin Özer

BIÇAKLARIN AÇMADIĞI POSTMODERN AĞIZLAR

RONİ MARGULİES

Ellerinde olsa, öykücüler de çerçeveyi daha da daraltacaklar belki, ama, gel gör ki, "öykü salt ses ve biçimden ibarettir" şeklinde bir anlayışa sığınamıyorlar şairler gibi. Az da olsa, en dar çerçevede de olsa, öyküde birşey söylemek gerek diye düşünüyorlar.

"ADAM Öykü"nün geçen sayısında Semih Gümüş'ün "Genç Öykücülerin Ağzını Bıçak Açmıyor" yazısı uzun uzun düşündürdü beni. Öykü okumak gibi bir adetim pek olmadığı için, "Öykücülerin ağzını niye bıçak açmıyormuş?" diye merak edip okudum yazıyı. Benim yıllar önce "Sombahar" dergisinde kendi neslimin şairleri hakkında yazdığım ve malum tartışmalara yol açan yazım ile Semih'in yazısı arasındaki paralellikler ilgimi çekti.

Ben, bizim nesil şairlerin insanlarla, yaşamla, dünyayla ilgili şiirler yazmadıklarını, dolayısıyla yazdıkları şiirlerin kendileri dışında kimseyi ilgilendirmediğini, şiir olmadığını yazmıştım. Semih ise, genç öykücülerin çocukluk günlerini yazdıklarını, çok geçmeden "tıknefes bir yaratma sürecine" girdiklerini, "bugün"ü yazamayıp kendi iç dünyalarında tıkanıp kaldıklarını söylüyor. "Dolayısıyla kimseyi ilgilendirmiyor bunlar, öykü değil," demiyor, ama arif olan anlıyor.

Semih'in öykü dünyasında dikkat çektiği olguyla benim şiir bağlamında vurgulamaya çalıştığım olgu bence aynı olgunun iki değişik alandaki yansımaları, aynı temel nedenden kaynaklanan yansımalar. İlk bakışta, olgular farklı gibi görünüyor : Genç öykücüler *iç dünyalarını* anlatıyorlar, şairler ise *hiçbir şey* anlatmıyorlar. O kadar ki, "Ah keşke şairler de iç dünyalarını anlatsalar!" diye düşündüm Semih'in yazısını okuduktan sonra. Çünkü, ne de olsa, bir insanın iç dünyası (hiçbir insan tamamen tekil olmadığına ve Merih're yaşamadığına göre) başka insanları da ilgilendirir, ilgilendirebilir.

Oysa, şairler, şiirin bir şey söylemek, anlatmak, ifade ermek zorunda olmadığını düşündükleri için, iç dünyalarını bile anlatmak ihtiyacını hissetmiyorlar. Şiirin güzel sesler ve sözlerden ibaret olduğunu düşündükleri için, iç dünyalarını bile anlatmalarına gerek yok. Öykücüler insanların dünyasından, "bugün"den çekile çekile kendi iç dünyalarının dar çerçevesine kapanıyorlar. Şairler ise bir adım daha çekiliyorlar, iç dünyaya bile gerek duymadan salt seslerin, biçimlerin dünyasına çekiliyor, öykücülerinkinden bile daha dar bir çerçeveye hapsoluyorlar.

Ellerinde olsa, öykücüler de çerçeveyi daha da daraltacaklar belki, ama, gel gör ki, "öykü salr ses ve biçimden ibarettir" şeklinde bir anlayışa sığınamıyorlar şairler gibi. Az da olsa, en dar çerçevede de olsa, öyküde bir şey söylemek gerek diye düşünüyorlar. Anlatımcılıktan tümüyle vazgeçmiş bir öykü düşünemiyorlar.

Aslında, Allah hepimizi korusun, ben düşünebiliyorum! Gelişigüzel sözcüklerin sayfada bir resim oluşturacak şekilde dizilmelerinden oluşan öyküler yazan biri çıkarsa hiç şaşmam (belki de çıkmıştır; dedim ya, ben pek dikkatli izlemiyorum öykü dünyasını). Şaşmam çünkü, adı lâzım değil ama, örneğin Tarık Günersel ne güzel şekilli şekilli şiirler yazıyor öyle!

Hem şiirde, hem öyküde, bu dünyadan çekilme, dünyayla hesaplaşmama, dünyayı anlamaya çalışmama olgusu, dediğim gibi, aynı ideolojik kökene sahip : Postmodernizm. Dünyanın ve toplumun anlaşılamaz, yorumlanamaz, teorize edilemez olduğunu, anlaşılabilir ve gerçek olan tek şeyin bireysel deneyim olduğunu ve üstelik bu deneyimlerin de hiçbir bütünlüğü, ilişkililiği olmadığını kabul ettikten sonra, insan elbette iç dünyası hakkında öyküler ve "güzün ebcet hüznünün tek tük/ürüğü, ü ürü üüüü" şeklinde şiirler yazmak zorunda kalır! İç dünyadan başka dünya yoktur çünkü; var gibi görünen dünya ise içeriksiz ve anlamsızdır.

İyi öykü veya şiir yazmak için dünyayı bütünsel bir şekilde anlamaya ve yorumlamaya çalışan görüşler benimsemek, yani Hegelci veya Marksist olmak gerekmez (ben olunmasında yarar olduğunu düşünüyorum, ama çok ısrarlı değilim bu konuda). Ama en azından dünyayla, toplumla, insanlarla ilgilenmek, itişip kakışmak gerekir. Yoksa Semih'in sözünü ettiği postmodern "tıknefes"lik önce astım, sonra da anfizem oluyor, öykücü ile şairin değilse de öykü ile şiirin ölümüne yol açıyor.

Peki, Semih'in yazısı bir tartışma başlatacak mı? Umarım başlatır, ama korkarım başlatmayacak. Çünkü şiir hakkında herkes görüş sahibi, herkes şiiri bildiğini zannediyor. Sanırım aynı yaygın ve hatalı kanı öykü hakkında yok. Hem Edip Cansever'i hem de Ece Ayhan'ı büyük şair, hem küçük İskender'i hem de Şavkar Altınel'i iyi şair olarak düşünebilecek kadar şiirden habersiz kişiler şiirden anlamadıklarının farkında bile olmadan ahkâm kesebiliyor, ama öykü hakkında hadlerini bildiklerini sanıyorum.

Her şeye rağmen eğer bir tartışma başlayacak olursa, Semih'e ne tür cevaplar ve eleştiriler gelebileceğini tahmin edebiliyorum : 1) "Genç öykücüler" diye nasıl genelleme yapabilirsin yahu! 2) Bu öykülerde diyalog yok diye niye yakınıyorsun, olsa da olur olmasa da olur, her şey her türlü olur! 3) Sen kendi kafandaki öykü anlayışını niye dayatmaya çalışıyorsun, komiser misin sen! 4) Senin kendi yazdıkların bir boka benzemiyor, yeteneksiz herif! 5) Sen kendin öykü yazamadığın için, eleştirmen olarak ilgi çekmeye, dikkatleri üzerine toplamaya çalışıyorsun! 6) Biz bütün öykücüler birbirimizi sever, kardeş kardeş yaşar gideriz, seni de severiz, ne gerek var şimdi pişmiş aşa su katmaya!

"Genç Öykücülerin Ağzını Bıçak Açmıyor" yazısının ana fikrine şu veya bu ölçüde katılanlar ise, nedendir bilinmez, görüşlerini yazıya dökmeyecek, Semih'e telefon edip "Oh be, ne iyi ettin de yazdın şu yazıyı, ben de tam öyle düşünüyorum," diyecek. Ne şiş yansın, ne kebap, durup dururken yazı yazıp elalemi kızdırmanın gereği yok diye düşündükleri için olsa gerek.

Sonuç olarak, tartışma çıksa da, çıkmasa da, pek farketmeyecek. Nasılsa bütün böylesi modalar gibi postmodernizm de geçip gidecek. Olanlar bir nesil şair ve öykücüye olmuş olacak. ▣

ALİ ÖZENÇ ÇAĞLAR

Ateş Küskünleri

İPEK sarısı saçlarını küçük parmaklarıyla karıştırarak çarşaftan çadırın uçlarını germeye uğraşırken, diğeri de elindeki çubuğu alt köşeye sokmaya çalışıyordu. Kestane ağacının dibinde bulduğu taş oldukça ağırdı. Siyah, zeytin karası gözlerini arkadaşından yana çevirdi, yardım isteyecekti ya, o da meşguldü. Yeniden zorlandı, bir iki vurarak çubuğun toprağa girmesini sağladı. Yerler sert değildi oysa. Çimler için serilen taşıma toprak oldukça kabaydı. Sekiz katlı binanın dördüncü katından bir baş uzandı. "Oyuncaklarınızı asansörün önüne koydum, aşağıdan alabilirsiniz!" diyordu. Mavi gözlü, sağ omuz başı çıplak yüz, perdeyi hafif çekerek pencereyi kapattı. Koştu sarı saçlısı, az sonra plastik kova içinde kum gereçleri, bir top ve koltuk altındaki teneke kola kutusuyla döndü. Her şeyleri tamamdı şimdi. Kara gözlü, kara kıvırcık saçlı olan da seğirtti gitti. Güneş, sıcak ışınlarıyla çocukların yüzlerini yalayarak, yüreklerine kadar giriyordu. Duvar diplerinde, hafta sonu alt kattaki ihtiyarın diktiği hercailer renk renk açmıştı. İğde ve fındık ağaçlarının dalları arsızca çimenlere kadar sarkıyordu. Oğlan, kucakladığı örtüyle evin önünde göründü, elinde de renkli plastikten kocaman bir kamyon vardı. Bununla kum taşıyacaklardı az sonra. Yoldan geçenlere aldırmadan dalmışlardı oyunlarına. Soluğu ateş olmuştu adamın. Göğsü, maviden turuncuya çalan yalazanın izlerini taşıyordu. Omuzunu duvara vererek yıkılmasını önler gibiydi. Kuruyan dudaklarını ıslatacak bir damla su yoktu. Kıvrılan kolunu altından çıkararak alevden parmaklarını uzattı. "O benim topum, unutma!" dedi, kumlanan sarı saçlarını karıştıran çocuk. Diğeri kamyonunu küreğiyle doldurarak çadırın etrafında dolaşıyordu. Elinde torbaları, yanlarında duran başörtülü kadın, iki çikolata çıkararak, önce siyah gözlüye, sonra sarışın kumlu saçlıya uzattı, başlarını okşayıp yürüdü.

Ateş iyice yükselmişti. Gecenin içinde bir top ışıktı yansıyan. Uzaydaki yıldızların yanında yumağı çığlıkların dokusunu taşıyan bir çıtırgül, maviden kızıla, kızıldan turuncuya geçiyordu. Koyulaşan zehirli duman alt katlardan yukarıya çıkarken, adam bir karısını, bir çocuklarını, bir de konuk gelen yeğenlerini kurtarmaya çabalayarak, savruluyordu. "Dayı, başaklar alev aldı!" dedi, yüzünde korkunun ve dehşetin izlerini taşıyan çocuk. "Buğdaylar da yanıyor!" Vendereyle olanca gücünü harcayarak öküzleri harmanın yanından uzaklaştırdı. Ateşin gezindiği izler kara lekeler halinde tütüyordu ardı sıra. Tüm komşular karşı dereden su taşıyarak, alevlerin diğer harmanlara sıçramasını engellemeye çalışıyorlardı. Uzun boyunlu, kırmızı gagalı ak bir leylek kanat vurarak üstlerinden uçtu. Ateş-

ten ürken atlar, kendilerini zorlayarak urganlarını koparmaya çalışıyordu. Çığlık çığlığa kenti yaran yangın ekipleri, cankurtaranlar, evin etrafını sarmışlardı şimdi. Önce ayaklarını soktu suya, derinlere doğru gidiyordu. Attı kendini, ateş sönmüyordu. Kalkıyor, alevler yeniden kucaklıyordu bedenini. Yeğeni, "Dayıcığım, yanıyorum!" diyordu. Gelini, torununu koltuğunun altına sıkıştırarak can havliyle balkona çıkmayı başarmıştı. İki ölüm arasında tercih yapmalıydı, zaman yoktu, bıraktı kendini boşluğa. "Verin ellerinizi!" dedi adam, "haydi koşalım bakalım, ta bizim dirseğe kadar." Sarı saçlı çocuk, arkasındaki çantasını düzeltti. Kara gözlü, kıvırcık saçlısı babasının elini daha sıkı tutarak koştular. Evin arkaya bakan saçağı gürültüyle göçtü. Perdeler aniden tutuşmuştu. Çöplükten aldıkları koltuklar, televizyon, torununun küçük üç tekerlekli bisikleti de yanıyordu. "Sen!" dedi birisi, kocaman gözleri beyazlarının ortasında siyah mercimeği andırıyordu. "Sen de balkona çık... Atlamadan bekleyin, belki alevler hafifler." Alnı ter içinde, karanlığa gözlerini çevirdi. Harman kül olmuştu işte. Dökülen çuvalların üzerine çökerek, çevreye aldırmadan çocuklar gibi ağladı. Gri çizgili gömleğinin üzerine taktığı yeşilli mavili kravatını düzelterek, tahta valizini çekiştire çekiştire indi trenden. Davullar vuruyor, horon tutanlar çevresinde oynuyorlardı. Sarı saçlı, ablak yüzlü, gözlüklü bir adam, çiçeklerden yapılmış kocaman bir demeti kucağına bıraktı. Çiçekler yanıyordu. Teninin ağır ağır eridiğini hissetti. Sancısı parmak uçlarına kadar gidiyordu. Sırt sırta dikilmiş yan binada oturan sarışın çocuğun babası sokuldu, doktordu kendisi. Selam verdi, sıktı elini, keyfini sordu. "Sağlığınız!" dedi. "İyiyim," dedi, "evet, taşınıyoruz, ev aldık." Kum kovalarıyla yaklaştı oğlan, diğeri battaniyeyi taşıyordu. Kıvırcık saçlarını okşayarak, uzaklaştılar daha sonra. Göğü enlemesine biçen bir ışık çizgisiyle, kararan bulutlar aniden suya dönüştü. Yakalarını kaldırıp geçti ışıkları. Yağmur yüzünü, yüreğini serinleterek yağdığı halde, alevler azalmıyordu. "Zeyda öldü!" dedi biri, henüz on yaşındaydı. Gelin de, boyun kemiği kırılmış." Kalabalık gittikçe çoğalıyordu. Tüm kent oradaydı işte. Cankurtaranların çığlıkları kulakları sağır ediyordu. İtfaiye arabalarının biri gelip biri gidiyordu sokağa. Yaşlı annesi, başındaki örtüyü çenesinin altından sıkarak, "Hayırdır inşallah!" dedi. "Harmanın yanmasını neye yormalı bilmiyorum ama, o yüreğindeki sıkıntı beni de tedirgin etti. Gel sen bugün kasabaya inme istersen." "Belki hayırlı bir haber vardır," diyerek direndi adam. "Hele bir uğrayayım. Bakarsın kâğıtlarım gelmiştir, neden olmasın." İhtiyar sesini çıkarmadı. Sarı, gözlüklü, beyaz önlüklü adamlar çırılçıplak soyarak her yanını muayene ettiler. Ağzına, dişlerine, gözlerine baktılar. Anlamadığı dilden sorular soruyorlardı. Sabahın alacakaranlığında sıradan çıkarak bir simit aldı. Bir haftadır buradaydı ve henüz hiçbir şey sonuçlanmamıştı. Tam da ekim zamanıydı. Ayağını suya basmadan atladı kaldırıma. Yükselen kayın ve kestane ağaçlarının altından gidiyordu. Yağmurdan kuru kalan yerlerde dökülen yapraklar oradan oraya uçuşuyordu giderken. Damlalar birden doluya çevirdi. Yüzünü göğe kaldırarak durağa doğru koştu.

Serinlik içine işlemişti sanki, sırtı soğudu. Ardından, kabuk bağlayan yaraları sızladı. Yeniden dayandı duvara. Annesi kaç kez, burasını onarmasını söylemişti aslında. "Bir gün başınıza çökecek!" demişti de, inanmamışlardı. "Şu kalası getirsene!" dedi oğluna. "Koy altına koy... diğerini de al, çabuk!" Oğlan taşıyamı-

yordu, saçak çöküyor, duvar yıkılıyordu. Bedeni ter içindeydi; ayağını kıvırmaya çalıştı. Karısı yetişti ardında. "İkiniz de zamansız atladınız!" dedi, sinirlenerek. "Biraz daha bekleyemez miydiniz. İtfaiyeciler aşağıdaydı zaten." Kadın suçlu suçlu başını önüne eğerek, "Öleceğimizi nereden bilebilirdim ki!" dedi. Yolu yok, duvarın altında ezilecekti bu akşam. "Getirdim!" diye haykırdı oğlu, kendinden büyük kalası sürükleyerek. "Getirdim baba!" Terini silerek uzandı. Karanlığın içinden kirli, tüylü elleriyle bir şey dokundu kendisine. Parmak uçları kanadı. Onu çekip almak istiyordu. Bir elinde ateş vardı gelenin. Orasına burasına savurarak yaklaşıyordu. Camdan yansıyan silik ışıkla yüzünü seçer gibi oldu. Kuruyan

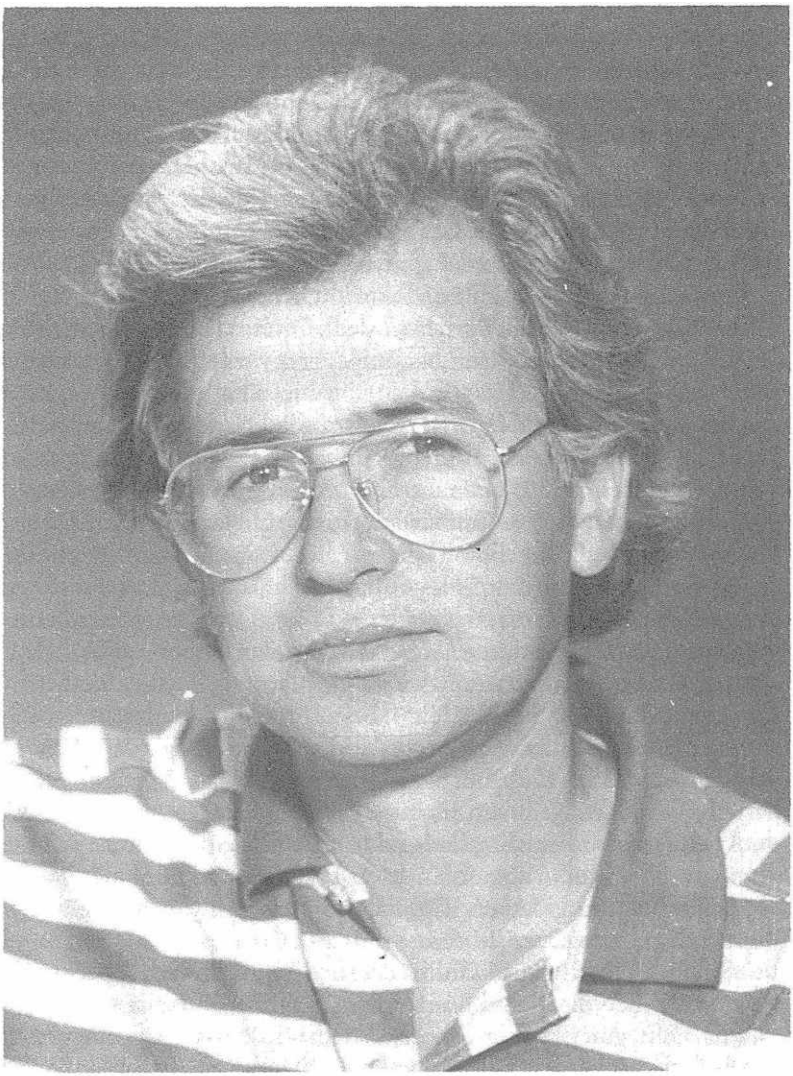

dudaklarını ısırarak, büzüldü olduğu yere. Beyninin derinliklerine gömülen milyonlarca yüzden biri olabilir miydi bu? Genç adam tüylü elleriyle gözlerinin üzerine düşen sarı saçlarını geriye attırarak, bir adım daha yaklaştı. Taşıdığı bidonu üzerine devirerek tutuşturdu. Gülen yapışkan kahkahalarıyla kayboldu sonra. Sırt çantasıyla, ardından izledi adam; dördüncü kattan sarışın kadın da bakıyordu. "Şu topumu tutar mısın baba?" dedi oğlu. "Biz arkadaşımla oynamaya gidiyoruz!" Duvar ha çöktü, ha çökecek. Hafif doğruldu, kalası saçağın altına yerleştirmeye çalıştı. Ne ki, tek başına başaramayacaktı. "Ateşi nasıl yorumlamalı bilemiyorum ama içindeki sıkıntı beni tedirgin etti," dedi yaşlı anası. "İstersen bugün gitme!"

Şarkışla'nın sokakları dardı. İri arnavutkaldırımlarının üzerinden geçen arabaların tıkırtıları, hoş bir tını bırakıyordu geride. Kucaklarında taşıdıkları ayakları bağlı tavuklar, arkalarından çekiştirdikleri keçiler, koyunlar, sırtlarına vurdukları heybeleriyle gidip gelen köylüler, kasabayı doldurmuştu. Doktorların, eczanelerin önleri öbek öbek insandı. Ziraat Bankası'nın merdivenleri oturan kadınlar, yaşlı genç erkekler, ellerinde lahmacunları sümüklerini çekerek koşuşan çocuklarla, yeni bir günü müjdeliyordu sanki. Bulutsuz mavinin derinliğine yaslanmış, ışıklarını evrendeki canlılara gönderen güneş, karşıdan uslu bir çocuk yüzü gibiydi. Korkusuzca merdivenlere konan serçe, lahmacundan düşen madımak ve ekmek kırıntılarını yiyordu.

Memur, kâğıtlarını Sivas'a gönderdiklerini söyledi. Bir hafta içinde kendisine yanıt gelirdi, hiç acele etmemeliydi. "Tanrı yardımcın olsun, içini ferah tut!" diyordu. "Büyük bir ihtimal, işin olacak!" Ne de çok sevinmişti adam. Heybesini alışverişle doldurarak, aylak aylak pazar yerinde dolanıp durmuştu akşama kadar. Köye döndüğünde, anası kapıda bekliyordu. "Bu ateşte bir hayır var ana!" dedi, daha karşıdan. "Harman yandı ama, bizim iş de oluyor galiba!" Kadın, gülen oğlunun sırtını sıvazlayarak, mutluluğunu paylaşmaya çalışıyordu. Karısı, büyük oğlu, kızları, sevinç içindeydiler. Derin soluklanarak, "Hayır, diyelim de hayır olsun evlat!" dedi yaşlı kadın. Otlaktan gelen sığırlar avluyu doldurmuştu. Sırtında saman köftesiyle, kardeşi çıktı damdan; konuşmaları o da duymuştu. "Gözün aydın ağabey!" dedi. "Eh, sen gidince bizi de aldırırsın artık. Dudun dibine bıraktığı heybesini çekiştirerek mutfağa sürükledi kızı. Ceketini, başındaki sarı örtüsünü hayatın taşına bırakarak tulumbaya gitti. Birkaç avuç su vurdu yüzüne. Yanan yüreğinin serinlemesini, maviden turuncuya çalan alevlerin sönmesini istiyordu. Ah, şu duvar olmasaydı, kaçıp kurtulabilirdi aslında. Saçağa yerleştirdiği kalaslar da yetmemişti işte. Durmadan çöküyordu. İyice büzüldü, uyuşan kolunu kıpırdattı, üzerindeki nevresimi çekti. Buruşan teni çalı dikenleriyle sarılıydı. İğneler, bıçaklar, derilerini çekiştiren cımbızlar, ellerin biri gelip biri gidiyordu üzerinde. "Ölü sayısı beşe yükseldi!" diyordu bir ses. "Bu da yaşamaz, yaşasa da hayır etmez zaten." Tuttu doktorun elini, "Sağ ol, iyiyim," dedi. "Çalışıyoruz işte ne yaparsın. Çikolataları mı, çocuklara mı, benim hanım vermiştir," dedi. Gülümsüyordu karşısındaki. "O benim arkadaşım ki!" diyordu kara, kıvırcık saçlı, elinde sürüklediği örtüyü götürürken. "Vallahi baba, o benim en iyi arkadaşım." Tüylü ellerini uzatarak, önüne dökülen saçlarını geriye attı, iğrenç ,yapışkan gülüşüyle döküverdi bidonu üzerine, çaktı ateşi, katran koyusu kahkahalarını savu-

rarak, arkadaşlarıyla uzaklaştı. "Tabii arkadaşım!" diyordu oğlu. "Aynı okula gidiyoruz çünkü. Hem onun annesi de seviyor beni."

Yağmur çiselerken, kurdukları çadırın altında düşen damlalardan gizlenmeye çalışıyorlardı. Güneş çıkar çıkmaz da, çocuk kum dolu plastik kamyonuyla, "Vın vın!.." diyerek dönmeye başladı. En altta oturan yaşlı Meder, küçük zincirinden tutmuş, gri buldok köpeğini gezdiriyordu karşı kaldırımda. Üç bisikletli, eğilen iğde dallarının arasından hızla yukarıya doğru geçtiler. Elleri kıllı, uzun tırnaklı olan, bira bardağını arkadaşınınkine vurarak, "Prosst," dedi. Birlikte, beyaz köpükleri ağızlarının yanlarından aka aka içtiler. Kalın, koyu yeşil camlardan dışarısı görünmüyordu. Onlardan başka içerde tezgâha bakan biri daha vardı. "Saat sabahın dördü oldu, ben kapatıyorum!" dedi, elindeki kirli bezi sandalyenin üzerine atarak. Uzaktan cankurtaran ve itfaiye arabalarının çığlıkları geliyordu. Biri de burnunu eliyle sıkıp, "Öf... hâlâ benzin kokuyorsun!" diyordu. Birlikte gülüşerek sokağa çıktılar.

İşçiler işyerlerine ulaşmak için duraklarda bekleşiyordu. Rayları gıcırdatarak gelen ilk tramvay dirsekten göründü. "Önce çocuğu alın içeriye!" diyen beyaz gömlekli adam, kadının şakağından akan kanı silmeye çalışıyordu. Sedyelerin biri gelip biri gidiyordu. Ağlaşan, bağrışan insanlar, kapıdan kapıya girip çıkan resmi görevliler, ellerinde tuttukları not defterleriyle görgü şahitlerinden ifade almaya çalışan polisle. Her yer ana baba günü gibiydi. "Sivas'ın pazarı hep böyle kalabalık olur," dedi adam. "Şarkışla'nınki böyle değildir. İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun önü de kalabalıktı. Yola erken çıkmıştı oysa. Gene de geç kalmıştı. Zarfını eline alasıya öğlen olmuştu. "Seni kutluyorum Emmi!" diyordu memur. "Allah kurtardı işte, görüyor musun. Eh artık gettiğin yerlerde bizleri unutmazsın, değil mi?" Utanmasa, sarılıp memurun yanaklarından öpecekti. İlk işi dirsekteki köfteciye uğramak oldu. Heybesini masanın altına iterek kendine bir acılı adana ısmarladı. Yüreği pır pırdı. Karşıdan, ocaktaki gence bağırarak, "Yeğen, yoğurtlusundan olsun!" dedi. Kepini çıkarıp alnındaki terleri sildi. Yazın da şu Sivas'ın sıcağı hiç çekilmiyordu doğrusu. Pencerenin dibindeki ayran şişesini açtı içti, sildi ağzını. Zarfı çıkardı koynundan, elleri titriyordu. Bir sürü imzalı, mühürlü kâğıt. Neresini okuyacağını bilemeden bir yere gözleri takıldı. "Dışarıda geçimini temin etmiştir," diyordu, koyu kırmızı bir mürekkeple. Kelebeği okşar gibi kaldırdı kâğıtları, büktü, koydu zarfına.

Garson, yoğurtlu adanayı bıraktı önüne. Toktu sanki, canı hiç yemek istemiyordu. Yaslandı geriye, uzandı, karabiberi aldı ekeledi, tuz attı. Kapağı açık orta boy şişeden de biraz madımak serpti üzerine. Maviden turuncuya çalan alevlerle harladı her şey. Masa harladı, kâğıtları uçuşarak yayıldı ortalığa. Her biri bir parça ateşti şimdi. Canhıraş koştu kâğıtlara. Onu yakalıyor, diğeri yanıyor, diğerini tutuyor, beriki alevler içinde yitiyordu. Tüm bedeni lime limeydi. Kendini dışarıya atamıyor, kapı yok, kapıyı bulamıyor. Koşuyorlar yukarıya doğru. Merdivenlerde nokta nokta ışığa dönüşen bedenler var. "Çıkın!" diyor, çığlığını olanca gücüyle Sivas'ın üzerine savurarak, "Kaçın!.. yanıyoruz!.. yakıyorlar bizi, çabuk olun!.." Rotatifler dönüyor, patlayan flaşlar, insan boyu makaralar makinelere yerleştiriliyor, telefonlar, telsizler çalışıyor. "Kurtarın bizi... yanıyoruz kurtarın..." "Sakin olun!" diyor telefonların öteki ucundaki ses. "Sizi kimse ya-

kamaz, sakin olun.!" Allahüekber sesleriyle kara sakallı, ağızlarından salyalar akan çok ayaklı uzun tırnaklı böcekler aniden sarıyorlar kenti. Prometeus ateşi insanlara geri verdiğine bin pişman, Olimpost'an kanatlanarak göğün derinliklerine yükseliyor. "Prosst!" diyor, elleri kıllı, uzun tırnaklı genç. Diğerleri gülüyorlar. Kent yanıyor, kentler yanıyor, insan yanıyor. "37 ölü!" diyor rotatiflerin söze döktükleri roleler tükenirken. "37 ışık tarihin derinliklerine çekildi." "Bu da hayır etmez!" diyor beyaz önlüklü adam. "Baksanıza, sağlam yeri kalmamış." Bu kez, iki omuzuyla dayanıyor duvara; ha çöktü ha çökecek. "Bir kalas daha ne olur!" diyor, kan revan içinde. "Siz de gelin, el verin, omuz verin ne olur, çöküyor görmüyor musunuz!"

Yığıldığı taşın üzerinde ağlarken, bir el dokunuyor omzuna : "Yeter emmi, kendini telef etme!" diyor, bir dahaki yıla yine ekersin ne olacak; can değil ya bu. Önemli olan cana bir şey olmasın." Eli tutuyor, sıkıyor. Kara lekelere dönüşen ekinleri eşeleyerek kavrulan taneleri gözlüyor bir ara. "Ateş hayırdır ana!" diyor, elindeki sarı zarfı sallayarak. "İşte davetiyem geldi, üç ay sonra gidiyorum!" Urganla bağladığı tahta valizini kıyıya bırakarak, horon tepenlerin arasına katılıyor; dönüyor dönüyor, dönüyorlar. Orta boylu sarışın, gözlüklü olanı elindeki çiçekleri kucağına bırakıveriyor birden, sarılıyor, "Hoş geldiniz!" diyor. Daracık yatakhaneler, maden ocaklarının grizu kokusu, çöplerin toplanması, balıkhanedeki kanlı sepetlerin taşınması ve yeni evi. "Evet, taşınıyoruz artık!" diyor, "Ev aldık. Hayırlısı, sağ ol doktor bey. Hayır, sizleri hiç unutmayız. Çocuklar mı, onlar diye arkadaş canım. Eh, ikisi de aynı hastanede doğdular kolay mı!" "Öğretmenim söyledi, yarın sınıfta ikimizin de doğum gününü birlikte kutlayacağız, iyi mi baba?" "İyi oğlum!" diyor adam, "İyi!" Terleyen alnını karyolanın soğuk demirine dayayarak.

Tüm bedeni durmadan çekiliyordu. Kocaman bir iğneli fıçının içindeydi sanki. Sökülen kabukların altından pembeye çalan kırmızı eti görünüyordu. Kasları işlemiyordu henüz. Parmaklarını hafif oynattı, yan döndü. "Sıkı tut!" dedi karısına. "Deminden beri çağırıyorum, neredesin? Görmüyor musun saçak çöktü, şu duvar da yıkılıyor; bak altında kaldık." Kadın dudağını ısırarak ağlıyordu. Kucağında küçük kızı vardı. Bir üzerine gelen alevlere, bir de aşağıya bakıyordu. Kimi "Atla... atlasana!" derken kimileri, "Çocuğu bırak!" diyordu. Sonra savruldu ikisi de boşluğa. Düşerken bile kucağındaki küçüğünü salmamıştı. Kaldırım kana bulandı birden. Çocuğun gözleri açıktı ve bağırmak ister gibi bir ifade vardı yüzünde. Kadınsa ağlamaklıydı. Bir avucu yumulmuş, diğeriyle de kızın eteğini kavramıştı. Cankurtaran sert bir manevrayla sokağı geçerek caddeden aktı. Binanın etrafı, yan ve ara sokaklar insan seliydi sanki. Her kafadan bir ses çıkıyordu. Polisler, kalabalığı yararak olay yerine yaklaşmaya çalışıyorlardı. Gazeteciler, televizyoncular, haykırarak tepki gösteren gruplar birbirine girmişti. Burnunu tutarak güldü uzun boylu olanı. "Git şu elbiseni değiştir, hala benzin kokuyorsun." Öbürü, "Boş ver!" der gibi bir hareket yaptı. Dışarıya çıktıklarında, önlerinden hızla geçen itfaiye arabasının arkasından bakıyorlardı. Ve yürüdüler karanlığın içinden, sürüngenler gibi sinerek uzaklaştılar. Karşı sokaktaki yaşlı ekmekçi kadın, kepenklerini kaldırarak dükkânını açtı. İşe gidenler yavaş yavaş gelmeye başlarlardı. Onlar için hazırladığı sandviçleri vitrinine özenle yerleştirerek, arkaya,

fırının olduğu bölmeye girdi. Sabahın bu saatinde acı acı öterek geçen cankurtaranlara bir anlam veremiyordu. "Şu kentte de ne çok kaza oluyor!" dedi içinden. Kulaklarına çalan her ses, ona faşizm dönemindeki hava saldırılarından önceki sirenleri çağrıştırıyordu. Sonra orada burada patlayan top sesleri, bağırışlar, haykırışlar, gizlendikleri yerden çıkan kalabalığın yıkıntıların altından yaralıları kurtarmaya çalışmaları. Başını iki yana sallayarak, aldığı ekmekleri tezgahın üzerine bıraktı. Sokakta her günden farklı bir hareketlenme vardı. Arabaların hızla belli istikamete gidişleri, gruplar halinde insanların tartışarak yollara dökülüşü, hayra alamet değildi. Uzattı başını pencereden, gözleri gördüklerini seçemiyordu; kaygılı, döndü tekrar. Birkaç saniye sonra, itfaiye arabaları yine insanın içine ürperti veren sirenlerini kente soluyarak kayboldular. Yandaki sebzeci de dükkanın kepenklerini gürültüyle açtı. Güneşin doğudan yükselen ışınları ağırdan yayılıyordu. Bir köpek, kuyruğu apış arasında halin duvar dibindeki atıklarına yöneldi. Ellerini önlüğüne silerek doğruldu biri. "Tüm kentin baharatçılarını dolaştım, bir kısım madımak bulamadım!" dedi, başını da iki yana sallayarak. Yüreği alevler içinde olansa gülümsüyordu.

Duman koyulaşıyordu. Nefes alabilmek için herkes merdivenlere yığılmıştı şimdi. Kapının dışı, sokak araları, sakallı kabuklu haşerelerle doluydu. Kıllı parmaklarının arasında tuttukları çıralarla yaklaşıyorlardı. Prometeus çırpınıyordu. Zeus ateşi ona vermemekle haklı mıydı yoksa. Onu çalmakla yanlış mı yapmıştı?.. Böcekler, sakallarını, kirli duyargalarını sallayarak, hoplaya zıplaya ölüm dansına başlamışlardı. Çığlıkları böğürtüye dönüşüyordu. Ağızlarının kıyılarından sarı köpüklü sular sızarak, yalana yalana sokuluyorlardı. Kalabalık, bir noktada ikiye bölündü; grubun biri heykele, Pir Sultan'ın anıtına doğru gidiyordu. Beyaz gömlekli eğildi yüzüne; hemşire kollarını ve alnını bastırarak hareket etmesini engellemeye çalışıyordu. İri beyaz pense dalıp çıkıyordu bedenine. Yanan deriler ağaç kabuğu gibi soyuluyordu. Altındaki et önce pembeye sonra da kırmızıya keserek kana dönüşüyordu. Dişlerini sıkarak acısını hissetmemeye çalıştı bir ara, ama boşuna, bütün beyni sancıyordu. Kulaklarındaki milyonlarca ses birbirine girerek çınladı. Arada, titrek titrek Şarkışlalı Veysel'inkini seçebiliyordu ancak. Pir Sultan dile geliyordu sanki :

Deryamız derindir bizim boylanmaz
Bin nasihat etsen biri dinlenmez
Gidi merkep hiçbir yere bağlanmaz
başında yuların sürüyüp gider

Pir Sultan'ım söyle sözü özünden
Âşıksın sakınır iki gözünden
Olur olmaz münkirlerin sözünden
Eksilmez gönlümüz kuruyup gider

Yanan madımak kokusu doldurmuştu içini. Güzel ile çirkinin, iyi ile kötünün, ışık ile karanlığın çarpışmasıydı yüreğini zorlayan. On yaşındaki yeğeninin feryatlarıyla kendine geldi. Balkondaki karısını bırakıp içeriye koştu. Saçları ve

yüzü alevler içindeydi kızın. Sadece ellerini iradesi dışında sallıyordu, sesi çıkmıyordu. Kucakladığı gibi ön tarafa koştu ve battaniyeyi yüzüne kapatarak söndürmeye çalıştı. Kadın, "Ben atlıyorum, hiç olmazsa yavrumu kurtarayım!" diyerek bıraktı kendini boşluğa. Düşüşünde betondan çıkan tok ses kulaklarına kadar geldi. Eğilip bakamadı aşağıya. Diğer odaları da alevler sarmadan koşuyordu. Uyuyanları uyandırıyor, küçükleri sürüklüyor, haykırıyordu. Uzaklardan yankılanan itfaiye arabalarının sirenleri ona kadar geldiği halde, kendileri hâlâ yoktu. Alevler dört bir yanı sarmış, arka saçak çökmüş, çerçeveler, kapılar büzüşerek köz halinde sağa sola yıkılmışlardı. İçeride dumandan göz gözü görmüyordu. Tam alt kattakiler yukarı tırmandıkları sıra, büyük bir gürültüyle merdivenler yıkıldı. Burada mahsur kalmışlardı artık. Yetişen olursa kurtulacaklardı, yoksa hepsi de ya atlayarak ya da yanarak öleceklerdi. "Aaah!.." diye haykırdı. Doktor oralı değildi. Gergef işler gibi, yanık derileri ayıklıyordu teninden. Polisler gazetecilerle girdiler içeriye. Adam durdu, baktı, "Dışarıya!" dedi. "Görmüyor musunuz, insanlar ölümle pençeleşiyor, siz de gelmiş ifade almaya çalışıyorsunuz. Bunlar en az iki hafta kendine gelemez." Sertçe kapıyı kapatarak işine döndü.

Açık olan radyodan silik bir kadın sesi, yapmacık bir tonla : "Şükürler olsun ki, yanan 37 kişinin dışında halkımıza bir şey olmamıştır," diyordu. Kenti saran ağır koku, duvarlara, kaldırımlara sinmişti. Kömür yığını halindeki Madımak, akşamın karanlığında kaybolurken, pis, kıllı duyargalarını sallayarak gezinen kara kabuklu çok ayaklı haşereler, gizlice ara sokaklara çekiliyorlardı. Çıkardıkları isterik inilti, sürüngenlerin ıslığını andıran seslere dönüşüyordu sanki. Bir küme yıldızın, Madımak'ın üzerinden kayarak göğe yükselişini o akşam kimse görmedi. Ancak yüreklerdeki yangın sönmüş değildi henüz. "Bir yudum su!" dedi, mırıldanır gibi. "Su!" Hemşire bardağı dudaklarına dayadı. Dili oynamıyordu ağzının içinde. Boş deliğe döker gibi, kaldırdı bardağı diğeri. Kundaklanan evde beşi ölmüş, sadece şans eseri iki kişi kurtulabilmişlerdi. Adam, ellerindeki plastik eldivenleri çıkardı, alnının terini sildi, baktı yatana. Yüzü tanınmayacak şekildeydi. Burun, dudak, göz kalmamıştı. Dişleri öylece açıkta ve kırmızı damakları görünüyordu. Bir kolu, iki ayağı birbirine değmesin diye askıdaydı. Doktor hemşireye, acı dindirici bir şeyler vermesini söyleyerek çıktı. Köşede yatan öteki yaralının da ondan farkı yoktu. İkisi de yaşamdan uzaklaşır gibiydiler.

KORKUNÇ bir karanlık vardı dışarıda. Yağmurla birlikte esen fırtına en iri ağaçların bile dallarını yollara savuruyordu. Otobanlarda zincirleme kazalar yüzünden trafik birbirine girmişti. Yağmur, şimşek ve gök gürültüleriyle daha da sertleşmekte, geceyi geçilmez hale getirmekteydi. Bazı trafoların devrilmesi, merkezi elektrik santralının arızalanması yüzünden, kent saatlerdir karanlık içindeydi. Herkes çekmecelerden çıkardıkları birkaç mumla idare etmeye çalışıyordu. Çocuklar korkuyla erkenden yataklarına gitmişlerdi. Rüzgârdan vuran kepenkler, Kilise kulelerinin bağlarından kurtulan çan sesleri, insanın içine ürperti veriyordu. Kundakçıların kentten uzaklaşması için mükemmel bir fırsattı bu aslında. Benzin bidonlarını gizlendikleri yerde bırakarak, kanalın ormana bakan kapağını açıp yukarıya çıktılar. Her yer çamur ve suydu; bastıkları yerden ayakkabılarını

zor kurtarabiliyorlardı. Dört kişiydiler. Birbirlerine tutuna tutuna ilerliyorlardı. Karanlığın içinde yalnızca büyüyen gözlerinin akları parlıyordu. Tırnakları durmadan uzuyor ve tenleri pütür pütür sertleşiyordu. Birkaç günden beri yüzlerini, göğüslerini, sırtlarını saran kıllanma da aralıksız çoğalarak sıkıntı veriyordu onlara. Sanki iki taraftaki azı dişleri de büyüyerek, dudaklarından dışarıya çıkmıştı. Birisi kayarak boylu boyunca çamura düştü, onu yakalamaya çalışan sarı saçlı da tökezleyerek devrildi diğerinin yanına. Önde yürüyen kahkahalar atarak ilerliyordu. Arkada kalanlar, böğürtüye benzer sesler çıkarıyorlardı, ne ki gidenler yardım etmiyorlardı. Sert bir gök gürlemesiyle ortalığı aydınlığa çeviren bir çatırtı koptu. Herkes gayriihtiyarı kafalarını kollarının arasına alarak çömeldi. Artan fırtına tüm zorlamalarına karşın, ilerlemelerini engelliyordu. Normal olarak, bir saate varmaz kamplarında olabilirlerdi; sonuçta başarılı bir eylem gerçekleştirmişlerdi ve yaşlı Buldok, onları mutlaka ödüllendirirdi. Ormana indiklerinden beri izledikleri patikayı da kaybetmişlerdi işte. Dallardan, ağaçların köklerini örümcek ağı gibi ören iri sarmaşıklardan bir türlü kurtulamıyorlardı, yerlerse tam bir balçıktı. Ayağında postalları olanlar bile dize kadar su içindeydi. Serinleyen hava iliklerine kadar üşütüyordu onları. Durdu biri; "Bir adım ileriye gidemem!" dedi, ulumayı andıran bir sesle. "Burada bekleyelim, sabaha kadar ölmeyiz ya!" "Deli misin sen, aptal; eğer arkadaşların yanına varamazsak, gün ışır ışımaz polis enseler bizi." "Max, Andreas doğru söylüyor, hadi kalk ayağa, ayıyı ini paklar!" dedi. Diğeri kafasını sağa sola sallayarak doğruldu. Fırtına ağaç dallarında ıslık çaldırıyordu. Çok uzaklardan kulaklarına köpek sesleri geldi. Hepsi de dikkat kesildi, sonra adımlarını açarak hızlandırdılar yürüyüşlerini. Ormanı saran sis, görmelerini iyice engelliyordu. "Allah kahretsin!" dedi öndeki, elini sertçe savurarak. Tırmanmaları gereken bir tepe vardı çünkü karşılarında ve toprak hayli kaygandı. Ancak, burasını aşmak zorundaydılar.

Tepeye ilk çıkan, dizlerinin üzerine çökerek solumaya başladı. Kuru hiçbir yanları kalmamıştı. Aşağıda, geride kalan birisi ağlayarak kendisine yardım etmelerini istiyordu. Fakat kimsenin umurunda değildi; herkes bir an önce uzaklaşmaya bakıyordu. İki saattir yoldaydılar ve henüz yolları bitmemişti. Karşı koyu geçtikten sonra, korkulacak bir şey kalmıyordu; polis buralara ayak basmazdı çünkü; bulundukları alan eski askeri bir bölgeydi ve iki yıldır silahlı saldırı provalarını burada yapıyorlardı. Birçok işadamı, devlet kurumundaki kimi yüksek bürokratlar kendilerini destekliyorlardı. Devlet içinden, gizli istihbarattan bile el altından korunuyor, türlü ihtiyaçlar, silah, mühimmat bu kanallardan karşılanıyordu. Aksi durumlarda da az kurban vermemişlerdi birkaç yıldır. Ahdetmişlerdi, 1945'te kesintiye uğrayan tarihlerini yeniden yazacaklardı. Kulakları sağır eden bir çatırtıyla elli metre ilerlerine koca bir ağaca düşen yıldırım, ağacı dörde bölerek önlerine yıktı. Fırtına ve yağmur şimdi daha da hızlanmıştı; köpek sesleriyse, bir yakınlaşıp bir uzaklaşıyordu. Ormandaydılar mutlaka, ama onlara yaklaşamazlardı. Sürekli, gizli bir güven duygusu içinde hissediyorlardı kendilerini; onlar şiddetin temsilcileriydiler çünkü, anarşinin, terörün ve şiddetin. Güçlü olanın iktidarı için mücadele veriyorlardı. Nietzsche'nin dediği gibi, 'üstün insan'dı onlar. 'Üstün düşünce' ise, onların düşüncesiydi ve bu durumda güçsüzler, kaybedenler, sakatlar, aynı ırktan olmayanlar yaşamda saf dışı bırakılmalı, elenme-

liydi. İkinciler birinci olanlara tabi olmak zorundaydılar ve onlar birinci olan, güçlü olandı. Yaşlı Buldok gece seminerlerinde öyle demiyor muydu? Gaz odaları, fırınlar boşuna kurulmamıştı geçmişte; gerekli olduğu için onca Yahudi öldürülmüş, yakılmıştı. İnsanlığın arındırılması ve kalanın rahat yaşamı için kaçınılmazdı bu. Sonra da diğer halkların işi görülmeliydi. Her şey bitmiş değildi, yenilmemişlerdi henüz. Bir kez kaybetmek, her zaman kaybetmek anlamında değildi. Doğada da böyledir aslında; güçlü olan hayatta kalır. Aslan her zaman aslan, çakalsa çakaldı işte. Devlet, sürüngenler gibi ülkeye doluşan herkesi beslemek zorunda değildi. Gelenler ne insan, ne de onların soyundandı. Öyleyse temizlik şarttı.

Tırmandıkları yerden aşağıya kayarken, köpek ulumaları da giderek yaklaşıyordu. Yuvarlanarak, ağaç köklerine çarpa çarpa kaygan toprakta, çürüyen kuru yaprakların hışırtısıyla uzaklaşmaya çalışıyorlardı. Hava hafif açmış olmasına karşın, sisten on metre ilerisini göremiyorlardı. Çocuk sesini andıran puhu kuşlarının ötüşü tedirgin ediyordu onları; kurtları çağrıştırıyordu nedense. Islanan sırt çantaları her biri için ağır yüktü, biri sıyırdı attı omzundan.

Max, yirmi yaşındaydı ve savaş sırasında komşuları olan bir aileyi sığınaklarında gizlenirken Gestapo'ya ihbar ettiği için, babaannesiyle övünürdü. Gece karanlık basınca, tüm mahallenin bodrum katlarını gözler, ışık sızıp sızmadığına bakarmış; komşularını da böyle fark etmiş zaten. Ve ailenin topunu Auschwitz'e göndermişler. Gidenlerden hiç kimse sağ çıkmamış tabii. Andreas, bir rahibin torunu. 1940'larda yönetime ilk desteği verenlerden. Kilisesine sığınmaya çalışan hiçbir Yahudiye kapılarını açmamış. Johan, bir terzinin oğlu; iki yıldır aralarına girmiş. Daha okuldayken, bir yabancı sınıf arkadaşını gelen trenin önüne iterek, ağır yaralanmasına neden olmuş. Yargılama sonucu birkaç ayla kurtuldu. Tomas ise, parkta Yunanlı bir kızın alnına jiletle gamalı haç çizmekten, altı ay yatmış. Ağaçların çıkardığı ses, fırtınaya göre kâh yükseliyor kâh alçalıyordu. Yağmur yeniden serpiştirmeye başlamıştı. Soğuk içlerine işliyordu durdukları yerde. Andreas tekrar bağırdı yıkılıp yatanlara. Hepsi de küfür ederek kalktılar, nereye adım atacaklarını bilemiyorlardı. Biri daha torbasını çıkardı, elinde sürüyordu. Johan kahkahayla güldü çantalının ardından.

Önlerini kesen su kanalının kıyısında durdular. Atlamaları mümkün değildi. Belki geçebilirlerdi ama, ne kadar derin olduğunu tahmin edemiyorlardı. Köpek sesleri ise giderek yaklaşıyordu. "Lanet olsun!" dedi Max. "Çabuk olmak zorundayız, atlayın hadi, ne duruyorsunuz!" Kimisi titriyordu. En küçükleri Tomas'tı, suya dalar gibi, attı kendini, ancak akıntı sürüklüyordu. Köklere tutunmaya çalışarak dengesini sağladı ve yirmi metre öteden çıktı. Köpek sesleri daha da belirginleşmişti. Johan da girdi, dikkatlice ilerliyordu. Kulakları sağır eden bir gök gürültüsüyle, ardından çatırtı ve aydınlık her yanı ışığa boğdu. Ne olduysa, o an olmuştu işte. İndikleri tepenin tam üstünde köpekli polislerin görüntüleri belirdi ve aynı anda, suyun karşı tarafından da sesler, köpek havlamaları duyuldu.

Suda duran Johan, şaşkın, ne tarafa gideceğini bilemez halde, tüm reflekslerini yitirmiş, alık alık bakındı; sonra, ark boyu yürüdü. İlk defa bu denli korku sarmıştı bedenini. Öbürleriyse, kanları donmuş, panik içinde, solucanlar gibi eğilerek, otların, sarmaşıkların, ağaç fışkınlarının arasında gizlenmeye çalışıyor-

lardı. Artık kimse kimseyi takip edemiyordu. Köpeklerse, aldıkları kokuyla izlerini sürmeye devam ediyorlar, polisler silahları ellerinde daha dikkatli yürüyorlardı. İnilen koydan sonra ağaçlar yeniden sıklaşıyordu. Oraya varmadan kaçanların önleri çevrilmeliydi. Şu an yakalanmazlarsa, bir daha ele geçirmek zordu. Gelenler de burunlarından soluyorlardı.

Sınıra doğru tüm çıkışlar tutulmuştu, bölgeden uzaklaşmaları mümkün değildi, yakalanmaları an meselesiydi. Johan, suda yükselen sazların içinden ilerliyordu. Titremekten dişleri birbirine vuruyordu; son gücünü kullanmaktaydı, eğer yıkılırsa su sürükler, boğulur giderdi, bundan emindi. Max, Andreas ve Tomas'ın sesleri duyulmuyordu. Herkes başının çaresine bakmak zorundaydı. Bu durumda kampa giden yola da yönelemezlerdi artık; hepsini ele vermek olurdu bu.

Johan, yoksul bir ailenin çocuğuydu. Babası terzilikten kazandığıyla altı kardeşi zor geçindiriyordu. Evlerinde bu yüzden her gün kavga vardı. Okulda başarısız oluşu, hiçbir işe el sürmeyişi, hırçın, uzlaşmasız yapısı, karakterindeki gizli saldırgan yanların büyümesine neden olmuştu. Verilen her görevi gözü kapalı yapardı, korkuyu alçaklık addederdi. Ne ki, şimdi bir anlam veremiyordu, her yanı ürperti içindeydi. Ele geçirilirse her şey bitmişti, ailesinin de yanına dönemezdi artık. Babasının hümanist yanlarından nefret ederdi. O zayıflardan, güçsüzlerdendi; soylarının iyi bir temsilcisi değildi. Terziliği de 'Agop' denilen pis bir Yahudiden öğrenmişti gençliğinde. Çocukluğunda durup durup ustasının iyiliklerinden bahseder, onlara yardım edemediği için yaşam boyu suçluluk duygusu çekerdi. Bu grupla ilk ilişkilerini duyduğu zaman, önce uzun uzun konuşmuş, ikincisinde de evden kovmuştu. Ama onun umurunda değildi. O, birincilerdendi, güçlülerdendi ve direnmesi gerekiyordu. Ancak şanssızlık peşlerini bırakmıyordu işte. Hiç yoktan, ya ele geçirilecek ya da sabaha kadar suyun içinde donacaktı. Gün ağarmaya başlamasına karşın, sis hâlâ onu koruyordu. Yorgun, uykusuz, bitkin, gözlerini kısarak, umutla çevresine bakındı. Arkadaşlarından kimseyi göremiyordu. Sürünerek kendini dışarıya attı. Sızan ışıkla, ellerindeki siyah kılları, uzayan tırnakları gördü. Olağanüstü bir şeydi bu. Elini yüzüne sürdü, tenini sert bir tabaka kaplamıştı. Eli dudağından dışarıya fırlamış azı dişlerine gitti. Olamazdı. Dokunan ne olmuştu kendisine. Beyni sağlıklıydı oysa, dün geceden beri olan her şeyi ayrıntılarıyla hatırlıyordu. Benzin bidonunu, evin etrafını dolanışını, Andreas'ın ateşi yakışını, Max'ın, "Tamam, uzaklaşın!" işaretini, hepsini, hepsini. Kaçarken kulağına çarpan kadın ve çocuk çığlıklarını bile duymuştu. Hiçbir çekince duymamıştı bunları yaparken. Şimdi de buradaydı işte. Beynini zorladı, diğerlerinin ellerini, yüzlerini hatırlamaya çalıştı. Anımsayabildiği tek şey, Max ve Andreas'ın göz çevresindeki, kırmızı, kanlı çizgilerdi. O da uykusuzluktan olmalıydı. Elini koynunda, apış arasında gezdirdi; her yanı kıldı. Korku denetlenemez noktaya tırmanıyordu. O, elleri, ayakları olan, düşünen insandı oysa, normal insandı; yiyen, içen, vuran, kıran, bıçaklayan, boğazlayan, yakan yıkan; nefretin, kinin sarmaladığı bedeniyle çevresine saldıran, kan görmekten, çığlık duymaktan, cinneti yaşamaktan korkunç haz alan bir insan. Ta iki bin yıl öncesinde de böyle değil miydi sanki? Eski Roma İmparatorluğu sırasındaki gladyatörlerin savaşları, aç bırakılmış aslanlara, panterlere, kurtlara parçalatılan köleler,

sıradan mahkûmların kanlı bedenleriyle çığlık çığlığa alanda koşuşları, parçalanan barsaklarının yerlerde sürüklenişi ve stadyumdaki halkın korkunç bir zevkle, aslanları alkışlamaları. Öte yandan, alınları kızgın demirlerle damgalayarak, köleleri güçsüzler, öbürlerini de asiller, diye ayırmaları, onun soyundan gelen insanların işi değil miydi? O eğlendirici gösteriye "Hayır!" diyen, "Olmaz!" diyen, ihtiyar bunak, filozof Sezene'den başka, kaç kişi vardı. Sonuçta o da öldürülmüştü işte. Güçlülerin tarihine damgalarını vurmuş olan, bir Neron, bir Komod, iki bin yıldır unutulmuş muydu? Sezene boşuna çırpınıyor ve: "Ben kime hitap ediyorum? İyi ama, onlar yalnız dış görünüşüyle insan, içleri birer vahşi hayvan." derken de, tarih karşısındaki zayıflığını, güçsüzlüğünü ortaya koymuyor muydu? Ağır ağır doğruldu, sisli havayı soluyarak var gücüyle, "Ben insanıııııım!.. Ben güçlüyüüüm! Beni hiçbir zaman uysallaştıramayacak, kendi yanınıza çekemeyeceksiniiiiiz!" diye, haykırdı. Ormanda yankılanan ses, yükselen karaçamlara çarparak tekrar geri geliyordu. İki yanında sallanan kollarına baktı; uzamışlardı sanki ve elleri dizkapaklarına geliyordu. Kendini tarih öncesi insanlara benzetti. Korkuyla yüzünü kapatarak ağlamaya başladı. Az ötede ele geçen Andreas'ı polis köpekleri parçalıyordu. Adam, kol ve bacağını askılardan kurtararak, "Yeteeer! Hiçbir şey görmek istemiyorum artıııık!" diye bağırdı. Hemşireler bir anda doluştular içeriye ve onu kucaklayıp yatırdılar. Alnı, saçları, pijamasının üstü sucuk gibi ter içindeydi. Derhal nöbetçi doktora haber verildi. Derin derin soluyordu hasta. Sakinleştirici ilaçlardan sonra durgunlaşır gibi oldu. Hıçkırıklar dinmiyordu ne ki, gerçeğin tinsel boyutu muydu yaşadığı, yoksa kendi gerçeğiyle bir bağlantısı var mıydı bunun? İnsan bu kadar mı sığdı? "Yüzyılların geçmesine, teknolojinin bunca ilerlemesine, bilimin yeryüzü kabuğunu parçalayarak, uzaya, Jüpiter'e, Mars'a ulaşmasına karşın, insan nerede duruyor Tanrım?" dedi. Bitkin, çaresiz, bükülerek sırtını duvara verdi. Gözkapakları düşüyordu. Kanlı resimler, çığlıklarla yaşamı saran alevler, gözlerinin önünden gitmiyordu. Gerçekten insanın özünde dehşet mi vardı? Binlerce yıllık evrimine karşın, geldiği nokta bu mu olmalıydı? İlerleyen bilimsel yükseliş, kültürel kazanım, sosyal alandaki dinamik yapı, aynı insanın tinsel boyutlarını metalik bir alaşımla çürümeye mi itmişti? Geçmişteki dostluk ilişkilerinin, giderek yerini aşırı kuşkuculuğa terk etmesi, neyin ifadesi olabilir? Bireyin dinsel motiflerle ussal belleğinin daraltılarak, sığ, yoz bir alana çekilmeye çalışılması ise, bir başka yandı. Derinden soludu. İyimserliğini yitirmek istemiyordu oysa. Beyninin bir yerinde yankıyan sesler arasından, yine Şarkışlalı Veysel'inki öne çıkmıştı; titreşimler, uzayın sınırsızlığında bir yanıp bir sönüyordu şimdi. Kabuklaşan yüz çizgilerinin acımasına aldırmadan, gülümsemeye çalıştı :

Varırsan yanına bari gizli var
Konuşma yar ile duymasın ağyar
Kâmilin sözünü eyler aşikâr
Sırhinan elinden armağan götür.

HÜRRİYET YAŞAR

Kaldık mı Şimdi Bilgisayara?

HİÇ AKLIMA gelmezdi Edibe'nin benden önce gideceği! Köylerde kadın önce göçerdi, kentlerde erkek. Benim şunca yıllık gözlemim bunu söylüyordu.

Dededen beri kentte, hem de büyük kentte oturan bir aile kentli sayılır mı? Sayılırsa, biz de kentliydik. Hem Edibe bir değil, iki değil, kaç dededen beri, buralıydı.

Önce ben gidecektim. Nereye? Gitti diye hiç kızılmayacak o yere. Belki bir daha kimsenin birbirini bulamayacağı bir yere.

Olsun. İnsan, gitme zamanını 'tak' diye kendi belirlemedikten sonra, kim ne için kızabilirdi ki? Hoş, gitme zamanını 'tak' diye belirleme düşüncesi de insanoğlunun kapısını hiç çalmıyor değildi ve 'tak' diye gidenlere bile öyle pek kızamıyorlardı.

Ama ben doğru bulmadım hiç. İşim bitmemişti, gücüm bitmemişti. Yaptığım da ne derseniz?.. Ama dedim ya, bitmemişti, işim de gücüm de...

Beni sıkıştıran şeyleri kendimden küçük görmeyi başardım. Şu yaşam denen şeyin içinde, kendimi o bilinçsiz koşturmacadan kurtarıp, becerebildiğim kadar kendim olmayı ve yaşama öyle katılmayı başardım. Bunu, bu yaşımın kazandırdığı alçakgönüllülükle söylüyorum. Diyeceğim, palavrası yok.

Yok da...

Emeklilikten de sonra, bir de iyice çekilmek yok muydu? Hani, her şeyi evde camdan seyreder gibi... Evde değil de, kahvede de olsa, karışmadan... Biliyormuş da söylemiyormuş.. ya da yapmıyormuş gibi... O gizemli, durulmuş, hoşgörüsü engin gülümseyişle.

Kurmuş muydum ne, yaşlılığımı? İşte böyle olacaktı.

Torunlar gelsin diyecektim, geleceklerdi. Aramızdan su sızmamış, elli yıllık arkadaşıma gel diyecektim, gelecekti. Ufak rakıyı asmanın altındaki masaya dikecektik. Yedeği de dolapta olacaktı, ama onu vermeyeceklerdi. Biz, buna ses çıkarmayıp kıs kıs gülecektik arkadaşımla. Bir iki parça mezeyi, o gün bizdelerse, gelin hazırlamaya kalkacaktı. Edibe, 'kızım, sen onun huysuzluğunu bilmezsin, bana bırak,' diyecekti. Gelin, Edibe'nin bu davranışında kaynanalık bulacaktı, ben sinsi sinsi gelinin yanını tutacaktım. Bu yan tutmanın karşılığını, gece, yataktaki iki üç dakikalık, uyku öncesi atışmalarla alacaktım. Önce Edibe horlamaya başlayacak, tek başıma bir iki daha kıs kıs güldükten sonra, ben de uyuyacaktım.

Sonra... Bu uykulardan birinde... Bir oyun edecektim. İstemeden de olsa,

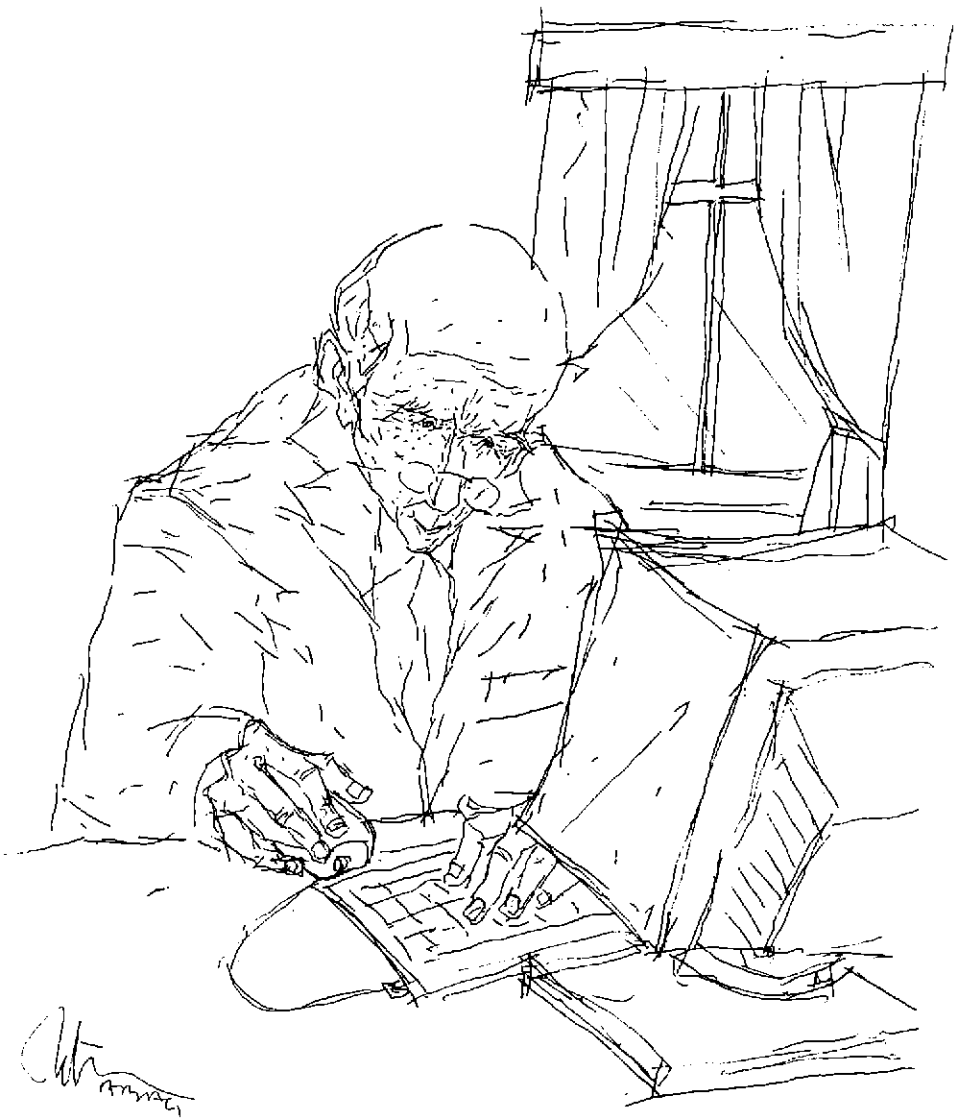

NECATİ ABACI

edecektim. Zamanı gelmiş olacaktı.

Uyanmayacaktım.

Edibe, gözlerinde korkuyla, parmaklarının tersini – ateşime öyle bakardı – alnıma sürecek, sürer sürmez çekecekti. İnanmadığı için. O ilk birkaç dakika içinde başka ne yapacaktı, bilmiyorum. Orasını düşünmedim. Hiçbir şey de uyduramadım. Belki, böyle bir şeyi görmediğimdendir. Ama daha sorasını biliyorum. Haber vermeler, eve doluşmalar...

Sonrası, Edibe'nin elinde olmayacaktı.

Doğrusu da buydu. Kim o durumda aklın gösterdiğini yapabilir? Akıl kalır mı? Kalırsa ne kadar kalır?

Bilinmez.

Uykusu sığdır Edibe'nin. Uyanmasın diye, her sabahki gibi, yorganın altından usulca sıyrılıp tuvalete gittim, Döndüm. Saate baktım. Edibe'nin kalkma saati geçmiş. Aldı mı beni bir korku? Şöyle, kıvrılmış azıcık. Üstü açık değil. Ama Edibe bunca pıtırtıya şimdiyece...

Ellerim titriyor.

Olmaz! Olmasın! Hem Edibe, ben böyle uydurmamıştım, sana da az anlatmamıştım, biliyorsun.

Parmaklarımın tersini, Edibe'nin yaptığı gibi, alnına... Sonunda değdirdim. Soğuk!

Ah Edibe! Böyle kurmamıştım ben. Böyle uydurmamıştım. Giden ben olacaktım. Her kusurumu bağışlayıp, beni özleyecektin. Şu köşede hep otursaydı da, o kusurları da yine olsaydı, diyecektin. Kusur saydığın bazı davranışlarımın da, kusur olmadığını düşünecektin. Arayıp, kendi kusurlarını bulacaktın. Beni incitişlerini anımsayacak, pişman olacaktın. Özleyen ben değil, sen olacaktın. En kızılmayacak kötülük buydu. Bu kötülüğü ben sana yapacaktım.

Uydurdum da bilemedim. Uyduramadığım yerleri nasıl yaşadım, bilmiyorum.

Bildiğim, herkesin bana davranışında bir değişiklik olduğu. Tokum derim, açsın, sabahtan beri bir şey yemedin, derler. Bir kadehten fazla rakı vermezler. Eve gideyim, yük olmayayım derim, bırakmazlar. Azıcık dolaşacak olsam, telefon ağları kurulur.

Oldum bir çocuk! Herkes bana başka türlü bakıyor. Sevenim de, sevmeyenim de. Sevdiğim de, sevmediğim de... Hepsinde bir üzüntü.

Yalnız, benim üzüldüğüme üzülecek birini bulamıyorum. Herkes bana üzülüyor. Bana öyle geliyor.

Yedisiydi, kırkıydı... Hepsi bittikten sonra, oğlanla gelin beni kandırdılar, araya torunları soktular. Attılar arabaya, haydi onlara... Kapısı kapalı bir apartman dairesi. Pencerelerde kapalı alüminyum pancurlar. Edibe tahta pancuru severdi. Hem olsun, hem de kapanmasın isterdi. Perdeleri bile çektirmezdi.

Bu pancuru azıcık kaldırsan, burnunun dibinde başka pencere. Kapıyı açsan, ne var diye karşıki komşu da açıyor.

Gazetelerle televizyonla oyalanıyorum. Çıkıp yürüyorum, merak ediyorlar.

Çocuklar, dedim, ben burda duramam, beni geriye götürün. Önce gelinin yüzünden, kendini suçlar gibi bir donukluk geçti. Kimsenin bir suçu yok, dedim. Beni bırakın çocuklar.

Büyük torunum eşek kadar oldu.Üniversiteyi bitirip işe de girdi. Dede, gitme, dedi, sana bir sürprizim olacak. Sandı ki, canım sıkılıyor. Bir de tez canlı! Yoksa, bir gelin daha mı elimi öpecek? Anlaşıldı ki değil. Sürpriz, benimle ilgili.

Canım sıkılıyor da, kime nasıl anlatmalı? Onlardan sıkılmıyorum ki! Ne demeli?

Altımdan girip üstümden çıkıp, büyük torunumun sürprizini beklemeye, peki dedirttiler.

Kaldığım odayı, elime ayağıma dolaşacaklardan temizlediler. Konuk değil,

babamızsın, dediler. Büyük torun da bir akşam, bir arkadaşıyla, iki koli getirip odama koydu. Açtılar. Bir masa uydurup, üstüne yerleştirdiler.

Olacak şey değil! Bir bilgisayar!

Dede, dedi torunum, bir daha canın sıkılırsa, bana söyle, sana istediğini alırım. Oğlum da, onun omuzunun arkasından, kurum kurum gülümsüyor.

Ne yapacağım ben bilgisayarı?

Herkesin gözü üstümde.

Torunun gözü kimseyi görmüyor. Kablolarını taktı, açtı, bir şeyler yaptı, ayarladı. Bilgisayarcı o. Elime de bir şey uzattı. Ne bu, dedim. Fare, dedi. Elimi çekmişim. Korkma, dediler. Ekranda bir ok gösterdiler. Gezdirip bir yerlerde çıtlattılar. Bir iskambil destesi açıldı.

Gülümsemişim.

Torun o akşam hep benimle uğraştı. Savaş oyununu öğretti, iskambil falını öğretti, bilgisayarla tavla oynamayı öğretti. Dede dedi, ben sana daha ne oyunlar getireceğim, hiç canın sıkılmayacak.

Doğrusu, oyalandım da bir hafta. Her şeyi unutturuyor. Kafa boşalıyor, sanki dışarı akıyor.

İyi de, bunu anlatacak biri gerek. Masanın bir yanında o, bir yanında sen. Bir gün, diyeceksin, torun, elinde iki kutuyla geldi. Dede, dedi, bu bilgisayar. Bununla canın hiç sıkılmayacak. İnanmazsın, bir hafta hiç canım sıkılmadı, diyeceksin. Karşındaki, sana imrenişini anlattıktan sonra, arkasına şöyle bir yaslanacak. Peki kahveye niye geldin birader, diyecek. Duralayacaksın. Öylesine, diyeceksin, canım sıkıldı, geldim işte.

Yüzlerde bir afallama olacak. Sen de yaslanacaksın. Sonra da, basacaksınız kahkahayı. Garson dönüp size bakacak. Birer çay daha söyleyeceksiniz. Oğlum bir de tavla getir diyeceksiniz.

Ah o şakırtı yok mu!

Buralarda kahve yok. Varsa da beni tanıyan yoktur. Kime anlatacaksın torunun aldığı bilgisayarı? Gitmeli bizim kahveye. Kapıdan girer girmez on beş yirmi kişiye, hoş bulduk demeli. Herkese çay ısmarlamalı. Üçaylığa var daha yirmi gün. Bakkal İbrahim'den borç almalı. Oğlanla gelin duyar, bizden niye istemedin diye kızarlar. Kızsınlar.

Bilgisayarı toruna bırakmalı. Daha kendi bilgisayarı yokken bana aldı yavrum. Anası babası da sevindiler, oğullarıyla bir kurumlandılar ki...

Gitmeli de, anlatmalı.

NURİ SAĞLAM

Hepsi Hikâye

SABAHTAN beri aynaya baktırtmayan tıkanıklığı buldum gibi : Buruşuk yüzümü görmek istemiyordum. Ah ne komik! Bir tıkanıklık (o mu acaba) ruhumun içine ederken, içtiğim kahveden bile etkilenmesini bilemiyor kof kof bakınıyordum. Kahvenin pahalılığına yatırımcılığını bu sefer yüzümü güldürmedi işte. Pahalı bir kitap almanın okumayı yoğunlaştırma etkisine benziyor kahve. Puro içişlerim de böylesi bir soylu amaca hizmet ederler, kendi hesabımca. Sıradanlığın atlanılması değer katmanları yaratır, ben de ona göre törensel bir havada düşüncelerime bir ivme kazandırmaya çalışırım. Olanımın üstü olma uğraşlarımın sonuç alması için dikkatli adımlar atmalıyımdır. Dilim sürçtü yine. Yüzüme bir maske gibi gelip oturan bu görüntüyü kovmanın değişik yolları olmalıdır. Sakin bir yaklaşış, köklerine kadar uzanış, koparış, altta kalmayış...

Düşünüyorum da, kendi yaşadığım bu küçücük olaylarla bir yerlere ulaşabilirim, diyorum. Yeryüzünde olmak bizi bağlamıyor mu, insanları. Nefes almak, hareket etmek, görmek... sunduklarıyla aynı hamurdan farklı kalıplar çıkarıyordu – biz insanlardan – olsa olsa. Bu oyunu kabul etmeliydik. Herkes sonsuz olanaklar içerisinden kendine yakın ve kendi yatkın olduklarını seçip alarak bir şeyler kuruyordu. Seçip almak... çok kolay söylenir. Hele ben konuşursam çok kolay söylerim. İçine doğduğumuz ortam, kültür her zaman bu seçimlerde kolaylıklar sağlamaz oysa. Bunu istemez bile. Çerçevenin öylece kalmasına aldırmalıdır kişi. Ben aldırdığım için, kendi alanımı kazanma kavgasına bulaşırım. İsteyerek. Ebeveynin sunamadıklarını edinmek yalnızca bana kalmıştır. Onlar adına kendime bakarım böylece. Bir de kavgasını veririm. Bende kaçırdıkları eğitimi onlardan alıyormuş gibi kendime veririm, suçlamalarda bulunmam, büyükmüş gibi her şeyi iyi niyetin yapıcı merceğinden görmeye çalışırım : ahh bir ellerinde olaydı bana neler neler verirlerdi, derim. Bundansa onların haberi yoktur. Olsun. Beklemem ki, yapılacaklar vardır : Kendimi önemsemede çok abartmazsam içinde bulunduğum şimdiye yayılarak girebilir, yoklamalarla başkalarıyla konuşulabilecek, konuşulamayacak anlamların, anlaşıl-ma-maların önlerine gelebilirim. Ayrıntı bolluğunda birbirlerini etkileyenleri bir araya karmaya getiren karar vericiliğim bir güzel oyunlar kurar onlardan... çok abanmazsa beceriksizliğine. Yaşama bakışlardan yalnızca birini seçmenin hangi göz boyamacılıklarına takılıp kalabileceğini biliyorum artık. Herkes tabii ki en iyisini yapıyordu kendisi ve yanındakiler için. Ve korkuyla baş edebilmek her geçen gün daha bir zorlaşıyordu. Korkaklığımız yüreğimizin derin yerlerine çengellenirken her türlü kurtuluşun ancak

SEMİH POROY

kanlı olabileceğini bilmek, hangi gerçekçilikle zararsız atlatılabilirdi ki? Bilgesel donanımlılıktaki çoğalmalar işimizi daha bir zorlaştırıyordu. Sindirmek ciddice eğilinilmek istenen bir ağırlığa dönüşüyordu. İşte orta yerimizde duran da o : Sindirim, görüntülerimi sindirmekle başlayacağım senden yana kurduklarımı tartmaya. Her yanım görüntülerle dolu. Birbirlerinin üstlerine binmişler, uzuneşek oynuyorlar. Sonra katılaşıyorlar ve sanki isterlermiş gibi uzun bir eşek kalıyorlar. Kulaklarım uzuyor, tüylerim sertleşiyor, sözcüklerim azalıyor : bir a'yı söyleyebiliyorum, bir de i'yi. Sarsılmam gerekiyor. Toynaklarımın altındaki yer kayganlaşıyor, ne gövdem ele geliyor ne ayaklarım, kayıp düşüyorum bir yerlere doğru. Bir ipe tutunmalıyım en azından. İpse yok ki ortalarda. Çocukluğuma kayıyormuşum gibi çabucak oluyor her şey. Eşeklik. Kesin olan bir şey varsa, o da her şeyin daha bir zor olduğudur. Zamana bırakmalı bazı şeyleri...

Tek çocuğumla yaşamanın bindirdikleri, varoluşsal soru-n-ları yıldırım hızıyla gündeme getirmemi hemencecik de unutmamı koşulluyor. Aramızdaki kuşak farkı da ayrıca doğru sonuçlara ulaşmamı önemlileştiriyor. Dili cücüklü bü-

cüklü konuşarak iletişimimizi kuramam ki her zaman... Beş yaşına bastı ve beni dinlemiyor artık. Arkadaşlara bırakarak ara sıra kendime zaman ayırıyor ve gelebiliyor oluşum fazla görülmemeli. Kekelemeye başladığında ilgimin azaldığını sanarak (vicdani hesaplaşmalarla) hastalanacaktım neredeyse. Bunu anladığında da kullanmasını bildi akıllı kızım. Normal konuşabileceği yerde kekeleyerek beni eline geçirebileceğini sandı. Başta – ne yalan söylemeli! – ben de inanmıştım buna. Küçücük aklıyla neler yapıyordu yaramaz. Geceleri bir bahane bularak uyanması ve yatağıma gelmesi, bu oyunun devam eden küçük bir parçası ve hâlâ daha uzun yıllar süreceğe benziyor, ne yazık ki! Haftada iki tam gün çalışıyorum. Ondan uzaklaşmama alınıyor... Babasını arıyor bazen. Öldüğünü daha fazla söylememezlik edemeyeceğim. Onu, babasını, yorganın altında, yanımda, sinema koltuklarında, dolmuş sıralarında duyumsayamamak, birlikte yemek yapamamak, çamaşır asamamak, haberleri izleyememek yüreğime oturan ve sinsice büyüyen bir ağırlığa dönüşüyor. Bunun müziğini bulmaya çalışıyorum aklımca. Yakında biter. Gitar bazı hiçkimsesizliğimi almasını bilir benden. Belki o zaman ben de kurtulacağım bu yükümden. Başka ilişkilere girebileceğim. Yanıp kül olma pahasına kavrulacağım, o klasik tabirlerle. Ben neler yazıyorum.

Bu günceye iyi ki başladım. Kadın başıma gelenleri buraya aktararak benden sonra geleceklere umut tabloları bırakacağım?! Bana aldanma gafletinde bulunabilecekler çıkarsa, daha beter durumlardan bana seslenecekler: Katil. Olumsuzluk yön göstersin biraz da. Ne yazacağımı bilsem böyle şeyler yazar mıydım. Yazı zorluyor, hele benim gibi çaylakları yoruyor da. Çok açıkça şunu kaydetmeliyim ki, ben boşalmak için masa başındayım. Birileri olmadığından onlara anlatamadığım ve biriktirmekten yük olma noktalarına getirttiğim yaşa-madıklarımdan kurtulurum umuduyla terlemeyi göze alıyorum. Belki unuturum. Ya da sindiririm. Küçük bir çocukla dünyaya yeniden gelmek – benim için öyleydi – emeklemek, bir iki kırpıntı güzelliğe sığınarak nefes almak, anlamlandırmak, ömür tüketmeyi farketmeden becermek, kendime hapisliğimde bir iki pencerecik açarak hiç değilse gökyüzü maviliğinden uzak kalmamak, koyulduğum enayi yerimliliğinden ara sıra da olsa çıkarak okkalı tavırlarla kendime güvenimi kazanabilmek, çocuğumun bende açıkta kalan ve sallanan zaaflardan titizlikle uzaklaşabilmesi için duyargalarıyla duyarlılığı arasında olabildiğince az tıkanıklı alışverişler sağlayabilmek... Bu günce daha bir uzar böyle.

Tatile gereksinimimiz var. Ne olursa olsun, bir yerlere gitmenin, sığınmanın zamanı artık. Buradan çıkınca sorunlarımızdan çıkmayı da umuyorum tabii ki. Eşyanın başka olduğu, ağaçların başka olduğu, gökyüzünün... Başka türlü soluyunca kullanacağım sözcükler de başkalaşırdı. Başkalaşsındı. Tekdüze yaşamı kabul etmemek, yerine koyamadıklarımla kabul etmeye dönüşüyor. Kendime ters düşüyorum. İstemeden aynı çarkın içinde dönüyorum. Nasıl değiştiririm yaptıklarımı? Her sabah farklı başlamak istemek tam bir fiyaskoyla sonuçlanıyor. İşler bir ters gitmeye başlamasın, korkunç bir hızla tersliklerde bir yığılma yaşanıyor. Sanki terslikleri ben çağırmışımdır; üşüşerek kafamı allak bullak ederler. Yaptıklarımın adı kadar yapış biçimim de belirleyici olmalıdır. Nasıl yaparım ben şeyleri? Hiç kolay değil alışkanlıklarla baş edebilmek. Çocuğuma bir parça daha rahatlık duyumsatabilmek olacak belki yakalayabileceğim sonuç. Olur mu? Ken-

dime. Kendimi yakalamakla ilgili. Hangi eksenlerde döndüğüm, adım attığım... yabancısıymışım gibi dönenip duruyorlardı önümde. Dönenmiyorlar mıydı? Soruların en iyi yanıtları başka sorular. Kendime yabancılığımı nerelere düşürmeliydim ki, kafa göz yaran vuruşlara dönüşmesindi eylemlerim. Aynıdan farklı tatlı tatlar çıkartmak sondajcılığı mı... Küçük şeyler olmalı. Her sözcük başka bir yanıyla başkalaşmaları hazırlıyordu belki. Küçük bir yön değiştirme varacağım kıyıyı etkilecekti, bilmem kaç metrelik koşunun sonunda. Olabilirdi. Ayağımın yönünü baştan iyi koymalıydım. Tatile çıkmak gibi koyu ve keskin bir yeni başlangıç zorlardı buna beni. Ben istemesem bile. İstemin ne anlama geldiğini bilmez miyim? Yalanla alışverişini kesmeliydi kişi ilkönce. Kendine yalanlarını bir bir kırpmalıydı. Makası kendine çevirmeliydi. Çocuğum beni değiştirecek. Bundan korkuyor muyum?

Nihayet borç harç tatile çıkabildik. Sahil kıyısında bir tatil köyündeyiz. Bir arkadaşın önerisi bizi buralara kadar savurdu. Anlattığından daha güzel oluşu, onun anlatma zayıflığı değil, ta nımaz mıyım onu, güzelliği biraz da benim keşfetmemi istemesindendir. Korkunç güzel bir yer. Bundan daha fazlasını bekleyemezdim. Evimiz aydınlık, temiz ve serin. Hemen önündeki bahçe elma ağaçlarıyla kaplı. Köşeye koyulmuş masada çay içmek, biraz ev sahibesiyle konuşabilmek tam bir keyif oluyor. Güngörmüşlüğünü her hareketine sızdırabilen ev sahibemiz (elli yaşlarında, üç çocuklu, saçları artık beyazlamış topluca biri), ne zaman ve ne kadar bizlere yaklaşması gerektiğini biliyor, tatilde bulunması amaçlanan ben ve kızım yakınlaşmalarının arasına girmiyor. Hemen ilk saatlerden yaydığı huzurlu ortamın bir parçası olabileceğimizi duyumsamış, belli bir dikkatlilikle üzerimize düşeni seve seve yapmaya koyulmuştuk : Eşyaların yerlerini – kullansak bile – değiştirmedik, öğle uyku saatinde bahçeye pek çıkmadık, ortak kullanılan mutfakta bulaşıkların artmamasına özen gösterdik... Onun için bir şeyler yapabileceğimizi göstermek kendimiz için de önemlileşmişti zamanla. Çocuğumla her karşılaşması ve konuşması aralarında bağı sağlamlaştırıyordu, ben de bunu uzaktan severek izliyordum. Ya deniz, kumsal, kayalıklar, denizaltı görüntüleri... Bunların insanı nasıl da başka bir dünyaya taşıyabileceğini ilk kez şimdi anlıyorum. İlk kez mi? Önümde uzanan görüntünün tüm güzelliğiyle ve alçakgönüllüğüyle aslında içimde edinmek istediğime denk gelişi vardı ki, kendimi doğaya bırakışıma kadar götürüyordu beni. Yaşam mücadelesinin sertleştirdiği ve her şeyde bir bit yeniği arayan ben için bu kendini veriş, bırakış bazı yüklerden sıyrılmak anlamı da taşıyordu. Gözlerimi kırpmadan dakikalarca aynı görüntüde donuşlarım aslında içimde erimeye başlamış buzullarımdan damlayan soğuk damlacıklarla serinleyişim oluyordu. Hafifliyordum. Hafifledim. Bir iki gün içerisinde ev, çevre, komşular daha bir tanıdıktı, daha bir sevildikti artık. Kızım hafiften kararmıştı bile. Günlük olayların her zaman beklentilerle zıtlaşan, sinirlendiren, kabalaştıran büyükçe bir bölümünden uzakta olmak, daha önemlileri öncelleştiriyordu bizim için : Anne kız oturup konuşuyorduk dakikalarca. Bana neler anlatmadı ki? Çocuk yuvasındaki çocuklar, eğitmenler, bakkalımız, arkadaşları... Büyümüştü de benim haberim yoktu.

Üç günü daha böyle geçirdik. Sessiz, sakin ortamımızda yalnızca ilgilenmek istediklerimiz yer bulabildiler. Artık eskisi gibi birden parlayan, ille de karşılık

veren biri değildim. Her şeyle savaşmak zorunda olmayışım yumuşak yanlarımı öne çıkarıyordu, doğrusu seviyordum bu yanlarımı. Kadınlığımı anımsatıyorlardı. Hatta geçmişi karıştıran ve oraya doğru bir yolculuğu haber veren ilk adımları attığımın sezisi bile anılarla cebelleşmekten korkan ben için o kadar korkunç bir sonuç doğurmayacaktı : Ne paniğe kapılmış, ne de daralmıştım. Akşam ilerleyen her dakikayla karanlığını belli ederken, ben anıların hayal dünyasına salıverilmiş buluyordum kendimi. Kederlene kederlene de olsa içimdeki zehiri akıtıp temizlenmeyi umuyordum belli bir saflıkla. Burada da arınamazsam, nerede dedirten güzelliklerin büyüsüne kapılmıştım besbelli ki! Çok güzel geçiyordu günler canım. Değdi, diyebilmek güzeldi... Her şeyi burada bitirmeyi kendime iş edinecek kadar da saf değildim ama. Gezip eğlen-ebil-mek bana yetebilmeliydi. Kıtlık kıtlaşırıyordu becerilerimizi, genellemesi yalnızca benim geldiğim bir uç değildi. Keyif çıkartmanın önüne çıkan kendi savunucu engellerimin yaşam zorlaştırıcılığı yalnızca kendime acı vermek isteminden kaynaklanıyordu. Yaşamasını bilmeyen toy birinin çıkışsızlığını daha bir kuvvetlendirerek boyun eğme tasa-rı-larına dahil bu da. Belki biri durumuma acıyabilirdi, benim için ağlayabilirdi. "Onca zorluklarına rağmen yaşamın... baharı ve ağaçları vardı doğanın", bunu göremiyorduk. Âşık değildik yaşamaya. Orgazm bu olmalı. Off be!! Şaka maka, bugünlerde elim sıkça gider oldu orama...

Yemeğimizi ev sahibemizle ortaklaşa pişiriyoruz. Ben nasılsa mutfaktayım, siz daha bir serbest olursunuz, diyerek beni mutfağa sokmayacaktı nerdeyse. Çok iyi biri, çok. Önümüze çıkan insanlar gidişimizi doğrudan etkiliyorlardı. İçinin açıklığı ve genişliği resmen bulaşıyor, onun verdiği kadar ben de birilerine bir şeyler vereyim, diye çırpınıyorum. Yakında ortalıkta iyilik meleği edalarında dolaşırsam hiç şaşmam. Kendime yetermişim gibi hemen hayallere dalarım. Nasılsa uyandırılmak kolay, birazcık da dalayım, ne olacak. Bir insan yererdi bana. Onda her şeyi böler çoğaltırdım. Onunla birlikte. O da bende. Bende ne var ne yok bir güzel belli olurdu. Beraberce olmayanları getirtmeye çalışırdık. O benim teminatım olurdu, ben de depolarıma el fenerimle girerdim. Gereksinimlerimize uyar mı, diye çıkardıklarımı gözden geçirirdik, uymazlarsa yeni siparişlere kendimizi hazırlardık ve verirdik. Aynı şekilde onda da. Birbirimizin gözü olurduk. Onun için bakayım derken gerçekten bakmış olurdum. Tekdüzeliğe burda da bir darbe indirirdik. Ona yeni bir şeyler söyleyebilmek için anlamı değişik yerlerinden bozardık. Yeni renkler katmaya çalışırdım konuşmalarıma. Ona bana güvenmesi için koşullarımın uygunluğunu sınayarak sunardım. Acaba ben yaklaşılabilecek biri miyimdir, diye sorar, delik deşik ederdim kendimi. Düzene girerdim ya da düzen bana. Neyin girip çıkrığı belli olurdu. Terbiyesiz. Bulaşmak bugünkü sözcüğüm olsun, şimdi onunla bir sahil yapıp geleyim. Bir de şarap...

Son iki gün. Dönüşümüz çok zor olacak. Ev sahibemiz de üzüntüsünü belli ediyor. Kızımla sabah akşam oynar oldu. Gelecek yıl da, hatta daha önce zamanımız olursa, mutlaka gelmemizi istiyor bizden. Erkek arkadaşım olursa onu da alarak tabii, anlaşılacağı üzere. Biriyle böylesine yakınlaşabilmek iyi geldi. Kanıtlamış mı oldum ilişki kurabilirim, diye. Böyleyse ne çocukluk doğrusu... Korkak yanlarımın baskın çıkrığı geri çekilişlerim vardır : Yeninin az girmesi, yön ve konum değişikliğinden kaçışlarımla eşanlamlıdır. Yeni girmez ben de değişmem al-

datmacasının elimizden alıp götürdüğü o canım yaşamımız değil midir? Yaşamak istemeyen konumumuzla neyi cezalandırırız ki aklımızca? Daha direkt bağlarla çevreme ve kendime bağlanmaya kararlıyım artık. Az hiç de az olmamasıyla bir kez daha baktırtacak kendine, ben de ondan hızımı alarak daha ilerlere gideceğim. Azdım yine... Buradan gitmek koyacak. Eve dönüş ve sonrası, o alışık olduğum ortamlar, sanki yabancılarmış gibi; hem de, beni yabancı kılacak, şaşkına çevirecek kadar, şimdiden kara kara düşündürtüyorlar. Çok çabuk bir şekilde tüm dinlenmelerimiz eriyecek korkusuna kapılıyorum, aptallığını bile bile. O hastalıklı ortamda nereye ait olduğumu anımsamak için küçük bir kayış yetecek. Sonra ben de onlardan biri olacağım, kızım da. Kavga gürültü devam... Bana uymayan bir sürükleniş. Nerde yaşamalıydım ben? Sakin bir yer midir benim doğama uyan yer? Şehir kader mi?

Evdeyiz ve titizliğim her zamanki gibi üzerimde. Kızımı ana kediler gibi kollamaya, kötülüklerden uzak tutmaya başladım hemen. Tatilden yeni dönmeme rağmen buralardan gidemeyeceğimi bilişim sinirlerimi etkiliyor. O içinde bulunduğum ortamın dayanılmaz kokuşmuşluğu, hiç değişmeyecek oluşu ek olarak bedenimi ağırlaştıranlar arasında. Komşularca gözlerin üzerime dikilişi, her şeyin belli doğrultulara çekilişi, dayanılmaz ölçülerde kendilerini ve görüşlerini dayatmaları, kendi ahlaki yargılarında titizliğe varan emin oluşlulukları yoruyor, kendim olmamaya zorluyor beni. Korkunç bir şekilde cinsellik çerçevesinden görüyorlar beni. Dinleri bile buna kurulu. Yani cinselsizleştirme üzerine. Kendilerinden biri olmamın dışı silili onlar için. İsteseler de tanımıyorlar başkasını. Herkesin kendi doğrultusu olabilir, demek benim için de zor bir yolculuk oysa. Hele hele anlaşılır, net deneyimlerden yoksun oluşum tamamıyla anlatacaklarımı flulaştırırken, benimle gelmeyi göze aldırtmazken kimseye. Bundan bıktım artık. Kendimi korumalıyım. Fakat tatil bundan böyle kolayına atlayamayacağım bir zorunluluk.

Çok yorgunum. Her şeye meydan okuya okuya, sınırlarıma dayandım artık. Sınırlarımın sınırlarına. Bundan sonrası için ne birazcık enerji, ne de devam isteği kaldı. Gibi. Biterim, bırakırsam, bunu nasıl unuturum? Anımsatan çoktur, sağolsunlar. Karamsarlığımı çoğaltarak bir yerlerden olumluluk ışıkları çıkartabilir miyim? Kötünün kötüsü belki iyidir. Anlama merakını ya da daha soyut kaçması için söylendiği üzre, devam etme isteğini, yitiririm diye telaşlanıyorum. Bundan sonra nasıl yardım ederim kendime. O kadar anlamsız ve kendini yineleyen şey var ki, yiye yiye bitirdiler beni. Bir çocuğun odasını toplamak gibi yaşamak, hem de hemen bozulacağını bile bile. Enerji çoğaltım yöntemlerim yok ki? Sınır, sızlanmam için kuyruğuma basılan zaman birimim, sonum. Kendine dolmasını bilemeyen ya da rastlantılarla bunu yakalayanların kendilerine güvensizlikleri bendeki. Yetişkin bu durumda, durup nefes alarak, yeni bir çıkış bulurdu. Denerdi. Çıkış bulamasa bile yorgunluğunun üstünde kalışından farklı bir varoluş dersi çıkartırdı. O noktaya gelene kadar kendini hırpalayanlarla, kendi kendini hırpalattırdığı arasında bir muhasebe çıkartılabilirdi. Yapacak şeylerin bolluğuna rağmen olayların rahatlık bozmayıcı kendinden işleyenleri tercih ediliyordur. Tembelliğim hayal kırıklıklarına, tükenmişliklere getirip kor beni, kendi seçimim değil mi ki bu? Bal gibi kendi... Değişip yaşamımdan sızlanmalar yerine hikâyeler

çıkartmasını bileceğim. Sabah kalkmanın neşe fışkırtan bir neden olamayışı yıkılacak artık. Çocuğum ve ben dünyaya yeteceğiz.

Evimizin biraz ilerisinde küçükçe bir park var. Salıncakları kırılmış, ağaçları bakımsız, bankları da hasarlardan yeterince nasibini almış bir yer. Arada oraya gideriz kızımla. O kendine özgü bulduğu oyun alanlarıyla oyunlarını oynar, ben de onu izlerim, uzaklardaymışım gibi. Ona eşlik etmekten çok yorgunluğumu düşünür birazcık dinlenmeyi umut ederim. Bunu aslında pek beceremem. Tutar kızımın geleceğini düşünürüm. Kederlenmemeye çalışırım. Oo..., kendini bir kaptırınca olumsuzlukların arkası kesilmez olur. Hemencecik kendimi tutamam ve birazcık olsun ölçülü olmaya davet etmem gerekir; yoksa ucunu kaçırırım. Yapacak, yaşanacak daha çok şeyler vardır; derim, kendime inanmaya çalışırım. Kafamın karışıklığı biraz olsun dinince kendimi daha iyi hissederim. Şaşkınlıklarımın arada sırada beni yoklayan dostlarım olmalarını önleyemem yine de. Nedir değişen, neydi yaşamamızı anlamlı kılan şey-ler. Yaşlanmamı anımsatan olaylara sıcak bakmam için hangi nedenlere sarılmalıyımdır, bilemem. Daha dünkü kızım başlı başına bir kişilik olmuştur sanki; pek yakın zamanlarda kendi yolunu bulacak, bunun kavgasını verecek... sanki yepyeni bir şeymiş gibi hayat sürüp devam edecektir. O zaman içimdeki titremelerin yaydığı koku içinden çıkılmaz bir karışıma dönüşecektir : Nedense mutluluk demek isterim ben buna. Biraz daha üstelersem, çocukluğumu anımsarım. Her annenin yakın olduğu tavırları almak için olacak, kendi yapamadıklarımı kızım yapmalı, zamanında bana tanınmayan haklara kızım sahip olmalıdır da derim. Ortamın sağlanması yine de sağlıklı bir yaşamı kurabilmenin bütünü olmayacaktır, bunu bilir, kendisinin çektiğim sancılardan uzak kalmasının yollarını ararım, istemeye istemeye karşılaştığım sınırlarda kendimi çaresiz hissederim. Yaşamın tadı alınabilir bir meyveye dönüşümü hiç de kolay bir şey değildir, ne yapar eder her şeyi oluruna bırakacak güveni bulmaya çalışırım. Bu parkı yıkık döküklüğüne rağmen sevişim belki de dalıp gittiğim bu düşünceler yüzündendir. Sonra her gün değişik sürprizler sunarak beni şaşırtmaktan da hiç geri kalmaz. Dün örneğin, yerde duran tozlu topraklı bir gazete haberiydi sırayı alan. Bir aile dramı, o çok bildik türlerinden hem de. Niçin bu kadar odaklanıp gittim o habere, bunu ben de pek bilmiyorum. Düşündüm durdum. Sonunda gelip dayandığım nokta, her gün bir olayı merkeze koyup ona hiza alarak kendi gerçekliğimizi gerçek kılabilmek olmuştu, ne anlama geldiğini doğru dürüst bilemeden. Arada katettiğim yolları pek anımsayamadığım için çıkış aşamalarımı her zaman bilemiyordum. Dönüp dönüp o gazete haberine gelişim, tuhaf bir şekilde, o içinde bulunduğum ana sokuyordu beni; bunun içinse gerekli olması gereken gücü (başkaları kaybetmiş de ben bulmuşum gibi – fazlasıyla –) bir yerlerden çıkartıyordum. İtiraz edecek değildim tabii ki! Odaklandıklarımdaki artış çerçevemi belirliyebilirdi, umuduna epeyce sarıldım. Sonradan da hepsini – hıyarlara özgü şekillerde – unuttum. Sanki belleğim benimle oyun oynamış, küçücük adımlar attırarak oyalamıştı. Doğrusu pek disiplinli biri olduğumu söyleyemem. Çekiyoruz sonuçta. Bir olayı ele almak sonuna getirmek... aman insaf...

İşyeri ilişkileri bozulunca o yüzeysel (gözüken) iletişimlerin ardında ne kadar şey yattığı birden ortaya çıkıverdi : Çok uyanık olmalıdır işin içindeki, yoksa açıklayıcı sözcükleri bulmakta epeyce zorlanabilir. Kafasındaki yarım yamalak

çözümlemeler bir şey getirmeyecektir. Bana getirmedi. İşyerindeki ilişkileri önemsemediğimi kendime de itiraf etmeliy(d)im. Bilgisayara girilen bilgilerle iş kotararak birilerine hizmet etmek... Üzerine pek asılmadığım ve bundan da hoşnut olduğum ortam ve çerçeve bana zarar vermesin de, para getirsin de... diyordum yıllar yılı. Oysa iki kişinin bir araya gelişi-ne kadar iş ve özel yaşam birbirinden ayrı tutulabilirse tutulsun belli yığılmalar anlamına geliyordu. Karşılıklı olarak netleşmelerin sağlanması ilişkeler adına acayip sağlıklıydı. Bizler ve ben bunda boşlamışlıklarımızla tıkadık durduk yolumuzu. Özellikle ben. Kimseye yüz vermedim. Kim bilir ben bu huyumla diğerlerinden ayrıldım ve şimdi fark ettiğim gibi hiç de iyi etmedim. Onların bana karşı kenetlenmelerinden çıkartabiliyorum bunu. Bir araya gelince gırgır olsun diye yapılan laflamalara katlanamıyordum, ne yapayım. Boş geliyorlardı bana. Sorun benim kendimi hep ayrı görmemden kaynaklanıyordu. Birkaç kişiyle aynı şeyleri paylaşmak tiksindiriciydi, tiksindiricidir. Aslında olması gerekmez tabii. Bir kısıtlanma bu. Sevemiyorum. Dışında kalmışlığım canıma okuyacak. Dün ve önceki günkü gelişmelere bakarak nerelerde bulunduğumu, konumumu belirlemek olası : Hiçbir yerdeyim. Kimsece kaale alınmamam normal karşılanmalı. Küçücük bir olay aleyhime bu denli gelişebiliyorsa, doğru dürüst arkadaş edinememişim demektir. Kendimi ne kimseciklere açmıştım, ne de açılınsın diye çaba sarf etmiştim. Bu sonucun hakettiğim bir sonuç olması, yine de zoruma gidiyor. Birlikte çalıştığım kişileri yeni yeni tanımayı istiyor, pek adım atamayarak bocalıyorum. Düşündüğüm gibi kolay kişiler değillermiş. Ben kendime kolay edermişim olayları. Bugün tamamen susarak en azından koz vermemeyi sağladım. Burnumun büyüklüğünü törpüleyeceğini umduğum özeleştirilerle olayların arkasındaki anlamlara ulaşmayı umdum. Benim gibi az gelişmiş kişilerin yerden ayağa kalkma çabalarını destekleyecek birikimleri çetrefillik artırıcı olabiliyordu : Her şey yanlış anlamalar üzerinde çatallaşıyordu. Ve bulanıklığı arındıracak kimsecikler çıkmıyordu ortaya bir Mustafa Kemal gibi. Vur kendini ulusum ve küllerinden biri çıkar mı diye bekle. Bu yaşımda bile hâlâ yeni başlangıçlar denenecek, düş gerçek katı birliklerinde yumuşatıcı yayılımlar aranacak, kemiksi benliklerde saydam bellek ocakları kazılacak, yağmurdan nemler kapılacak ve ayakları üzerinde durmayı bir süre becerince hayallerine sığınacak, akış yakalanacaktı; hepsini benden bekleyen bir yapı içindeydim. Niçin yazıyorum ki? Sürekliliği sağlamak için güya. Yoksa bir şey bulunamayacak. Beni bağlayan ipi uzunca satırlara dizerek, bir düz çizgi çiziktirme yanlışına sapacağımı bile bile. Oysa her yetişkinin bildiği üzre, aranan hep ötelerdedir. Hiçbir kitapta değil bugünün insanı. Aktarılamayandayım. Sorun belki de şu : Kimseye yüz vermezken, kendime yüz verebilmiş miydim bakalım! Cümlelerin kendiliğinden kırılmaları dönemeçlilikken, bendeki sakin ve doruk duruşlar, onun alt katmanlarında gizlenerek duran gündelik karşılıklar, hangi kuyulardan su çıkartırlardı. Ben susuzluğumu giderebilir miydim? Ben hikâye yazamam ki. Çocuğum, o kendi yazsın hikâyesini. ❁

İNAN ÇETİN

İyi ve Kötü

SICAK bir öğleüstü. Can, kulakları çınlatan zilin sesini duyar duymaz oturduğu yerden fırladı. Ayağına geçirdiği terlikelir sürüyerek kapıya doğru yürürken kendi kendini her şeyin yolunda gideceğine inandırmaya çalışıyordu. Sırılsıklam olmuştu terden. Kendisine meydan okuyan, şişman, çirkin suratlı adam kapının önünde olmalıydı.

Bunun anlamı şuydu : "Evimi hemen terk edin Can bey.

Size son kez iki gün süre veriyorum."

Ellerini saçlarının arasından geçirdi; yüzüne yumuşak, sevimli bir görünüm vermeye çalışarak kapıyı açtı.

İnsanı güç durumda bırakan; evden atılma olasılığı, umarsızlık, yoksulluğun iğrenç yüzü... Tüten'in solgun yüzüne, küçük, biçimli burnuna, hüzünlü, buğulanmış gözlerine bakarken düşünmüştü bunları.

Onu nasıl sevdiğini, kaç kez yinelenmiş o gizemli sözcüğü söylemek istiyordu, ama kaskatı kesilmişti.

"Bir şey mi oldu?"

Bu soru Can'a şaşkınlığından kurtulmak için bir fırsat doğurdu.

Uykulu bir mırıltıyı andıran ince bir sesle, "Hayır," dedi, "önemli bir şey yok. İçeri gir lütfen!"

Pılı pırtı yığınını geçince, dar, uzun darmadağın odaya girdi Tüten. Rastgele çevreye dağılmış kâğıt parçaları, büzülmüş gazeteler, boş bira şişeleri ve tabaklarda duran yemek artıklarıyla tam bir çöplük örneğiydi. Kirli beyaz duvarları süsleyen bir iki manzara resmi, aile fotoğrafı ve sağ köşede ne olduğunu çıkaramadığı küçük bir heykelcik bile görüntüyü kurtarmaya yetmiyordu. Şaşırmıştı. Ne olmuştu Can'a?

Şaşırdığı başka bir şey de kendisine benzeyen bir kadın fotoğrafıydı. Kapıda, bir ayağı dışarda, bir ayağı içerde kalacak biçimde çekilmişti. Mutsuzluktan yontulmuş bir heykel gibi duruyordu. Yüzünde en küçük bir gülümseme belirtisi yok. Sırtında omuzları dantelli bir elmise. Tuhaf bir duyguya kapıldı. Tüten, gevşedi; biraz önceki düşüncelerini yadsıyıp çöktü koltuğa.

Sessizlik kısa sürdü. Can odaya dönmüştü. Toprak rengi tişört, gri kot pantolon giymişti.

Ne güzel elleri vardı!

İri iri, pırıl pırıl, ince uzun eller. Bir an şaşaladı, ellerini dizlerinin üstünde birleştirip sırtını koltuğun arkalığına dayadı. "Can!" dedi, kısılmış gözlerini ne-

redeyse örtecek uzun kirpiklerine bakıyordu.

"Neyin var canım?"

"Sıkılıyorum, çok sıkılıyorum," dedi Can. Yerdeki birkaç kâğıt parçasını topladı, "Bana yardım edebilir misin?"

Dayanılır şey değildi bu. Onu bu kadar mutsuz, yıkılmış görmek. Ayağa kalkıp ona doğru geldi; gözleri biraz daha buğulandı Tüten'in. Böyle durumlarda nasıl davranılır, ne söylenir! Korkuyordu, ona dokunmanın, sevenlerin ona sunmanın yapmacığından korkuyordu. Bedeninde hafif bir titremenin belirdiğini hissetti.

"Elbette, elbette yardım ederim." Sesinin yapmacık, inandırıcılıktan uzak çıkıp çıkmadığını anlamak için durdu bir an. Çıt yoktu. Sesler ve odanın ortasında dikilen iki umutsuz beden, tıpkı çevredeki boş şişeler ve gereksiz kâğıt parçaları gibi çöplüğe karışmıştı.

Sonra birdenbire, sanki yapmaları gereken işin bu olduğunu anlamışlar gibi, sevişmeye başladılar.

Aradan uzun bir süre geçti. Birkaç saat. Gözleri yaşarmıştı Tüten'in. Çöplük yığınını, fotoğraftaki kadını, en güç koşullarda bile engel olamadığı sevişme isteğini ve gözünde hep aydın, bilgili, gizemli olan Can'ı düşünüyordu. Yaşam kimi zaman öylesine acımasız, öylesine çelişkili ki, o an her şey anlamsızlaşıp bir hiç olup dikiliyordu karşısına. Oysa şimdi ağlıyordu. Anlamlı gördüğü şeyler için. Rahatlamak, boşalmak ve yeniden düşünmesi için ağlaması gerek. Hüzün ve sevinç. Hüzün istenebilir mi? Yanılmamış demek. Tıpkı sevinç gibi hüzne de gereksinim duyuyor.

Koyu bir sigara dumanın doldurduğu kahvede oturuyorlardı. Uğultular arasından hafif bir müzik yükseliyor.

Can ellerini ensesinde birleştirmiş, Tüten'e dikkatle bakıyordu. Saçlarının beyazlamış halini, pörsümüş derisinin üstündeki siyah, kahverengi lekeleri gördüğü an, kaçınılmaz, ancak yaşanmadıkça hayatımıza girmeyen hep belirsiz birer olasılık olarak kalan ölümün arifesini düşlüyordu.

Ölüme adım adım yürüyen, sonsuzmuş gibi görünen sonu. Sıkıntısı hafiflemişti. Buna karşın, Yarım bodrum, sigara dumanından boğulmak üzere olduğu kahve de ölümü düşünmesi ilginç.

Nerede, ne zaman neyi düşüneceğine kim karar veriyordu? Rahatlayacaktı besbelli. Topladığı bacaklarını masanın altına doğru uzattı. Kahveler de gelmişti.

Bilmediği, aklının sınırlarını zorlayan düşünceler karşısında umarsız kaldığına yanmıyordu. Düşünüyordu, çözmeye çalışıyordu yalnızca. Göğsünde düğümlenen acılara neden olan bildiği, gördüğü ve çözümlü düşüncelerdi. Umarsız kaldığı sorunlar aslında üstesinden gelebileceği türdendi. Kahvesinden bir yudum aldı, sigara paketine uzanırken adının çağrıldığını duydu. Kahvenin arka bölümünden aynaya yansıyan görüntülere baktı, tanıdığı kimse yoktu. Kafasındaki soruları silkelemişti bu ses.

"Can."

Arkasına döndü. Masaları yavaş baş hareketiyle süzdü. Bakışları karşısında gülümsemeye çalışarak adını anımsamaya, nereden tanıdığını çıkarmaya çalıştı.

Kısa bir süre. Bulmuştu, hiç unutmaması gerekiyordu aslında. Babasının eski bir arkadaşıydı adını çağıran. Uzun boylu, yüzünün her yanını saran çizgilerle gizemli masal kahramanlarını anımsatan, iri bir adam. Nedense birden babasıyla yaşadıkları en kötü anısı geldi gözlerinin önüne. Hüseyin K'nın meleksi yüzü nasıl da çirkinleşmişti! İnsanları bir daha sevemeyeceğini, fırsat bulursa kendisine hizmet etmelerini sağlayacağını, öldüreceğini, güçlülüğün tadını görkemli törenlerle çıkaracağını... bütün bunları düşlerinde canlandırmaya çalıştı, ama başaramadı. Hayatında da hiçbirini yapamamıştı. Şimdi Hüseyin K'yı gördüğüne ne çok sevinmişti. Ne güzel gülüyordu; adını çağırırken sesindeki tını ne hoştu!

Kalktı, ona doğru yürüdü. Masanın önünde duruyordu; yüzüne baktı, daha tek söz etmeden kendisini saran kolların sıcaklığına bıraktı bedenini. "Oğlum," dedi adam yavaşça. Yıllar önce son kez söylenmişti bu sözcük. Uzun, büyük güçlüklerle, harf harf dökülmüştü kuruyan dudaklardan. Göğsünde düğümlenen hıçkırığı önlemek için dudaklarını ısırdı. Gözlerini kapamaya korkuyordu.

Her şey gibi bu kucaklaşma da gelip geçti. Yalnız düşünen insanlar geçmiş anları kimi zaman yaşarlar. Pencerede oturup güneşin doğuşunu izlerken babasının okuduğu duaları anımsadı Can.

İyi dileklerini önce diğer insanlar için isterdi, sonra kendisi için.

Birkaç dakika sonra üçü birlikte kalktılar. Güneş batmak üzereydi. Yol boyunca konuştu Hüseyin K. Yoksul biriyken nasıl varsıllaştığını, insanın kötü ruhlu olduğunu, iyinin kalkan olarak kullanıldığını anlattı.

Haftada bir görüşmeye başladılar. Buluşmaların iki nedeni vardı. Birincisi, dostluklarının sürekliliği ve üçü için de anlamsızlaşan yaşama anlam yüklemek; ikincisi, Tüten'in her ikisiyle de yaşadığı aşk. ❁

ADAM öykü

geçen sayının (eylül ekim 18) içindekiler

öykü Açık Pencere *H. H. Munro (Saki)* • Rosabel'in Yorgunluğu *Katherine Mansfield* • Kule – Fransız Tarzı Bir Lokali Ziyaret *Demir Özlü* • Zihni'nin Kravat İğnesi *Remzi İnanç* • Düşen Kız *Dino Buzzati* • Anne *Natalia Ginzburg* • Ata Başına Altmış Fenik *Paul Schallück* • Üçümüz – İlişki *Tarık Günersel* • Kazara Mistik *Haydar Ergülen* • Son Kar *Tahir Abacı* • Rakkase *Mebuse Tekay* • Bir Yabanarısı Özgürlük *Erkan Karagöz* • Direkleri Yenilenen Sokak *Faruk Ulay* • Koridorda Topuk Sesleri *Özcan Karabulut* • Mikail'in Kalbi Durdu *Ayfer Tunç* • Atlar Sabırsızı *Faruk Duman* • Si Minör, Sol Majör *Nalan Barbarosoğlu* • Özel Gerçek *Altay Öktem* • Ses *M. Kemal Selçuk* • Telaş *Yücel Feyizoğlu* • Bir Yıldız Tarlasıydı Şehir *Ferda İzbudak Akıncı* • Yüreğimin Üstündeki Kelebek, Ölüm *Şakir Doğan* • Issız *Saliha Yadigâr* • Adını Arayan Öykü *Hasan Özkılıç* • Gitmeli *Şule Tankut* • Yüzler Treni *Atilla Güner* • Semerkant *Leyla Ruhan Okyay* **bu sayının konuşması** Füsun Akatlı ile Dünden Bugüne **yazılar** Kısa Öyküyü Kısa Yapan Nedir? *Norman Friedman* • Genç Öykücülerin Ağzını Bıçak Açmıyor *Semih Gümüş* • Öykü Anlatmak *Orhan Barlas* • "Beş Ada" Üzerine Bir Deneme *Nedret Tanyolaç Öztokat* • Aslı Erdoğan ile Konuşma • Nalan Barbarosoğlu ile Konuşma

750.000 LİRA (KDV dahil)

9 771300 755600 19

ISSN 1300-7556